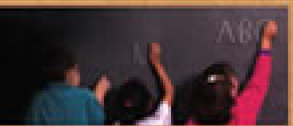
VEHBİ YILDIZ

İLİM VE İRFAN NESLİ

İLİM ve İRFAN NESLİ

Vehbi Yıldız

İLİM VE İRFAN NESLİ

Vehbi Yıldız

İLİM ve İRFAN NESLİ

Editör
İsmail KAYAR

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
975-278-169-1

Yayın Numarası
423

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Şubat 2010

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

İlim ve irfân nesli, insanın terbiye ile kemâle ermek ve Cenâb-ı Hakk'a muhatap olma liyâkatini kazanmak için şu dünyaya gönderildiğini bilip kavrayan ve bu terbiye olma, tekâmül etme ve liyâkat kazanmadan ibaret olan yaratılış gayesinin ancak hakikat ilminin rehberliğinde ve marifet projektörleri altında gerçekleşebileceğini idrak eden îmânlı, akıllı, cesaretli, basîretli, şuurlu, şevkli ve gayretli kimseler taifesidir.

İlim ve irfân nesli'nin, îmânı kâmil ve teslimiyeti sağlam olduğundan Yüce Allah'a tevekkülü ve itimâdı da tamdır.

İlim ve irfân nesli, gerek şahsı, gerek âilesi, gerekse çevresi ve özellikle gönül verdiği mukaddes değerleriyle alâkalı olarak meydana gelen veya gelmesi muhtemel olan hâdiselere karşı uyanık göze sahip olup dâimâ müteyakkızdır, uyanıktır ve dikkatlidir.

İlim ve irfân nesli'nin, kalp ve kafası îmân ve basîret ışığıyla aydın olup kevnî olsun, içtimâî olsun bütün hâdiselere îmân, ma'rifet ve hikmet nazarıyla bakar ve bu sâyede başkalarının kıvrandığı sıkıntı ve ızdıraplara asla marûz kalmaz.

İlim ve irfân nesli, yüksek değerler ve yüce hakîkatlerden gereği gibi haberdâr olduğundan ötürü, sürekli olarak ve doğrudan doğruya sâdece mukaddes değerlere tâliptir. Bu yüzden de hem kendileri hem milletleri adına hep yüce hakîkatler semâsında pervâz etmenin mücâdelesini verir.

İlim ve irfân nesli, süfliyât bataklığında asla mıhlanıp kalmaz; aksine mıhlanıp kalanları ve bataklıkta boğulmak üzere olanları kurtarmaya çalışır. Bunun için de cehâlet ve gaflet bataklıklarına, dalâlet ve ilhâd girdaplarına saplanıp da boğulmamanın, tam aksine îmân ile irfân yaylalarında ve basîret ile fazîlet yamaçlarında yaşamanın ve bütün insanlığı, özellikle de çevrelerini bu tatlı hayata yükseltmenin çilesini ve sancısını çeker, onun kavgasını verir ve onun mücâdelesini yapar.

Îmân-küfür, salâh-fesâd, muhabbet-nefret, ünsiyet-vahşet, basîret-gaflet, ma'rifet-cehâlet, fazîlet-rezâlet, ulviyât-süfliyât; hâsılı, insanlık-hayvanlık kıtalarında tarih boyunca yapıla gelen gizli ve açık mücâdele, muhârebe ve hesaplaşmada İlim ve irfân nesli, daima îmân, salâh, muhabbet, ünsiyet, basîret, ma'rifet, fazîlet ve ulviyât gibi en yüce değerlerin toplandığı hakîkî insanlık kıtasının ve gerçek medeniyet ve huzur ülkesinin serhat boylarında nöbet tutmuş, düşmanlarını gözlemiş ve mukaddes değerlerin hâkim olduğu ülkelerini kof, çürük ve değersiz kalıntı ve mefhumlara karşı bütün imkânlarını seferber ederek müdâfaa ve muhâfaza etmiş ve edecektir.

İlim ve irfân neslinin fertleri, gerçek insanlık meziyetlerine sahip olup bütün mahlûkâtın durumlarına göre ibadet ettikleri yeryüzü mescidinde, insanlık mahfiline çıkacak ehliyet, liyâkat ve dirayete sahiptirler ve bunu bilfiil gösterirler. Evet yüzlerce insan bir maksad etrafında toplanıp aynı sofrada tatlı tatlı sohbet ederek yemek yer, aralarındaki sevgi ve ülfetlerini fazlalaştırırlar.

Hakikat böyle iken gel gör ki, insanlıktan ve mârifetten haberi olmayan nasipsiz iki köpek, bir lâşenin başında boğuşur ve hırlaşır durur.

İşte ilim ve irfân nesli, insanı Yüce Allah'tan ve gerçek değerlerden uzaklaştıran dünyanın böyle bir lâşe olduğunu düşünür, olur olmaz şeyler için başkalarının menfaatinde gözü olmaz ve bu yüzden de kimseyle münakaşa etmez. Tutum ve davranışlarını Kur'ân'dan ve Sünnet'ten aldığı İslâm terbiyesine göre ayarlar, kâbiliyetlerini istikamet çizgisinde nemâlandırmak ve geliştirmek için çalışır. Âdî, denî, süflî, fânî, rezil, pest ve bayağı şeylere tenezzül etmez. Kalbi ve fikriyle bu gibi şeyleri merak edip ruhunu böyle mânâsız şeylerle meşgul etmez.

İlim ve irfân nesli, ehliyetli kimselerle meşveret etmeden; yani işin ehli olan kimselerle fikir alış verişi yapmadan ve bu cümleden olarak geçmişin muhâsebesini yapmadan ve geleceğin tedbirini almadan; ne şahsı adına, ne hayatını ve hizmetini kendileriyle paylaştığı samimi arkadaşları adına, yeni bir kısım hamlelere girişmez, karara varılan prensipler dışına çıkmaz ve kendi başına hareket etmeye kalkışmaz.

İlim ve irfân nesli haddini bilir, vazifesini yapar ve başkalarının işine karışmaz; ancak kendisinden istenilirse canla başla yardıma koşar. Hem kimseyle kavga etmez; herkesle ülfet ve ünsiyet eder. Bu yüzden de kendisi kalp, ruh ve zihin plânında rahat bir hayat yaşadığı gibi, çevresindekileri de rahat ettirir. Hem kendi rahatını başkalarının zararında görmez; aksine başkalarının menfaatini gerekirse kendi zararında görür ve gereken fedâkârlığı seve seve yapar.

Hâsılı, İlim ve irfân nesli: Her zaman ârif, âgâh, müteyakkız, mütenebbih ve herkesle uyumlu olan, çalışkan ve hasbîler zümresidir.

Cenâbı Hak, iş bu "İlim ve İrfan Nesli"ni, şu mübârek arefe gününde kendileriyle iftihar ettiği o Arafat Ehli'ne dâhil etsin, onlarla birlikte af ve mağfiret buyursun ve bu şerefli nesli bütün insanlık için bir kurtuluş ve bir iftihar vesilesi yapsın. Âmîn...

9 Zilhicce 1424

31 Ocak 2004

Vehbî Yıldız

1.
İLİM VE İRFAN NESLİ İLE TOPRAK UNSURU'NUN BENZERLİĞİ

Şu âlemde her bir adımı binlerce mefâhire mazhar olmuş kim bilir ne muazzam, ne mümbit ve ne bereketli topraklar vardır.

Ayaklar altında çiğnendiği halde, değerinden hiçbir şey kaybetmeyen; aksine izzetine şeref katan bir toprak hiç değerli olmaz ve hiç sevilmez mi?

Her mevsimde meyve veren, yani pek çok bitki ve ağacı doğuran toprak değil midir? Kendisi aynı kâbiliyet ve beceride olmasaydı bu türlü eserlere nasıl sahne ve mazhar olacaktı? Öyle ise topraktan ve toprağa girmekten çekinmemeli ve ürkmemeli.

Yalnız unutmamak gerekir ki, toprak ne ile sulanmış ve ne ile beslenmiş ise, yetiştirip asıl hüviyetini devam ettireceği olan nesli de aynı şeylerin halitası olarak zuhûr eder.

Şehid kanlarıyla yoğrulan ve doğuracağı bitki ve ağaç adındaki evlatlarına su yerine kanla karıştırıp hakikat güneşinde pişirdiği çamur çorbasını içiren şu toprak, onu korumayı gaye edinen ve kendisine dönmeyi arzulayan bir nesli elbette yetiştirecektir. Nitekim "*Yetiştirmiştir de.*"

Kışın taş gibi kupkuru ve kaskatı olan toprağa "*Emr-i kün fe yekûn*" ile hayat veren, kendisini tanıtmak ve sevdirmek için rahmetinin binlerce eserini o toprakta arz edip sergileyen, varlıkların pek fazla muhtaç oldukları ihtiyaçlarının sağlanması için "*Min haysü lâ yahtesib*", yani hiç umulmadık bir şekilde ve bir zamanda toprağa canlılık veren Zât-ı Zülcelâl, hiç mümkün müdür ki, gıdasızlıktan can çekiştirenlere, bilhassa şu asrın insanına bir kısım kalb ve kafaları ihya edip yardımına koşmasın ve bu asrı verimli hâle getirmesin. Kaldı ki kâinatta umûmî rahmet ve hikmet bunu gerektirmektedir.

Toprağı sevmemek elde değil. Yalnız toprağı sevmek, zâti olmayıp taşımış olduğu özelliklerinden dolayıdır. Canlılar ondan ve onun maddelerinden terkip edildiği gibi, hayatları boyunca da ondan çıkanlarla beslenir ve onunla ilgilerini devam ettirirler. Kısa bir zaman sonra da daha güzel bir hayata geçmek için, kendilerini yine onun sinesine emanet ederler. Bununla beraber elbetteki her toprak bir değildir. Olamaz da. Evet, gülü-çiçeği, meyveyi-bostanı yetiştiren topraklar olduğu gibi, bazı hikmetler için dikene, ebû cehil karpuzuna saksılık yapan topraklar da vardır.

Hadîs-i Şerif'te de zikredildiği gibi toprağın bir kısmı "*nakî*"dir; kendisine verileni kabul ettiği gibi, başkalarına da faydalı olur. Bir kısmı "*cedeb*" dir; verileni sadece muhafaza eder. Kendisi istifade edemez. Ancak başkalarının istifadesine saksılık yapar ve yardımcı olur. Diğer bir kısmı da "*kâ*" dır; gelen yağmur damlaları ona çarpar ve geriye döner. Suyu emme kâbiliyetinden tamamen mahrumdur. Yalnız diğerlerinin faydalı oldukları ve değerleri bununla anlaşılır. Binâenaleyh öyle verimli topraklar lazım olduğu gibi, böyleleri de lazımdır. Demek ki her toprak bir değildir. Öyle ise tohum atmak mühim olduğu kadar, o tohumun gelişeceği verimli zemini iyi tespit etmek de mühimdir.

İşte insanlar da böyledir. Bir kısmı ilimden ve hidâyetten nasiplerini alır ve aldıklarını olduğu gibi gelecek nesle aktarırlar. Bir kısmı, kendileri istifade etme kâbiliyetinden mahrumdurlar. Fakat kendilerine emânet edilen ilim ve hidâyet nurlarına saksılık yapar, onları güzelce muhâfaza eder ve çevrenin istifadesini temin ederler. Diğer bir kısmı ise ne kendilerine ne de başkalarına faydalı olurlar.

Birinci sınıfa dahil olan pek az kimse vardır. Fakat mühim olan keyfiyettir; kemiyet değildir. Nitekim bir senede meydana gelen sinek sayısı Âdem (aleyhisselâm)'dan günümüze kadar gelen insan sayısından fazla olmasına rağmen, her yönüyle üstünlük, saltanat ve hâkimiyet insana verilmiştir. İşte insana düşen bu azlardan olmaktır ve bu ilim ve irfan ordusuna katılmaktır.

Asıl mesele kalb ve kafanın izdivâcını temin edecek ve mukaddesata bekçilik yapacak olan nesle dâyelik yapmaktır. Zîrâ verilecek değer ve hüküm, emânet edilen tohumları himaye edip etmemeye göre olacaktır.

Evet, bir kısım kalb ve kafalar semâdan inen vahiyden nem kaparak canlılık kazandılar. Yapılan bazı tecrübelerle kendi uhdelerine emânet edilecek tohumlara sahip çıkıp, onları himaye edecekleri kanâatini uyandırdılar. Böylece tohum atıcılarına teminat ve ümit vermiş oldular. Bu sayede onların da şevk ve cesâretleri arttı, geleceğe ümitle bakmaya başladılar, bu dâyelik ve himaye vazîfesini yüklenenleri takdîr ettiler ve kendileri de bu şerefe mazhar olabilmek için her şeyleri ile seferber oldular.

Hem dâvâlar da böyledir. Onların bir kısmı lâhut âleminden gelen her türlü mukaddes feyzi emmeye müsait ve her türlü saadete kefil olup, gayet kâbiliyetli ve verimlidirler. Kendi sinelerine atılan akıl ve kalb gibi madenleri ve kâbiliyetten ibaret çekirdek ve tohumları "*İlâhî Vahy*"in suyu ile neşvünemâ ettirip, her birisini çok semereli birer ağaç yaparlar. Bunun Hz. Mus'ab'dan Hz.

Ömer'e, İmâm-ı A'zam'dan İstanbul'un Fâtihi'ne, Abdülkâdir Geylani'den Üstad Bedîüzzaman'a kadar binlerce örnekleri var. Bunların her birisi mümbit ve bereketli zeminden ibaret olan İslâm'ın esasları dahilinde yetişmiş, gelişmiş ve tek başlarına insanlığın ihtiyaçlarını giderebilme mevkiine yükselmişlerdir.

Bir kısım dâvâlar da vardır ki, insanlık için yüz kızartıcı mahiyettedir. Onlar, semâvî hakikatlerden hissedar olup istifâdeleri nispetinde insanlık adına bazı maddî terakkîler sağlasalar bile; fakat onların bu halleri kısmî ve cüz'î menfaate râci olup, aslında hem kendileri, hem de yetiştirdikleri nasipsizdirler. Ortaya çıkardıkları nesil zakkum gibi olup, milletin kalbini parçalamış ve insanları hayatlarından bezdirmiştir.

Diğer bir kısım dâvâlar ise sert kayalardan veya kokuşmuş çamurdan farksızdır. Tefessüh etmiş hissiyatına mağlup olanın, aklî ve kalbî melekelerini tamamen kaybedenin dışında bu tür batıl dâvâların müntesip ve müdâfileri yoktur. Zaten sefâhatten ibaret bu türlü dâvâlar ancak kalpsiz, hissiz ve şuursuz kimselerin barınağı ve onların mikrop yuvasıdırlar. Son iki dâvâdan ve öyle bir fikre saplanmaktan Cenâb-ı Hakk'ın yüce ve geniş rahmetine ve himayesine sığınırız.

Ehl-i ilim ve ehl-i irfan olanlar şüphesiz birinci sınıfa dahildirler. Onların dâvâları halk tarafından kıymeti takdîr edilemeyecek kadar yüce ve mukaddestir. Zîrâ onların dâvâsı tebliğ ve irşâddır. Yani, Kur'ân-ı Kerîm'den, hadîs-i şeriflerden ve ehl-i tahkîkin sözlerinden duyup öğrendikleri hakikatleri akıl süzgecinden geçirerek, zamanın metotları dahilinde ve imkanları nisbetinde çevrelerine aktarıp nesli cehalet karanlıklarından ilim ve mârifet aydınlığına, sefâhet bataklığından fazîlet ufkuna çıkarmaktır.

İlme ve hikmete dayalı ve îmân esaslarıyla İslâm prensiplerini yaymaya yönelik bu gayretten daha geçerli, daha güzel ve daha mübeccel bir gayret ve bir hizmet asla yoktur. Peygamberler

böyle bir vazife ile gönderildikleri gibi, her asırda milletin kararmış ufkunu aydın semâlara çeviren âlimler de hep bu vazifeyi deruhte etmiş ve çevrelerine bunun en yüce bir vazife olduğunu telkin etmişlerdir. Zîrâ şu kâinâtın gâyet mükemmel olarak yaratılmasından en yüksek İlâhî maksad, geniş rubûbiyete karşı insanın her hâliyle ve bütün duygularıyla küllî bir ibadet ve ciddî bir kulluk göstermesidir. İnsanın bu şekilde geniş duygulara üstün fıtrata sahip olarak yaratılmasından maksad ise, kendisinden beklenilen kulluğa ilim ve hikmete dayalı fikir ve kanaatlerle ve fazîlete dayalı güzel muamelelerle ulaşması ve Yüce Yaratıcı'ya muhatap olma liyâkatini kazanmasıdır.

Ancak bu ilim ve hikmetle ve buna dayalı kullukla terakkî etme noktasında dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. O da yerine getirilecek tâlim ve terbiye veya tebliğ ve irşâd vazîfesi esnasında Kur'ân ve Sünnet tezgahında imâl edilen elmas kıymetindeki ve kılıç hüviyetindeki prensiplerle nakle, akla ve realiteye dayalı sağlam delillerle hizmet vermektir.

Müstakbel dünyanın kurucularının takdîr ve dualarına nail olmak isteyen kimse, Sâ'dî-i Şîrâzî'nin şu sözlerini hikmet levhası olarak evinin bir köşesine asmalı ve her gün ona bakıp, hayatını ona göre tanzim etmelidir. Sâ'dî-i Şîrâzî şöyle diyor:

"*Toprağa 'Sen misk misin amber misin? Gönlümü alıp giden kokudan ben kendimden geçtim' diye sorduğumda, toprak dedi ki, 'Ben değersiz bir kildim. Amma bir süre güle saksılık yaptım da, gülün olgunluğu bana işledi. Yoksa ben yine aynı toprağım.*"

Evet ilim ve irfân neslinin de zâtî ve maddî bir kıymeti olmayabilir. Fakat onun geleceğin muallim ve mimarlarını fazîletli, şuurlu ve kültürlü yetiştirmeye yönelik yaptığı manevî cihadından kaynaklanan bir kıymeti vardır ki, onun bu vasfı her türlü takdîr ve tebcîlin üstündedir ve onun bu izzet ve itibarı her şeye yeterlidir. Yüce Mevlâ'nın engin rahmetine dehâlet ediyor ve tazarrû

ile niyâz ediyoruz ki, biz bîçare kullarını da bu nurlu tâifeye, bu tebliğ ve irşâd kâfilesine ve bu ilim ve irfan nesline dâhil eylesin. Âmin!

Evet ilim ve irfan neslinin bütün kıymet ve itibarı, geleceğin öğretmenlerini fazîletli ve kültürlü, yöneticilerini salâhiyetli ve merhametli, hukukçularını mürüvvetli ve adâletli, âmir ve memurlarını şefkatli ve hürmetli, esnaf ve tüccarlarını diğerkâm ve sahâvetli, patron ve işçilerini takdirkâr ve itâatli bir hüviyette, diğer bir ifade ile gelecek nesli îmânlı, hayâlı, takvâlı, saygılı, anlayışlı, kültürlü ve iş bitiren olarak yetiştirmesindedir.

İşte ilim ve irfan neslinin istikbâli aydınlatmaya ve insanlığı kurtarmaya yönelik olarak attığı böyle her bir adım ve tükettiği her bir nefes, onun izzet ve itibarını fazlasıyla arttırdığı gibi, aynı zamanda hem Yüce Hak katında hem halk nazarında gözbebeği olma durumunu muhafaza etmesinin teminatı olmuş ve dâima da olacaktır; inşâallah...

2.
EĞİTİM VE ÖĞRETİM MESLEĞİNİN FAZİLETİ

İlim ve tefekkür mesleğinin ne derece gerekli, dolayısıyla da eğitim ve öğretim mesleğinin ne derece değerli ve bütün mesleklerden ne kadar üstün olduğunu bir parça anlamak istersen, aşağıdaki hususları düşünerek ve anlayarak okumaya çalış. Şöyle ki:

1. Kur'ân'a ve sünnete hizmet etmek suretiyle ebedî saâdeti temin etmek, en yüce makam ve en şerefli mansıptır. Kur'ân'a ve sünnete hizmet demek, Kur'ân hakîkatlerinin ve nebevî düsturlarının yayılmasını sağlamak demektir. Bu ise bu hakîkatleri ve bu düsturları layıkıyla anlamaya ve anlatmaya bağlıdır. Bu da ancak ilim kapısından geçmekle olur.

İslâm ilme zıt olmaz. Hiçbir baba oğluna veya bir efendi kölesine zıt olur mu? İslâm dîni bütün ilimlerin ve fenlerin efendisi ve mürşidi ve bütün hakîkî ilimlerin reîsi ve üstâdı olduğuna ve onları durmadan teşvik ve tavsiye ettiğine göre; kendisi hiç ilme, okumaya ve düşünmeye zıt olur mu?

Evet İslâm dîni ilme zıt değildir. Aksine ilimden ibaret bir dindir ve bu itibarla da Müslümanlara akıl ve ilim sahibi olmalarını emreder. Nitekim Kur'ân, hakîkatleri duyururken ve insanları o

hakîkatleri kabul etmeye davet ederken en mâkûl ölçülerle başta akıllara hitâb etmekte ve en sağlam delillerle davet etmektedir.

Evet, İslâm akla, ilme ve delile çok önem vermiştir. Bundan ötürüdür ki gerek Saâdet Asrında gerekse tâbiîn devrinde ve ondan sonraki asırlarda hâkim olan husus; hak, burhan, akıl ve meşverettir.

Hıristiyanları ve emsallerini burunları doğrultusunda havalandırarak dalâlet derelerine atan şey, aklı azletmelerinden, burhanı tard etmelerinden ve ruhbân sınıfını taklîd etmelerinden başka bir şey değildir.

İslâmiyet'i dâimâ tecelli ettirip asıl mahiyetiyle gün ışığına çıkaran, tarâvetini ve gençliğini devam ettiren, gün geçtikçe daha da kuvvetlenip yayılmasına zemin hazırlayan ve fikirlerin gelişmesi nispetinde hakîkatleri inkişâf ettiren şey ise,

a. İslâmiyet'in hakîkatler üstüne teessüs etmesi,

b. İslâmiyet'in burhan ile sağlamlaştırılması,

c. İslâmiyet'in akıl ile meşvereti esas alması,

d. İslâmiyet'in, kâinattaki icrâatın ve hâdiselerin İlâhî maksatlarına ve kevnî hikmetlerin düsturlarına mutâbık olması,

e. İslâmiyet'in çağrı sesiyle selim vicdanlardan yükselen ulvî sesin aynı ritimde olması ve her iki sesin de aynı mukaddes nağmeleri terennüm etmeleridir.

Şu bir gerçektir ki, sahih ve mütevâtir nakil ile sâlim akıl hiç bir zaman çelişkiye düşmez. Faraza nakil ile salim akıl çelişkiye düşerse, bu takdirde ya o nakle râvîlerin şahsî ifadeleri karışmış olup o nakil sahih değildir. Bu durumda böyle bir nakil sâlim bir akılla te'vil edilir. Veya sahih nakil esas alınır ve aklın o meseleyi layıkıyla kavrayamadığı hükmü verilir.

***

2. Kâinattaki her hâdise bir veya birden fazla İlâhi sıfatın ve ismin tecellisi sonucunda meydana gelmektedir. Gerek öğrenmek gerekse öğretmek noktasında olsun ilimle uğraşmak da "*İlim*" sıfatının ve "*Alîm*" isminin tecellisiyle olmaktadır. Dolayısıyla ilim ile uğraşanlar, Cenab-ı Hakk'ın "*İlim*" sıfatının ve "*Alîm*" isminin tecellîsine mazhardırlar.

***

3. Önce şu tespiti yapalım ve eğitim ve öğretim mesleğinin ne derece faziletli ve üstün olduğunu bununla daha iyi anlamaya ve kavramaya çalışalım: *Eğitim ve öğretim mesleği Peygamberlik mesleğidir.* Çünkü Peygamberler (aleyhimüsselâm), insanların elinden tutmak, onlara hak ve hakîkatleri öğretmek, onları istikâmet çizgisinde eğitmek ve onları gerçek insanlık semâsına yükseltme ve yüceltme yolunda olgunluğa ve doygunluğa erdirmek için Allah tarafından gönderilmişlerdir. İşte talim ve terbiye meselesi, bu derece faziletli ve üstün bir meseledir. Öyle ise bu meseleye bu zâviyeden bakarak değer vermek ve ona göre davranmak gerekir. Çünkü nice kâbiliyetler ve istîdatlar vardır ki, öğretimsiz ve eğitimsiz kaldıkları takdirde sahipleri için şifâ yerine zehir ve devâ yerine başlarına dert olur ve yüceltme vasıtası iken esfel-i sâfilîne yuvarlanma vasıtası olurlar.

***

4. Hz. Ali (kerramallahu vechehu), "*Bana bir harf öğretenin kölesi olurum.*" Yani ilim ve marifet denizinden bana bir yudum içiren ve az da olsa susuzluğumu gideren kimseye sonsuza kadar müteşekkir ve minnettarım, diyor ve bununla köle olarak yaşamayı câhil olarak yaşamaya tercih ettiğini ifade ediyor.

Şimdi kölelikten daha alçaltıcı bir hayata mahkum olmak ve böyle bir hayata razı olmak akıllı ve şahsiyetli bir mümine hiç yakışır mı?

Öyle ise bizler, ilim öğrenmeyi ve cehâletten uzaklaşmayı, olgunlaşma yolundaki hayatımızın en birinci basamağı ve meselesi ve huzurlu bir ömrün vazgeçilmez bir şartı hâline getirmeliyiz. Çünkü yetişme, gelişme ve olgunlaşma, ancak ilimle olur başka bir şeyle olmaz. İlmin tahsili ise ancak '*okumak, düşünmek ve uygulamak*' la gerçekleşir.

***

5. İlim mertebesi, mertebelerin en yücesidir. Bundan ötürüdür ki, büyüklerimiz bu hususta hep şunu haykırmışlardır: İlim maldan daha hayırlıdır. Çünkü ilim hem seni korur hem de senin itibar ve izzetini yüceltir. Mala gelince, ömrünün sonuna kadar onu sen korursun. Hem de bazan bir çok fedâkarlığa ve sıkıntılara katlanarak. Ama buna rağmen insanların bir çoğu koruduğu malın ve koruma uğrunda katlandığı fedakarlığın safasını değil; cefasını çeker.

İmam Şâfi'nin, ilim mertebesinin faziletini ve yüceliğini anlatma hususunda söylediği hikmet dolu şu sözü dillere destandır: "*İlim tahsil edenlerin uykusu dahî ibâdettir. Ben ilim tahsil edenlerin rızkına kefilim.*"

***

6. İlim ve irfan mesleği irşâd ve tebliğe yönelik bir meslek olması itibariyle en mukaddes ve en faziletli meslektir. Çünkü ilim bir nur olup o nuru eline alan bir kimse, o nur sayesinde şahsî dünyasını aydınlattığı gibi; o nûru başkalarına vermekle de çevresini aydınlatmış ve bu hizmetiyle insanlığın efendisi olma şerefini kazanmış olur.

***

7. Müslüman bilginlerinin asıl vazifesi tebliğ ve irşâddır. Yani her fırsatı değerlendirip hak ve hakîkatleri belirli usullerle ve münasip bir şekilde anlatmaktır. Küfre ve ahlâksızlığa, nefis ve

şeytana karşı elmas kılıçtan ibaret olan Kur'ân hakîkatlerine ve İslâm'ın sâir meselelerine cilâ vurmaktır. Ve bu şekilde kalbi, aklı ve duyguları tatmin edip, onları bunalımdan ve ızdırapdan kurtarmaktır. Bu, aynı zamanda İslâm bilginleri için en şerefli bir vazifedir. Zîrâ en güzel ses ve en tatlı nağme, insanları Yüce Allah'a dâvet eden ses ve nağmedir.

***

8. Maârif yuvaları birer fabrika veya birer bahçe mesâbesindedirler. O fabrikada pek çok güzel hasletler îmâl edilir ve o hasletlerin kahramanları yetiştirilip piyasaya sürülür. Meselâ: Îmân kahramanları, samîmiyet kahramanları, fikir kahramanları, ahlâk ve fazîlet kahramanları, şecâat kahramanları, vecd ve aşk kahramanları, cehd ve gayret kahramanları gibi pek çok kahramanlar hep maârif yuvalarında yetişirler. Aynı zamanda birer bahçe mesâbesinde olan maârif yuvalarında tâlim ve terbiyenin bağrına atılan kâbiliyet tohumları, inkişaf edip zamanla ağaç halinde yüzlerce meyve ve tohumlara sahip olarak arz-ı endâm eder, o tohumları vatanın değişik yerlerindeki muhtaç gönüllere serper ve bütün bir vatan sathını güllük-gülistanlığa çevirirler.

***

9. Tebliğ ve irşâtla meşgul olan kimselerin ulaşmak istedikleri bir kısım hedefleri vardır. O da, evvelâ kendilerini rahmetten ebediyen mahrum kalmaktan, yani küfür ve dalâlete saplanmaktan korumak ve kâmil bir îmâna sahip olarak ölmek, sonra da çevrelerinin özellikle de yeni yetişen neslin küfür bataklığına düşmemeleri, anarşilikten ve serserilikten kurtulmaları için zemin hazırlamak, bunun için de her iki hayatı da zehirlemeye çalışan sapık ve çarpık düşünce ve tuzaklara karşı ilim ve irfan ölçüleriyle ve takvâ siperiyle kendilerini ve yeni yetişen nesli muhâfaza etmektir. İşte bunu sağlamak ve garantilemek uğruna ilim ve

irfan nesli olan kimselerin yapamayacağı bir fedâkârlık yoktur ve olmamalıdır.

***

10. İnsan meyveli ağaca benzer. Meyveli ağaç meyve verdiği müddetçe canlılığını korur, o oranda kendisine değer verilir ve kısa zamanda kesilip bir kenara atılmaktan kurtulur. Aksi taktirde kısa bir müddet sonra kesilir, odun olarak ateşe atılır ve yakılır. İşte insan da her mevsimde meyve vermeli ki canlılığını ve kıymetini devam ettirmiş olsun. Bir insanın yılın her mevsiminde meyve vermesi ise şu yolla temin edilir:

Gerek talebenin gerekse halkın, İslâm'ın terbiye ile alâkalı getirdiği enfes terbiye esasları içerisinde terbiye ve ıslah olmaları için çırpınmak ve onların faydalı bir şekilde yetişmeleri için gerekli olan huzurlu ortamı hazırlamak. Diğer bir tabirle, şartların ve imkanların el verdiği ölçüde tâlim ve terbiye, tebliğ ve irşâd vazifesini bizzat yapmak ve eğitim işleriyle uğraşanlara fiilen iştirak etmek.

Demek oluyor ki, eğitim ve öğretim mesleği bu derece değerli ve bütün mesleklerden bu kadar daha üstündür. Daha üstündür; çünkü insanın, özellikle de öğretmenin meyveli ağaca benzemesi buna bağlıdır.

Evet, özellikle öğretmen meyveli ağaca benzer. Ağaç meyvesiyle tanınıp sevildiği ve değerlendirildiği gibi, öğretmen de yetiştirdiği talebesiyle tanınıp sevilir ve ona göre değerlendirilir.

3.
DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ VE GEREĞİ

Son asırda İslâm dünyasında camilerin o büyüleyici atmosferi, minarelerin o ferah dolu gölgesi ve ezanların o tatlı sadâları altında yetiştiği halde küfürbaz olan, dinine ve dinini temsil edenlere küfreden, îman ve İslâm esaslarına karşı şek ve şüphe içinde bulunan, yüce değerlerden kaynaklanan güzel ahlakı ve faydalı kültürleri küçümseyen ve onlarla alay eden küfürbaz ve serkeş, fitneci ve fesatçı bir nesil türedi.

Ayrıca Müslümanların arasında Müslüman kimliğiyle dolaşan ancak dini zayıf, imanı cılız, ruhu kararmış, kalbi boş ideali yok, aşağılık kompleksine kapılan, iradesi sarsık, sebat ve celadeti sönük, ahlak seviyesi düşük, batılıları her şeyden üstün gören, dünyaya talip, dinini dünyası uğruna satabilen ve dünyası için âhiretini verebilen, millet ve vatanını şahsi çıkarları ve makamları uğruna satabilen, kendi dininin ve milletinin tarihine yabancı fakat başkalarının tarihine âşina, kendine ve milletine güveni az fakat başkalarına güveni çok, dolayısıyla nemelazımcı ve vurdumduymaz olan bereketsiz ve hayırsız bir nesil türedi.

Bu korkunç ve dehşetli manzaranın başlıca sebebi ise, İslâm ülkelerinde yeterince din eğitiminin verilmeyişidir.

İşte şu aşağıdaki hususlar, gerek ferdin gerekse toplumun huzuru bakımından din eğitiminin ne derece önemli ve gerekli olduğunu, dolayısıyla hakikat ilmine ve hakiki âlime çok önem verilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir:

1. Bütün Peygamberlerin (aleyhimüsselâm) birer muallim olarak gönderilmiş olmaları. Bu itibarladır ki, İslâm Dîninde ilk muallim Hazreti Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Çünkü O, Yüce Allah tarafından, insanlara bir taraftan Yüce Yaratıcı ile ilgili hakikatleri öğretmek, diğer taraftan da dünya ve âhiret huzurunu tekeffül eden esasları insanlara bildirmek için gönderilmiş olan bir peygamberdir. İşte O Yüce Şahsiyetin din eğitiminin ne derece önemli olduğu ile ilgili olarak bize bildirdiği ve bizi uyardığı hususlardan birisi şudur:

"*Her yeni doğan çocuk temiz (İslâm) fıtratı üzere doğar. Sonra onu anne-babası Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir.*"[1]

Evet her doğan çocuk bembeyaz ve tertemiz bir kâğıt gibidir. Öyle ki o kâğıda ne yazılırsa onu gösterir. Öyle ise onun ruhuna ve kalbine, hayâline ve aklına iyi şeyler nakşedilmeli ki, onları gösterince hem kendisini hem de o nakşı yapanları utandıracak bir şey olmasın. Bu cümleden olarak onun ruhuna tevhid hakikati, iman, mârifet ve muhabbetle ilgili hakikatler, ibâdetle ilgili esaslar ve güzel ahlakla ilgili prensipler nakşedilmeli ki, dünyada da rahat etsin, âhirette de.

2. Bir ülkede din terbiyesi olmazsa o ülkede zayıf olanlar mutlak bir tahakküm ve istibdat ve mutlak bir haksızlık ve rüşvet tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Çünkü bir insanın ve bir zümrenin açıkta ve gizlide zulmünü ve tahakkümünü önleyecek ve rüşvet ile haksızlığı kaldıracak dinden başka hiçbir şey yoktur. Öyle ise dünyanın imarı ve insanların bu dünyada mutluluğu dine ve din terbiyesine bağlıdır.

---

1 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, II, 104

Hem bir ülkede din eğitimi ve öğretimi yeterince olmazsa; o ülkede bir kısım ahlak dışı yöntemlerle, yani para, kadın veya makam sözü vermek suretiyle misyonerlik faaliyetleri yapılır ve insanlar kandırılır. Peki dinini iyi bilen bir kimse bir kısım çıkarlar için hiç dinini değiştirir mi? Öyle ise din eğitimi ve öğretimi şarttır.

***

3. *En büyük vazife*: İnsanlığın terbiyesini ve ahlâkını ıslaha çalışmak ve bunların tekemmülüne vesile olmaktır. Bu ıslah ve terbiye meselesi,

a. Va'zu nasîhat ile (şifahî telkin ile) olabilir.

b. Sağlam ve doğru bilgilere dayalı olarak eserler yazmak ve onları neşretmekle (yazılı nasihat ile) olabilir.

c. Himayesinde bulunan ve sözden bir türlü anlamayanları, anlayacakları bir dille ancak aşırılığa kaçmadan terbiye etmekle olabilir.

d. Hepsinden daha etkili olanı ise, ahlâkî fazîletlerin ve her türlü olgunluğun mücessem timsâli olan bir şahsiyeti örnek olarak göstermekle, yani Peygamberleri (aleyhimüsselâm), Sahâbe-i Kirâm'ı ve diğer yüce şahsiyetleri göstermek ve onları tanıtmakla olabilir.

İşte bütün bunlar, ancak doğru ve sağlam bilgiler, bu bilgiler de ciddî araştırmalar, yani öğrenip öğretmeler sayesinde gerçekleşir ve pekiştirilir.

***

4. Herkesin yetişme tarzına ve seviyesine göre elde etmek istediği bir gayesi vardır. Herkes bir şeyin peşinde koşuyor, onu bayraklaştırmak istiyor ve onunla tatmin olmak istiyor. Peki, bir mümin olarak sen, gayenin ne olduğunu veya ne olması gerektiğini hiç düşündün mü acaba? Evet, senin derdin nedir veya ne olmalıdır?

Senin en yüce gayen ve en birinci meşgalen Cenâb-ı Hakk'ın tanıtılması ve neslin İslâm terbiyesi ile ve Ehl-i Sünnet prensipleriyle

yetiştirilmesi olmalıdır. Zîrâ gerçek huzur ve devamlı saadet, ancak bununla temin edilir.

Şu kadar var ki, bir meselede fâni olup ona delice girmedikten sonra, o meselede arzu edildiği şekilde ve yeterince verim alınamaz. Öyle ise bu meseleye de delice girmek ve öyle hizmet etmek lâzımdır. O kadar ki, onu asıl iş olarak görmeli. Diğer meseleleri, hattâ âilevî ve ticârî işleri bile tâlî derecede düşünmeli. Bunun için de:

a. Tebliğ ve irşâd vazifesini lâyıkıyla yapacak ilim ve irfan neslinin yetiştirilmesi gerekir.

b. Kur'ân'ın elmas burhanlarının birer esas olarak ele alınması gerekir.

c. Herkesin elindeki imkanlarıyla sapıklık ve ahlâksızlık enkazının kaldırılması için seferber olması, yani âlimler ilimleriyle ve zenginler servetleriyle vb. iştirak etmeleri gerekir.

d. Pek çok kimsenin irşâd olmasına zemin hazırlamak için, işin erbabı olan kimselerin, Sahâbe-i Kirâm'ın ve Tabiîn-i İzâm'ın yaptıkları gibi başka taraflara hicret etmeleri gerekir.

Evet bugünün dünyası ümit dolu bağrını ve hasret dolu âğuşunu açmış bir vaziyette olarak, dört gözle böylesine dertli insanları beklemektedir. Bu noktada asırlardan beri ihmal edilen doğunun ve batının karanlık dünyalarını aydınlatmak şerefi öyle anlaşılıyor ki, İslâm'ın yayılmasını kendilerine dert edinen mukaddes çilenin sahiplerine nasip olacaktır.

***

5. Günümüzde sünnet-i seniyye dairesinde ve hakîkat mesleğinde ehl-i îmânın hâlis ve sürükleyici rehberlere, çaplı ve basiretli dimağlara fazlasıyla ihtiyacı vardır. Bu ihtiyâca cevap vermenin yolu ise okumaktan geçer. Zira insan okuduğu nisbette bilir ve bildiği nisbette sever. Buna göre Kur'ân-ı Kerîm'i okumayan ve kâinattaki eşyâ ve hâdiseleri düşünmeyen kimse, Yüce Allah'ı

nasıl bilecek, O'nu nasıl tanıyacak ve O'nu nasıl sevecek? Hem Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Sahâbe-i Kirâm'la ilgili olarak yazılan kitapları okumayan kimse, o yüce şahsiyetleri nasıl bilip sevecek? Bu konuda başkalarına neyi anlatacak ve çevresine nasıl faydalı olacak?

***

6. Günümüzde devletlerin üstünlüğü ilimle, teknikle ve zenginlikle ölçülmektedir. İslâm ülkeleri geri kalmış devletler arasındadır ve bu yüzden sömürülmektedir. Çünkü İslâm'ın "*Oku ve çalış!*" emrini ecnebî ülkeler tuttu; fakat İslâm ülkeleri tutmadı ve sonunda sömürülmeye mahkûm oldu.

Evet esârete ve ezilmeye mahkûm olmayı doğuran sebeplerden birisi cehâlettir. Öyle ise Müslümanlar olarak ilme ve dine dayalı ciddî bir gayret ve çalışma içerisine girmeliyiz. Aksi takdirde devamlı başkalarının yardımlarını almaya ve sürekli olarak başkalarının esâretleri altına girip inlemeye mecbur kalırız. Hem onlar zaten yardımlarını dînimizden ve şahsiyetimizden taviz vermeye karşılık yapıyorlar.

Çâre: İslâm'ı, kaynağından öğrenip Saâdet Devri'ni kendimize örnek alarak yaşamaktır. Bizler bugün buna fazlasıyla muhtacız. Çünkü bizler İslâm gemisi içerisindeyiz. Batarsa hepimiz boğuluruz. En iyisi mi, elimizin emeğini veya alnımızın terini yiyelim. Fakat dinimizden aslâ yemeyelim.

***

7. Neslin terbiyesi ve ıslahı uğrunda gayret gösteren kimseler, ciddî bir morale, devamlı bir lezzete, sürekli bir cezbeye ve itici bir şevke sahip oldukları açık bir şekilde görülmektedir. Gayret göstermeyen veya sâdece şahsî kemâlâtını düşünen kimselerde ise daha çok bitkinlik, ümitsizlik ve hüzün göze çarpmaktadır. Bunun sebebi ise şudur:

Cenâb-ı Hak insanın âcizliğine merhameten, teşvik kamçısı olsun diye hizmetin lezzetini hizmet içinde derç edip şekerleme cinsinden hizmetin mükâfâtını daha hizmet anında tattırıyor. Nasıl ki, zürriyetin devam etmesi için, mübâşeret esnasında insana bir lezzet verdi ise; dinin ihyâ ve neslin terbiye edilmesi adına yapılan hizmette manevî, bereketli ve sürekli bir lezzeti ihsan etmesi de O'nun hikmet ve rahmetinin gereğidir.

Hem Selimiye ve Süleymâniye gibi câmilerin birer sanat âbidesi olduğunu herkes bilir. Fakat onları seyrederken işin ehli olan bir mühendis kadar zevk alamaz. Demek ki bir şeyden zevk ve lezzet almak o şeye gösterilen ilgiye ve o meseleyi en ince teferruatına kadar bilmeye bağlıdır.

Hâsılı: Tatmayan bilmez. Öyle ise eğitim ve öğretim sahasında hizmet vermek isteyen kimseler, yüce değerlere sâhip olma noktasında neslin terbiyesiyle uğraşırken bu meslekte tamamıyla fâni olmalıdırlar ki, hem hizmeti bilmiş ve hizmetten lezzet almış olsunlar, hem de yaptıkları hizmetleri devamlı ve kalıcı olmuş olsun.

***

8. Elde edilen ilimde kalbin iz'ânı ve ruhun hazmı olmazsa, o ilmin neticesi cehâlettir. Çünkü iltizam başka itikad başkadır ve iltizam hiçbir zaman itikadın kuvvetine yetişemez.

Bu hakikatten ötürüdür ki, ilim yerinde ve maslahata uygun bir şekilde güzelce kullanılırsa, zehirlerden devâlar ve ilaçlar yapıldığı hâlde, kötüye kullanıldığı takdirde devâ ve ilaçlardan helak edici zehirler meydana gelir. Evet yetenekli, zeki, becerikli, kavrayışlı, okumaktan ve düşünmekten zevk alan, ilmi seven ve bir şeyler öğrenme gayreti içinde olan kimseler vardır. Şayet bunların kabiliyet ve gayretleri istikamet çizgisinde tatmin edilmez ve yönlendirilmezse; bu gibi kimseler, zamanla zehirlemekten lezzet alan yılanlar olurlar ve milletin başında maddi manevi değerleri kemiren bir bela kesilirler.

Evet, câhil kalmamak ve cehaletten kurtulmak son derece önemlidir. Ancak en az bunun kadar önemli olan bir şey daha vardır. O da her gördüğünü ve her duyduğunu merak ederek öğrenmek değil; insanın ruh planında olgunlaşmasına, kalp plânında oturaklaşmasına, akıl planında istikametine ve his planında hüşyarlığına vesile olacak olan faydalı ve lazım bilgileri öğrenmektir. Yani okumak ve öğrenmek ne kadar önemli ise, neyin öğrenilip neyin öğrenilmeyeceğini bilmek, hangi kitap ve dergilerin okunup okunmayacağını bilmek de en azından o kadar önemlidir. Çünkü hiçbir şey bilmemek, insanın elini kolunu bağladığı ve onu pek çok faziletten mahrum bıraktığı gibi, yanlış, kötü ve zararlı olan bir şeyi bilmek de kişiyi dönüşü olmayan ve neticesi perişanlık olan bir kısım yollara sürükler. Nitekim bizler, yaptığımız duâlarda, Yüce Allah'tan sürekli olarak "*faydalı ilim*" istiyoruz.

***

9. Din eğitimi ve hakikat ilmi, eşya ve hâdiselerin görünen dış yüzlerinin arkasındaki gerçek eli ve hikmeti gösteren ve insanı açıkta ve gizlide hata ve isyanda bulunmaktan, haksızlıklar ve zulümler irtikap etmekten ve neticede maddi manevi zarara uğramaktan koruyan İlâhi bir rahmettir.

İnsanlık bir kısım kaoslardan ve sapık yollarda takılıp kalmaktan, ancak din eğitimi sayesinde faydalı ve kitapları okumakla ve bunlar etrafında tertip edilen sohbet meclislerine katılmakla kurtulabilir.

Hiçbir anne-baba, gerek kendilerinin gerekse çocuklarının bilgisiz, görgüsüz, huzursuz, güvensiz, korkak veya saldırgan bir kişiliğe sahip olmasını her halde istemez. Ama nice anne-babalara vardır ki, bunun için nasıl davranılması gerektiğini, nelerin yapılması ve nelerden kaçınılması gerektiğini hem bilmez hem de önemsemez. Hâliyle korktuğu sonunda başına gelir. O zaman iki dizini de döver ve saçlarını yolar; ama artık iş işten geçmiştir.

İnsan sevme ve nefret etme duygularına sahip olarak yaratılmıştır. Bizler yeni yetişen nesli, sevgi ve uzlaşmaya karşı sevgi ile, nefrete ve düşmanlığa karşı ise hoşgörü ile eğitmeli ve yetiştirmeliyiz. Bunun çaresi de sevgiye ve hoşgörüye dayalı olan kitap ve dergileri okumak ve onların daha geniş bir kitle tarafından okunmasını sağlamaktır.

10. Hayat boyunca karşılaşılan bazı hakikatler, hakikat ilminin tahsil edilmesini gerektiriyor. Şöyle ki: İlim ve edep örneği olan ve başkalarını yaşatmak için yaşayan fedâkâr bir nesil, ancak okumakla ve düşünmekle yetişir. Çünkü yetişme, gelişme, olgunlaşma ve yükselme, ancak okuma, düşünme ve uygulama sayesinde gerçekleşir. Tarih boyunca ve sebepler dünyasında bu hükmü bozacak bir örnek yoktur.

Tek boyutlu ve tek alanda bir çalışma yetmez. Bu hususun, fert plânında olmasa bile ekip çalışması hâlinde gerçekleşmesi mümkündür. Evet hayatın her alanında faaliyet göstermek lazım. Bu ise elbette ki ciddi bir şekilde okumayı, incelemeyi, araştırmayı gerektirir. Bunun için de belli bir yere mıhlanıp kalmamayı, değişik yerlere seyahat etmeyi gerektirir. Bu da bir kısım müesseselerin doktora yapan öğrencileri maddi ve manevi desteklemelerini gerektirir.

Gözü hakikatleri okumakla, kulağı hakikatleri dinlemekle, eli hakikatleri yazmakla, aklı okuyup dinlediği hakikatleri düşünmek ve anlamaya çalışmakla, dili de hakikatleri anlatmak ve neşretmekle meşgul etmeli ki, fitne ve fesadın bu derece yaygın olduğu şu yirmi birinci asırda insî ve cinnî şeytanlar ve onların temsilciliğini yapan bir kısım şer odakları, bir fırsatını veya bir boşluğunu bulup da musallat olmasın ve dolayısıyla idlâl ve iğfâl etmesinler. Kaldı ki böyle bir meşgale, aynı zamanda bütün bu duyguları ve organları dinlendirmek ve bu suretle ruhu rahata kavuşturmak mesabesinde olacaktır.

4.
EĞİTİM-ÖĞRETİMDEN MAKSAD

1. Her amelde olduğu gibi eğitim ve öğretim hizmetinde de ana cevher ve en güzel gâye ihlâstır ve ihlâs olmalıdır. Evet, bizler mesleğimizde mutlaka ihlâslı olmalıyız ve bunun için de değişik kitaplarda zikredilen ihlâs düsturlarını esas olarak almalıyız. Bizler eğitim ve öğretimi ve bu yolla dinimize hizmet etmeyi sadece Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalıyız. Yani hizmetimizin mükâfâtını Yüce Mevlâ'dan beklemeli ve O'nun hoşnutluğunu yeterli görmeliyiz. Eğer çok zarurî bir ihtiyaç yoksa kanâatkâr olup; ücret, hediye ve bahşiş gibi şeyleri almamalı ve itibarımızı düşürmemeliyiz. Ve bilmeliyiz ki, "*İlmin meyvesi amel olduğu gibi, amelin meyvesi ve ücreti de âhirette verilecek olan sayısız sevap ve sonsuz mükâfattır.*"

***

2. Eğitim ve öğretimden maksad îmâna, Kur'ân'a, sünnete ve milletin yüce değerlerine hizmet etmek olmalıdır. Diğer bir ifâde ile eğitim ve öğretimden maksad, îmân esaslarının, Kur'ân hakîkatlerinin, sünnet prensiplerinin ve bütün yüce değerlerin insanlar arasında revaç bulup hayata hâkim kılınması ve neslin hakîkat ilminin ışıkları altında ve İslâm'ın enfes terbiye

prensipleri içerisinde yetiştirilmesidir. Öyle ise neslin öğretim ve eğitimini üstlenen kimselerin gerek anlattıkları gerekse davranışları, sonunda varılmak istenen yüce hedef ve gayelere yönelik olmalı ve neslin kurtuluşunu tekeffül etmelidir.

***

3. Tâlimden, terbiyeden ve tehzîb-i ahlâktan maksad, öğrencilere olumlu davranışlar kazandırmaktır. Yani neslin İslâm terbiyesi çerçevesinde Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını ve sevgisini kazanacak ve içinde bulunduğu topluma faydalı olacak söz ve davranışlarda bulunmasını sağlamaktır. Bu takdirde bütün sözler ve davranışlar Yüce Yaratıcı'yı memnun etme ve insanlığa faydalı olma çizgisinde yoğunlaşacak ve davranışlarda huzur dolu bir oturaklaşma meydana gelecektir. Zîrâ İlâhî mârifet İlâhî rızâyı, İlâhî rızâ İlâhî muhabbeti, İlâhî muhabbet de iki cihanın sâadetini netice verir. Birbirine bağlı olan bu hakîkatler ise dînî, ilmî ve içtimâî sahalarda faydalı ilimle ve müspet hareket etmekle elde edilir. Öyle ise talebeleri hem müspet fenlerle, hem de dînî ilimlerle mücehhez olarak yetiştirmeliyiz ki, hem akılları tatmin olsun, hem kalb ve ruhları itmînana kavuşsun, hem de mütereddit bir şekilde yetişmekten korunmuş ve nifâk içinde yaşamaktan kurtulmuş olsunlar. Zaten günümüzdeki pek çok meselenin halledilmesi, verilen bilgilerin ve yapılan nasihatlerin hem kalbi hem de aklı doyurmasına bağlıdır.

***

4. Çocuklar boş bir tarlaya veya boş bir levhaya benzerler. Yani bellek ve zihinlerine ne ekilir veya ne yazılırsa onu gösterirler, ona göre yetişirler ve hayatlarını o şekilde geçirirler. Öyle ise neslimizi en verimli bir tarzda yetiştirmeliyiz. Yani onları akıl ve fikir plânında birer bilgin, ruh ve kalp planında da birer âbid ve birer zâhid olarak yetiştirmeliyiz. Şayet gençlik böyle yetiştirilmez de, ilimden ve evrâd ile ezkârdan mahrum bir halde yetişirse, gelişmeler

bereketten mahrum olur ve dolayısıyla da hızını kaybeder. Zîrâ tazarrû ve niyaz olmayınca, benlikler hortlar ve kalbler kaskatı kesilir. Böyle kimselerin tekeffül edip yürüttükleri bir hizmete ve bir dâvâya ise ümitle bakılamaz. Zaten günümüzde bazı gençlerin bozulması ve bir türlü yola gelmemesi bundan değil midir?

***

5. İnsan şu makamları geçmek için dünyaya gönderilmiştir:

1. Makam: Mü'minlerin ruhlarının makamı.

2. Makam: Âbidlerin ruhlarının makamı.

3. Makam: Zâhidlerin ruhlarının makamı.

4. Makam: Mârifet ve halvet ehlinin makamı.

5. Makam: Evliyâ ve Asfiyâ'nın makamı.

6. Makam: Enbiyânın makamı.

7. Makam: Şerîat sahibi olmayan Enbiyâ ve Mürselîn'in makamı.

Kürsî: Şerîat sâhibi Peygamberlerin ruhlarının makamı.

Arş: Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vâsıl olduğu makam.

İşte insan irâdesiyle bu makamları, özellikle de ilk beş makamı geçmek için bu imtihan dünyasına gönderilmiştir. Diğer bir ifade ile insan, Yüce Allah katında sonsuz makamlar, kemaller ve tahâretler kazanmak için bu dünyaya gönderilmiştir. Bunları kazanmak ise her sahada hakîkat ilmini elde etmekle mümkündür.

***

6. Eşya insan için, yani insana hizmet etsin diye yaratılmıştır, insan da Yüce Rabbi için; yani Allah'a kulluk yapsın diye yaratılmıştır. Kulluğun en makbul olanı ise, şüphesiz ki şuurlu ve bilinçli olarak yapılanıdır. İşte ilimden ve terbiyeden elde edilmek istenilen netice de budur.

Evet, İslâm'da talim ve terbiyenin amacı sâlih ve müttakî, yani iyi insan yetiştirmektir. Yoksa nesli sadece bilgi deposu haline getirmek veya ateş tutuşturmaktan başka işe yaramayan kuru odun parçalarından farksız kültür kırıntıları haline getirmek ve ömrünü telef etmek değildir. Nitekim büyüklerimiz, "*Şâyet takva olmadan da ilmin bir şerefi olsaydı; herhalde iblis yaratıkların en şereflisi olurdu*" demişlerdir.

İslâm terbiyesinde öğrenciye ve öğretilenlere aktiflik ve aksiyonerlik kazandırmak bir esastır. Bir şeyi öğrenen kimsede değişiklik olmalı ve öğretilen mesele hemen pratiğe dökülmelidir. Çünkü hayatın şuur adına gün geçtikçe gelişmesi ibâdet, faâliyet ve gayretle mümkündür.

***

7. Tâlim ve terbiye ile alâkalı hizmet, o kadar ciddî ve ehemmiyetlidir ki, Peygamberlerden sonra en fazîletli cemâat olan Sahâbe-i Kirâm'ın birinci veya ikinci derecede önem verdikleri bir hizmettir. Öyle ise Sahâbe-i Kirâma'ın yaptığı hizmetlerin günümüzde de yapılmasını istiyorsak; her hususta olduğu gibi yeni yetişen neslin talim ve terbiyesine önem verme meselesinde de Sahâbe gibi olmalıyız. Çünkü özellikle milletin önünde görünen kimselerde İslâmî haz ve düşüncelerin yerini dünyevî haz ve düşüncelerin alması İslâm'ın inkişâfı ve neslin eğitimi adına büyük bir bozgunluk demektir.

Bizim hedefimiz dâimâ Allah'tır. Vesileler dâimâ vesile olarak kalmalıdır. Bizler bütünüyle Yüce Allah'ın hoşnutluğu için işler yapmalıyız. Yoksa işler yapılırken çok şeyler yapıyoruz diye yapılırsa; bu, vesilelere saplanıp kalma demek olur. Gerçi vesîle lazımdır. Kur'ân da böyle emrediyor. Vesîle edinilecektir. Fakat bunlar hep vesîle olarak kalmalıdır. Her işte ihlâs olmalıdır ve devamlı böyle duâ edilmelidir. Evet hedef ve maksadı, vesîle ve vâsıta ile karıştırmamak gerekir.

***

8. Günümüzde ilme rağbet gösterilmiyor. Çünkü âlimler maalesef bildikleriyle amel etmiyorlar da ondan. Günümüzde acaba ulemâya mı itibar azaldı, yoksa ulemânın itibarı mı eksildi? Günümüzde maalesef halk nazarında âlimlere karşı izzet, hürmet ve itaat azaldı ve halk âlimlerin sözüne kulak asmaz oldu. Eskiden halk, zekât ve sadaka gibi şeyleri, ihtiyacı olan talebelere dağıtmaları için âlimlere götürüp veriyordu. Şimdi ise kurum ve müesseselere veriyor. Hem de makbuz karşılığında. Hattâ son yıllarda meydana gelen bazı yolsuzluklar nedeniyle kurumlara karşı da güven sarsılmış bulunmaktadır. Bunun sebebine gelince:

Eskiden ulemâ veya kurumlar, kendilerine emânet edilen paraları talebe ve mekteplere sarf ederlerdi. Şimdi ise kendi menfaatlerini düşünmeye başladıklarından, hattâ bazıları savurganlığa gittiklerinden dolayı, maksatlarının aksiyle tokat yediler. Evet günümüzde okumuşlarda makam arzusu, maalesef dînî ve hasbî hizmetin önüne geçti. Bu itibarla özellikle ilim ve hizmet ehli olanlar, ciddî bir fedâkârlık yapmak, Yüce Mevlâ'nın hoşnutluğu ile yetinmek, fânî ve maddî çıkarlara karşı müstağnî davranmak ve sâlih amel işlemek suretiyle kaybettikleri itibarlarını yeniden kazanmak zorundadırlar.

***

9. Hikmetin başı olan Allah korkusunun insanda hâkim olması çok mühimdir. Evet ilim ve hikmetin başı ve temeli, en açık alâmeti ve faydası kalbe Allah korkusunun yerleşmesidir. Allah korkusunu netice vermeyen ilim ve hikmet, maslahata uygun bir vasıf olmaktan öte, boş ve mânâsız şeylerle uğraşmaktan ibâret bir husustur. Zîrâ hikmet, insanı îmâna, sabra, şükre ve takvâya götürür. Bundan ötürü olsa gerektir ki, Yüce Mevlâ hikmeti kitabında şükürle beraber zikretmiştir. Çünkü ilim ve hikmet, insana verilen en büyük lütuflardan birisidir.

Hz. Dâvud (aleyhisselâm), kendisinden ilim almış ve hikmet ehli olmakla meşhur olmuş olan Hz. Lokman (aleyhisselâm)'dan bir

koyun kesip en tatlı yerinden iki parça getirmesini istemişti. Bunun üzerine o da, bir koyunun dili ile kalbini kesip ona göndermişti. Bir müddet sonra en kötüsünü istemiş; yine dil ile kalbi göndermişti. Bunun sebebi olarak da: "*Dil ile kalp güzel olursa en tatlı şeylerdir. Bunlar çirkin olursa en kötü şeylerdir.*" demişti. İşte ilim ve irfan elde etmekten maksad da budur ve bu olmalıdır. Evet Yüce Allah'ın azameti ve merhameti karşısında bir insanın iç-dış bütünlüğüne ermesi, içinin dışından daha hayırlı olması, dışının salâh içerisinde bulunması ve her yerde Yüce Allah'ın murâkabesi altında olma şuuruyla hareket etmesi, ilim ve irfan elde etmenin başlıca maksadıdır.

***

10. Günümüzün insanı asırlardan beri kaybetmiş olduğu îmân, aşk ve metafizik gücüne ve bu gücü kendisine kazandıracak emin ve güvenilir ellere son derece muhtaçtır. Özellikle de yeni yetişen neslimiz bu şefkatli ve emin elleri dört gözle beklemektedir. Ama maalesef neslimiz böyle eller beklerken, pek çok yerde kem gözlerin büyüleyici nazarları ile ve zorba ellerin kahredici darbeleriyle karşılaştı ve kendisine dünya-perestlik, şakîlik, serkeşlik, şehvet, servet ve şöhret meyli sunuldu.

Gençlerimiz kuluçkaya böyle yatırılınca ortaya kara ruhlu, çarpık fikirli, zayıf irâdeli, azimsiz, şuursuz ve gayesiz bir nesil çıktı. Artık bu neslin bakış açısı değişmişti. Öyle ki, yetişen nesil, kalpteki îmâna ve kafadaki ilme değil; cepteki paraya ve görünürdeki makama bakmaya ve insana ona göre değer vermeye başlamıştı. Çünkü paranın ve makamın geçici olduğunu bir türlü bilemiyor ve anlayamıyordu.

İşte eğitim ve öğretimden maksat, ilmin ve aklın ışığı altında ve vicdanın rahatı çerçevesinde böylesine çarpık ve yanlış fikirleri tâdil etmek, kanâatleri tashîh etmek ve değer ölçüsünü istikâmet çizgisinde tespit edip göstermektir.

5.
REHBER ÖĞRETMENİN EN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

1. Öğretmen mütevâzı olmalı; asla mağrur olmamalıdır.

Nitekim:

"Hâk ol ki, Hudâ mertebeni eyleye âlî.
Tâc-ı ser-i âlemdir o kim, hâk-i kademdir."

Ayrıca:

"Mazhar-ı feyz olamaz düşmeyince hâke nebât
Mütevâzî olanı rahmet-i Rahmân büyütür."

denmiştir. Yani bir tohumun bitki ve ağaç haline gelebilmesi için toprağa düşmesi gerektiği gibi; bir kimsenin de insanlık âleminin tâcı olabilmesi için tevâzu kanatlarını germesi ve gönlünü herkese açması gerekir. Bunun alâmeti; öğrencinin kendisine rahatlıkla gelip soru sorma cesaretini bulmasıdır.

2. Öğretmen çok sabırlı ve müsamahalı olmalı ve teennî ile hareket etmelidir. Özellikle kâbiliyetli öğrencilere karşı daha da temkinli olmalıdır. Çünkü hünerli talebenin nazını çekmek

hocasına düşer. Hem de çocuklar küçüktür fakat dertleri büyüktür. İşte iyi bir eğitimci küçüklerin bu durumlarını göz önüne alarak bilinçli, sabırlı ve ilgilenmeyi sürekli yaparak hareket eder.

3. Öğretmen önce kendisi ilmiyle âmil olmalı sonra bildiklerini gidip başkalarına anlatmalıdır. Zîrâ ateş, yakacak bulamadığı zaman söndüğü gibi; ilim de pratiğe dökülmediği ve tebliğ edilmediği zaman unutulur. Aynı zamanda öğretmenin öğrencileri üzerinde etkili olabilmesi için de bildiği ile amel etmesi ve bildiklerini gizlememesi gerekmektedir.

4. Sevdirerek icrâatta bulunmak korkutarak icrâatta bulunmaktan daha iyidir. Nitekim rahmet galip gelerek gazabın önüne geçmiştir. Ve kâinattaki hummalı faâliyetin ve baş döndürücü icrââtın temelinde sevgi ve şefkat vardır.

5. Çevreye faydalı olmak için şahsımızda bulunması gereken bazı hasletler vardır. Meselâ:

a. Alabildiğine şefkat, merhamet, hürmet ve mülâyemet...

b. Ciddî bir azim, sağlam bir irâde ve sürekli bir gayret...

c. Kuvvetli bir ihlâs, samîmiyet, hasbîlik ve fedâkârlık...

6. Bir hocanın sîmâsında melâhat, tabiatında letâfet, sohbetinde halâvet, fikirlerinde isâbet, sözlerinde münâsebet ve davranışlarında mülâyemet bulunmalıdır ki, çevresindekileri mıknatıs gibi kendine çeksin.

Yüzü tebessüm etmeyen bir avukat, bir doktor, bir muallim, bir bâyi hiçbir şey yapamaz ve karşısındakine bir hakikat veremez. Nitekim açtığı bal dükkanına kimsenin gelip gitmediğini; müşterilerin sirke satan dükkana girip sirke aldıklarını dert yanan kimseye dostu şu cevabı verir:

“Sen bal satıyorsun fakat çehren sirke satıyor. Komşun ise dükkanında sirke satsa bile yüzü bal satıyor.”

7. Öğretmen önce mesleğini sevmelidir. Sonra mesleğin

kudsiyetini idrâk şuuru içinde ve zamanı en faydalı şeylerle değerlendirmek suretiyle hareket etmeli ve ilimle yaptığı hizmetin faydasını umumîleştirmeye çalışmalıdır.

8. Bir âlim ilmin izzetini daima korumasını bilmeli ve itibarını hiç bir şekilde düşürmemelidir. Bunu dînin ve aklın çirkin gördüğü şeylerden uzak durmakla, faydalı olan şeyleri yapmakla, sahip olduğu maddî imkânlara kanaatkâr olmakla, âmirlerine karşı şahsiyetini muhafaza etmekle, bir mesele hakkında kendisine sorulmadıkça fikir beyan etmemekle ve her hususta teennî ve sabırla hareket etmekle sağlamalıdır.

9. Öğretmen fikirlerinde ve davranışlarında ihlâslı ve samîmî olmalıdır. Bu cümleden olarak Yüce Allah'ın rızasını her şeyin üstünde görüp ne âmirlerine karşı ne de başkalarına karşı yaltaklık ve dalkavukluk yapma gibi mezellet ve meskenetlere düşmemelidir.

10. Öğretmen derse hazırlıklı girmelidir. Yani derse aklî ve naklî delilleri tetkik ederek girmeli ve her defasında öğrencilerine mutlaka yeni bir şey öğretmelidir.

Evet meseleleri naklî, aklî ve hissî delil, gerekçe ve ölçüleriyle anlatmak lâzım. Zîra muhatabı ikna etmek talîm ve terbiyede esaslı bir metottur. Yoksa insanlar men edildikleri şeylere karşı daha çok meyilli ve daha fazla isteklidirler. Paraya, kadına, makama ve dünyaya karşı olduğu gibi. Hem meseleleri akla olduğu kadar nakle de dayandırarak anlatmak lâzım. Zîrâ akıl her hususta yeterli bir mesnet değildir.

11. Duygusallık öğrenmeyi ve bellemeyi müspet mânâda çok etkiler. Binâenaleyh öğretmen dersini sâlih kimselerin örnek hareketlerinden misaller vermek suretiyle işlemeli ve böylece verdiği dersin ve yaptığı nasîhatin tesirli ve kalıcı olmasını sağlamalıdır.

12. Öğretmen bir alanda öğrendiklerini başka bir alanda

uygulayabilmelidir. Yani konular ve dersler arasında transfer ve geçiş yapabilmeli ve irtibat sağlayabilmelidir. Bu ise hem çok kitap okumaya ve tecrübeye hem de zihin uyanıklılığına ve hâfıza kuvvetine bağlıdır.

13. Öğretmen daima ümit vermeli ve bunu müşahhas delillerle kuvvetlendirmelidir. Kendisini dinleyenleri moral bozucu bazı hadiseleri nakletmek suretiyle hayal kırıklığına ve moral bozukluğuna uğratmamalıdır.

Evet meseleleri ümit vererek takdim etmek lâzım. Çünkü hava ve gıda bedenin zarurî ihtiyaçları olduğu gibi; ümit de ruhun zarurî ihtiyaçlarındandır. Hem insana en yakın dost ümit, en tehlikeli düşman da yeistir. Nitekim hastaların başlıca ilâçları ümittir. Ruhî kuvvetlerin en müessiri ve en etkilisi ümittir. Ümit ruhun gençliğidir. Ümit altın ve elmas gibidir.

Geleceğe âit ümit, çevremizde yapılan hizmet ve gelişmelerden örnekler vermek suretiyle verilmeli ve bu tarz bir metotla yetişen gençliğin çevrelerindeki müspet gelişmelere istekli, azimli ve kararlı olarak ayak uydurmaları sağlanmalıdır.

14. Konuşurken usandırmamalı. Az fakat öz ve kapsamlı konuşmalı. Gerekli yerlerde yeterince açıklamalarda bulunmalı. Zaten sözün güzelliği kısa fakat geniş mânâlı olmasındadır.

15. Öğretmenin her söylediği doğru olmalıdır. Fakat her doğruyu herkese ve her yerde söylememelidir ve söylemeye hakkı da yoktur. Meseleleri muhatabın kabiliyet, karakter ve anlayış seviyesine göre takdim etmeli ve ona göre ilgi göstermelidir. "İncileri sığırın boynuna asmak" gibi mânasız bir takdim ve bir alâka şeklinden kesinlikle kaçınmalıdır. "Ata ot ite et vermek" şeklinde davranmalı. Yani durumuna göre ihtiyacını gidermeye çalışmalıdır. Nitekim, Mevlânâ şöyle diyor: "*Kötü yaradılışlı ve değersiz kişiye ilim ve fen öğretmek, yol kesen eşkiyânın eline silah tutuşturmaya benzer.*"

16. İlk plânda hakkı ileri sürmeli ve öğrencileri hakka âşık ve bağlı hâle getirmelidir. Sonra da hakka sahip çıkan ve hak ve hakîkatleri temsil ve tebliğ eden İslâm büyüklerini nesle çok iyi tanıtıp onları nesle sevdirmeli; fakat ikide bir şahısları ileri sürmemeli ve onları taklitle yetinmemelidir. Özellikle şahısları ilk etapta ispat delîli olarak göstermek son derece yanlış bir davranıştır. Zîrâ birinin sevdiğini diğeri sevmeyebilir.

17. Öğretmen bildiklerini esirgememeli."*Taşı gediğine koymak*" cinsinden yerinde ve zamanında olmak şartı ile bildiği gerçekleri öğretmelidir. Şayet bilmediği bir mesele ile karşılaşırsa, önce "*lâ edrî*" yani "bilmiyorum" demeli; sonra da gidip o meseleyi öğrenmeli ve sorana gelip anlatmalıdır. Bu husus çok mühimdir. O kadar ki, İmâm Mâlik (radıyallahu anh) gibi bâzı büyük âlimler talebeye verilecek ilk dersin, "*lâ edrî*" olması gerektiğini söylerler.

18. Öğretmen öğrencilerine dâimâ hayırlı duâlarda bulunmalı ve onlardan hayırlı duâlar istemelidir. Bu husus öğretmen-öğrenci arasındaki alâkayı pekiştirir ve sevgiyi artırır.

19. Çok zararlı ve son derece tehlikeli iki sınıf insan vardır. Bunların tehlikesi hem umumî hem de süreklidir.

a. İslâm'ın belli başlı şiarlarını yaptığı halde başkaları adına hareket eden, para ve makam gibi bir kısım menfaatleri elde etmek veya meşhur olmak için bazı basın ve yayın organlarında, İslâm düşmanlarının dâvâlarına yardım edecek şekilde hareket eden kimseler. Bunlar ehl-i dünyanın ağızlarıyla konuşur, onların arzu ettikleri beyanları verir ve onların düşünceleri doğrultusun da âyet ve hadîsleri tevil ederler. Bunlara sapık veya satılmış kimseler demek sezâdır.

b. Aslında İslâm düşmanı oldukları ve İslâm'ın yayılmasını istemedikleri halde; İslâm'ın her yerde takdir toplaması, insanlığın ona doğru koşması ve gençliğin İslâm terbiyesi adına

şuurlanması, aynı zamanda anarşinin ancak bu şekilde önlenebileceği ve canlarını bu suretle kurtarabilecekleri gerçeği karşısında ve ekonomi sahasında Müslüman ülkelerden faydalanmak ümidiyle Müslüman görünüp bazı basın ve yayın organlarında, İslâm'ın lehinde yazıp konuşan, Müslümanların sözde savunuculuğunu yapan hattâ âyet ve hadis okuyan ve bu suretle Müslümanları aldatan kimseler.

İşte rehber öğretmen, bu iki zümreye karşı hem kendisi uyanık olur, hem de öğrencileri uyarır ve onların bir kısım çarpık düşüncelere aldanmalarını ve sapmalarını önlemeye çalışır.

20. İstikbâl vadeden bir öğretmen sâir müsbet öğretmen ve idarecilerle ittifak ve ittihad içinde olur, menfîleri idare etmek suretiyle hareket eder ve işlerini aksatmadan yürütmeye çalışır. Bunun için de hiç kimse ile münakaşa etmez. Zâten mesâî arkadaşları ile uyumsuz ve geçimsiz olan bir kimsenin başkasına faydalı olması düşünülemez. Evet insanın sahip olduğu hizmet anlayışına muarız ve muhâlif olan bazı öğretmen ve idareciler bulunabilir. Bu noktada ehli hizmet ve hakperest olan şuurlu bir öğretmene düşen görev, itidâlini koruyup menfî olan kimselerin aleyhinde bulunmamak; aksine bizzat yanlarına gidip görüşmek ve yanlış olarak anladıkları hususları onlara îzah etmektir. Hatta böyle kimseleri hediyelerle ziyaret etmek ve kulaklarına gidecek şekilde onların lehinde sözler söylemektir.

Hem sen sana düşman olan nefsinle aynı evde oturuyorsun. Ve her hâlde ondan emin değilsin. Hiç bir zaman da olamazsın. Peki, senin beraberinde böylesine azılı ve hilebaz düşmanın varken; sen neden başkaları ile uğraşıyorsun. Sen şu veya bu Müslüman'ın dedikodusunu yapmayı bırak da; yapmakla mükellef olduğun aslî görevlerini yerine getirmeye çalış.

21. Tebliğ ve irşâd vazifesini üstlenen ve başkalarına hizmet götürmekle çırpınan bir kimse, şu iki hususa çok dikkat

etmelidir: "*Başkası uğruna kendisini, kendisi için de başkasını ihmâl etmemelidir.*" Şöyle ki:

a. Başkalarının irşâd ve ıslahı ile uğraşırken, kendimizi ve yakınlarımızı asla unutmamalıyız. Zîra okuduğumuz âyet ve hadîslerin ve verdiğimiz nasîhatlerin muhatabı önce kendi nefislerimizdir.

b. Kendi kemâlâtıyla yetinmek ve başkalarının terbiyesiyle uğraşmamak haddizâtında ciddî bir noksanlık ve bir dûnhimmetliktir. Bizler sadece kendimizi ıslah etmekle yetinmemeliyiz. Çevremizde bulunanların da irşâd ve ıslahları için gayret göstermeliyiz. Bununla beraber tebliğ ve irşâd vazifesini yapalım. Fakat ilâhî vazifeye karışmayalım. Ve bilelim ki, hidayete erdirmek meselesi sadece Allah'ın elindedir. Biz bu yönüyle O'nun işine karışamayız. Zâten kimin neye lâyık olduğunu da bilemeyiz. Bizim başkalarıyla ilgili olarak vazîfemiz tebliğ ve irşâdı lâyıkıyla yapmaktan ibârettir.

22. Umuma el atmak ve her şeyi bir anda halletmeye kalkışmak, umumu terk etmek demektir. Hem her şeyden anlıyor olmak, hiçbir şeyden anlamamak demektir. Zîra Peygamberler hariç; sâir insanlar ancak bir fende veya bir meslekte meleke sahibi olabilirler. Üç-dört fende ihtisas sahibi olan pek az kimse vardır. Çünkü bir fende meleke kazanmak ve ihtisas sahibi olmak o fennin hakîkî yönünü ve mâhiyetini kavramak ve hem fikir, hem ilim, hem de davranış olarak onu temsîl etmek demektir. Öyle ise ilim yoluyla başkalarına faydalı olmak isteyen bir kimse, bir fende ihtisas sahibi olacak ve diğer bilgi ve tecrübelerini o fenne yardımcı ve tamamlayıcı olacak şekilde kendini hazırlamalıdır. Zaten bir ilim dalı başka bir ilim dalına tahakküm etmez; ancak kuvvet verir ve yardımına koşar. Bundan da anlaşılıyor ki, başarı elde etmek ve her sahada terakkî ve tekâmül etmek için amellerin taksim edilmesi şarttır. Bu vazife ve bu taksim ilâhî hikmetin gereğidir.

Çünkü yardımlaşma bu sayede gerçekleşir. Nitekim kâinatta böylesine bir taksim ve yardımlaşma kanununun hâkimiyeti açık bir şekilde görülmektedir.

23. Gerçek öğretmen bir koyun, bir cevherci ve bir bahçıvan gibi olmalıdır. Şöyle ki:

a. Gerçek öğretmen, koyun gibi olup süt vermeli, kuş gibi olup kusmuk vermemelidir. Zîra koyun kuzusunu hazmedilerek meydana gelen süt ile, kuş ise yavrusunu hazmedilmeyen kusmuk ile besler.

b. Gerçek öğretmen, muhtelif cevherler, inciler ve mercanlar dolu bir dükkana giren ve hepsinden bir miktar satın alıp onları bir gerdanlığa dizen maharetli bir cevherci gibi olmalıdır.

c. Gerçek öğretmen, içinde her türlü meyve ve sebzelerin bulunduğu bir bahçeye girip her birisinden bir miktar toplayan, sonra da onları bir kaba koyup hem kendisi yiyen, hem de başkasına ikramda bulunan bir bahçıvan gibi olmalıdır.

Evet âlim olan kimse, hem ilk zamanlardaki, hem de son zamanlardaki âlimlerin dediklerini bir araya getirmeli, sonra onları yaşadığı asrın hâdiseleri ile imtizâç ettirip onları akıl ve kalp süzgecinden geçirmeli, daha sonra da elde ettiği ilim ve mârifetten hem kendisi faydalanmalı, hem de başkalarının faydalanması için gayret göstermelidir.

6.
İDEAL SAHİBİ OLAN REHBER ÖĞRETMENİN DİKKATİNE

Fertleri topluma kazandırmak ve hayırlı insan yetiştirmek son derece önemli bir husustur. Çünkü İslâm'ın yeniden uyanıp insanlığı sulha ve sükûnete kavuşturması, neslin kâmil ve hayırlı bir insan olarak yetişmesi ve top yekun bütün insanlığın gerçek huzura kavuşması, fertlerin topluma kazandırılmasıyla ve neslin istikâmet çizgisinde hayırlı bir şekilde yetiştirilmeleriyle mümkündür. İşte bu hususta ideal ve rehber öğretmenin mutlaka dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Şöyle ki:

1. *Örnek insan olmalı.* Çünkü rehberlikte esas olan "örnek insan" olmaktır. Yani temsîli ve terbiyeyi sürekli olarak tebliğin ve talîmin önünde tutmaktır. Önce göze sonra kulağa hitap etmek en azından ikisini beraber göz önünde bulundurmaktır. İbâdette, muâmelede, haram-helâle dikkat etmede, aşk ve şevk ile hizmet vermede örnek olma meselesi, günümüzde insanlığın ve özellikle İslâm dünyasının en fazla muhtaç olduğu bir husustur. Bundan dolayıdır ki, çok edipler, vâizler ve kitaplar olduğu hâlde insanlarda ıslah, terbiye ve tekâmül yeterince meydana gelmiyor. Evet

bizim en büyük eksiğimiz, her hâlükârda örnek insan olamayışımızdır.

"*Örnek insan*" demek, îmanlı, fazîletli, istikâmetli, itidalli, takvâlı ve fedâkâr olan insan demektir. Böyle bir kimse görüldüğünde Yüce Allah'ın, âhiretin, ibadetin ve hizmetin hatırlandığı insandır. İlim-amel beraberliğine, iç ve dış bütünlüğüne eren insandır. Şayet sözlerle bir toplumu meydana getirmek mümkün olsaydı, onu her halde feylesoflar yapardı. Evet bütün insanlığa hitap edecek şekilde verilecek ilim ve irfan hizmeti, ancak faydalı ilim, sâlih amel, selim kalp ve sürekli gayret hasletleri üzerinde inkişaf eder ve gün geçtikçe de ona dehâlet edenler çoğalır. Öyle ise bize kâl'den önce hâl gerekir azîzim, hâl. Yani öğrencilerimizin nasıl olmasını istiyorsak, önce kendimiz gizlide açıkta öyle olmalı, sonra da örnek davranışlarımızla onların arasında bulunup onlara yüce ahlak adına güzel hâller sergilemeliyiz. Çünkü kendimizin yapmadığı hususları başkalarına anlatmamızın hem faydası yok hem de ağır vebâli var.

İşte bu sırdandır, yani Yüce Allah'tan en fazla âlimler korktuğundan dolayıdır ki, ilim mertebesi rütbelerin en yücesi sayılmıştır.

***

2. *İsrâfil* (aleyhisselâm)*'ın sabrı cinsinden bir sabır hasletine sahip olmak gerekir.*

İsrâfil (aleyhisselâm), ezelden beri kulağını dikmiş en küçük bir sabırsızlık göstermeden "*Sûra üfür!*" emrini beklemektedir. İşte bizler de bir çok tecrübeye dayanarak yüce bir heyet tarafından tespit edilen yüz güldürücü hedeflere doğru yol alırken, sürekli olarak azimli ve kararlı olmalı ve asla moral bozukluğuna, karamsarlığa ve ümitsizliğe düşmemeliyiz.

Şahısların hedeflediğimiz hayır ve istikâmet noktasına gelmelerinde çok sabırlı olup acele etmemek lâzım. Çünkü kâbiliyetler,

tohumlar ve çekirdekler gibidir. Bazıları kısa bir zamanda bazıları ise uzun bir zamanda olgunlaşır ve meyve vermeye başlarlar. Ancak bu sabır, ilgiyi kesme ve bir kenara çekilip neticeyi bekleme şeklinde değil; aktif sabır şeklinde olmalıdır. Çünkü şahısları kazanmada Yüce Allah'ın yardımıyla er geç muvaffak olabilmek için onun bazı uygunsuz davranışlarına karşı katlanmanın yanı başında, ilgilenmenin ve nasîhatin de sürekli olması gerekir.

Evet, gerçek eğitimin sağlanması yolunda bıkmadan ve usanmadan, sabır ve tahammül içinde ve ciddi bir azim ve ümitle güzel mukâbelede bulunmalı, öğrencilere nasîhat etmeli, öğüt vermeli ve onlarla ilgilenmeyi kararlılıkla ve sebatla sürdürmeliyiz. Çünkü muhataplarımız bugün itibariyle arzu ettiğimiz çizgiye gelmeseler bile, ilerde bizim öğütlerimizi ve güzel davranışlarımızı hatırlayacak, bugünkü faydalı öğütlerimiz ve güzel davranışlarımız onların kalp ve kafalarında birer tohum hâlinde yeşerecek, o tohumlar zamanla ağaç olacak ve onlar da inşâallah dine ve mukaddesâta ciddiyetle sahip çıkacaklardır. Ancak nasîhat ne kadar önemli ise üslûbun gönül alıcı ve iknâ edici olması da o derece önemli olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Muhatabın olumsuz davranışlarına karşı en güzel davranışlarla mukâbelede bulunmak bir eğitimcinin en başta gelen görevlerindendir. Meselâ: Kabalığına karşı incelikle, sertliğine karşı yumuşaklıkla, şiddetine karşı vakarla, öfkesine karşı yutkunmakla, şımarıklığına karşı nasîhatle, tembelliğine karşı tembelliğinin zararlarını ve çalışmanın faydalarını örneklerle anlatmakla vb. mukâbelede bulunmak gerekir. Aksi taktirde eğitimci ile eğitilen arasına soğukluk girer, diyalog kopar ve eğitim işi yarıda kalır. Yeter ki muhatap, başındaki eğitimcinin bu derece müspet davranışlarını bilerek istismar etmesin. O taktirde hafifçe uyarıda bulunmanın faydası olabilir.

***

3. *Her sözü ve her doğruyu her yerde her zaman her kese söylememeli.* Nitekim Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "*Henüz akıllarının ermediği bir topluluğa bir söz söylemezsin ki, o söz onlar için bir fitne olmuş olmasın.*"[2]

Öyle ise muhataplarımızı kabiliyet ve karakterleri yönüyle iyi tanıyıp dertlerini dinlemeli ve onlarla seviyelerine göre özel ilgilenmeli ve zayıf taraflarını dikkate alarak özel nasîhat etmeliyiz. Evet birisini terbiye ve ıslah edebilmek için onun anlayışını, karakterini ve kâbiliyetlerinin derecesini çok iyi bilmek lâzımdır. İşte bu esasla hareket etmeli ve herkese fıtratının ve duygularının ihtiyacına göre yön vermeli ve aklının erdiği ölçüde davranmalıyız. Tâ bilerek bilmeyerek ata et, aslana ot vermiş ve böylece abes şeylerle ve manasız işlerle uğraşmış olmayalım. Hattâ kaş yapalım derken göz çıkarmış veya hastaya şifâlı ilaç içirelim derken ona yanlışlıkla zehir vermiş olmayalım. Hem de o kadar çalışma ve zahmet boşa gitmiş ve netice itibariyle ters tepki yapmış olmasın.

***

4. *İslâm'ın getirdiği değerlerin tümünün evrensel değerler olduğu bilinciyle hareket etmeli.* Evet İslâm'ın getirdiği yüce değerler, temiz vicdanların ve temiz fıtratların asla reddetmeyeceği, aksine onları rahatlıkla ve ihtiyaç duyarak dinleyecekleri ve isteyerek ve zorlanmadan kabul edebilecekleri hususlardır. Bu itibarla da bu değerler pek çok yerde ve pek çok kimseye rahatlıkla anlatılabilirler ve anlatılmalıdır. Bu yüce değerlerden bazıları şunlardır: Îmân ve ibâdet, şükür ve sabır, sevgi ve saygı, şefkat ve hürmet, yardımlaşma ve dayanışma, fedâkarlık ve hoşgörü, vb.

İşte hayırlı bir nesil yetiştirmeyi ve geleceği onlara emanet etmeyi düşünen ve bunu bu meslekte bulunmanın ve hattâ yaşamanın gayesi yapan bir muallim ve bir mürebbî, önce kendisi

---

2 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 11

bu yüce değerleri çok iyi öğrenip bilmeli, bunları çok iyi belleyip benimsemeli ve bunları yaşantılarında hâl dili ile gösterip temsil etmelidir. Sonra da bunları herkese anlatabilmek ve bu yüce değerleri herkese duyurabilmek için imkanları ölçüsünde var gücüyle çalışmalıdır. Ancak kendilerine rehberlik yaptığımız kimselerin kâbiliyet ve karakterine göre zamanla vazîfe vermeli ve böylece onların duygularının gelişmesine zemin hazırlamalıyız. Özellikle de on beş-yirmi yaşları arasındakilere değer verdiğimizi kendilerine mutlaka hissettirmeliyiz.

***

5. *Eğitim ve öğretimde temel vasfın ve vazgeçilmez prensibin tergîp ve terhîp, teşvik ve uyarı olduğunu bilmeli ve ona göre hareket etmeli.*

Evet eğitim ve öğretimde bu ikisinin mutlaka birlikte yürütülmesi gerekir. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'an'da kendini hep bu iki icrâatıyla tanıtmış, insanları her sahada terbiye etmek için indirdiği Kur'ân-ı Kerîm'i bu iki esas ve prensip üzere indirmiş ve insanları bu iki esasa riayet etmeye teşvik etmiştir. Meselâ:

"*O günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, cezâlandırması pek şiddetli olan, lutuf ve ihsanı pek geniş olandır.*" (Mümin sûresi, 3)

"*Kullarıma haber ver ki: çok bağışlayan ve çok acıyan ancak benim ben; azabıma gelince ise o çok elem veren bir azaptır.*" (Hicr Sûresi, 49-50)

Ancak tergîp ve terhîbi veya teşvik ve uyarıyı yaparken üslûba ve usûle çok dikkat etmek gerekir. Yoksa salah yerine fesat, ıslah yerine de ifsat meydana gelir. Öyle ise hataları söylerken, öğrencileri îkaz ederken kırıcı olmamalı; özellikle de başkalarının yanında onurlarını rencide etmemeye çok özen göstermeli ve sürekli olarak yapıcı olmalıyız. Ancak nasîhatten hiç anlamıyorsa o zaman umumun yanında uyarıda bulunmalı veya verdiğimiz cezayı ilan

etmeliyiz. Hem şu hadîs-i şerîfi unutmamalıyız. "*Kıyâmet gününde kısas korkusu olmasaydı, bu misvak ile seni acıtırdım.*"[3]

***

6. *Talim ve terbiyede ifade tarzı ve üslup, tasvir ağırlıklı olmalıdır.* Yani öğretmen, öğrencilerin duygularına hitap eden ve az bir gayretle zihinlerinde canlandırabilecekleri bir ifade tarzı kullanmalıdır. Yani öğretmen olayları anlatırken veya örnek verirken onları canlandırarak ve sahnelendirerek anlatmaya çalışmalıdır. Bunun için de fiillerin zaman kiplerini anlattığı olayı canlandıracak şekilde kullanmalı, meseleleri canlı birer tablo hâlinde anlatmalı, mücerret mânâları âdeta şekillendirmeli ve böylece hakîkatleri gözler önüne sermelidir. Meselâ geçmişte cereyan eden bir hâdiseyi anlatırken şimdiki zaman kipini, gelecekte meydana gelecek olan bir hâdiseyi anlatırken de bazan şimdiki zaman bazan da geçmiş zaman kiplerini kullanarak anlatmalıdır. İşte ancak böyle bir tasvire dayalı olan bir ifade tarzı neticesinde bir öğretmen, öğrencilerin dikkatlerini çekmiş, anlattıklarını onların kafalarında canlandırmış ve neticede onları etkileyip onlara gerekli olan ibret dersini vermiş olur. Elbette ki nasipleri varsa.

***

7. "*İnsanlardan hayır için anahtar vazifesini görenler, şerler için de kilit vazifesini görenler vardır.*"[4]

İşte bu hadîs-i şerifte belirtilen "*hayırlar için anahtar, ama şerler için kilit olma*" meselesi, ideal sahibi ve yüce ruhlu bir öğretmenin her zaman göz önünde bulundurması gereken son derece önemli bir husustur. Evet ideal ve mefkure sahibi bir öğretmenin gerek sözleri gerekse davranışları her türlü hayırlı ve faydalı şeye karşı bir anahtar vazifesini görecek ve aynı zamanda her türlü

---

3 Suyûtî, *Fethu'l-Kebîr*, III, 53

4 İbn-i Mâce, *Sünen*, I, 86

şerli ve zararlı şeye karşı da kilit vazifesini görecek şekilde olmalıdır. Meselâ: Bir öğretmen milletin birlik ve bütünlük meselesine, Müslümanların inanç ve ibadetlerine, ahlâkî ve âilevî değerlerine, hayat şartlarına, hedef ve gayelerine her türlü şartlar altında uygun ve saygılı olmalı, konuşmalarını ve davranışlarını mutlaka buna göre ayarlamalıdır. Bir öğretmen yüce değerlere karşı asla aykırı davranmamalı, mukaddes değerlere zıt düşen bir davranışta bulunmamalı, öğrencilere kötü örnek olmamalı ve kötülüklere kapı açmamalıdır. Bir öğretmen geleceğe dair öğrencilerine daima moral aşılamalı, ümit vermeli ve onları motive etmeli, ama hiçbir zaman onları karamsarlığa ve ümitsizliğe itmemelidir.

***

8. *Rehber öğretmen veya gerçek mürşid, çok akıllı ve basîretli olması gereken kimsedir*. Çünkü rehber öğretmen veya gerçek mürşid, dîninde hassas olduğu kadar hâdiseler karşısında da akıllı ve hassas, basîretli ve muhâkemeli olmalıdır. Bu itibarla konuşmalarındaki üslûba ve davranışlarındaki mülâyemete çok dikkat eder, öğrencileri arasında ayırım yapmaz, idâreci ve mesâî arkadaşlarıyla sürekli uyum içerisinde olup onlara karşı saygı ve mürüvvet esasları dahilinde hareket eder, hiç kimsenin aleyhinde konuşmaz ve her doğruyu her yerde söylemez. O, kendisine verilen görevi en güzel bir şekilde yapmaya çalışır; başkasının işine karışmaz ve başkasının hatasıyla meşgul olmaz.

***

9. "*Bir insanın değeri himmeti nispetindedir. Kimin himmeti milleti ise o tek başıyla küçük bir millettir.*" denilmiştir. Bu düşündürücü esasa göre, öğretmen olarak görünmemiz itibariyle bizim bir değerimiz, dolayısıyla da bundan ötürü övünmeye hakkımız yoktur. Bizim değer ve kıymetimiz, hizmet ettiğimiz dâvâmızın son derece yüce olmasından, yetiştirdiğimiz talebelerin keyfiyetli

ve kaliteli olarak yetişmesinden ve sahip olduğumuz mesleğin faydasının umûmî olmasından kaynaklanmaktadır.

Öyle ise öğretmenler kendilerine bir toprak parçası veya bir saksı nazarıyla bakmalıdırlar. Çünkü onların görev yaptıkları zeminlerde zamanla hakîkat erleri neşet edecek, onların bağırlarından İslâm'ın bahadır evlatları çıkacak ve nefes ve soluklarından insanlığın maddî mânevî mimarları ve rehberleri zuhur edecek. İşte onların o güzel hizmetlerinin ve hummalı faaliyetlerinin feyizleri, bereketleri ve kokuları daha şimdiden kendilerine sinmiş ve bütün mâhiyetlerini kaplamış bulunduğundan ötürüdür ki, hakîkî muallimler bu kadar kıymetli, değerli, sevimli, saygılı ve sempatik bulunuyorlar.

***

10. *İslâm'ın izzetini ve manevi istikbalini kazanmasında hayırlı âlimlerin rolü çok olduğu gibi, kaybetmesinde de kötü ve bidatçi âlimlerin rolü çok büyüktür.* Çünkü bunların bütün istek ve arzuları devletin yanında gözde olmak, halkın arasında ünlü ve itibarlı olmak ve sonunda iyi bir makama ve mansıba gelmek ve iyi bir servet sahibi olmaktır. Nitekim Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: "*Dikkat edin! Şüphesiz ki şerlerin en şerlisi, âlimlerin en şerlileri olanlardır. Hayırların en hayırlısı da âlimlerin en hayırlıları olanlardır.*"[5]

5 Dârimi, *Sünen*, I, 104

7.
REHBERLİKTE HEDEF, KEYFİYETLİ İNSAN YETİŞTİRMEKTİR

1. *Rehberliğin önemi ve gereği*:

Rehberlik ruhuna ve örnek bir şahsiyete sahip olmayan kimselerin eğitimci olmaları, özellikle de din eğitimcisi olmaları hiç de doğru değildir. Yani dilleriyle öğrettiklerini halleriyle de göstermelidirler ki, hem öğretim hem de eğitim beraberliği sağlanmış olsun ve böylece muhatapların kâbiliyetleri gün geçtikçe istikâmet çizgisinde daha da gelişmiş olsun.

Rehberlik ruhunun özünde ilim ve iknâ, irşat ve ıslah, azim ve gayret, ihlas ve samîmiyet, sevgi ve şefkat, sabır ve tahammül, güler yüz ve tatlı dil gibi sevimli ve tesirli hasletler vardır. Buna göre sirke cinsinden olan konuları anlatırken bile rehber öğretmenin yüzü bal satmalı ve dilinden bal akmalıdır. Yani sürekli olarak ve her hâliyle ıslahçı ve irşatçı tavırlar sergilemelidir. Bu cümleden olarak özellikle din öğretimi ve eğitimi veren kimselerin kesinlikle kaba saba olmamaları gerekir.

Rehberlikte hedeflenen hayırlı neticeye ulaşmanın en etkili

yolu, halk içinde veya talebe içinde her hâliyle örnek olan bir fert olarak yaşamak ve hakkın ve hakîkatlerin yani Kur'ân'da ve sünnette yer alan tevhîd, ihlâs, ibâdet, tevekkül, sadâkat ve tesânüt gibi yüce hakîkatlerin ve güzel ahlakla ilgili her türlü yüce değerlerin hakkıyla tebliğcisi ve temsilcisi olmaktır.

Evet ilim ve irfan nesli olarak bizler hem muallim hem de mürebbî olmalıyız. Günümüzde muallim olan belki çok kimse vardır; fakat mürebbî olan maalesef pek az kimse vardır.

Günümüzde yetişmiş kabiliyetli ve keyfiyetli kalifiye insan unsuruna çok ihtiyaç var. Kabiliyetli ve keyfiyetli kimseler kıt, sınırlı ve dar imkanlar içerisinde de olsalar iş yapabilir ve hizmet görebilirler. Fakat gerekli formasyondan mahrum olanlar, servetler ve geniş imkanlar içerisinde olsalar bile yine gerektiği şekilde çalışmazlar, verimli bir şekilde değerlendirilemezler ve böyle kimseler zamanla milletin sırtında bir yük olarak kalırlar.

Nitekim rehber öğretmen veya hakîkî mürşid, hüner sahibi bir mobilyacı gibi gerçekten rehber ve mürşid olsalar bile, kullanılan malzeme o işe yaramıyorsa o hünerli rehber veya mürşid ne yapabilir? Ve onun bütün çalışmaları sonunda boşa gitmez mi? Öyle ise her sahada keyfiyet ve kaliteye yönelmek lâzım. Yani elimizdeki mevcut kadroyu kaliteli yetiştirmeye çalışmalı ve onları birer dâvâ adamı olarak hazırlamalıyız.

Evet ilim ve irfan yuvalarında yetişenlere rehberlik layıkıyla yapılmalı, en azından sene sonu itibariyle hedeflenen dereceye öğrencilerin hiç olmazsa beşte dördü ulaştırılmalı, diğerlerine de meyillerine göre yaz boyunca açılacak yetiştirici kurslarla mesâfe aldırılmalı. Çünkü bunca masraflar yapılıyor, bir kısım halkımız fedâkarlık yapıyor, bazı yöneticilerimiz gayret gösteriyor ve müesseseler her türlü eğitime elverişli hâle getiriliyor. Şayet keyfiyet ve kalite adına ciddi neticeler alınmaz da sadece kemiyetle yetinilir ise kurtuluşumuz ikinci bir bahara kalacak ve bunca gayret ve

masraf boşa gitmiş olacak. Bunun vebali ve hesabı ise elbette ki çok ağır ve gayet şiddetli olur.

***

2. *Rehberlikte hedef ne olmalıdır?*

Rehberlikte hedef, keyfiyetli ve kaliteli insan yetiştirmek olmalıdır. Çünkü asıl olan ruh ve mânâdır, öz ve hüviyettir, keyfiyet ve kalitedir. Şekilcilik, suret ve kemiyet netice itibariyle o kadar da çok önemli değildir. Gerçi bir noktada şekilcilik de önemlidir; fakat şekilciliğin önemi dolayısıyladır. Yani özden, hakîkatten ve keyfiyetten ötürüdür ve özü barındırdığı içindir. Nitekim büyüklerimiz "*Lafızlar, mânâların kalıplarıdır.*" demişler. Buna göre cevizin ve narın kabukları öz ve hakîkatlerini koruma adına elbette ki lazımdır. Ancak lafızlar mânâların kalıpları oldukları ve bir kısım mânâları ifade ettikleri gibi şekilcilik ve kemiyet de keyfiyetlerin zarfı olmalı ve sahip oldukları kaliteden haber vermelidirler. Belki başlarda şekilcilikle işe başlamanın sakıncaları olmayabilir. Fakat zamanla şekilcilikten mânâya, zâhirden hakîkate ve kemiyetten keyfiyete geçmek elzemdir.

Rehberlik meselesi, muhatabı geleceğe hazırlama meselesi olup kendine göre amacı ve hedefi olan bir yönlendirme hizmetidir. Rehberlikten amaç, kişinin kendi mahiyetini anlayacak, maddî manevî problemlerini çözecek, geçmişten ibret dersi alıp geleceğini hazırlayacak bir şahsiyet kazanıp çevresiyle uyum içerisinde olacak ve aklî ve kalbî bütün kâbiliyet ve melekelerini yaratılışları doğrultusunda inkişaf ettirecek bir dereceye ulaşmasına öncülük etmek ve ona yardımcı olmaktır.

İşte bizler bir yönüyle maalesef böyle bir rehbersizliğin kurbanıyız. Yani bizler birer rehberzedeyiz. Böyle olunca da gerek öğretimde gerekse eğitimde ham ve kof kalıyoruz, yetersiz ve sevimsiz oluyoruz ve bunca uğraşmalara rağmen gerek maddî

gerekse manevî sahalarda bir türlü terakkî ve tekâmüller, ilerleme ve inkişaflar sağlayamıyoruz.

***

3. *Rehberlik adına dikkat edilmesi gereken hususlar*:

Kendilerine rehberlik yaparak ilgilendiğimiz kimselerin anlayışlı birer muhatap ve yararlı birer insan olmaları ve eğitimde keyfiyet ve kalitenin sağlanması için, rehberlik adına dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır:

a. Önce şu tespiti yapalım: *Hocalık mesleği Peygamberlik mesleğidir*. Peygamberlik mesleğinin temelinde tebliğ ve temsil vardır. Bu durumda eğitimci olarak bizim en mühim vazîfemiz, öğrencilere en parlak gerçekten başlamak üzere bütün gerçekleri, seviyesine göre ve imkanların el verdiği ölçüde öğretmek ve öğrettiğimiz gerçekler doğrultusunda güzel örnekler sergilemek suretiyle onlara rehberlik yapmaktır. Ancak bunu yapmak ve bunda başarılı olmak için önce bizim işlediğimiz konuları çok iyi bilmemiz ve rehberlik ruhuna sahip olmamız gerekir ki, bize emânet edilen vatan evladına en iyi bir şekilde rehberlik yapabilelim ve onu zamanla insanlığa faydalı olabilecek bir hale getirebilelim.

Evet öğretim ve eğitimde rehberlik çok mühimdir. Rehberlikte de asıl olan çocuğun kâbiliyetlerine göre yönlendirilmesidir. Ve bu yönlendirme hem ebeveynin hem de öğretmenlerin görevidir. Bu yönlendirme beş altı yaşlarından, özellikle de on-on bir yaşlarından itibaren başlar; yirmi-yirmi bir yaşlarına kadar devam eder ve etmelidir.

b. Talim ve terbiyede verimli neticeler alabilmek için, eğitimde çok önemli olan şu iki prensibe riâyet etmek gerekir: Hazır olma ve ilişki kurma.

Evet öğretim ve eğitim alan kimse akıl, yaş ve kabul etme

noktasında hazır bir hâlde olması ve eğitimin en iyi ilişkiler içerisinde verilmiş olması gerekir. Hoca ile talebenin, yani eğiten ile eğitilen veya öğreten ile öğrenen kimseler arasındaki ilginin ve diyalogun şefkat ve hürmet, iltifat ve mârifet esasları içerisinde devamlı ve sürekli olması şarttır. Bu prensipleri hayata geçirmek ve pratikte uygulayabilmek için de, *itidâl, hadd-i vasat, ve devamlılık yolunu tercih etmek* gerekir. Bu husus aynı zamanda her türlü çevre ile ilgilenirken de riayet edilmesi gereken bir husustur.

Evet gerek ilgilenmede gerekse sevgi ve iltifatta ifrat veya tefrîte girmekten kaçınmalı ve unutulmamalı ki, devamlılık ve sürekliliğin gerçekleşmesi için ifrat ve tefritten kaçınılması ve orta yolun izlenmesi gerekir. Evet her şeyin ortası en sevimli, en hayırlı ve en devamlı olanıdır. Zîrâ ifrat derecesindeki iltifatı aynı minval üzere devam ettirmek çok zordur. Devam ettiremeyeceğimiz iltifâtı, başta gösterirsek, muhatabımız o iltifatın devamını bekler. Bulamayınca da küser ve soğuyup bizden ayrılır. Bu husus âile fertleri ve çocuk terbiyesi için de geçerlidir. Öyle ise, tâlim ve terbiyede devamlılık ve süreklilik şarttır. Bu şartın gerçekleşmesi için ise gösterilen ilgi ve iltifatın, mutlaka ifrat ve tefritin ortasında olmasına bağlıdır.

c. İlim ve irfan nesli olarak bizim vazifemiz, filizlenmeye meyilli ve kâbiliyetli olan tohumları bulmak ve onları verimli toprağın bağrına atmaktır. Sonra bununla yetinmeyip zaman içerisinde yapılması gereken işleri yapmak, sonra da sabırla meyve vermesini beklemektir. Çünkü neticeyi yaratacak olan ancak Yüce Allah'tır. Bizim görevimiz ise bize düşeni eksiksiz bir şekilde yapmaktır.

Bizim bu noktada ikinci bir vazifemiz daha vardır. O da, kuluçkaya koyacağımız yumurtanın cılk olmamasına bakmak, cılkını seçmemeye özen göstermek, sonra da o sağlam yumurtadan

civcivin çıkmasını, palazlanmasını ve bir tavuk olmasını sabırla beklemektir. Ancak bütün gayretlere rağmen olmuyorsa, moral bozukluğuna uğramamak ve azim ile gayretten düşmemektir. Bu noktada büyüklerimizin şu öğütlerini daima göz önünde bulundurmalıyız:

Hem çalışkan hem de akıllı öğrenciyi takdir etmeli,

Çalışkan ama akıllı olmayan öğrenciye dikkat etmeli,

Tembel, ama akıllı öğrenciyi ikna etmeye çalışmalı,

Hem tembel hem de ahmak öğrenciyi ise idâre etmeli.

d. Soru sorma ortamını hazırlamak: Öğretim ve eğitimde soru sorma ortamını meydana getirmek, öğrencilerin akıllarına takılan ve tereddüt ettikleri hususları korkmadan ve çekinmeden hür iradeleriyle sormaları için onlara gerekli olan ortamı hazırlamak, dertlerini dökmeleri için onlara imkan vermek ve fırsat tanımak, netice alabilme adına çok lüzumlu bir husustur. Ancak bu ortamın sağlanmasında öğretmenin hilmi, ilmi ve dirayeti yatmaktadır. Çünkü bu vasıflara sahip olmayan bir öğretmen, muhataplarına bu imkanı hazırlamaz, onlara bu fırsatı vermez, verse de onları tatmin edemez ve haliyle mahcup duruma düşer ve artık orada rehberlik adına zor dikiş tutturur.

e. Talim ve terbiyede başarıya ulaşmak ve faydalı neticeler elde edebilmek için sırasıyla talim, temsil, temrin, takib ve tahammül vazîfelerini yerine getirmek şarttır. Yani önce öğretmeli, sonra göstermeli, sonra arkadaşlarıyla birlikte alıştırma yapmasını veya kendisinin o konuyu çalışmasını sağlamalı, sonra da öğrenip öğrenmediğini takip etmeli. Şayet buna rağmen hâlâ olgunlaşmadı, istenilen kıvama gelemedi veya güzelce öğrenemedi ise; morali bozup da işi yarıda bırakmamalı, usanmamalı ve sonuna kadar sabredip ümitle tahammül etmeli.

Ayrıca ciddi bir eğitimin verilmesinde, kendilerine dikkat edilmesi gereken ilgi, bilgi, ahlak, davranış, tecrübe gibi bir kısım kademeler vardır. Netice almak için her halde bunlara sırasıyla riâyet etmek gerekir.

f. Bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "*Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize tâzimde bulunmayan ve iyilikle emredip kötülükten yasaklamayan bizden değildir.*"[6]

Evet şurası bir gerçektir ki, değişik nedenlerden ötürü bugünkü neslin en fazla muhtaç olduğu şey, sevgi ve şefkattir. Hattâ fenâlığına ve saygısızlığına karşı bile iyilikle ve hoşgörü ile mukâbele etmek ve ona sürekli olarak ıslahçı bir tavırla yaklaşmaktır. Yani sevgiye ve şefkate, anlayışa ve hoşgörüye dayalı bir rehberliktir. Özellikle de on beş-yirmi yaşları arasındakilere değer verdiğimizi kendilerine hissettirmeliyiz. Çünkü nesle sevgi ve şefkatle yaklaşırsak; bizi sever ve rehberliğimizi kabul eder, yönlendirmemiz doğrultusunda hareket eder ve zamanla olgunlaşıp vatana ve millete verimli bir hâle gelirler. Öyle ise kanâat ve ahlak adına ektiğimizi zamanla bereketli bir şekilde biçmek ve uğraştığımız öğretim ile eğitimin neticesini verimli bir şekilde almak istiyorsak; öğrenciye mutlaka sevgi ve şefkatle yaklaşalım ve kendisine değer verdiğimizi hissettirelim.

***

4. *Rehberlikte ayrıca şu hususlara da dikkat edilmesi gerekir*:

a. Müesseselere eleman veya talebe alınırken veya bir kişi hakkında hüküm verirken sadece zekâ testi yapmakla yetinmek ve muhatabı yalnız ona göre değerlendirmek yanlış ve eksik bir değerlendirmedir. Zekânın yanında azim, irade ve sabır sağlamlığı, iyimserlik, fedâkârlık, şevk, şefkat, hürmet ve sağlam karakter gibi hususların da testini yapmak gerekir. Çünkü insan yeteneğinin

---

6 Tirmizî, *Sünen*, IV, 321

ölçüsü sadece zekâ seviyesi değildir. Zekânın nispeti ancak beşte bir oranındadır. İnsan yeteneğinin esas ölçüsü onun hisleri ve duygusal yönü ile sahip olduğu fikri ve kanâatidir. İrâdesi, azmi, şevki, gayesi ve karakter sağlamlığıdır.

b. Keyfiyetli ve kaliteli adam yetiştirmek için daha çok genç, kabiliyetli, dürüst, sâdık, cesur, cömert ve becerikli kimselerle ilgilenmeli ve böyle kimselerin yetişmesi için her türlü fedâkarlığı yapmalı. Bununla birlikte âhiretteki sorumluluktan kurtulmak için ve gelecekteki hâlinin nasıl olacağını bilemediğimizden ötürü; bir kısım temel konularda herkesle durumuna göre ilgilenmek lâzım, sadece çok zeki olanlarla yetinmek asla doğru değildir. Zîra bereketin, İlâhî rızâ ve hidâyetin nerede ve kiminle beraber olduğunu bilemeyiz.

c. Kendilerine rehberlik yaptığımız kimselere kitap okuma alışkanlığını, hatta okuma aşk ve şevkini vermeli ve sık sık ilmî meclislere katılma zevk ve lezzetini tattırmalıyız. Çünkü ilimsiz ve fikirsiz kalite bugün için var olsa bile yarınlar için ümit verici olamaz. Ancak şunu iyi bilmelidir ki, çok okumaktan daha önemli olan husus, gerekli şeyleri, yani ilerde ihtiyacını karşılayacak olan şeyleri okumak ve okutmaktır. Çünkü çok okumuş ve çok şeyleri bilmiş olmak, insana değer kazandırmaz. İnsana değer kazandıran şey, faydalı bilgileri tahsil etmek ve onları iyice kavrayıp içine sindirmektir. Aksi taktirde Kur'ân-ı Kerim'in o veciz ve son derece ibretli ifadesiyle 'kelbe veya hımara' benzeme durumu meydana gelir Öyle ise çok okumaktan ziyade, okunması gereken faydalı kitapları okumalı ve onların okunmasını tavsiye etmeliyiz.

d. Öğrencilerin Yüce Mevlâ ile irtibat hâlinde olmalarını ve bunu ibâdet ve duâya çok önem vermek suretiyle devam ettirmelerini sağlamalıyız.

e. Öğrencilere özel ilgi gösterilmeli ve kendilerine kâbiliyetleri

doğrultusundaki bir bölümde hizmet etme imkanı tanınmalı, gerekirse özel dersler ve özel geziler tertip edilmeli, özellikle de onlara örnek olarak takip ve taklit edecekleri örnek kimseler gösterilmelidir. İşte insanımıza böyle bir hizmet götürürsek, onun da zamanla istidatları gelişir, kabiliyetleri inkişaf eder ve derken çevrenin kendisinden yeterince faydalanacağı bir seviyeye yükselir.

f. Lise çağındaki bir genç kendisinin büyüdüğünü ve tek başına iş yapabilir hâle geldiğini düşünür ve bu hâlin çevresi tarafından da bilinmesini ve anlayışla karşılanmasını ister. İşte, ona iş yaptırmanın yolu ona tek başına iş yapabileceğine güvendiğimizi hissettirmektir. Ve 'Sen bu işi yapabilirsin.' demektir.

Hâsılı: İlim ve irfan yuvalarının durumu sakın akasyalara benzemesin. Çiçek açar ve onunla avunur; fakat meyve vermediği için zamanla ateşe odun olur. İlim ve irfan yuvaları muz, incir, zeytin ve hurma gibi ağaçlara benzemelidir.

Diğer bir ifade ile, rehberlikte keyfiyete itibar etmeyip kemiyetle yetinmek, kısır olduğu halde çocuğu varmış gibi aldatıcı davranışlar sergilemeye benzer ki asla doğru değildir.

8.
ÖĞRETMENİN KENDİNİ VE DERSİNİ SEVDİRMESİ

Bir hasta doktoru görünce; hastalığını tedavi edecek, sıhhate kavuşacak ve acıları dinecek diye sevindiği gibi, öğrenci hocasını görünce cehâletin ne kadar kötü ve ilmin ne derece önemli olduğunu bilmediğinden ötürü aynı şekilde sevinmemektedir. Öyle ise hakîkatleri neşredici durumunda bulunan bir öğretmen, öğrencilere önce ilmin önemini ve dersin lüzumunu öğretmek ve kavratmakla işe başlamalıdır. Diğer bir ifade ile öğretmen, önce öğrencilere kendisini ve dersini güzelce tanıtması ve sevdirmesi lâzımdır. Bunun için de şu hususlara riâyet etmesi gerekir:

1. *Bir öğretmenin sevilip müessir olabilmesi için şu iki hasletle mümtaz olması gerekir*:

a. *İlim*: Bir öğretmen her şeyden önce kendi branşında söz sahibi olmalı, dersini çok iyi bilmeli ve anlatacağı konulara çok iyi hakim olmalıdır. Sonra da bununla yetinmeyip diğer ilim dallarından da az-çok haberdar olmalıdır.

b. *Vakar* (sâlih amel sahibi olmak ve temkinli hareket etmek): Bu cümleden olarak deriz ki, öğretmen hedefe ulaşmada acelecilikten kaçınmalı, hoş olmayan hâdiseler karşısında sabırlı olmalı ve son derece temkinli hareket etmelidir. Zîrâ hayırlı işlerin engelleri ve şevki kıran bahaneleri çok olur. Bu engeller idarecilerden

olduğu gibi, mesâî arkadaşlarından, veli veya öğrencilerden de kaynaklanabilir. Şayet verimli bir netice almak istiyorsak, diğer bir ifade ile ektiğimiz zahmetleri gelecekte fazîletli bir nesil şeklinde biçmek ve onlardan faydalanmak istiyorsak; bunun şartı temkinli ve sabırlı hareket etmektir.

Ayrıca bir öğretmen vakar hasletinin gereği olarak, gerek içerde gerekse dışarıda kendisini hafif düşürecek şakalardan ve gayr-i ciddî davranışlardan şiddetle sakınmalıdır. Hafif kimselerle umumî bir yerde oturmamalı ve kendisini hafif düşüren yerlere gitmemelidir. Bu cümleden olarak çarşıda bir kısım dünyevî işlerini öğrencilerin yanında görmemeli; bir ücret karşılığında başkasına gördürmelidir.

***

2. *Bir öğretmen, her şeyden önce inandırıcı ve güven telkin edici olmalıdır.*

Bunu sağlamanın iki kanadı vardır:

Birincisi: Öğretmenin dersini her seviyedeki öğrencinin anlayabileceği seviyede güzel anlatması ve böylece öğrencilerin aklını doyurması ve bilgi ve anlatım noktasında onların beğenisini kazanmasıdır. Çünkü bilmeden ve araştırmadan konuşan kimse inandırıcı ve güvenilir bir öğretmen olamayacağı gibi, her duyduğunu ve her bildiğini her yerde söyleyen kimse de, aynı şekilde inandırıcı ve güvenilir bir öğretmen olamaz. Çünkü bilmeden konuşmak ne kadar yanlış ise, her duyduğunu her yerde söylemek de en az o kadar yanlıştır.

Öyle ise kendini sevdirmek ve öğrencilere rehber olmak isteyen bir öğretmen, her defasında derse güzelce hazırlanmalı ve öğrencilere mutlaka yeni bir şey öğretme niyetiyle sınıfa girmelidir. Ayrıca dersi öğrencilerin seviyesine inerek işlemeli ve herkesin anlayabilmesi için konuyu gerektiği kadar tekrar etmeli ve ettirmelidir. Bunu âdet haline getiren hocayı öğrenciler gerçekten çok sever ve onun derse gelmesini dört gözle beklerler.

İkincisi: Ahlak ve rehberlik noktasında güzel davranışlar sergilemek suretiyle öğrencilerin gönlüne girmesi ve onların itimatlarını kazanmasıdır.

***

3. *Öğrencilerde derse karşı şevk ve rağbet uyandırmalıdır*. Bunun için de, tarihte o konuda başarılı olmuş, armağan kazanmış ve insanlar tarafından sevilmiş kimseleri örnek vererek dersi işlemeli ve öğrencilere "*Siz de böyle olabilirsiniz. Haydi göreyim sizi.*" demelidir. Çünkü böyle bir davranış teşvikle birlikte aynı zamanda onlara bir hedef göstermek yerine geçer.

Evet, talebelerin ilerde ne olabilecekleri, ne olmaları gerektiği ve vatana hizmet noktasında neler yapabilecekleri hususunda kâbiliyetlerine göre hedef tayin edilmeli, o hedef doğrultusunda teşvikler yapılıp rağbet uyandırılmalı ve böylece hem zihnin hem de bedenin o istikâmette meşgul edilmesi sağlanmalıdır. Bu cümleden olarak da en yüce hedefin ve idealin, şehâdet ile Allah'ın rızâsı olduğu sık sık hatırlatılmalı ve talebenin o hedefi elde etmek için şevkle gayret göstermesi sağlanmalıdır.

***

4. *Öğrencilere karşı son derece sevgi, şefkat ve merhamet dolu bir alâka göstermeli, ama istismara da meydan vermemelidir*. Bu cümleden olarak onların hâl ve hatırlarını sormalı, dersleriyle ilgilenmeli ve onların maddî-manevî dertleriyle meşgul olmalıdır. Tâ öğrenciler hocalarını sevsinler ve neticede öğütlerini tutup ona itaat etsinler. Bu mevzuda kendi vicdanımıza döndüğümüzde görürüz ki, kendilerinden şefkat ve müsamaha gördüğümüz hocalarımızı daha çok sevmiş, onlara daha çok yaklaşmış ve bir derdimiz olduğunda kendimizi onların şefkat dolu atmosferlerine atmakla tesellî bulmuşuzdur. O halde bir öğretmen, öğrencilerine karşı aynı davranışları göstermeye çalışmalıdır. Ancak öğrencilerin bunu istismar etmelerine de fırsat vermemeli, aradaki mesafeyi korumasını ve

gerektiğinde disiplini sağlamasını bilmelidir. Bununla birlikte öğrencilere sert davranmanın da çok zararlı ve son derece sakıncalı bir davranış olduğunu bilmeli ve bundan şiddetle kaçınmalıdır.

Öyle ise öğretmen, sevgi ve şefkat noktasında öğrencilerle olan alakasını çok iyi ayarlamalıdır. Meselâ: Onlara olur olmaz şekilde kızmamalı ve uygunsuz konuşmamalı, onlara öfkelenmeden ve sinirlenmeden sakin bir şekilde ve kendi doğal sesiyle hitap etmeli, onları dövmeye kalkışmamalı ve onların onurlarını rencide etmemeye azamî derecede gayret göstermelidir.

***

5. *Her başarının temelinde ilâhî inâyeti ve rabbânî nusratı görmeli ve ondan zevk almalıdır*. Çünkü hem bütün kalpler hem de her türlü hidâyet ve muvaffakiyet Yüce Allah'ın elindedir. O hidâyeti dilediği kulun kalbine sokar ve onu dilediği şekilde muvaffak kılar. O dilemedikten sonra kimse hidâyete ve istikâmete eremez, mühtedî ve müstakim olamaz. Öyle ise kendilerine rehberlik yaptığımız talebelerin hidâyetleri ve ıslahları, inkişafları ve tekâmülleri için sebepler noktasında çok gayret etmeli, fakat neticeyi ve başarıyı selâmetli bir şekilde elde etmek için, Yüce Mevlâ'mıza sık sık duâ etmeli, her türlü hidâyet ve istikâmeti O'ndan istemeli ve bu hususta O'na ciddi bir şekilde ilticâda bulunmalıyız.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) gazveden, Umre'den veya Hac'dan dönerlerken her tepeyi aştıklarında üç defa tekbir getirir ve "*Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerike lehû, lehülmülkü ve lehülhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Âyibûne, tâibûne, âbidûne lirabbinâ hâmidûne. Sadakallahü va'dehû ve nasara abdehû ve hezeme'l-ahzâbe vahdehû.*"[7] derlerdi. Yani, "*Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O birdir. O'nun ortağı yoktur. Bütün mülk O'nundur, bütün hamd de O'na mahsustur ve O, her şey'e kadirdir. Biz daima Allah'a yönelir, (günahlarımızdan Yüce*

7 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 163

Allah'a) tövbe eder ve ancak Rabbimize ibâdet ve O'na hamd ederiz. Cenâb-ı Hak va'dinde sâdıktır, kuluna yardım etmiştir ve O yalnız başına bütün şirk guruplarını dağıtmıştır."

İşte Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem böyle demekle ve böyle davranmakla gerek ibâdetlerde gerekse cihâd gibi hizmetlerde sağlanan her türlü hayrı ve başarıyı Yüce Allah'tan bildiğini ifade eder ve her türlü hayrı ve başarının O'ndan bilinmesi gerektiğini Ashâbına ve ümmetine talim ederdi.

Ancak böyle bir duâ ve ilticânın Allah katında geçerli olmasının çok mühim bir şartı vardır. O da şudur: Gerek öğretim gerekse eğitim adına yürüttüğümüz faâliyeti ve gösterdiğimiz ilgilenmeyi sadece Allah rızası için yapmalı ve elde ettiğimiz her başarıyı yüzde yüz O'ndan bilmeliyiz. Yani kendi şahsımızı kesinlikle devreden çıkarmalıyız. Çünkü Cenâbı Hak, Özellikle îman ve hidâyet gibi en mukaddes bir nimetin verilmesinde her hangi bir vâsıtanın veya sebebin bir müessir olarak devreye girmesini ve kendisine gölge etmesini istemez. Zâten bizim çalışmalarımız âdî bir şart mesâbesindedir ve pek çok şartlardan ancak bir tanesidir. Ama çok mühim bir şarttır.

***

6. *Öğretmen dersi öğrencilerle birlikte aktif olarak veya soru-cevap şeklinde işlemeli ve ders esnâsında yerinde ve zamanında olmak şartı ile espri yapmayı bir âdet haline getirmelidir.* Şayet öğretmen ders esnâsında bir kısım espriler yapmakla öğrencileri dinlendirmezse, öğrenciler onu kendi aralarında yapma ihtiyacını duyarlar. Bu ise sınıfta gürültünün olması ve dersin kaynatılması demektir.

***

7. *Rehber öğretmen her şeyinde orta yolu tercih etmeli ve sürekli sadelikten yana olmalıdır.* Rehber öğretmen her hâlinde îtidâl ve iktisat yolunu seçmeli ve hiçbir hâlinde özellikle yeme-

içmelerinde ve kılık-kıyafetinde ifrata ve lükse gitmemelidir. Aksi taktirde onda fakirin gözü kalır ve işin bereketi gider. Evet sinekler gibi her yiyeceğe konmamalı. Mümkün ise günde bir defa yemek yemeli, ama kimsenin minneti ve zimmeti altına girmemeli ve "başkasının ekmeğine ihtiyaç duymaktansa, kendi yüreğinin kanını içmeli" prensibiyle hareket etmelidir.

***

8. *Bir öğretmenin başkasına etkili ve kalıcı bir fayda sağlayabilmesi için, kendisinde şu özelliklerin bulunması ve şu davranışları sergilemesi gerekir*:

a. Kuvvetli iknâ ve etkileyici hitâbet gücüne sahip olmak.

b. Sâlih amel ve sâlih eser. Yani başkalarına örnek olacak ve sözün öze uygunluğunu gösterecek yararlı davranışlar sergilemek.

c. Taltif ve takdir etmesini bilmek. Bir öğretmen, ödevlerini ve görevlerini gereği gibi yapan öğrencileri mutlaka mükâfatlandırmalıdır. Özellikle terbiyeli, kâbiliyetli ve çalışkan olan bir öğrenciyi bir iki defa umumun yanında övmeli ve onu örnek göstermelidir.

d. Öğrenciyi hayırlı kimselerle tanıştırıp, onun iyi bir çevre içerisinde yaşamasını sağlamak.

e. Öğrenciye dâimâ rehber olacak kitapları tanıtıp sevdirmek ve onları sık sık okumasını sağlamak.

f. Öğrenciye kabiliyetlerine göre bir hedef gösterip o hedefe varabilmesi için kendisine değişik vazifeler vermek ve böylece vakitlerini boşa geçirmesine meydan bırakmamak.

g. Öğrencinin ıslahı ve terbiyesi için duâ etmek.

Bütün bunlarla birlikte öğrencinin alıcı bir kâbiliyete, araştırıcı bir ruha ve anlayışlı bir akla sahip olma gibi inâyet ve hidâyet nimetlerine sahip olması da, elbette ki son derece önemli bir husustur.

9.
BAŞARILI ÖĞRETMEN

Bir kimsenin başarılı ve faydalı bir öğretmen olabilmesi için şu üç esasa sahip olması lâzımdır: *Öğrenme, yaşama (uygulama), anlatma.*

a. **Öğrenme**:

Başarılı ve faydalı öğretmen, doğruyu araştırıcı ruha sahip olan kimsedir.

Geçmiş büyükleriyle övünüp bununla yetinenlerden ve ecdâdının bıraktığı maddî-manevî eserlerine sadece mîrasyedilik fikriyle sahip çıkanlardan; fakat yeni bir hamlede bulunmayanlardan fazla bir hayır ve ciddî bir hizmet beklenemez.

Varolmamız, varlığımızı devam ettirmemiz ve dünya çapında geniş bir dâirede denge unsuru olmamız hususunda söz sahibi olabilmemiz için öğrenmeye, düşünmeye, meseleleri düşünerek halletmeye ve düşünceyi engelleyen ve bizi düşünemez hâle getiren faktörleri bertaraf etmeye mecburuz.

Fikir ehli ve araştırıcı ruhlu olursak kurtulacak ve kurtuluşumuzun zevkini tadacağız. Bugün Müslümanların ve müslüman

milletlerin böyle bir kurtuluşa son derece ihtiyaçları vardır. Müslüman milletlerin, ne halde olduklarını, dost ve düşmanlarını ve söz sahibi olmanın şartlarını iyi bilmeleri ve perişan hallerine sağlam ve kalıcı esaslar dahilinde çare bulmaları gerekir. Aksi taktirde dün olduğu gibi bugün de iç ve dış düşmanlar çalmaya, Müslümanlar oynamaya, münafık milletler de seyretmeye devam edeceklerdir. İşte böyle gülünç bir duruma düşmemenin çaresi bilinçli olarak hareket etmektir. Bu ise okuyup öğrenmeye, düşünmeye ve araştırıcı bir ruha sahip olmaya bağlıdır.

Öğretmen olarak ciddî eserler okuyup, özet çıkararak devamlı yenilenmemiz ve beslenmemiz gerekiyor. Anlaşılması zor da olsa ilmî, edebî, ahlâkî, ciddî ve nurânî kitapları okumalı ve onlardan özet çıkarmalı. Çünkü bu sayede insanın hem düşünce yapısı genişler hem hayal gücü kuvvetlenir, hem de nefsi terbiye ve ameli ıslah olmuş olur. Yalnız, kitap okumaya başta iman ve İslâm'ın gerek kendi ruh dünyamızda gerekse çevremizde iyi anlaşılmasına vesile olacağını ümit ettiğimiz kitaplardan başlamalı. Bize itimat eden ve istekli olan talebelere de her ay hiç olmazsa bir tane kitap okumalarını tavsiye etmeli ve okuyup okumadıklarını sık sık sorup takip etmeli. Böylece Müslümanlar arasında okuyan ve yazan ciddi ve çaplı bir ilim tabakası meydana gelmiş olur. Bunun için de özellikle İslâm'ı öğretecek kimselerin öğrenme işine baştan başlamaları lâzım. Şöyle ki:

1. Kur'ân-ı Kerîm'i tecvid kâidelerine göre öğrenmeli, mümkünse hafız olmalı. Hiç olmazsa namazlarda okunması sünnet olan sûre ve âyetleri çok iyi bir şekilde bellemeli.

2. Arapça'yı, Türkçe'yi ve bir batı dilini iyi bilmeli.

3. Îmân hakikatlerini ve İslâm esaslarını aklî ve naklî delilleriyle çok iyi kavramalı.

4. Hadîs, tefsîr ve fıkıh bilgisine sahip olmalı.

5. İslâm tarihini, özellikle Asr-ı Saâdeti ve Siyer-i Nebî'yi çok iyi bilmeli.

6. Branşlaşma olmalı ve kendi meslek ve branşında söz sahibi olmalı.

7. Dünyanın gidişâtıyla alâkalı olarak lüzumlu olan kültür ve gelişmelerden haberdar olmalı, sanat, teknik ve teknoloji sahalarında sağlanan faydalı gelişmelere ayak uydurmalı; hattâ ciddî tedbirler alıp gelişmelerin önüne geçmeli ve onları müsbet yönde ve insanlığın menfaatine yönelik bir şekilde kanalize etmeli.

***

b. **Yaşama (uygulama)**:

İlim, tatbik için tahsîl edilir. Bir insan bildikleriyle amel etmeyecekse bir sürü şeyi öğrenmekle, boş şeylerle uğraşmış ve kıymetli vakitlerini boşa harcamış olmaz mı? Hem başkasını dâvet ettiği bir ziyafete kendisi iştirak etmeyen bir kimseye âlem gülmez mi? Suyun kaynağında olduğu halde susuzluktan ve yiyecekler arasında olduğu halde açlıktan feryat eden birisine çocuklar bile gülmez mi? O halde bir öğretmenin sahip olduğu imkanları değerlendirmesi ve bildiklerini pratikte uygulaması gerekmektedir. Çünkü insanları davet ettiği hakikatleri özel yaşantısında örnek tablolar halinde göstermezse anlattıklarına kimse kulak vermeyecek ve davetine kimse icâbet etmeyecektir. Öyle ise:

a. Başarılı ve faydalı öğretmen önce şahsî hayatını ve özel çalışmalarını İslâm'a göre ayarlamalıdır.

b. Âile durumu ve düzeni çok iyi olmalı ve âile yuvasını huzur adına cennetin bir köşesi hâline getirmelidir.

c. Ehl-i îmânla vahdet içerisinde bulunmalı, sevgi ve müsâmaha âğûşunu bütün ehl-i îmâna açmalı ve her kesimle hoş geçinmelidir.

d. Saâdet Asrındaki Müslümanlara her hususta benzemeyi prensip hâline getirmelidir.

e. Muhataplarını doğru olarak bilip inandığı gerçeklere ve hayırlı şeylere davet etmeli ve bu davetini sık sık yapmalıdır. Ancak davet ettiği şeyleri davranışlarıyla önce kendisi çevresine göstermeli, sonra da gerek anlamayanlara, gerekse dinlemeyenlere gerekse karşı sabırla mukabele etmelidir. Ancak iknâ veya ilzâm etme hususunda her türlü çareye başvurduğu halde nasîhatten anlamayan olursa; o zaman kendilerinden sorumlu olduğu kimselere ve himayesinde yetişenlere cezâ müessesesini çalıştırmalı ve gereken cezayı usulünce tatbik etmelidir.

Evet, olgunlaşmadan önce koruktan üzüm kurutmaya kalkışmamalısın. Sen önce kendin güzelce öğrenmelisin. Sonra öğrendiklerini akıl ve vicdan süzgecinden geçirip kalp ve hisler âleminde hazmetmelisin. Daha sonra öğrenip hazmettiklerini, gidip muhtaç gönüllere öğretmelisin ki, öğretip gösterdiğin ve anlatıp kendisine çağırdığın hususlar dinleyenlerde mâkes bulsun, onların ruhlarında hazmedilsin, kalplerinde kabul görsün ve neticede onlar da fiilen senin davetine iştirak etmiş olsunlar.

***

c. **Anlatma**:

Kendimizi değil; sahip olduğumuz hakikatleri anlatmaya çalışalım. Çünkü kendimizi bin kişiye anlatmaya bedel; hakikatleri bir kişiye anlatmak, çok daha iyidir ve başarı elde etme yolunda çok daha ciddî ve daha kalıcı bir adımdır. İşte meseleleri gerek yazılı gerekse sözlü olarak anlatırken şu hususları göz önünde bulundurmak gerekir:

1. Neslimizi küfür, dalâlet ve sefâhatten kurtarmaya çalışırken korku ve dehşet vermek tarzını takip etmemeli. Meşru olmayan bir lezzetin içinde pek çok elemi ve zararı gösterip hissi mağlup etmeli ve böylece kalb ile ruhu nefse ve hisse mağlup olmaktan

kurtarma yoluna gidilmeli. Hem küfür ve sefâhatte bir cehennem tohumu saklandığını anlatıp tiksinti uyandırılmalı, îmân ve ibâdette ise bir cennet meyvesi bulunduğunu örneklerle anlatıp arzu ve iştiyak uyandırılmalıdır.

2. Tebliğ ve irşâdın tam ve faydalı olmasının ilk şartı, muhâtapların kâbiliyet ve istidâdına göre olmasıdır. Halk ekseriyetle avamdır. Avam ise gerçekleri çıplak olarak göremez. Ancak onlar tarafından bilinen ve alışılan üslup ve elbise altında görebilirler. Bunun içindir ki, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifler yüksek hakîkatleri benzetmelerle, misallerle ve istiârelerle tasvîr edip onları avâmın anlayacağı şekilde dile getirmektedirler.

3. Meselelere bakış açımız kadar onları ifâde etme usûlümüz ve takdim şeklimiz de çok mühimdir. Yani belâgat da çok mühimdir. Evet anlatımda belâgat çok mühim olup üslup berrak, açık, sâde ve sıcak ifadelerle; fakat o nispette de mânâlı ve düşündürücü bir tarzda olmalıdır.

4. Anlatılacak mevzular daha önceden tesbit edilmeli ve bir sıraya konmalı. Îmanla alâkalı, amelle alâkalı, muâmele ile alâkalı, cihatla alâkalı, ahlakla alâkalı vb.

5. Kendimizi muhatap yerine koyup öyle konuşmalıyız. Yani, hâlin ve zamanın îcâb ve gereklerine göre, herkesin anlayacağı şekilde ve sözü fazla uzatıp muhatabı sıkmadan konuşmalıyız. Çünkü kimse uzun sözü sevmez. Hem sözün güzelliği kısalığındadır. Bunu sağlamak için de önceden:

a. Mantıklı bir plân yapmalı. Çünkü meselenin rahat bir şekilde anlaşılması mantıklı bir plân içinde anlatılmasına bağlıdır. Öyle ki, konunun neticesi, daha başında az-çok belli olmalıdır.

b. Meseleler câzip fikirlerle ve açık ifadelerle anlatılmalı ve anlatma sürükleyici olmalı. Ana fikir ve ana tema mutlaka söylenmeli.

c. Anlatmada tahlil yani analiz çok önemlidir. Bu itibarla konuyu bölümlere ayırmalı. Yani bir yazıyı bölümlere ayırarak yazmalı ve bir konuyu bölümlere ayırarak anlatmalı.

d. Anlatmada terkip (sentez) yani toparlama da çok mühimdir. Bir arabanın parçalarını toplayıp onları monte etmek gibi; bir konuyu da toparlayıp öyle takdim etmek gerekir.

e. Kolaydan zora gitmeli.

f. Benzetmelere (teşbih ve misallere) önem vermeli.

g. Sonunda neticeyi söylemeli ve maksadı pekiştirmeli.

h. Anlatılan veya yazılan bir konu hakkında neyin (konuyu), nasıl (metodu), niçin (amacı) ve ne ile (âleti) yapıldığı açık ve seçik bir şekilde gösterilmelidir.

6. Anlatım tarzımız hissî, kalbî ve aklî olmalıdır. Yani muhatabımızın hem hisleri hem kalbi hem de aklı istifade etmeli ve iknâ olmalı. Evet günümüzdeki neslin hisse, kalbe ve akla hitab edecek ve gözyaşlarını döktürecek misallere, fikirlere, öğütlere ve teşviklere ihtiyacı pek fazladır. Öyle ise, yapılan gerek yazılı gerekse sözlü nasîhatler hisleri tatmin edecek, kalbleri ağlatacak, akılları düşündürecek ve alınları terletecek mahiyette olmalıdır. Tâ o sayede hisler tatmin ve teskîn olsun, kalp huzur ve sevinç gözyaşı döksün, akıl ibret alıp kâr ve zararı muvâzene ederek tedbîrini alsın da; tatmin, huzur ve tedbirin teşvikiyle ruh gayrete gelip bedeni çalıştırsın ve onu hizmetten hizmete koştursun.

7. Anlatımda konuya çok hâkim olmak gerekir. O kadar ki, meseleleri her türlü şüphe ve itiraz deliklerini tıkayacak şekilde ve karanlık bir nokta bırakmadan takdim etmek gerekiyor. Bu ise âyet ve hadîslerden, değişik düşünürlerden ve pratik hayattan örnek vermekle sağlanır.

10.
EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE TEMEL ÜÇ ESAS: ŞEFKAT, SEVGİ VE İLGİ

Öğretmen olarak bizim en büyük meselemiz ve vazîfemiz, geleceğin Türkiye'sini hattâ dünyasını kendilerine emânet edeceğimiz hayırlı ve faydalı bir nesil yetiştirmektir. Bu ise ancak onların gönüllerini kazanacak şekilde ciddi bir rehberlik yapmakla sağlanabilir. Aksi takdirde boşa uğraşmış oluruz ve hâlimiz dipsiz bir varili su ile doldurmak için bütün gün kan-ter içinde didinen adamın acıklı ve perişan hâline benzer.

Öğrencilere, dünyada âhirette mutlu olmaları adına hedeflediğimiz müspet davranışları ve yüce ahlakı kazandırmanın ve neticede onların birer hayırlı insan olarak yetişmelerini sağlamanın elbette ki bir kısım yolları vardır. Öğretim ve eğitim adına her halde bu gibi yollara ciddiyetle uyulması gerekir.

Eğitimde "şefkat, sevgi ve ilgi" esaslarının önemi:

Şu hususu bir lahza olsun unutmamak gerekir ki: Rehberlik meselesi, ancak muhatapların gönüllerine girmek suretiyle kalplerini ve sevgilerini kazanmakla gerçekleşebilir. Kalplere nüfuz etmek ve sevgi kazanmak ise, ancak sıcak ve derin bir ilgi ile

mümkündür. Rehberliği esas alarak hareket eden bir öğretmen, öğrencilerine öyle bir ilgi ve sevgi göstermeli ki, öğrenci o öğretmenini en yakınlarına bile tercih etsin. Öyle ise rehber bir öğretmenin derdi ve düşüncesi hep şu olmalıdır: Acaba ben, hayırlı bir insan olarak yetişmeleri hususunda bana emânet edilen şu insanların gönüllerine nasıl girer ve onların sevgilerini nasıl kazanırım? Öyle ise bizler rehberliği ilgi göstermek ve sevgi kazanmak esaslarıyla yapmaya çalışmalıyız.

Yüce Allah mümin kullarını sever; ama kâfirleri sevmez. Fakat buna rağmen açıkça görülüyor ki, Yüce Allah, engin şefkatinin gereği olarak kâfirlerin bu dünyadaki rızklarını kesmiyor. Hem bu noktada sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'in ümmetine karşı olan o derin şefkatini bir hatırlamak lazım. Hem Hz. Ya'kub (aleyhisselâm)'ın Hz. Yusuf (aleyhisselâm)'a karşı olan şefkatini bir düşünmek lazım. Hem anne-babaların evlatlarına karşı duydukları fıtri şefkatlerini bir görmek lazım.

Bir öğretmen öğrencilerini sevmese ve onların bir kısım tutum ve davranışlarından hoşlanmasa bile, onların başına kötü bir olayın geldiğini duyduğunda her halde onlara acır ve onların yardımına koşmak ister. İşte bu koşma işi, o öğretmenin öğrencilerine karşı ruhunda duyduğu şefkatini gösterir. Sevgide tanıma ve hasletleri beğenme vardır. Fakat şefkat için bunlar düşünülmeyebilir. İşte bütün bunlardan anlaşılıyor ki, şefkat ile sevgi bir bütünün iki parçası olmakla birlikte, şefkat sevginin bir adım da olsa önündedir.

Sevginin en önemli özelliği ve en açık belirtisi "*ilgi*"dir. Kendisini sevdiğimizi söylediğimiz insana "*yakınlık ve ilgi*" duymalı ve bunu kendisini dinleme ve onu önemseme ile bilfiil ispat etmeliyiz. Şefkatimizi ve sevgimizi ilgi göstermek suretiyle bilfiil göstermediğimiz takdirde, bizim bir kısım yapmacık sözlerle ifade ettiğimiz sevgi, gerçek sevgi değildir ve hiçbir zaman gerçek sevginin yerini tutmayacaktır. Çünkü soyut sevgi, hiçbir şeyi ifade etmez.

Evet sevgi mutlaka yakınlık ve ilgi gösterme ile birlikte olmalıdır. Bunun en açık belirtisi ise, samimiyet ve içtenlikle şefkat edip yardım etmek ve elinden tutup rehberlik yapmaktır. Yani kelimelerle ifade edilen sevgi, mutlaka beden diliyle de ilgi göstermek suretiyle bütünleşmelidir. Daha açık bir ifade ile, sevgi, "sözde" değil, "özde" olmalıdır. Bu kural, hayatın her alanında önemli ve geçerli olduğuna göre, her halde "eğitimde" çok daha önemli ve çok daha geçerli olması gerekir.

Sevginin bir özelliği ve aynı zamanda ilginin de bir belirtisi, "*Değer verip dinleme*"dir. Çünkü karşınızdaki insanın, özellikle de kendilerine rehberlik yaptığınız kimselerin anlattıklarını dikkatle dinlediğinizi ve anlattıklarına değer verdiğinizi tebessümle gösterdiğiniz vakit, sizin sevginiz onun nazarında bir başka anlam kazanır. Evet gerek eğitimde gerekse öğretimde yeterince etkili olabilmek ve başarıyı yakalayabilmek için öğrencilerin düşüncelerini ve yaptıklarını bıkkınlık göstermeden ve yüzünü ekşitmeden dinlemek, verimli ve kalıcı bir eğitimin temel esaslarındandır.

Kaldı ki bu husus her yerde ve herkese karşı geçerlidir. Evet gerçek ve kalıcı dostlukların temelinde, karşınızdakinin söylediklerini dinlemek ve ona değer vermek yatar. Çünkü dinlenmeyen ve düşüncelerine değer verilmeyen bir kimse, kendini "*dışlanmış ve itilmiş*" hisseder. Öyle ise, karşımızdaki insanın tipine ve meşrebine bakmaksızın ona durumuna göre değer vermek ve onu dinlemek bir insanlık gereğidir. Birisinin anlattıklarını dinlemeyen insan, o kimseyi sevmiyor demektir. Dolayısıyla bu insanın kendisine de sevgisi yok demektir. Şayet kendisini sevseydi başkalarına değer verir ve böylece kendini ona sevdirmiş olurdu.

Sevginin bir diğer özelliği ve önemli bir belirtisi de "*önemseme*"dir. Buna göre çocuklarımızın veya öğrencilerimizin başarılarını önemsediğimiz ve takdir ettiğimiz sürece, hem sevgimizi ortaya koymuş oluruz, hem de onları hayata hazırlamış oluruz. Çünkü onlar sizden

aldıkları destekle 'motive' olmuş, ümide kapılmış, yüksek performans sahibi olmuş ve daha iyiyi yapabilmek için kendilerine '*güven*' gelmiş olurlar. Evet '*önemseme*' yani takdir etme çok önemli bir kavramdır. İnsanları sevmenin belirtisi onları önemsemedir. Özellikle eğitim çağındaki çocuklara, bu kural şartsız uygulanmalıdır. Çünkü ancak önemsenen insan, bir çok sahada kendine güveni artarak koşturur, toplum bünyesinde sürekli olarak üretken olur ve yaşadığı sürece birçok verimli çalışmalara imza atar.

Gerek kendi çocuklarımızın gerekse öğrencilerimizin kıymetini iyi bilelim. Çünkü bizler onlar sayesinde baba-anne oluruz. Hoca-öğretmen oluruz. Âbi-abla oluruz. Hala-teyze oluruz. Amca-dayı oluruz.

Hasılı: Eğitim işi başta şefkat ve sevgi, sonra da ilgi işidir. Şefkat ve sevgimizde ne derece samimi olduğumuz, muhataplarımıza karşı göstereceğimiz sıcak ilgiye, sıcak ilgi onlara değer verip içtenlikle dinlemeye ve yaptıklarını veya söylediklerini önemsemeye, sonra da doğru olanları tasvip ve tasdik etmeye, yanlış olanları da usulünce tashih etmeye bağlıdır. Evet bizler ancak bu sayede "*gerçek sevgimizi*" ortaya koymuş oluruz.

Çocuklar sevgisiz ve şefkatsiz, ilgisiz ve değersiz kaldıklarında, biyolojik savaşlarda bile maruz kalamayacakları kadar büyük bir ruh çöküntüsüne maruz kalırlar. Şayet kısa bir zaman zarfında onların kırık gönülleri sarılmaz ve eğik başları okşanmazsa yüzleri solar, boyunları bükülür ve arkasından ölürler.

Hem bu hususlar, sadece yeni yetişen nesille ilgili olmayıp aynı zamanda yetişkinler için de geçerli olan ve mutlaka gözetilmesi gereken önemli hususlardır. Çünkü küçüklüğünden beri şefkat dolu bir atmosfer içinde yetişen kimsenin mi, yoksa küçüklüğünden beri şefkatten mahrum olarak yetişen kimsenin mi şefkate daha çok ihtiyaç duyduğunu kestirmek mümkün değildir.

11.
EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE BAZI TEMEL PRENSİPLER

1. Talebeye değer vermeli. Bunun gereği olarak da dersi şefkat ve merhameti esas alarak işlemeli ve talebeye öyle davranmalı. Bu ise, hem dersi şefkatli bir edâ ile anlatmak, hem talebenin bazı uygunsuz davranışlarını müsamaha ve sabır ile karşılamak, hem de ilâhi şefkat ve merhametten bahsetmek suretiyle gerçekleştirilmelidir. Ve talebenin de aynı hasletlere sahip olarak yetişmesi sağlanmalıdır. Zîrâ *İslâm pedagojisinin değişmez ilkeleri sevgi, şefkat, sabır, müsâmaha, doğruluk ve iyiliktir.*

***

2. Tahsil teshîl edilmelidir. Yani eğitim ve öğretim kolaylaştırılmalıdır. Aksi taktirde korkunç iki netice ortaya çıkar:

a. Tahsil, ehliyetsiz kişilerin elinde kalır. Onlar da öğrendiklerini şahsî çıkarları doğrultusunda kullanırlar.

b. Tahsil tamamen terk edilir, cehâlet hükümfermâ olur ve ilimsiz bir hayat kurulur. İlimsiz bir hayat kurmak ise heyelan bölgesine bina yapmaya benzer ki, her şey zamanla temelinden kayıp yıkılacak demektir.

***

3. Tâlim ve terbiyede süreklilik ve devamlılık şartı aranır. Aksi taktirde talim ve terbiye noksan olur. Zîra bir hasletin bir kimsede yerleşebilmesi için o kimsenin sarsılmaz iradesi ve yeterli

kabiliyeti olması şartı ile asgarî kırk gün gerekir. Diğer bir ifade ile, bir kimse asgari kırk gün bir ahlâkla ahlâklanırsa, Yüce Allah o ahlâkı onda huy hâline getirir. Yeter ki o kimse daha sonradan iradesini kötüye kullanmakla eski haline dönmüş olmasın.

***

4. Ahlâkî terbiyede ve nesli ıslâh etmede inkişâf ettirilmesi gereken ilk fazilet disiplindir, disiplin ruhudur ve disiplinin bütün özellikleriyle yerleşmesidir. Nitekim Hârun Reşid oğlunu Esmâî' ye abdest suyu dökerken görüyor:

"*Ben oğlumu, hem bilgi öğretesin, hem de onu terbiye edesin diye sana gönderdim. Neden bir eli ile suyu döküp öteki eliyle de ayağını yıkamasını öğretmedin?*" diye hocaya çıkışır.

İşte, günümüzde İslâm'ın öngördüğü terbiyenin noksanlığından ve gerçek kulluğun azlığından dolayıdır ki, benlik duygusu iyice kabarmış ve dolayısıyla gençlik öğüt dinlemez ve laf tutmaz olmuştur.

***

5. Talebeyi iknâ edip inandırmak. Evet talebeye bazı meselelerde fikir ve kanâat verirken dikkat edilecek bir husus vardır. O da, talebeyi o meselede iknâ edip inandırmaktır. Yani, onu fikir ve kanâat yönü ile şüphe, vesvese ve aldatılmaktan kurtarmak maksadıyla meseleleri iyi bir şekilde anlatmaktır. Bu neticeyi elde etmek için de şu hususlara riâyet etmek gerekir:

a. Hoca, talebeye güzel davranışlarıyla ve ona yakınlık göstermek suretiyle îtîmat telkin etmeli ve bu îtimatla onun ruhuna girmelidir. Çünkü problemleri çözmede, öğrencinin isteği ve arzusu ve öğretmene olan güveni son derece önemlidir. Öyle ise her şeyden önce var olan problemin muhataba problem olarak kabul ettirilmesi, ondan kurtulmanın öneminin kavratılması ve ondan kurtulmaya karşı içinde istek ve arzunun uyandırılması gerekir. Bu ise tamamen muhatabı iknâ etmeye ve onun güvenini kazanmaya bağlı olan bir husustur.

b. Hoca, talebenin içinde bulunduğu veya duyup aldanma ihtimalini verdiği hususları vakit geçirmeden ve hem aklını hem de hislerini tatmin ederek anlatmalı. Aklını kurcalayan şüpheleri izâle etmeli ve bu şekilde içine düştüğü bunalımdan onu kurtarmaya çalışmalıdır.

c. Hoca gelecekte talebeye telkin edilecek veya karşılaşacağı sapık fikirlere karşı, ona o hususta değişik delillerle meselenin doğru olan şeklini önceden öğretmeli ve onu o mevzûda sabit bir fikre, sağlam bir kanâate ve sarsılmaz bir îmâna sahip kılmalıdır. Meselâ: Talebe madde-perestlik, tefrika, kadın, para, makam, şan, şöhret ve sâir hususlarla ilerde karşılaştığında bunlara karşı nasıl bir tavır takınacağı konusunda rehber öğretmen ona daha önceden fikir vermelidir.

***

6. Herkesin kendi başına hareket etmesi bir âfettir. Böyle bir âfeti önlemenin çâresi ise meşveret ruhuna sahip olmaktır. Öyleyse her sahada olduğu gibi eğitim ve öğretimde de işin ehli olan kimselerle sık sık bir araya gelip istişâre etmek gerekir. İstişâreden maksat ve gaye ise üçtür: Ortak hedefe varmak, hatalardan topluca vazgeçmek ve en doğruyu bulmak.

Alınan kararların hemen tatbik edilebilmesi için bir ön hazırlığın yapılması elzemdir. Bunun mânâsı, birbirleriyle samîmî olanların alacakları kararları, daha önceden kendi aralarında pişirmiş olmalarıdır. Buna göre, önce zihinler hazırlanmalı, sonra karar alınmalı, daha sonra da kararlar bildirilmelidir. Ayrıca alınan kararlar başta sahipleri tarafından uygulanmalı ve umuma mâl edilmelidir ki, arkadan gelenler o kararları içlerine sindirip tatbik etsinler. Öyle ise prensipler, metotlar, meseleler ve bunların îzah şekilleri hakkında işin erbabı ile istişare etmeden veya o mevzuda muteber kitapları mütâlaa etmeden karar vermemeli, hüküm ve fikir beyan etmemelidir. Nitekim büyüklerimiz,

"Geriye çeviremeyeceğin oku atma!
Tekrar kapayamayacağın kapıyı açma!"

demişler. İşte bunun çaresi ise, istişare etmek ve on düşünüp bir yapmaktır.

***

7. Saâdet Asrından, İslâm âlimlerinden, batılı bilginlerden ve çevremizden misaller vermek suretiyle, anlatılan meselelerin objektif olduğunu göstermek. Bu açıklama başımızdan geçen ibretli bir hâdise ile de olabilir.

***

8. Neslin öğretim ve eğitimini üstlenenlerin olduğu kadar, yetiştirilen talebelerin de akıllı, ilim sahibi, sıdk ve sadâkatli ve ehl-i takvâ kimselerden oluşan bir arkadaş çevresinin bulunması gerekir. Öyle ise talebeleri böyle iyi kimselerle mutlaka tanıştırmalı ve onlarla sık sık bir araya gelip aralarında istişare etmeleri ve dertleşmeleri sağlanmalıdır. Birbirleriyle samîmî olanların bu arkadaşlıkları o derece sağlam olmalıdır ki, gerekirse kendilerini birbirlerine tenkit ettirmeli ve etrafta haklarında söylenenleri dinlemelidirler ki, hallerini daha kısa bir zamanda ve en güzel şekliyle ıslah etmiş olsunlar.

***

9. Gerek konuşmak, gerekse yazmak sûretiyle fikir beyan etmede dikkat edilmesi gereken husus, yazılan yazıların ve beyan edilen fikirlerin ehl-i sünnet prensiplerine ve nur düsturlarına sâdık kalarak milletin birlik ve beraberliğini pekiştirecek ve okuyanları ve dinleyenleri motive edecek bir şekilde yazılması ve ihlâs düsturları uhuvvet prensipleri içerisinde olmasıdır. Yazı yazarken veya konuşma yaparken evvelâ o mevzu hakkında detaylı bilgi sahibi olmalı, sonra konsantre olup öyle yazmaya veya konuşmaya başlamalı.

***

10. Daha çok îmânî meseleler ile farzlar ve haramlar üzerinde

tahşidat yapmalı. Bununla beraber prensiplerin tatbiki mevzuunda başkalarına karşı gayet müsamahalı kendimiz için ise çok katı olmalıyız. Söyleyeceklerimizin en az üç mislini yapmalıyız ki tesir etsin. Yoksa boşa kürek çekmiş oluruz ve sözlerimiz hiç bir zaman dikiş tutmaz.

İmâm-ı Azâm hazretleri talebelerine Ramazan-ı Şerif ayında bir-iki hatim indirmelerini tavsiye ederken; kendisi bir Ramazan-ı Şerifte altmış bir hatim indiriyordu. Onun gerçekten ne derece büyük bir rehber olduğuna, şimdi sen de benim gibi kanâat getirdin değil mi?

***

11. Doğruyu doğru olarak ve meşrû yollarla öğrenmek ve öğretmek lâzım olduğu gibi, elde edilen ilmin doğru ve faydalı olduğunu da sâlih amel işlemek suretiyle ispat etmeli. Nitekim hem fena fikirli kimselere hem de belâ ve musîbetlere karşı bizi muhâfaza edecek üç silahımız vardır: Akıl noktasında ilim ile, kalp noktasında îmân ile ve beden noktasında sâlih amel ile mümtaz olmak. Zaten insan diğerleriyle fikirde, tasavvurda, kanâatte, ahlâkta ve yaşamada aynı seviyede ise, böyle bir kimse boşuna okumuş olacağı gibi, aynı zamanda bazı bozguncular rahatlıkla böyle kimselerin bulunduğu kudsî cemâatin arasına girebilir, aralarını bozabilir ve düzenlerini dağıtabilirler.

***

12. Bazı engeller bizi ümitsizliğe düşürmemeli, aksine şevkimizi kamçılamalıdır. Evet neslin yetişmesiyle uğraşırken karşımıza bazı engeller çıkabilir. Bu durumda ümitsizliğe düşmeden ve paniğe kapılmadan çaresine bakmalıyız. Nitekim bir altın hazinesini, bir petrol kuyusunu ve bir su membaını bulup çıkarmak için uğraşırken bir kaya ile karşılaşsak, işimizden vazgeçmez ve ümitsizliğe düşmeyiz. Belki o kayayı usulünce kaldırma yollarını araştırırız. Aynen öyle de, insanlardaki madenleri çıkarmak, İslâm'ın getirdiği terbiye prensiplerini yerleştirmek ve gelecek

neslin huzurunu temin etmek için çırpınırken bazı engellerle karşılaşmamız gayet normaldir. Bu durumda bize düşen, ümitsizliğe düşmeden, o engelleri bertaraf etme çarelerini araştırıp bulmak ve hizmetimize devam etmektir. Kaldı ki, ümitsizliğe düşmek için hiçbir sebep yoktur. Çünkü bizler, inanıyoruz ki, Yüce Mevlâ'mızın himâyesinde ve onun izni ve emri dairesinde hareket ediyoruz. Ve O, dâimâ bizim yâr ve yardımcımızdır.

***

13. Talimatlarda önce inandırmak, sonra da talimatlara riâyet edilip edilmediğini takip etmek gerekir. Zîra nazariye başkadır, tatbikat başkadır. Mühim olan uygulayıcı olmaktır; teorisyen olmak değil. Tatbikat ise ancak takibatla gerçekleşir.

***

14. İslâm'ın gösterdiği talim ve terbiye sisteminde tedrîcîlik ve tertîbe riâyet etmek prensibi vardır. Öyle ise bir yılda anlatılacak meselelerin, takınılacak tavırların ve eğitim ve öğretim adına alınması düşünülen mesâfelerin, yıllık planı yapılmalı ve bununla öğrenciye verilmesi gerekenin daha önce ve daha sonra değil; tam zamanında ve yerinde verilmesi sağlanmalıdır. Evet sofraya konulan yemekler gibi, tedrîcîliğe ve tertibe riâyet etmek bir esastır.

***

15. Zihinleri dinlendirmek için en uygun hareket tarzı, şiir söylemek, fıkra anlatmak veya herkesi ilgilendiren bir haberi vermek suretiyle kısa bir zaman için konuyu değiştirmektir.

***

16. "*Def-i zarar celb-i menfaatten akdemdir*", Yani "Zararı defedip önlemek faydayı celbedip sağlamaktan öncedir." kaidesince, önce zararlı olan hususların çirkinlikleri ve kötü neticelerini anlatmalı, zararlı ve kötü hareketlere karşı muhatapta nefret uyandırıp onun zararlı olan şeylerden sakınmasını sağlamalı. Daha sonra faydalı şeyler üzerinde durarak yararlı işlerin ve yararlı

olmanın ne derece sevimli ve ne kadar kıymetli olduğunu örneklerle anlatıp teşvik etmeli ve yararlı işlere karşı muhatapta arzu ve merak uyandırmalı.

***

17. Önce ibhâm sonra tefsîr, "*evkau binnefsî*" dir, derler. Yani, bir şey evvelâ müphem olarak söylenip de sonra tefsir edilip açıklandığında muhatabın gönlünde daha kuvvetli ve daha sürekli bir tesir bırakır. Zîra nefis kendine kolay geleni ve hemen anladığı bir şeyi hafife alır ve ona ehemmiyet vermez. Hattâ onu ihmâl eder ve unutur. Fakat bir şeyi evvelâ müphem olarak işittiği zaman dikkat kesilir ve onu anlamaya gayret sarf eder. Onu bilmeyi ve anlamayı merak eder. Bu şevk ve merak üzerine müphem olan husus açıklandığında, insanın zihninde iyice yerleşir. Nitekim "*Hafıza dikkat ile; dikkat de merak ile mütenâsiptir. Yani doğru orantılıdır.*" Bu husus psikoloji ilminin ileri gelen düsturlarındandır. Yalnız ibhâmda da nazlanmayı veya bilgiçliği andıracak şekilde ifrâta gitmemeli. Aksi taktirde merak yerine usanma ve unutma meydana getirir. Nitekim "*Çok naz âşık usandırır.*" demişler.

***

18. Bir meselenin lâyıkıyla öğrenilmesinde başlıca iki esas vardır: Bunlar, öğretmende cevherli bir gönlün bulunması ile talebenin hocasının bilgisine itimat ederek anlatılanları can kulağıyla dinleyip kabul etmesi esaslarıdır.

***

19. Kuru kuruya ideoloji ve şahıs düşmanlığı yapmamalı, akıl ve mantık ölçüleri içerisinde o yanlış olan felsefenin kötülüğü anlatılmalıdır. Kötü söz kötüdür. Hangi ağızdan çıkarsa çıksın fark etmez. Öyle ise sapık düşünceler, akıl, mantık plânında çürütülmelidir. Yoksa mücerret olarak şahıslarla uğraşmak bir fayda değil; aksine zarar getirir.

***

20. İslâm'ı İslâm olarak anlatmalı. Çünkü İslâm'ı anlatmak için bir kısım koltuk değneklerine ve yapmacık hareketlere ihtiyaç yoktur. Hem bâtılı tasvir ederek anlatmaktan özellikle kaçınmak gerekir. Yoksa sâfî zihinler bulanır ve bozulur. Muselâ: Marksizmin kötülüğü anlatılarak İslâm'ı anlatmaya kalkışmamalı. Çünkü böyle bir yöntem, bâtılı tasvir etmek olup sâfî zihinleri bozar. Zaten ne kapitalistler ne de marksistler İslâm'ı bilerek karşımıza çıkmıyorlar. Öyle ise biz neden onların mesleğiyle uğraşalım ve vaktimizi boşa harcayalım? Biz önce kendi dinimizi ve meselelerimizi çok iyi bilmeliyiz. Sonra da kendi prensiplerimizin diliyle meselelerimizi anlatmaya çalışmalıyız.

***

21. Sopa gösterilmeli; fakat dayak atılmamalı. Çünkü gül değil; kıl bile bitmez sopa altında. Bununla beraber;

"Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdîr;
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir."

hükmünce, kendisine yeterli derecede gösterilen delili ve yapılan nasîhati kabul etmeyip haksızlığa, inada, ifrata, isyan ve tuğyana devam eden ve bunda ısrar eden anarşist ruhlu kimselere, ifsadlarını önlemek ve ıslahlarını sağlamak maksadıyla hâllerine lâyık bir şekilde mukabelede bulunmak veya onları anlayacakları bir dil ile terbiye etmek gerekir. Şu kadar var ki ceza vereyim derken, hisse kapılmamaya, haddi aşmamaya ve zulme girmemeye çok dikkat etmeli.

***

22. Tecrübe de lâzımdır. Her türlü kurtuluş ve ilerlemenin temelinde eğitim ve öğretim vardır. Şu kadar var ki lâyıkıyla hizmet verebilmek için bilgi ve görgü, kültür ve irfan yetmez. Ayrıca tecrübe de lâzımdır. Bunun içindir ki her şeyin yenisi, ama hocanın eskisi daha makbul ve daha mûteberdir.

***

23. "*Tâlip ve Sâlik ilallah*" olanlar, yani yaşamasının yegane

gayesi Allah'ı bilmek, O'nu bulmak ve O'nunla yetinmek olanlar, Yüce Allah'ın birliğini gösteren pek çok delillere başta ihtiyaç duyabilirler. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın mârifetine perde olmasın ve gayeye ulaşmaktan alıkoymasın diye zamanla o delilleri azaltarak onların özetini ve sonucunu söylemek gerekir. Zîra kalbin delillerle sürekli meşgul olması, mârifetullah ile dolmasına mânidir. Yani Seyr *ilallah*'ta akıl kâfîdir. Fakat *Seyir billah*'ta aklın kâmil olması ve kalbin tam inanmış olması gerekir. Evet önce *Seyr ilallah*, sonra da Seyr billah olmalı. Nitekim, ilim gibi insanı Yüce Hakk'a götüren hayırlı işlerle uğraşmaktan maksat da, bu değil midir?

***

24. Bir sahada başarı elde etmek için organize ve gayret şarttır. İrşâd ve hizmet hanelerini başarılarla doldurmak isteyenler, hizmetlerinde hem ciddî bir organizeyi hem de hummalı bir faâliyeti birer esas olarak ele almaları ve bunu hayatlarında gerçekleştirmeleri gerekir. Bu cümleden olarak rehber öğretmen kendisine itimat eden ve sözünü dinleyen öğrenciye, onun okuyacağı kitaptan gazeteye, beraber gezeceği arkadaştan sevip saygı duyacağı büyüklerine, alış veriş yapacağı esnafa, okuyacağı fakülteye ve alacağı vazifeye kadar her hususta fikir vermelidir. Yani onu her yönüyle istikâmet çizgisinde yönlendirmeli ve toplumun hayırlı bir ferdi olarak geleceğe hazırlamalıdır.

***

25. Bir konuyu anlatırken muhatabı ikna etmek için meseleyi zıddıyla birlikte ve fayda ile zararını da göstererek anlatmalı. Meselâ: Îmânla küfrün neticelerini mukayese ederek anlatmalı. Hem îmânın önemini anlatırken, îmânın bazı özelliklerini de anlatmalı. Hemen arkasından da küfrü ve küfrün özelliklerini dile getirmeli. Hatta önce küfrün mâhiyetini ve çirkin yüzünü anlatıp ruhu, kalbi, aklı ve diğer duyguları ondan temizlemeli ve alâkalarını kesmelerini sağlamalı. Sonra da îmânın mahiyetini ve güzel simâsını göstermek sûretiyle onunla duyguları süsleyip donatmalı ve doyurmalı.

Bu cümleden olarak mutlak küfrün altı anarşilik, üstü ise mutlak istibdât olduğunu; îmânın ise altı emniyet ve âsâyişi temîn etmek, üstü ise hürriyet ve adâletin sağlanması olduğunu mukayese ederek anlatmalı. Meseleleri bu şekilde anlatmakla ferdin, âilenin, cemiyetin ve vatanın emniyet ve huzurunu isteyenlere îmânı ve îmâna âit meseleleri benimsetmiş, küfür ve küfre âit meselelerden de el çektirmiş ve onlara karşı nefret uyandırmış oluruz.

***

26. İslâm terbiyesinde itidâl, âhenk ve denge hâkimdir. Çünkü insanda birbirinin zıddı olan pek çok hususlar vardır ve İslâm terbiyesinde mütekâbil olan çizgilerin tatmîn edilmeleri son derece önemli bir esastır. Meselâ: Ümit-yeis, sevgi-nefret, gerçek-hayal, hissiyât-maneviyât (madde ve mânâ ile ilgili), fertçilik-toplumculuk, duyu organlarının idrâk ettiği-edemediği gibi hususlar. İşte gerek öğretmen gerekse öğrenci bütün davranışlarında dengeli olmalı, birbirinin zıddı gibi görünen bu hasletleri yerinde kullanmayı bilmeli ve böylece ya kâmil insan olduğunu veya kâmil insan olmaya namzet bulunduğunu göstermelidir. Evet öğretim ve eğitimde bu hasletlerin ve bu duyguların yeterince terbiye ve tatmin edilmeleri gerekir. Aksi taktirde bu duygular tatminsizlikten dolayı aynı vücutta birbirleriyle boğuşmaya başlarlar ve dolayısıyla muhataplarına gereken ilgiyi ve tepkiyi gösteremezler.

***

27. Öğrenme yaşının sınırı bütün bir ömür boyudur. Zîrâ insan ancak öğrenmeye ihtiyaç duyduğu ve ilimle uğraştığı müddetçe, âlimdir ve o nispette verimliliğini devam ettirir. Âlim olduğu zehâbına kapıldığı anda ise câhildir ve verimsiz hâle düşer. Öyle ise gerçek bir âlim ömrünü araştırmakla, öğrenmekle, yenilenmekle ve öğretmekle geçiren ve hayatını milletin istifadesine âmâde kılan kimsedir.

12.
BAKIŞ AÇISININ AYARLANMASI

1. İlme dolayısıyla bakmak gerekir. Zîra insan sâhip olduğu ilimle değil; kalbindeki îmânla ve ruhundaki edeple kâmil insandır. Öyle ise ilme, insanın içindeki şüphe gibi tozları silip süpürdüğünden, insana edep ve haya aşıladığından ve îmânın kemâle ermesine ve davranışların mükemmel olmasına sebep olduğundan dolayı, değer verilmeli ve ilim tahsîli teşvik edilmelidir.

***

2. İlmî ilerlemelere karşı bakış açısını iyi ayarlamak gerekir. Şunu iyi bilmek lâzımdır ki, ilim adına yapılan bütün keşiflerin ve sağlanan ilerlemelerin kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerifler ve salim akıldır. Yani İslâm'dır. Sadece aklı esas alarak hareket eden felsefe ve hikmetin içerisinde görülen keşifler, fazîletler, çaplı menfaatler gibi hususlar güneşin doğmasıyla ondan yayılan ve aydınlanan gece âleminin ışıkları gibi; nübüvvet güneşinin doğmasıyla, beşeriyetin fikir ve kalplerinde akisler, parıltılar ve ilhamlar meydana getirmiş olmasındandır. Yani *felsefe gecesinin ışıkları, İslâm gündüzünün güneşinin akislerinden ibarettir.*

***

3. Gerçek mürşid basîret ve firâset sahibi, şuurlu ve ileri görüşlü olan kimsedir. Gerek fikir gerekse yaşama tarzı ile alâkalı olarak talebelerini ve sâir muhataplarını geleceğe ve geleceğin ağır şartlarına göre hazırlar ve onlarda dünyevî-uhrevî saâdeti garantileme adına sağlam kanâatleri ve müsbet fikirleri yerleştirir.

***

4. Bugünün küçüklerine yarının büyükleri nazarıyla bakmalı ve ona göre davranmalıyız. Zîrâ gelecekte kimin nasıl olacağını bugünden kestiremeyiz. Bugün bizi dinleyen muhataplarımız yarınların söz sahipleri veya ahirette yüce makamların sahipleri olabilirler. Biz de bugünün paşası iken, geleceğin gedâsı olma mezelletine ve bizim elimizde yetişenlerden maddî-manevî yardımlar isteme sefaletine düşebiliriz. Öyle ise bizler elimizdeki imkanları dâimâ müspet olarak kullanmalı ve daha bugünden geleceğimizi hazırlayacak hareketlerde ve hizmetlerde bulunmalıyız.

***

5. Rehberliğe önem veren bir öğretmen, öğretmeyi ve ilgilenmeyi sadece Allah için yapmalıdır. Bunun alâmeti ise kendi şahsını devreden çıkarmak ve yaptığı hizmetten ötürü hiçbir şahsî çıkar sağlamayı düşünmemektir. Şunu unutmamak gerektir ki, Cenâbı Hak insanları hidâyete getirmede ve onları ıslah etmede başkasının bizâtihî devreye girmesini, O'nun rahmetine gölge düşürmesini ve O'ndan gelen feyiz ve ilham esintilerine perde olmasını asla istemez. Bir insanın ıslah olmasında bizim rolümüz ve kendimize bakış açımız, vazifesi tebliğ ve irşâddan ibâret olan kudsî bir memuriyetten ibaret olmalıdır.

***

6. Nefis hakkında su-i zanda bulunmak ahlâk ve fâzîlet sahasının temel prensiplerindendir. Öyle ise, insan nefsine güvenip onunla hiçbir zaman pazarlığa oturmamalıdır. Zîrâ nefis her

türlü fazîletin düşmanı olup her fırsatta insanı kötülüğe çağırır ve ahlâksızlığı emreder. Bu hususta kendimizin son derece dikkatli olması gerektiği kadar; öğrencileri de sık sık uyarmamız gerekir. Zirâ günümüzde nefsinin arzu ve istekleri doğrultusunda hareket eden ve sapıklık uçurumundan yuvarlanıp ahlâksızlık bataklığına saplananların sayısı sayılamayacak kadar çoktur.

***

7. Vatan evladına faydalı olmayı dert edinen bir öğretmen kendisine sadece resmî vazîfelerin takipçisi nazarıyla bakmaz. Aynı zamanda hak ve hakîkatlerin tebliğcisi ve milli değerlerin koruyucusu nazarıyla bakar. Sahip olduğu imkanların kader noktasında kendisine Allah tarafından nesle hizmet götürsün diye verildiğini düşünür. Kendisine, gerek okul içinde gerekse okul dışında insanlara ilâhî mesajları duyurmakla, hak ve hakikatleri neşretmekle görevli Cenâbı Hakk'ın bir memuru, İslâm dîninin bir davetçisi ve yüce fazîletlerin bir neşredicisi nazarıyla bakar. Binâenaleyh hiç kimse dinlemese bile, âhirette mâzereti olsun diye yine tebliğ vazifesini yapar ve çevresindekilere bildiği hak ve hakikatleri, doğruları ve güzel ahlak esaslarını örnek davranışlarıyla neşretmeye devam eder.

***

8. Yeni nesil gerek devlet tarafından gerekse anne baba tarafından öğretmenlere emânet edilmiştir. Öyle ise öğretmenler onların ruhlarına girmeli, onları en makûl ve en verimli bir şekilde yetiştirmeli ve gerek geçmişten gerekse halden ibret dersleri vermek suretiyle onları geleceğe en iyi bir şekilde hazırlamalıdırlar.

***

9. Çocuğun maddî-manevî sahalarda mükemmel olarak yetişmesinde birinci derecede âile yuvası sorumludur. Günümüzde terbiye sisteminin alt-üst olması yüzünden, maalesef âile yapısı

da bozulmuş ve çocuk sokağa atılıp sokağın malı ve eğlencenin zebunu olmuş bulunmaktadır.

İşte bu noktada âile yuvası İslâm ruhunun her yönüyle hâkim olduğu ve güzel ahlâkın sergilendiği, yani İslâm terbiyesinin ve millî örf ve âdetlerinin her tarafı çepeçevre sardığı bir müessese haline gelmelidir. Özellikle de anneler, bu yuvanın şefkatli birer mimârı ve rehber birer öğretmeni durumunda olmalıdırlar.

***

10. Gerçek bir muallim, îmân ve mârifet gözüyle uzağı gören kimsedir. Bu itibarla bir yandan zararlarından korktuğu kimselere ihsanda bulunup onlarla iyi geçinmeye ve bu sayede dedikodularından ve aleyhinde bulunmalarından kendini muhâfaza etmeye çalıştığı gibi; diğer yandan da geleceğin maddi ve manevi mimarları olacak olan altın neslin terbiye ve tâlimi ile uğraşır. Yarınlar için yüce değerleri savunma gücünü, onları muhafaza etme kuvvetini ve dünyaları fethetme potansiyelini hazırlar.

***

11. Yağmur suyu gibi olanlar çok sevilirler. Zirâ yağmur suyu her yeri yeşertir, herkesi sevindirir ve faydası umûmîdir. Öyle ise bir eğitimci, çevresiyle dostluk kurmada, ilim vermede, âile yuvası kurmada, insanları idare etmede, iş vermede ve iş almada hep yağmur suyu gibi olmalıdır. Yani sağladığı faydalar umûmî ve kalıcı olmalıdır.

***

12. Bazı melekler Arş'ın taşıyıcıları ve bazı melekler kudret sıfatının taşıyıcıları oldukları gibi; hakîkî muallimler de ilim ve kelâm sıfatının mazharları ve hameleleridirler. Öyle ise öğretmenler, kendilerine emânet olarak verilen ilim ve terbiye mesleğine, o mesleğin şerefine en uygun bir şekilde sahip çıkmalı, ilim ve kelâm sıfatlarını var güçleriyle temsil etmeye çalışmalıdırlar.

***

13. Tâlim ve terbiye neticesinde müsbet hareketler ve faydalı gelişmeler meydana gelirse bunu mutlaka Yüce Allah'tan, O'nun engin rahmetinden ve hidâyeti nasîb etmesinden bilmeli ve bu makamda O'na hamd etmeliyiz. Şayet bütün gayretlere rağmen faydalı bir netice ve yüz güldürücü bir semere alınamıyorsa, bunun kusurunu da önce kendimizde sonra da muhatabımızda ve ortamın bozukluğunda aramalıyız. Yani meydana gelen başarısızlığı, önce kendi liyâkatsizliğimize, sonra talebenin gayretsizliğine, daha sonra da çevrenin bozukluğuna vermeli ve böyle bir anlayışla Yüce Rabbimizi tesbih ve takdis etmeliyiz.

***

14. Anlatılan meselelerin muhatapta etkisini göstermesinde merciin ve kaynağın kutsallığı çok önemlidir. Öyle ise rehberlik adına söylediklerimizin ve yaptıklarımızın esası ve kaynağı İslâm dîni olduğunu ve bununla Yüce Mevlâ'mızın hoşnutluğunu kazanacağımızı öğrencilere sık sık söylemeliyiz. Meselâ: Bir öğretmenin mütebessim olması, sıcak davranması, hoşgörülü olması, muhataplarının seviyelerine inmesi, konuştuğu kimselere tamamen dönük olması, hayırlı ve faydalı şeyleri öğretmesi, ayırım ve haksızlık yapmaması, vb.

İşte bütün bunların, aslında Yüce İslâm dîni'nin tavsiye buyurduğu hususlar olduğunu öğrencilere hatırlatmalı ve onları mukaddes değerlere bağlamaya ve içlerinde o değerlere karşı hürmet ve saygı hislerini coşturmaya çalışmalıyız.

***

15. Öğretmenlik ve talebelik mesleği aslında gayet kudsî, çok şerefli ve son derece önemli bir nimettir. Zîrâ bu meslek, ehl-i takvâyı ve ehl-i tahkîki yetiştiren imamlık ve hocalık mesleğidir. Daha doğrusu bu meslek, peygamberlik mesleğidir. Ve gerçek muallimler, ehl-i takvanın imamları ve ehl-i tahkîkin pîrleri durumundadırlar. Böyle bir lütuf ve bir nimete karşı, elbette küllî ve çaplı bir

teşekkür lazımdır. "*Her nimetin en güzel şükrü, o nimeti yerinde kullanmaktır.*" fehvasınca öğretmenlik ve talebelik nimetinin teşekkürü de, mesleğin kudsiyet ve lüzumunu kavrayıp bu mesleğin hakkını vermektir. O da hiç kimseden çekinmeden "*nurlu ve feyizli prensipler*" dâhilinde hak ve hakîkatleri etrafa neşretmek ve nesli "*Kitap ve Sünnet*" dairesinde hem dînî ilimlerle, hem de asrın fenleriyle aydınlatılmış ve donatılmış olarak yetiştirmektir.

Büyük bir nimete mazhar olan bir kimsenin yapacağı bir diğer şükür de o nimeti ve o mazhariyeti bir lâhza unutmamasıdır. Onu sık sık hatırlaması ve onun bir nimet olduğunu sık sık çevresine hatırlatmasıdır. Nitekim Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin yüzüğünde sinek resmi vardı. İkide bir ona bakar ve "*Ben de böyle bir sinek olabilirdim, fakat öyle değil insan olarak yaratılmışım.*" der ve mazhar olduğu insanlık nimetine karşı iki büklüm olurdu.

Danyâl (aleyhisselâm)'ın yüzüğünde de "*iki dişi aslan, aralarında bir oğlan çocuğunu yalar oldukları halde*" tasvir edilmişti. Zîrâ Danyâl (aleyhisselâm) doğduğunda, annesi onu Buhtun-Nasr'ın zulmü yüzünden ormana bırakmıştı. Ama gel gör ki Yüce Allah, onu muhafaza etmek ve emzirmek için onun emrine iki dişi aslan göndermişti. Aslanın en açık özelliği parçalamak iken, o iki aslan Yüce Allah'ın emriyle onu emzirmiş ve muhafaza etmişti. İşte bu yüce nimeti sık sık hatırlamak ve gereken şükrü yapmak için, Danyâl (aleyhisselâm) o manzarayı yüzüğüne nakşetmişti. Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında bu yüzük bulundu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ağladı ve yüzüğü Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye verdi.

Öyle ise bizler de mazhar olduğumuz nimetlerden hiç olmazsa bir kısmını, özelikle de öğrenci veya öğretmen olma gibi nimetleri mümkünse bir tarafa nakşedelim ve ara sıra ona bakalım. Sonra da lâyık olmadığımız hâlde bize ihsân edilen bu nimetler karşısında duralım ve "*Bu ihsan bana kimdendir? Bu lütuf bana nedendir, acaba?*" diyelim ve iki büklüm olalım.

13.
ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ MÜNÂSEBETLERİ

Öğrencilerin verimli bir şekilde yetiştirilmesi için, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde gözetilmesi gereken bazı hususlar vardır:

1. Talebenin hem okul içi hem de okul dışı ahlâkıyla ilgilenmeli, davranışlarını takip etmeli ve kendisini takip ettiğimiz hissini onda uyandırmalıyız. Bu ise iyi davranışlarına karşı onu takdir etmek, kötü davranışlarına karşı da onu usulünce uyarmak şeklinde olmalıdır. Fakat nasıl takip ettiğimizi ona söylememeli ve göstermemeliyiz. Talebenin olumlu ve uyumlu davranışları süreklilik kazanması nispetinde takibi azaltmalı ve seyrekleştirmeliyiz.

***

2. Talim ve terbiyede arzu edilen neticeye varabilmek için her öğrenciyi önce zihni, zekâsı, bedeni ve sosyal yönüyle iyi tanımak, sonra da ona seviyesine ve anlayışına göre davranmak çok önemli bir esastır.

***

3. Öğrenciye öğüt vermede yumuşak söz ve nezâketli davranış, muâmelelerde müsâmaha ve hoşgörü esas olarak alınmalıdır. O kadar ki istişârede, karar vermede, âdâb-ı muâşerette, ders anlatmada ve dert dinlemede kesinlikle kızgın olmamalı, kaba

davranmamalı ve ceza vermede haddi aşmamalı. Unutmamalı ki kıyamet gününde talebenin hocasına karşı işlediği kabâhatleriyle hocasının verdiği cezalar *Mîzan*'a getirilip tartılacak ve burada hakkı yenen taraf, orada karşı taraftan hakkını alacaktır.

***

4. Hikmeti körlerden öğrenmeli. Çünkü onlar önlerini görmeyince adım atmazlar. Öyle ise söyleyeceğin sözün ve aktaracağın fikrin makamını, zamanını ve muhatabını iyi seçmeli ve neticesini iyi düşünmelisin. Geriye çeviremeyeceğin oku atmamalısın ve sonunda kapayamayacağın kapıyı daha baştan açmamalısın. Yoksa sonraki pişmanlık fayda vermez.

***

5. Rehber öğretmen kâbiliyetli, dirâyetli ve liyâkatli gördüğü ve ileride vatana ve millete faydalı olacağına kanaat getirdiği talebelerin mânevî olduğu kadar, maddî olarak da her türlü dertleri ile ilgilenmeli ve imkânı varsa bizzat kendisi, imkânı yoksa başkalarından temin etmek suretiyle onlara yardım elini uzatmalıdır. O kadar ki, bu mevzuda kendisinden önce himâyesindeki talebeleri düşünmelidir. Zîrâ cemiyetin, hattâ âlemin huzur içinde devamı ve bekâsı, bugünkü neslin zamanla bütün insanlığın hizmetine koşacak şekilde yetişmelerine bağlıdır.

***

6. Müsbet ve itâatkâr talebelere olduğu kadar, menfî ve âsî talebelere karşı da istismâra yol açmayacak şekilde ikramda, iltifatta ve yardımda bulunmak son derece önemli ve gerekli olan bir husustur. Çünkü öyle bir davranış zamanla onların kalplerini ısındırabilir ve en azından onlarda takdir hislerini uyandırabilir. Evet, "*İnsan iyiliğin kölesidir.*" prensibi, gâyet şümullü olup her yerde ve herkes için geçerlidir.

***

7. Talebe, hocasını her meselede en ince teferruatına kadar takip eder. Bu takip hocayı tenkit etmekten daha çok; onu taklit etmek ve ona her yönüyle benzemeye çalışmak içindir. Çünkü talebe vicdanı ile bilir ki meşksiz sanat olmaz ve rehbersiz bir şekilde yola çıkılmaz ve gidilmez. O halde tâlim ve terbiye vazifesini üstlenenler, yetiştirdikleri talebenin nasıl olmasını istiyorlarsa başta kendileri öyle olmalıdırlar. Ona göre konuşmalı ve davranışlarını ona göre ayarlamalıdırlar. Nitekim, büyüklerimiz "*Analı kuzu kınalı kuzu*" demişlerdir. Öyleyse talebe yavrularımıza analık görevimizi en iyi şekilde yapmalı, onları en sağlam fikirlerle ve en faydalı bilgilerle beslemeli ve gayet görkemli bir hüviyete sahip olarak onları en verimli şekli ile geleceğe hazırlamalıyız.

***

8. İnzibatsız ve başıbozuk bir merak sahibi olmak yetmez. Düşünce yollarını hasbî ve emin bir kılavuzun rehberliğinde ve neticeye götürücü irşatları ile dolaşmak gerekir. Aksi takdirde tek başına yola çıkmanın neticesi çok tehlikelidir. Tarihte ve günümüzde anasız doğan ve nesepsiz olan pek çok çocuklar vardır. Bunlar uyguladıkları modelleri ve arkasından gittikleri rehberleri bulunmayan modelsiz ve rehbersiz düşünürlerdir. Bu gibilerle asla yola çıkılmaz ve bunların fikirlerine değer verilmez. Çünkü bunların ne yaptıkları ve ne yapacakları hiç de belli değildir. Daha doğrusu böyle kimselerin çok zararlı oldukları herkes tarafından bilinmektedir ve bilinmelidir.

Günümüzde pek çok bilgin, ilmin ve düşüncenin geniş yollarından habersiz olduğundan, istikamet çizgisinde yürümeyi bir hareket tarzı olarak kabullenmediğinden ve insanlığın maddî-manevî saâdetini tekeffül eden belli başlı hedefleri bulunmadığından dolayı, meçhul ve karanlık olan hedeflerine dikenli patikalardan varmaya çalışmaktadırlar. Neticede neslimiz, kuşun kusmuğu cinsinden bünye tarafından hazmedilmemiş bir kültürün kusmuğu ile karşılaşmakta, bu sebeple ilimden soğumakta ve sonunda "Böyle çarpık bir

zihniyete sahip olmaktansa; hiç olmasın daha iyidir." demektedir. Öyle ise öğretmen çok dikkatli ve gerçekten işin ehli olmalı, kendisine itimat eden öğrencilere her yönüyle rehberlik görevini yerine getirmeli ve güvenilir bir rehber öğretmen olduğunu kendisine emânet edilen vatan evlâdına fiilen göstermelidir.

***

9. Günümüz insanının en fazla sevgiye ve şefkate ihtiyacı vardır. Bu sevgi ve şefkati neslimizin pek çoğu maalesef kendi âile yuvalarında bulamamakta ve görememektedir. İnsan, özellikle küçükler kendilerine sevgi ve şefkat kucaklarını açanlara bağlanır, onları daha çok sever, onların arkalarından gider ve onlara benzemeye çalışırlar. Öyle ise öğretmen öğrenci ile olan bütün münasebetlerinde önce şefkati ve merhameti esas almalı. Mecbur kaldığında ancak adâleti tatbik etmeli; fakat öyle bir durumda da çok dikkat etmeli ve asla zulme girmemelidir.

***

10. Öğretmen, öğrenci ile olan münasebetlerinde ifrata gitmekten veya tefrite düşmekten sakınmalıdır. Evet öğretmen ilerde iğrenci ile aralarının bozulabileceğini düşünerek ona karşı olan sevgisini, iltifatını ve alâkasını itidalli bir şekilde yapmalı, yine öğrencisinin ilerde kendisine çok yakın bir dost olabileceği mülahazası ile kızmayı ve cezâ vermeyi normal ayarında tutmalıdır. Tâ gelecekte bir yönüyle perişan, diğer yönüyle de mahcup olma gibi durumlara maruz kalmasın.

Hem insan pâk olarak yaratılmıştır. Öyle ise aynı şekilde ölmeye gayret etmelidir. Bunun çaresi ise Kur'ân-ı Kerîm istikâmetinde ve sünnet-i seniyye dâiresinde yani ifrat ve tefrit ortasında bir hayat sürdürmektir. Bu ise kendisinin bu esaslar çerçevesinde terbiye görmesine bağlıdır. İşte öğretmenler bu tür bir terbiyeyi öğrencilerinden asla esirgememelidirler ki, beklenen kurtuluş dar dâirede değil; geniş dâirede olsun.

14.
ÖĞRENCİNİN ÖĞRETMENİNDEN BEKLEDİKLERİ

1. Okullarda tâlim ve terbiye görmek üzere gelen kimseler, ekseriyetle çocuk veya genç yaşta olan kimselerdir. Öyle ise:

a. Şefkatle muâmele etmeli. Yani, müsâmahayı ve hoşgörüyü esas alarak davranmalı. Özellikle de hünerli talebenin nazına ve kusurlarına sonuna kadar sabretmeli. Zîrâ "*Hünerli talebenin nazını çekmek hocasına düşer.*" sözü ciddî bir gerçeği ifade eder.

b. Kavl-i leyyin ile yani yumuşak sözle konuşup anlatmalı.

c. Aklı ve hisleri tatmin edecek şekilde nasîhat etmeli ve icbâr ile değil; iknâ ile netice almaya çalışmalı.

d. Meseleleri sâlih kimselerin ibret verici hareket ve ders verici halleriyle anlatmalı. Bununla talebeye iyi kimseler tanıtılmış, gösterilmiş ve sevdirilmiş olacaktır.

***

2. On beş-yirmi yaşlarındaki bir talebe, kendisine rehberlik veya öğretmenlik yapan büyüklerinin kendisinin büyüdüğünü görmelerini ister ve büyüklüğünü takdir etmelerini bekler. O halde gerek anne-babalar, gerekse öğretmenler onun büyüdüğünü anladıklarını ve ona itimat ettiklerini kendisine hissettirmelidirler. İşte o zaman ona rehberlik veya öğretmenlik yapabilir ve istediklerini yaptırabilirler.

***

3. Bir öğretmenin sadece kendisine yakın hissettiklerini veya sâlih olan kimseleri taltif etmesi doğru bir hareket değildir. Fikir ve ahlâk yönüyle kendisine uzak olanları da gözetmesi gerekir. Aksi taktirde çok ağır bir vebâl altına girer. Çünkü bir öğretmenin bu tür ayırımcı bir davranışı, karşı tarafın küsmesine hatta öğretmenin şahsında dini terk etmesine ve âhiretini kaybetmesine sebep olabilir. Nitekim Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem ateşe girmesinler diye kötü kimselere de bir şeyler veriyor, gönüllerini alıyor ve onları İslâm'a ısındırmaya çalışıyordu. Nitekim pek çok kimse de bu vesile ile İslâm'a girmiş ve daha sonraları çok yararlı işler ve hizmetler yapmışlardır.

Evet menfî kimselerin bazı zayıf damarları olabildiği gibi, bir kısım iyi hasletleri de olabilir. İşte onun ya zayıf damarından girmekle veya iyi hasletlerini değerlendirmekle ona yaklaşılmalıdır. Bu tür bir yaklaşım, onun sapıklıktan kurtulmasına ve Allah'ın izniyle hidâyete ermesine sebep olabilir.

Bununla birlikte kıymetli vakitlerini kâbiliyetsiz veyâ vicdanı bozuk kimselerle uğraşmaya ayırıp da boşa kürek çekmemeli. Öncelikle fıtratı temiz ve vicdanı duru kimselerle, araştırıcı ruha ve terkipçi akla sahip olanlarla ve her yönüyle kabiliyetli ve gayretli kimselerle uğraşmalı. Ne var ki, bu özel ilgiyi diğer öğrencilere sezdirmemelidir. Aksi taktirde ümit kırıcı bazı hâdiseler meydana gelebilir.

***

4. Öğrenci öğretmeninden sevgi, ilgi ve şefkat görmek ister. Öyle ise öğrenciye seviyesine göre gerekli olan sevgi, ilgi ve şefkat bilfiil gösterilmeli. Çünkü psikologlara göre duygusal gelişme zihinsel gelişmeden öncedir. Hem sevgimizi, ilgimizi ve şefkatimizi bilfiil göstermemiz lazım. Aksi takdirde, bir kısım yapmacık sözlerle ifade ettiğimiz sevgi, gerçek sevgi olmadığından dolayı beklenen sevginin yerini tutmayacaktır. Çünkü soyut sevgi, hiçbir şeyi ifade etmez. Hâlbuki sevgi ve ilgide asıl olan, öğrencinin ruh hâlini anlamak,

onun en fazla muhtaç olduğu şeyleri bilmek, öne çıkan duygularını tatmin etmek ve isteklerini imkanlar ölçüsünde karşılamaktır.

***

5. Rehber öğretmen hazır fikirleri kabul edip onlarla yetinmekle vazifesini lâyıkıyla îfâ etmiş olamaz. Binaenaleyh, talebelere karşı itimât telkin etmek ve onları '*dört başı ma'mûr*' yetiştirip geleceğe hazırlamak için yetiştirici kadronun, bir taraftan dînî ilimleri, diğer taraftan fenle alâkalı ilimleri bilmesi ve naklî ilimlerle aklî ilimleri mezcederek hâdiselerin içine girip her iki ilmin ışığı altında aklı ve kalbi tatmin, ruhu ve hissi teskin edecek şekilde meseleleri açıklaması gerekmektedir.

***

6. Talebenin terbiyesi ile uğraşan kimseler, başarılı talebeye özellikle başkalarının yanında ve herhangi mâkûl bir gerekçe olmadan fazla muhabbet ve aşırı iltifat göstermemeleri gerekir. Aslında böyle bir ayrıcalığı başarılı talebeler de istemezler ve vicdanları bundan çok rahatsız olur. Çünkü böyle bir ayrıcalık diğer kimselerin haset etmelerine, hatta gerek öğretmene gerekse çalışkan talebeye düşman kesilmelerine ve daha da bozulmalarına sebep olabilir. Nitekim âlemlerin Rabbi olan Hazreti Allah, yaptığı rabbânî icraatında sâlih ile fâsık olan kullarını iç içe beraber yaşatıyor ve hepsine şu dünyada ve ilk bakışta aynı muâmeleyi yapıyor. Hattâ fâsık ve kafirler bir bakıma daha müreffeh bir hayat sürdürüyorlar. Öyle ise bizler de, "*Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız.*" hadîs-i şerîfin emirleri doğrultusunda hareket edip, himâyemizde bulunan ve özellikle bize emânet edilen bütün talebelere karşı şefkatle, muhabbetle ve iltifatla muamele yapmalıyız.

***

7. Başkasının terbiyesini üstlenenler, muhataplarına gösterdikleri ilginin dozunu iyi ayarlamalı ve ancak onların gelecekte de

devam ettirebilecekleri samimiyeti ve ilgiyi göstermelidirler. Zîrâ muhatap başta gördüğü samimiyet ve ilginin sürekli olmasını ister ve aynı iltifatın devam etmediğini hissettiği anda da, o zamana kadar değer verdiği kimse ile olan irtibatını keser; hatta zamanla ona düşman bile kesilebilir.

***

8. Talebenin şahsiyetiyle ve hisleriyle asla oynamamalı, ona olur olmaz şekilde bağırıp çağırmamalı ve çaresiz kalmadıkça da sert muameleye başvurmamalı. Hafif, zayıf ve kabahatli olsa bile onu dâimâ şerefli ve izzetli tutmaya özen göstermeli. İnsanı karşısındakine sevdiren de zaten bu gibi güzel muâmeleler ve nezâketli davranışlar değil midir?

***

9. Rehber öğretmen öğrencilerin fikir ve kanâatleriyle yakından alâkalanmalıdır. Bu cümleden olarak hiç olmazsa haftada bir defa îmân, ibadet ve güzel ahlakla ilgili bazı öğütler vermeli ve bu hususlarda onların kanâatlerini pekiştirmelidir. Ayrıca öğrencilerin aynı yuvada berâber kaldıkları veya aynı okulda berâber okudukları kimselerle aralarında görüş birliğine vararak tatbîk edecekleri hususlarla ilgili olarak onlara nasîhat etmeli ve uygulayacakları prensip ve metotlar hakkında geniş ve açıklayıcı bilgiler vermelidir.

***

10. Öğrenciler, ders esnâsında veya normal sohbetlerde dikkatleri toplamak ve zihinleri dinlendirmek için hocalarından yerinde ve yeterince latîfe yapmalarını, diğer bir ifâde ile espri yapmalarını isterler. Aksi takdirde öğrenciler ders esnâsında kendi aralarında şakalaşmaya başlarlar. Şunu çok iyi bilmeli ki, öğretmen şayet derste uygulayacağı değişik yöntemlerle öğrencileri uğraştırmaz ve onların dikkatlerini kendine ve derse çekmezse, öğrenciler o öğretmeni çok uğraştırır ve dersin havasını çok bozarlar.

15.
ÖĞRENCİNİN BAŞARISI

1. Bir öğretmen veya bir öğrencinin başarılı olması için şu iki prensibe dikkat etmesi gerekir.

a. Kevnî hâdiselere yani kâinatta cârî kanunlara uygun hareket etmek. Çünkü kâinatta son derece sağlam bir intizam var. Öyle ise gerek muallim gerekse talebe, yemesinden içmesine, yatmasından kalkmasına, dinlenmesinden gezmesine ve öğrenmesinden öğretmesine kadar davranışında intizamlı olmalıdır.

b. Derse çalışmış olarak vaktinde gelmek. Öğrenci anlamadığı veya tereddüt ettiği meseleleri çekinmeden; fakat edep kuralları içinde sormalı, araştırmalı ve öğrenmeye çalışmalıdır. Öğretmen de tereddüt ettiği konuları muteber eserlere bakmak veya işin erbâbına sormak suretiyle meseleyi öğrenmeli, derse öyle girmeli ve öğrenciye doyurucu bilgi vermelidir.

***

2. Yanma hâdisesinin meydana gelebilmesi için şu üç şartın gerçekleşmesi gerekir: Yanıcı madde. Hava (oksijen) ve Yanıcı maddeyi tutuşturacak kadar ısı.

Buna göre, verilen ilmin, okunan kitabın ve yapılan nasîhatin fayda sağlaması ve muhâtabın ondan faydalanması için de muhâtapta üç hasletin bulunması gerekir:

a. Yanıcı madde olarak öğrencinin sağlam bir akla, sâlim bir kalbe ve hüşyâr bir hissiyâta sahip olması lâzım.

b. Öğrencinin oksijen olarak Kur'ân'a, hadîs'e ve hocasına itimat edip ona ihtiyaç duyması lâzım. Burada hocaya çok iş düşüyor. Bunların başında da öğrencinin itimadını asla sarsmaması gelir. Bunun için de öğretmenin öğrenciyi hem sözleriyle, hem de davranışları ile doyurmalıdır.

c. Yanması için gereken ısı olarak da öğrencinin kalbinde sağlam bir îmân, ruhunda tam bir teslimiyet, vicdanında tam bir ihtiyaç, aklında tam bir iz'ân ve hayâlinde ciddî bir merak bulunması gerekir.

Bu noktada şu iyi bilmek gerekir ki, yukarıdaki maddelerden biri veya ikisi yanma olayını başlatamadıkları gibi; bu üç maddenin hepsi birden bulunmadığı bir kimsenin de okuyup dinlediklerinden, gezip gördüklerinden yeterince istifade etmesi düşünülemez.

***

3. Medenî ilerlemenin iki kanadı vardır: İstikâmet dairesinde düşünce serbestliği ve Meşrû dâirede irâde bağımsızlığı.

Mevlânâ hazretlerinin dediği gibi, bir pergelin iki ayağı vardır. Birisini sabit bir noktaya koyar, diğerini ise dilediğin şekilde açarsın. Evet ayağının birisini istikâmet çizgisinde sâbitleştirdikten sonra, diğer ayağınla mubahlar dâiresinde olmak şartıyla dilediğin şekilde hareket edebilirsin. İstikâmet çizgisinin enini ve boyunu ve diğer özelliklerini ise âyet-i kerîmelerden, hadîs-i şeriflerden ve Ehl-i Sünnet âlimlerinden öğrenmek lâzım.

***

4. Maddî terakkî ve teknikle ilgili üstünlüklerin iki mühim unsuru vardır:

a. Elimizde bulunan Kur'ân gibi ve önümüzde bulunan insan ile kâinat gibi üç muhteşem şâheserin beraber incelenmesi ve onlardan alınması gereken ibret dersinin alınması.

b. İlim ve kültür mirasının en faydalı bir şekilde değerlendirilmesi ve neslin istifadesine arz edilmesi.

Evet gelecek nesillere tükenmez bir miras bırakmak isteyenlerin, üzerine kondukları mirası en güzel bir şekilde değerlendirmeleri gerektiği gibi, maddî ve manevî terakkî isteyenlerin de Kur'ân ve kâinât adındaki her iki kitabın prensip ve düsturlarına uygun hareket etmeleri gerekir. Zîrâ her iki kitaba uymanın mükâfatı olduğu ve bu mükâfât da dünyevî-uhrevî saâdetten ibaret olduğu gibi; uymamanın da cezası olduğu ve bu cezânın da dünyada zillet ve esaretten, âhirette ise mahrumiyet ve helâketten ibaret olduğu tarihte ve günümüzde sayısız şahitlerle müsellem ve muhakkaktır.

***

5. Çöplükte yetişen yeşillikten sakınıp, ona aldanmamak gerekir. Evet kısa bir müddet için olsun, uzun bir müddet için olsun kendileriyle tanışıp arkadaşlık yapacağımız, özellikle âile yuvamızı kuracağımız kimselerin yetiştikleri çevreye, hatta ilimde, fikirde ve ahlâkta kendimize kaynak ve rehber edineceğimiz kitap ve âlimlerin mahiyetlerine, yani düşünce ve amellerinin istikâmet çizgisinde olup olmadığına iyi dikkat etmemiz gerekir. Zîrâ her kuşun eti yenmediği gibi, herkesle arkadaşlık yapılmaz. Her önüne gelenle yuva kurulmaz. Her kitap kaynak ve her bilgin rehber olarak kabul edilmez ve herkesle yola çıkılmaz. Ancak akıllı, asâletli ve ahlâklı kimselerle yola çıkılır. Çünkü kalıcı başarılar, ancak bu gibi kimselerin gölgesinde gerçekleşir.

***

6. Bir talebenin muvaffak olmasının sırrı özellikle şu iki hususa bağlıdır:

a. İmânlı, akıllı, ahlaklı ve çalışkan arkadaşlar edinip onlarla uyum içinde bulunması, dersleri onlarla beraber çalışması ve onlarla fikir ve ilim alışverişinde bulunması.

b. Hocalarının ve anne-babalarının rızâlarını –meşrû çizgide olmak şartı ile– kazanma çizgisinde hareket etmesi ve bilvesîle onların duâlarını alması...

***

7. Şunu iyi bilmeli ki, bir meseleyi güzelce öğrenmek için ihtiyaç duyup onu merak ile araştırmak gerekir. Yoksa ona merak ile bakmadan ve ona ihtiyaç hissetmeden bir meseleyi gerektiği şekilde ve kâfî miktarda öğrenmek mümkün değildir. Nitekim “Merak ilmin hocasıdır.” denilmiştir.

Gerek hoca gerekse talebe derslerde pür dikkatle ve merakla kendilerini ilme vermeleri icâb eder. Bunu sağlamak için de hocaya bir görev düşmektedir. O da derslerin başında beş on dakika tahliyede bulunmaktır. Yani zihinleri başka şeyleri düşünmekten alıkoyup öğrencilerin dikkatlerinin derse çekilmesini temin etmektir.

Evet, ideal bir eğitim ve öğretim sisteminde teslim ve tesellüm şarttır. Yani talebe hocasına tam teslim olması ve onu dikkatle dinlemesi, hocanın da talebesine alâka duyması ve ona faydalı olmaya çalışması şarttır. Aksi taktirde bir testi, suyu akmayan bir musluğun altında sittin sene beklese dolmayacağı gibi; testinin ağzı musluğun tam altında değilse, o testi o çeşmenin yanında sittin sene kalsa yine dolmayacaktır. Hâsılı, gerekli ilmi ve fazileti elde etmenin çaresi ikidir: Talebenin liyâkati ile birlikte dikkati, hocanın ehliyeti ile birlikte himmeti.

***

8. İlim elde etmede kalem kullanmayı ve özet almayı asla ihmal etmemeli. Bu hususta hafızaya güvenmemeli. Çünkü insan hâfızası nisyân ile mâlûldür. Yani bellek duygusu bellediklerini zamanla unutabilir. Nitekim Rasûl-i Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem "*Sağ elinden yardım iste!*"[8] buyurmakla öğrenilenlerin kaleme alınmasının ve kayda geçirilmesinin ne derece önemli olduğunu ifade buyurmuşlardır. Bu cümleden olarak öğretmenler, elde edilen ilmin kaleme alınması gerektiğini öğrencilerine sık sık hatırlatmalıdırlar.

***

9. Fizikte yansıma ve yansıtma kanunları vardır. Yağmur damlasından geçen beyaz güneş ışığı yansır ve muhtelif renkler şeklinde görünür. İşte faydalı bir ilim ve güzel bir nasîhat karşı-sında bulunan kimse de, kendini bir yağmur damlası mesâbesinde görmeli ve öyle olmaya çalışmalıdır. Yani kendisine telkin edilenleri yansıtmalı ve anlatılan mevzular, onda ibretli fikirler, müspet kanâatler, faydalı ameller ve yararlı davranışlar şeklinde yansımalıdır. Bu yansımanın en güzel bir şekilde meydana gelmesi için talebede arzu ve istek, zekâ ve idrak, tevâzu ve tenezzül, nezâket ve zarâfet, tahkîk ve tâkip, hürmet ve hizmet gibi hasletlerin bulunması şarttır.

***

10. Öğrenciyi kâbiliyetleri doğrultusunda yöneltmeli ve ruhî durumuna, aklî seviyesine ve diğer kâbiliyetlerine göre meslek ile alâkalı vazife vermeli. Tâ sivrilen o duygusu zamanla sönmesin. (Kimisinin Kur'ân-ı Kerîm'i okuması, kimisinin hitâbeti, kimisinin matematik yönü, kimisinin yabancı dili, kimisinin hareketliliği, kimisinin aklı, kimisinin hâfızası vb.). Çünkü öğrenciye gücünden fazla ilim ve ders yükü verilirse veya fıtratına aykırı bir mesleğe teşvik edilirse öğrenci bıkar, usanır ve kaçar.

---

8 Tirmizî, *Sünen*, V, 39

Evet herkesi kâbiliyetine göre değerlendirip yetiştirmek gerekir. Bu cümleden olarak talebeyi ezberciliğe zorlamamak lâzım. Hatta talebeyi ezbercilikten kurtarmak lâzım. Çünkü mühim olan, talebeyi o mevzuda inandırmak ve aklını ikna etmektir. Hem ezbercilik İslâm'ın talim ve terbiye usûlüne de uygun değildir. Zaten atılan düşünce ve kanâat tohumları, öğrencilerin bağrında yeşermeye başladıktan sonra onların, öğretilen meseleleri belledikleri görülecektir. Ezberlenmesi gerekli olan âyet, hadîs ve bazı şiirler gibi hususlar elbette ki bahsimizden hâriçtir. Fakat onları da kâbiliyetli ve istekli olanlara ezberletmek gerekir.

***

11. Maddî sıkıntılar hem eğitim hem öğretim açısından talebenin başarısını etkiler. Okumak isteyen kâbiliyetli ve istikbâl vâdeden bir vatan evladını parasızlıktan veya yer darlığından ötürü geriye çevirmek, onun bir kısım maddî problemlerine çözüm getirmemek eğitim ve öğretimi üstlenenler için ağır bir vebâlin altına girmek demektir ve bunun hesabı çok zor verilir. Öyle ise rehber öğretmen maddî sıkıntılar yüzünden okuyamayacak durumda olan liyâkatli ve gayretli öğrencilere tahsillerini devam ettirecekleri yuvalar bulmalı, onlara her türlü maddî imkân sağlamalı ve sonuna kadar okumalarını ya bizzat veya bilvesile temin etmelidir. Nitekim İmam Şâfî ile İmam Ebû Yusuf'un okuyup yetişmeleri bu şekilde sağlanmıştır.

***

12. Her şeyden evvel, verilen dersin ve öğretilen bilginin ne derece lüzumlu olduğu ve ne gibi faydalar sağlayacağı öğrenciye bütün ayrıntıları ile anlatılmalıdır. "İlerde faydasını çok göreceksiniz." demek yeterli değildir. Çünkü insan acelecidir. Gözleriyle faydasını görmediği şeyi veya aklına yatmayan hususları ikinci plâna bırakır. İnsan gözleriyle faydasını gördüğü veya aklı ve

vicdanıyla kanâat getirdiği şeyin peşine takılır ve onu elde etmek için gereken gayreti sarf eder.

***

13. Arzu edilen faydalı neticenin elde edilmesi, yüzde yirmi beş öğretmenin anlatmasına, yüzde elli uygulama ve alıştırma yaptırmasına, yüzde yirmi beş de öğrencinin kendi çalışmasına ve çok tekrar etmesine bağlıdır. Buna yakın bir uygulamaya riâyet etmeyenlerin yüz güldürücü neticeler elde etmeleri çok zordur.

***

14. Anlatılan ders, yazdırılarak, tahtada şekillerle, mümkün ise slaytlarla veya canlı olarak tatbik etmek ve ettirmekle gösterilerek anlatılmalı. Yani hem kulağa, hem göze hem de duygulara hitap etmeli.

***

15. Talebe hem dirâyet, hem de rivâyet yönüyle, yani hem zihin ve akıl hem de hafıza yönüyle sağlam ve mükemmel olması nispetinde başarılı olur ve o derece gerçekleri anlar, kavrar ve beller. Bunun için de yetiştiricilere bir görev düşmektedir. O da, talebenin zihin ve hafızasını derinden etkileyen ve zamanla zayıflatan bir kısım faktörlerin önüne geçmelidirler. Meselâ:

a. Mekteplerde kız ve erkeklerin ihtilat içinde, yani sakıncalı bir vaziyette ve bir kısım fitnelere ve bunalımlara zemin hazırlayacak bir tarzda bulunmaları, sokakta kadınların başkalarını tahrik edip bir kısım fitnelere sebep olacak şekilde açılıp saçılmaları, yayın ve basın organlarında milli örf ve âdetlere ve tarihten gelen sağlam âile yapısına zıt bir şekilde ahlâksız filmlerin gösterilip seyredilmesi, insanda unutkanlığa ve hâfıza duygusunun zayıflamasına sebeptir. Nitekim İmam Şafiî (radıyallahu anh) demiştir ki, "*Harama nazar nisyân verir.*" Yani, harama bakmak unutkanlık hastalığını doğurur. Hem demiştir ki;

"Ben hocam olan Vekî'ye hafızamın zayıflığını şikayet ettim. Beni unutkanlığı doğuran şeyleri terk etmeye irşâd etti. Ve dedi ki: İlim Allah'ın bir nurudur. Allah'ın nuru ise isyan edenin elinden tutmaz."

Hâl ve hakîkat böyle iken; günümüzde bu tür haramlara girmeler maalesef desteklenmekte, hattâ bazı yerlerde insanlar icbâr bile edilmektedir.

b. Dıştaki işlerin ve meşgalelerin çokluğu zihni dağıtır, düşünce ve kavramayı zayıflatır. Fikir ve zihin bir noktaya teksif edilmediği için ciddî bir şekilde bozulur, dağılır ve iş yapma güçleri azalır. Bunun önüne, ilim ve irfan yuvaları yaptırıp onlarda talebeleri barındırmakla, akşamları kötü yerlere gitmelerini ve tatillerde de sık sık köye gitmelerini önlemekle geçilmelidir. Bu cümleden olarak talebe mümkün olduğu kadar bekâr kalmalı ve tahsilini bitirinceye kadar evlenmemelidir. Nitekim İmâm-ı Âzam Hazretleri, İmâm Ebû Yusuf Hazretlerine evlenmeyi geciktirmesini tavsiye etmiştir. Hem bu yüzden olsa gerektir ki, evlenmeyi geciktiren birçok ilim adamı vardır. Çünkü âile fertlerinin geçimini temin etmek ve değişik ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak, ilim tahsil etmeye ciddî bir şekilde engel teşkil eder.

***

16. İlimde başarı elde etmek için ders çalışma zamanını iyi tespit etmek gerekir. Meselâ: Gecenin evvelinde ve sonunda ders çalışmak çok mühimdir. Evet ilim için en uygun zaman sabahın seher vaktinden itibaren erken saatleridir. Bunun için de akşamları erkenden yatıp gerekli olan uykunun alınmış olması ve zihin dinçliğinin sağlanmış olması lazımdır. Sabahın erken ve bereketli saatlerinin değerlendirilmesi o kadar mühimdir ki, bir talebenin her sabah sadece üç saat ders çalışması onun kısa bir zamanda ilim sahibi olmasına yeterli bir sebeptir. Çünkü sabahın erken saatlerinde üç saatlik bir çalışma, gündüzün on saatine bedeldir.

Evet, ilim ve hizmette rüştünü ispat etmiş hiç kimse yoktur ki, sabahın erken saatlerini değerlendirmiş olmasın.

***

17. Her şeyde olduğu gibi ilim mesleğinde de zaferler elde etmenin temelinde zorluklara göğüs germek, meşakkatlere katlanmak, zahmetleri göze almak ve çile doldurmak vardır. İşte talebede teşekkül etmesi gereken ve başarısının temelinde yatan fikirlerden birisi; tembellerin ve zayıfların çalışmaya karşı isteksiz davranıp bıkkınlık duydukları kadar; onun da tembelliğe karşı isteksiz olup bıkkınlık ve tiksinti duymasıdır. Evet insan yumuşak yatağından, tatlı yemeğinden ve sıcak yuvasından uzaklaşmadıkça ve gurbette yakıcı çorba ile ağzı yanmadıkça olgunlaşamaz.

***

18. Bir hadîs-i şerif'te zikredildiği gibi, "*Soru sormak, aczin şifâsıdır.*" Evet gerçek ilim, yerinde soran bir dil ve doğru düşünen bir kafa ile elde edilebilir. İlim bir hazine, sual ise onun bir anahtarı olduğu gibi; aynı zamanda ilim bir kuyu, suâl ise onun bir kovası hükmündedir. Çekingenlik ümitsizlikle, utangaçlık da mahrûmiyetle sonuçlanır. İlim elde etmede anlayamadığını veya bilemediğini sormak hiç bir zaman ayıp değildir.

***

19. Başarılı olma yolunun başlıca tehlike ve düşmanları tembellik, ümitsizlik, kötü arkadaş, kötü örnekler, maddî imkânsızlık veya maddî imkânların çok geniş olması gibi hususlardır.

Bütün bu engelleyici faktörleri yenmenin ise elbette ki bir kısım çâreleri vardır. Meselâ:

a. Tecrübeli ve itibarlı kimselerle tanışmak.

b. Sağlam bir irâdeye sahip olmak ve metotlu çalışmak.

c. Hikmete râm olup dâimâ ümitli olmak ve asla ye'se düşmemek.

d. İlim rütbesinin, rütbelerin en yücesi olduğunu bilmek ve onunla yetinmek.

e. Akıllı, basîretli, asâletli, çalışkan ve dürüst kimselerle arkadaşlık yapmak.

f. Daha önceden bildiğini veya henüz öğrendiğini bir başkasına anlatmak ve bu vesîle ile sürekli olarak bilgisini tazelemek ve pekiştirmek.

***

20. Kazanma kuşağında başarıdan başarıya koşmanın tekniğini ve formülünü büyüklerimiz şöyle dile getirmişlerdir:

– Bildiğini bilenin arkasından git.

– Bildiğini bilmeyeni uyandır.

– Bilmediğini bilene öğret.

– Bilmediğini bilmeyenden kaçın.

16.
TALEBEYE LÂZIM OLAN BEŞ ŞEY

İlim tahsil ederek "*İlim talebesi*" olma şerefine ermek ve hem kendisine hem de içinde yaşadığı topluma faydalı bir insan olmak isteyen bir kimsenin, boşuna uğraşmış olmaması ve sonunda pişmanlık duymaması için şu beş haslete sahip olması gerekir:

1. **Akıl**: Bunun mânâsı ileriyi gören ve geleceği düşünen sâlim bir akıl demektir ki, böyle bir akıl talebenin içinde oturup rahat bir hayat sürdüreceği ve korunup barınacağı son derece güvenilir bir evdir. Çünkü bir talebe ancak aklı sayesinde içinde bulunduğu kötü gidişâtın fena âkıbetini görür, ondan vazgeçer ve böylece geleceğini teminat altına almış olur.

Bir talebe ancak aklı sayesinde şeytanın vesvesesinden, kötü çevrenin aldatmasından, nefsin serkeşliğinden, onun helâk edici muhalefetinden ve isyan ile tuğyanından korunma imkanını bulur. Yine talebe, ancak aklı sayesinde yıllarca sonrasını görür, gelecekte rahat edebilmek için gerekli olan tedbirini önceden alır ve içinde bulunduğu zamanı en iyi bir şekilde değerlendirmeye çalışır.

Bir kimsenin şu üç şeye dikkat etmesiyle akıllı birisi olduğunu

ispat etmiş olur: Zamanını ve fırsatını gözetlemesi, işlerini zamanında yapması ve diline sahip çıkması. Nitekim büyüklerimiz, "Havanda su dövmekten şiddetle kaçın", yani boş şeylerle uğraşma, kıymetli vaktini boş şeyler arkasında zâyi etme ve değerli ömür sermayesini faydasız şeyler peşinde heder etme, demişler. Bu öğütten ibret dersi alacak olan ve bunu pratiğe dökecek olan ise akıldır.

Hem ilim yerinde kullanılmadığı taktirde, ne derece hârika ve ne kadar ince ve yüksek olursa, şer ve fitne ihtimali de o oranda büyük olur. Evet ilim yerinde ve maslahata uygun bir şekilde güzelce kullanılırsa, zehirlerden devâlar ve ilaçlar yapılır. Kötüye kullanıldığı takdirde ise devâ ve ilaçlardan öldürücü zehirler ve helâk edici bombalar yapılır. Bu gibi analiz ve sentezleri yapacak ve neyin nerede ve nasıl kullanılacağına hükmedecek olan ise akıldır.

Hem akıllı bir öğrenci, sürekli ihtiyatlı davranır, büyüklerimizin tedbirli olmayı öğütlerken dedikleri gibi hiçbir zaman Ay'ı görmeden bayram etmeye kalkışmaz ve iş gerçekleşmeden ona oldu bitti nazarıyla bakmaz. Aksi taktirde sevincinin kısa bir zaman sonra hüzne dönüşebileceğini, dolayısıyla sonradan pişmanlık duymaktansa önceleri dikkatli ve ihtiyatlı yaklaşmanın netice itibariyle çok daha selâmetli olduğunu düşünür ve öyle hareket eder.

Hem akıllı bir öğrenci parmağa değil; parmağın gösterdiği yere bakar. Yani âlimlerin ve kitapların veya eşya ve hâdiselerin gösterdiği ve haykırdığı hakîkatlere bakar ve onların haykırdığı yüce gerçekleri anlamaya çalışır. Onları sadece dinlemekle veya okumakla yetinmez.

Hem aklı başında olan bir öğrenci, elde ettiği başarıları kendinden değil; Yüce Allah'tan bilir. Dolayısıyla da başarılarından ötürü şımarmaz ve başarılarını başkalarına karşı büyüklenme

vasıtası olarak görmez. Kaybettiklerinden ötürü de çalışma azmini ve moralini bozacak şekilde mahzun olmaz ve ümitsizliğe düşmez.

Hem akıllı bir kimse gençlik, sıhhat ve boş vakit gibi son derece önemli olan sermayeleri şeytan, nefis ve kötü arkadaş uğrunda ve faydasız şeyler peşinde harcayıp onları batakçılara kaptırmaz, koskoca ömür sermayesini beş paralık yapmaz ve âlemi kendisine güldürmez.

İşte bu gibi sebeplerden dolayıdır ki, akıl son derece önemli bir vasıtadır ve özellikle de ilim elde etmede en başta bulunması gereken bir unsurdur. Çünkü sanat gönle ve ruha hitap ettiği gibi, ilim de akla hitap eder ve ilim akılla elde edilir.

***

2. **Niyet ve amaç**: "*Kim İslâm'ı ihyâ etmek için ilim talep ederken ölüm kendisine gelirse, onunla Peygamberler arasında tek bir derece vardır.*"[9]

İşte bir talebe bu hadis-i şerifin ifade ettiği yüce hedefi dâima göz önünde bulundurmalı, amacını ve nihai hedefini buna göre sık sık gözden geçirmeli ve niyetini bu çerçevede sürekli tashih etmelidir.

Bu noktada şunu iyi bilmek gerekir ki, bir hususta sağlıklı ve selâmetli bir şekilde ve kısa bir zamanda neticeye varabilmek için, o hususta varılmak istenilen en yüce hedefin önceden tespit edilip belirlenmesi sonra da o hedef doğrultusunda hareket edilmesi, o hizmette koşturanların azim ve iştiyakla, sabır ve sebatla çalışmaları ve onlarda bir kısım yılgınlıkların ve gevşemelerin meydana gelmemesi bakımından çok önemlidir. Çünkü insanları yaşatan, morallerini yükselten ve onları sürekli olarak ayakta tutan husus, kudsi hedeflere ve yüce mefkurelere

9 Dârimî, *Sünen*, I, 100

sahip olmaları ve o hedefler ve mefkureler doğrultusunda gayret göstermeleri ve semereli bir hayat sürdürmeleridir. İnsanları yıldıran, felç eden ve öldüren de gayesiz ve mefkuresiz yaşamaları, menfaat ve çıkar tutkusuna sahip olmaları ve semeresiz bir hayat sürdürmeleridir.

***

3. **İlim ve amel**: Bir talebe ilim elde etmeye ne kadar önem vermesi gerekiyorsa, ilmiyle amel etmeye de aynı ölçüde önem vermesi gerekir. Nitekim Hz. Muhammed sallallahü aleyhi ve selem, bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

"*Kıyâmet günü insanlar arasında en çok pişmanlık duyacaklardan biri, dünyada iken ilim öğrenme imkanına sahip olduğu hâlde öğrenmeyen kimsedir. Diğeri de ilim öğrenmiş; ama pek çok kimse onun ilminden faydalandığı hâlde, kendisi faydalanmamış olan kimsedir.*" [10]

Gerek semâvî kitaplara gerekse beşeri kitaplara baktığımızda okumaya ve okuyanlara, ilme ve âlimlere çok değer verdikleri herkesin mâlûmudur. Ancak bu noktada şunu iyi bilmek gerekir ki, bu değer verme meselesi doğrudan olmayıp dolayısıyladır. Yani bunca kitaplar ilme ve âlime, okuyanlara ve okutanlara değer verirken, hakîkat ilmini tahsil ettiklerinden, tahsil ettiklerini temsil ettiklerinden, öğrendikleri hakîkatleri başkalarına anlattıklarından ve kalıcı salah ve felahın ancak bu yüce hizmetin yerine getirilmesiyle sağlanacağından ötürü onlara değer vermekte ve değer verilmesini istemektedirler.

İlmin başı susmak ve dinlemek, ortası anlamak ve uygulamak, sonu da neşretmek ve başkalarına öğretmektir. Bundan ötürüdür ki, öğrenmeyen veya öğrenip de yapmayan ve bildiklerini başkalarına anlatmayan ilim erbabı, çalışmayan veya helâlinden kazanıp

---

10 el-Hindî, *Kenz'ül-Ummâl*, IV , 8

da yeterince yemeyen ve başkasına yedirmeyen halka benzetilmiş ve her iki kesimin de akılsızlık yaptıkları, boşuna uğraşmış oldukları ve bu yüzden de ciddi zararlara uğradıkları ve uğrayacakları uyarısında bulunulmuştur.

İlim maldan daha hayırlıdır. Çünkü ilim insanı korur. Mala gelince, onu insan korur. Hem faydalı ilim, etrafı aydınlatan bir kandildir. Öyle ki talebeye hâdiselerin iç yüzünü gösterip onu doğru yola ve hidâyet nuruna ulaştırır. Bundan ötürüdür ki, ilim mertebesi, mertebelerin en yücesi olmuştur. Faydalı ilmi elde etmek için de şuna çok dikkat etmek gerekir: Sohbetler, dersler ve kitaplar birer elektrik lambası gibi olmalı ve iştirak edenlerin, okuyanların veya dinleyenlerin bütün duygu ve düşüncelerini, geçmiş ve geleceklerini aydınlatacak nitelikte olmalıdır. Yoksa boşa kürek çekme veya dipsiz bir varili su ile doldurmaya çalışma gibi boş ve anlamsız bir işle uğraşılmış olur. Öyle ise faydalı ve gerekli olan bilgileri elde etmeye çalışmalı ve tavsiyeli kitapları okumalı, faydasız kitaplarla kıymetli ömrünü heder etmeye kalkışmamalı.

Amelin önemine gelince, amel bir kimsenin öğrendiklerini tatbik etmesi ve uygulaması demektir ve bu itibarla da amel ilim tahsil etmenin biricik gayesi ve amacıdır. Çünkü talebe öğrendiklerini uygulayabildiği ölçüde değerlidir, o ölçüde istikbal vâd eder ve o ölçüde kendisine emeği geçenlerin yüzünü güldürür. Kaldı ki Kur'ân, yüce hakîkatler doğrultusunda bildikleriyle amel etmeyenleri bir yerinde kelbe (A'râf Sûresi, 176), diğer bir yerinde de hımara (Cumâ Sûresi, 5) benzetmektedir. Nitekim İmam Şâfi Hazretleri şöyle demiştir: "*İlim hıfz edilen şey değildir. İlim fayda veren şeydir.*" Evet eğer özellikle hakîkat yolunda elde edilen mücerret bilgi iyi bir niyetle, takvâ ve salih amel şeklinde pratiğe dökülmeden şeref olsaydı, yaratıkların en şereflisi her hâlde iblis olurdu.

İlim kendisiyle amel edilmek üzere tahsil edilir ve ancak onunla muhafaza edilebilir. Hem ilimde kalbin iz'ânı ve vicdanın sindirimi olmazsa, cehâlettir. Çünkü iltizam başka itikad başkadır. İtikadın kuvvetli ve sağlam olmasında ise amelin etkisi son derece büyüktür. Öyle ki bir ilim pratiğe döküldüğü ölçüde akılda sağlamlık, hayâlde süreklilik ve zihinde sebat kazanır.

Hasılı, tarlada izi ve güneş altında teri olmayanın, harmanda söz hakkı olmadığı gibi, ilim ve amel bütünlüğüne erme hususunda gayreti olmayanın da başarıdan ve itibardan bahsetmeye hakkı yoktur.

***

4. **Edep ve hayâdır**: Edep ve hayâ, görenlerin beğeneceği, imreneceği ve seveceği en güzel elbisedir. Nitekim talebe sahip olduğu edep ve hayâ elbisesi sayesinde nefsini terbiye eder, kötü arkadaşlarının kötü telkinlerine karşı kapalı durur, kötü sözlerden ve çirkin işlerden kendini korur, kendini töhmetli yerlerden uzak tutma kuvvetini kazanır, gönlünce hareket edemez, zamanını faydalı şeylerle değerlendirir, ömrünü boş şeyler peşinde heder etmez ve gerek anne-babasına karşı, gerek hocalarına karşı gerekse kendisini tanıyanlara karşı mahcup olmamak için dersine güzelce çalışır.

Hem ilim elde etmede tevâzû ve tenezzül, nezâket ve zarâfet, merak ve tâkip, gayret ve hizmet şarttır. Bu güzel huylar ise ancak kuvvetli bir edep ve hayâ neticesinde gerçekleşir. Öyle ise değerli bir üstâd makamında, şefkatli bir peder konumunda ve hamiyetli bir mürşid mesabesinde bulunan zatların mârifetlerini, kabullerini ve rızâlarını kazanmak, onların gönüllerini almak ve onların ulvî himmetlerine ve mânevî desteklerine mazhar olmak için, o yüce zâtlara ihtiram ve iltifatta kusur etmemeye, onların mânevî miraslarına sahip çıkmaya ve onları sürekli olarak rahmet ve mağfiretle yâd etmeye azami derecede gayret göstermek gerekir.

Evet başta Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere, bütün büyüklerimizi saygı ve hürmetle ağzımıza almamız, ihtiram ve tazimle onların emânetlerine ve eserlerine sahip çıkmamız, bizim edep, hayâ ve vefâmız adına çok önemli bir husustur.

***

5. **Sabır ve tahammül**: Sabır ve tahammül, bir talebeyi ilim ve amelde başarılı olmada, müesseseye veya hocaya hizmet yolunda neticeye ulaştıracak olan çok önemli bir vâsıta ve çok geçerli bir binek hayvanıdır. İlim tahsil etmede, öğrendiklerini uygulamada, hocanın veya ilim gördüğü müessesenin hizmetini görmede, ibâdetlere yönelmede, günahlardan kaçınmada, musîbetlere katlanmada, ders arkadaşlarıyla uyumlu olup iyi geçinmede ve kendisine zor gelen bazı dersler karşısında gevşeklik göstermeme ve moralini bozmamada başarıya ulaşmak için bu sabır vâsıtasına son derece ihtiyaç vardır. Zîrâ talebe bu vâsıtaya binmek suretiyle ancak hedeflediği netîceye sâlimen varabilir.

İşte bütün bunları daha ilim mesleğine girerken düşünmeli, öyle karar vermeli ve ona göre hareket etmeli. Çünkü ilim elde etmede tevâzu, tenezzül, nezâket, takip, gayret ve hizmet şarttır. Bunlar ise hâliyle insanın nefsine ağır, zor ve acı gelen şeylerdir. Bundan ötürüdür ki, velilerin müridleri için söyledikleri şöyle bir darb-ı mesel vardır: "Madem çekicin vuruşlarına dayanamayacaktın; neden örs oldun?"

Evet, ilmin evveli ve sabretmenin başı soğandan acı ise de sonu ve meyvesi baldan tatlıdır. Sonundaki balı elde edebilmek için ise sabırlı olmaya bağlıdır. Bunun içindir ki, bal uğruna arının iğnesine katlanmak gerektiği gibi; yüksek fikirleri ve fazîlet dolu davranışları elde etmek için de zahmetlere ve cefâlara katlanmak gerekir. Bu cümleden olarak hocaya ve doktora (cefâlarına) sonuna kadar sabretmeli. Aksi takdirde câhilliğe katlanmak veya hastalığa sabretmek gerekecek.

İlim çok kıymetli bir rütbe olduğundan son derece nazlıdır. Kendini her yönüyle ilim yoluna vermeyenlerden, ilim kaçar. Evet sen her şeyini ilme vermezsen; yani ilimde fâni olmazsan, o tenezzül edip senin yüzüne bile bakmaz ve sana hiç bir fayda sağlamaz. Hem her kim bir şeyi ciddiyetle ve sebatla talep ederse bir gün onu bulur. Kim kapıyı ısrarla çalmaya devam eder ve sebat göstererek oradan ayrılmazsa er geç o kapıdan içeri girer.

***

Kendilerine âlî ilimler denilen tefsir, hadis ve fıkıh gibi herkesi ilgilendiren hususları içeren ve bu itibarla insan hayatında büyük önem arz eden dînî ilimlere gelince, bu ilimlerde ancak şu kimseler derinleşebilirler:

Yemînini yerine getirenler, verdikleri sözlerinde duranlar, sözü-özü doğru olan ve iç-dış bütünlüğüne erenler, kalpleri her türlü kinden hasetten ve düşmanlıktan sâlim ve akılları kitap ve sünnet esasları üzerinde müstakim olanlar, ruhları ve zihinleri temiz, batınları ve ferçleri iffetli olanlar. İşte ilim nûru ancak bunların elinden tutar ve onların hem iç hem dış dünyalarını aydınlatır. Ve ancak böyle olan kimseler ilimde ve anlayışta derinleşir ve sarsılmaz derecede bir sağlamlık kazanırlar.[11]

11 Sâbûnî, Bkz. *Muhtasaru Tefsîr-i İbn-i Kesir*, I, 266

17.
ÖĞRETMEN-VELİ MÜNÂSEBETLERİ

1. Öğrenci velîleri birer elçi ve birer müfettiş durumundadırlar. Bu itibarla onlara iyi davranmak gerekir. Onlara gerek müessese, gerek idare, gerekse öğrenci hakkında bilgi verirken gayet müsbet, yapıcı, yol gösterici ve ümit verici olarak konuşmalı ve davranmalı.

***

2. Bir fikrin ve bir hakîkatin halk arasında yayılıp kabul edilmesinde reklamın ve propagandanın çok büyük etkisi vardır. Yahûdîler kazançlarının onda dokuzunu reklama verdikleri gibi, komünistler de zamanlarının onda dokuzunu propagandaya ayırmaktadırlar.

Bence reklam ve propaganda ne kadar mühim ise; yapılan reklam ve propagandanın etkili olması ve kabul görmesi için toplumu meydana getiren kimseler arasında ciddî bir diyalog ve irtibatın kurulması da en az o kadar önemli ve gereklidir.

***

3. Günümüzde özellikle gençlerle alâkalı bazı problemler, pedagoji ilmi ile sosyoloji ilmi arasındaki mesafenin uzak

olmasından, yani ilim ehli ile halk tabakası birbirlerine ihtiyaç duyup bir araya gelemediklerinden aralarında bir diyalogun olmamasından, her iki taraf da kendi sahası içinde hareket edip müşterek hareket edemediklerinden ve problemlerin üstüne elbirliğiyle gidemediklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü problemlerin temelinde çoğunlukla cehâlet ve maddî sıkıntı vardır. Bu öldürücü mikropların ortadan kalkması ise ilim sahipleri ile servet sahiplerinin el ele vermeleri, himmet elini uzatmaları, müesseseler yaptırmaları ve bu şekilde gençliğin maddî-manevî sıkıntılarını gidermeleri ile ancak mümkündür. Bu hususta ilk adımı atmak ilim ehline düşmektedir. Öyle ise ileri görüşlü bir öğretmen hâdiselere bu nazarla da bakmalı ve halkla diyalogunu sıklaştırmalı, irtibâtını kuvvetlendirmeli ve îtibarını artırmalıdır ki, hizmeti kalıcı olsun.

Hem bilinmelidir ki, bir milletin maddî terakkisi ve manevî tekâmülü servet ile ilmin omuzlarında gerçekleşir. Servet çarşıda, pazarda kazanıldığı gibi servetin nasıl ve nereye sarf edileceği hususu da mektep ve medreselerde öğrenilir.

***

4. Öğretmen-veli diyalogunun sağlanmasında en mühim etken, başta birbirlerine öğrenci vasıtasıyla selâm göndermeleridir. Tâ birbirlerini merak edip sevsinler ve birbirlerine gıyaben ısınsınlar. Bu hususta ilk adımı atmak, ilk eli uzatmak ilim ehline düşmektedir. Çünkü halk ilmin ve âlimin kıymetini bilmeyebilir. Öyle ise rehber öğretmen, öğrencinin liyâkat ve asâlet durumuna göre velisine selâm göndermeli ve onunla tanışma yollarını araştırmalıdır.

***

5. Gerek umumî ve resmî derslerde, gerekse hususî ve gayri resmî sohbetlerde, hoca-talebe-halk üçlüsü arasında güvenin, yardımlaşmanın ve dayanışmanın gerçekleşme yolları anlatılmalı, talebelerin sosyal yönleri kuvvetli birer halk adamı olarak yetişmeleri

sağlanmalı, güzel hasletlerin ve beşerî münâsebet kurallarının talebe ve halk arasında yerleşmesi hususunda faydasına ve lüzumuna inandırarak halk teşvik edilmeli ve talebenin gerek maddî sıkıntılarından gerekse buna rağmen yaptıkları hizmetlerinden halk, halkın himmet ve hizmetlerinden de talebe haberdar edilmeli ve bu şekilde her iki tarafın ümitleri devamlı olarak kamçılanmalıdır.

Bu cümleden olarak, özellikle kâbiliyetli ve gayretli talebenin maddî sıkıntıları karşılanmalı ve kâbiliyetlerinin ilim sahasında inkişâf etmesi için başka şeyleri düşünmesine meydan verilmemeli ve zor durumda bırakılmamalıdır. Nitekim İmâm Azâm Ebu Yusuf'un ve İmâm Mâlik de İmam Şafiî'nin (Allah cümlesinden râzı olsun) ihtiyaçlarını tümüyle karşılamasaydı, onlar okuyamayacaklardı ve insanlık böylesine iki büyük hidâyet ve istikâmet rehberinden mahrum kalacak; belki de asırlar boyunca karanlıklarda yüzüp duracaktı.

***

6. Bütün çalışmaların bir gâyesi ve maksadı vardır. O da, her iki âlemde gerçek huzuru elde etmektir.

Ferdin huzurlu olması, maddî-manevî duygu ve uzuvlarının yardımlaşmasına ve dayanışmasına bağlı olduğu gibi; cemiyetin huzurlu olması da o cemiyeti meydana getiren kesimlerin maddî-manevî bütün sahalarda, birbirlerine yardım etmelerine ve birbirleriyle dayanışma içerisinde bulunmalarına bağlıdır.

***

7. Rehber öğretmen akıllı ve dikkatli kimsedir. O, hiçbir zaman din ve millet düşmanlarının maşası ve oyuncağı olmaz. Onların, Müslümanları parçalayıp daha rahat çiğnemek ve yutmak için kurdukları bölücü plânlarına, fitne ve fesad ağlarına kapılmaz. Yani, rehber öğretmen hiçbir zaman barıştan yana olan bir Müslümanın veya insanlara hizmet götürmek için faâliyet

gösteren bir hayır kurumunun aleyhinde konuşmaz, bölücülük yapmaz ve fitne unsuru olmaz.

Evet rehberliği esas alan bir öğretmen, Kur'ân'ın mühim bir düsturu olan uhuvvet meselesine, sarsılmayacak şekilde kuvvetli olmasına önem verir. O kadar ki, birlik ve beraberliği memleketin ve Müslümanların maddî-manevî terakkî ve tekâmülleri için en büyük vesile ve dayanak noktası görür ve öyle davranır. İmân, Kur'ân ve millet düşmanlarına karşı, ancak ciddî bir dayanışma ile ve kuvvetli bir cemâat ruhuna sahip olmakla karşı koyulabileceğine ve bu sayede hâkimiyyet sağlanabileceğine inanır ve İslâm kardeşliğini zedeleyecek hususlardan, münakaşalardan şiddet ve nefretle kaçınır.

Evet, bütün Müslümanlarla fikir, amel ve hizmet sahalarının tümünde beraber olmak ve birbirinin aynı olmak mümkün değildir ve zaten böyle bir beraberlik de istenmiyor. Herkes İslâm ve îmân çizgisinde olmak şartıyla kendi mezhebine ve kendi meşrebine göre amel ve hizmet edebilir ve bu gâyet normaldir. Mühim olan birbirlerinin aleyhinde konuşmamak, haset etmemek ve asgarî müştereklerde birleşmek ve anlaşmaktır. Bu ise bir irade, bir şuur ve bir müsâmaha meselesidir. Ve irâdenin bu şekilde kullanılması her zaman zaruri ve lüzumludur.

Asgarî müştereklerden maksad, haramların terk edilmesi, farz ve vâciplerin yapılması, sünnetin ihyâsı, bid'atların karşısında olmak, gençliğin ilmin ışıkları altında İslâm terbiyesi ile yetiştirilmesi ve Allah rızâsı için istikâmet çizgisinde hizmet veren kimselerin aleyhinde konuşmamak gibi hususlardır.

Evet, birlik ve beraberlikle ilgili olan bir kısım düsturların yerleşmesinde atılacak ilk ve kalıcı adım, insanların birbirlerinin aleyhinde konuşmamaları ve birbirlerine haset etmemeleridir.

***

8. Tarihte anlaşılması ve îzah edilmesi çok zor olan bir hâdise vardır: Saâdet Asrındaki kısa bir zamanda gerçekleşen *süratli inkişâf* meselesi...

Bu derece göz kamaştıran muazzam bir inkişâf, ancak Sahâbe-i Kirâm'ın hak olarak bildikleri yüce dâvâlarında sebât etmelerine, sebâtın sağlanması da kuvvetli îmâna, dünyanın iç yüzünü gereği gibi anlamaya ve uyanık, şuurlu ve huşyâr olmaya bağlıdır. Bu ise hakîkat gamzeden kimselerle oturup sohbet etmeye ve haktan gelip hak olan, hakka giden ve hakka götüren Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlamaya ve onunla alâkalı kitapları mutâlaa etmeye bağlıdır. Buna göre günümüzde hem hizmet, hem şevk, hem de sebat ve sadâkat sahibi olmanın başlıca üç şartı vardır:

a. Nümûne-i imtisâl olan Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ashâbını (r. anhüm) bilmek ve sevmek.

b. Kur'ân-ı Kerim ve onu anlatan kitapları okuyup anlatmak.

c. Günümüzde İslâm'ın bütün gönülleri fethetmesi için çalışan yüce ruhlu kimselerle arkadaşlık yapmak ve onlarla birlikte omuz omuza ve gönül gönüle hizmet etmek.

***

9. Unutma! Her canlı anne-babasına benzer. Öyle ise iyi bir anne-baba olmalısın ki, evlâdın sana benzeyip onunla iftihar edesin. Hem sen sürekli olarak rahat yüzü göresin ve terbiye ve fazilet adına açılan tırmanma şeridinde hiçbir zaman gözün arkada kalmasın. Evet, evladının nasıl olmasını istiyorsan, başta kendin öyle olmalısın. Meselâ:

Çocuk şefkatli ve aynı zamanda disiplinli bir âile yuvasına muhtaçtır. Aile, çocuğun yiyip içerek ve yatıp kalkarak hayatını gönlünce geçirdiği bir topluluk değil; sevgiye dayalı disiplinli bir yuva olmalıdır. Yani âilenin istikâmet çizgisinde kendine âit ve çocuğu geleceğe yetiştirici bir eğitim kimliği olmalıdır. Hem

meselâ çocuk iyi bir arkadaşlık çevresine muhtaçtır. Bunu başta anne-baba sağlayacaktır. Sonra okul sağlayacaktır. Öyle ise öğretmen ile veli birbirleriyle sık sık görüşmeleri çocuğun terbiyesi ve terbiyenin neticesi hususunda fikir ve davranış birliğine varmaları ve çocuğu en güzel bir şekilde geleceğe hazırlamanın çarelerini konuşmaları ve tesbit etmeleri gerekir.

***

10. Şu iki kimse boşuna uğraşmış oluyor:

Öğrenip de yapmayan ve bildiklerini başkasına anlatmayan ilim erbâbı. Helâlinden kazanıp da yeterince yemeyen ve başkasına yedirmeyen halk.

İşte öğretmen-veli görüşmelerinde bu esaslar nazara alınmalı ve İslâm'ın manevî sahada olduğu kadar; maddî sahalarda da terakkî etmesi için halka düşen görevler, kendilerine sık sık hatırlatılmalıdır. Fakat rehber öğretmen bu hususta halka fikir verirken müstağnî davranmalı ve infak etmeleri hususunda halkı teşvik ederken hiçbir zaman kendi çıkarını düşünmemelidir.

18.
İDÂRECİLİKLE İLGİLİ BAZI PRENSİPLER

İdâre etmek demek, nabza göre şerbet vermek, gerek mesâî arkadaşlarını gerekse himâyesindeki öğrencileri iyi tanıyıp onlara karakterlerine göre davranmak ve "ata ot ite et vermek" prensibiyle hareket etmek demek olup çok önemli bir görevdir. Nitekim Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadîs-i şeriflerinde, "*Allah farzları yerine getirmeyi bana emrettiği gibi, insanları idâre etmeyi de öyle emretti.*"[12] buyurmuşlardır.

Bir idarecinin idâre noktasında mutlaka riâyet etmesi gereken bazı hususlar vardır. Şöyle ki:

1. İdâreci herkese karşı görünürde aynı yakınlıkta ve aynı uzaklıkta bulunmalıdır. Şayet birisini başkalarının yanında taltif edecek veya cezalandıracaksa, bunu mutlaka gerekçesiyle birlikte yapmalı; hattâ yaramazlara karşı daha da yakın davranmalıdır. Zîra "*insanın, ihsanın kölesi olması*" hasebiyle vicdanı tefessüh etmişlerin dışında, gördüğü iyilik karşısında yumuşamayacak bir gönül düşünülemez. Nitekim Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) İslâm'a ısınsınlar ve böylece ateşe girmekten kurtulsunlar diye muhataplarının anlayışlarına, karakterlerine ve zayıf oldukları

12 Aclûnî, *Keşf'ül-Hafâ*, I, 223

yönlerine göre davranır; hattâ kötü kimseleri ısındırmak için daha çok ihsanda ve iltifatta bulunurdu.

2. İdareci insanları mevkilerine göre oturtup onlara ona göre gereken değeri vermelidir. Bu cümleden olarak makam sahiplerini ve itibarlı kimseleri ziyaret etmeli ve mahallin büyükleriyle tanışıp onlarla sürekli irtibat hâlinde olmalı, onlarla elbirliğiyle çalışmalı ve görevlerini daha rahat yapmaları için onlara yardımcı olmalıdır. Ancak bu yardım, elbette eldeki imkanlara göre olacaktır. Zâten kişi elindeki imkanlarından sorumludur. Nitekim kişinin âhirette kurtulması, imkanlarını seferber etmesine bağlıdır. Çünkü imkânı o kadardır ve ancak onu değerlendirebiliyordur. Kaldı ki, herkes gücü nispetinde yardıma koşsa, elbetteki Cenâb-ı Hak da sonsuz kudretine ve engin rahmetine göre yardıma koşacak ve problemler çözülmüş olacaktır.

3. Tahkik ederek hüküm vermek idarede çok önemli bir kuraldır. İdâreci, yapılan bir şikâyeti ve halledilmesi için mürâcaat edilen bir meseleyi önce tahkik etmeli, ilgili şahısları dinlemeli, mesele iyice tebeyyün etmeli, sonra ilgili kimselere danışmalı, daha sonra da kararını vermelidir. Aksi taktirde sonraki pişmanlık fayda vermez, hem kimseler yüzüne bakmaz.

Bir idareci için himâyesindeki kimselerle ilgili şikâyetleri halletmede takip edeceği en açık yol ve en doğru metot, taraflarla rûberû, yani yüz yüze görüşmektir. Tâ yanlı ve yanlış bir karar vermesin ve bu yüzden âhirette yüzü kara olmasın. Evet, bir idareci şikâyet konusu meseleyi iyice araştırmadan ve ilgili olan şahısları dinlemeden ve aynı zamanda sâlim bir akıl ve selim bir vicdanla düşünüp öyle karar vermek için belli bir müddet beklemeden her hangi bir mesele ve problem hakkında kesinlikle karar vermemeli ve hüsn-i zannın veya sû-i zannın kurbanı olmamaya âzamî derecede duyarlılık göstermelidir. Zîrâ böyle bir karar, son derece sakıncalı bir kısım neticeleri doğurabilir.

Hem masum ve mazlûmun âhı ve gözyaşları hiçbir zaman yerde kalmaz; zulmeden ve gadredenler er geç o mazlum ve mağdûrun âhına ve kahrına çarpılır ve bütün âleme rezil ve maskara olurlar. Buna göre bir idâreci, icrâat ve tatbîkâtında sürekli olarak raiyyetinin lehinde olmalı ve adâlet esaslarına bağlı kalmak şartıyla hareket etmelidir. Şayet şikâyet yoksa veya herhangi bir kimsenin hakkının yenmesi söz konusu değilse, hiç kimsenin hatâsından bahsetmemeli ve kimsenin hatâsını yüzüne vurmamalı. Çünkü böyle bir davranış, sahibini hafifleştirdiği gibi, suçluyu da yüzsüz kılar. Şikâyet olduğu taktirde ise, yukarıda geçtiği gibi meseleyi araştırdıktan ve tarafları dinledikten sonra karar verme yoluna gidilmelidir.

4. Elimizdeki elemanları kapasitelerine göre yeterince değerlendirmemiz gerekir. Bu ise, onlara liyakatlerine göre vazîfe vermek suretiyle yapılmalıdır. Evet personel arasında vazîfe taksimi mutlaka yapılmalıdır. Fakat kendisine vazîfe vereceğimiz kimse ile mümkünse yeni vazîfesi hakkında istişâre edilmeli ve gönlü alınmalı. Vazîfe taksiminden sonra ise,"*Başkasının senin işine karışmasını istemediğin gibi, sen de başkasının işine karışma*" prensibiyle hareket edilmeli ve ancak istenilirse başkasının yardımına koşmalı.

5. Âmiriyet veya memûriyet hizmetkârlıktır. Tahakküm etme, sulta kurma ve insanlara tepeden bakma vasıtası değildir. Aksi taktirde her türlü hak ve hukuk ayaklar altına alınır, nefsânî haksızlıklara kapı açılır, fitne ve fesat kazanları kaynamaya başlar ve sonunda ortalık insanların iniltileri ile inlemeye başlar. Öyleyse kimseyi küçük görmemeli ve kimseden hürmet beklememeli. Hürmet edildiğinde de, "*Ya bana âhirette, sen hakîkaten böyle mi idin ve gerçekten bu hürmete layık mı idin? denilirse; ben ne cevap vereceğim? Ya dünyada paşa gibi davranan ben, âhirette gedâ olursam, orada benim hâlim nice olur!*" deyip, ciddî bir mahviyet ve tevazû içerisinde bir hayat sürdürmeli.

6. Terbiye ve eğitimde şu iki esas çok mühimdir:

a. *Tecrid* (Hürriyet): Bir ferdin inandığı gibi yaşayacağı bir çevre içinde yerini alması demektir. Nitekim bir hadîs-i şerif'te nakledildiği gibi, yüz kişiyi öldüren sonra da bundan pişmanlık duyan kimseye, tövbesinin kabul edilmesi ve bunda başarılı olması için o zamana kadar yaşadığı kötü çevresini ve beldesini terk edip iyi kimselerin yaşadığı bir beldeye gitmesi emrediliyor.[13]

Tecrid: Bir ferdin güzel ahlâklı kimselerle dostluk kurması ve aynı duygu ve düşünceleri paylaştığı kimselerle beraber olması ve en gizli meselelerini bile onlarla paylaşması, faydalı kitapları ve ilmî dergileri okuyup kendini istikâmet çizgisinde istediği gibi yetiştirmesi demektir. Nitekim hadîs-i şeriflerde,"*Kişi dostunun dîni üzerinedir. Öyle ise her biriniz kiminle dostluk yaptığına baksın.*"[14] ve "*Çöplükte yetişen kırmızı gülden sakının.*"[15] buyurulmuştur.

Hem büyüklerimiz,"*Ev değil; komşu satın al.*", "*Her kuşun eti yenmez.*" ve "*Arkadaşını söyle, senin kim olduğunu söyleyeyim.*" uyarılarında bulunmuşlardır. İdareci olarak bizim maksadımız fazîletli ve kâmil insan, yararlı ve üstün yetenekli nesil yetiştirmek olduğuna göre, gençlerin fazîletli kimselerle tanışmalarını ve iyi kimselerle arkadaşlık yapmalarını sağlamak başlıca görevlerimizdendir.

b. *Disiplin*: Bir ferdin iradeli, kurallara saygılı, hürmetli ve merhametli bir şekilde yetiştirilmesi demektir. Zîrâ bir çocuğa terbiye adına verilmesi gereken ilk ruh disiplin ruhudur. Yalnız bu disiplin ruhu, mutlaka ikna ederek ve sevdirerek sağlanmalıdır

Evet iknâya ve şefkate dayalı olan bir disiplin, terbiyede bir esas olarak kabul edilmeli ve böyle bir disiplin terbiye müesseselerinde mutlaka temin edilmelidir. Zîrâ ahlâkî terbiyede inkişâf ettirilmesi gereken ilk fazîlet, disiplin ve disiplin ruhudur.

---

13 Müslim, *el-Cami'us-Sahih*, I I I, 2118

14 Ebû Dâvud, *Sünen*, V, 168

15 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 272

Disiplin demek, gönüllü teslîmiyet, itâat ve sevginin hâkim olması, ders çalışma imkanının hazırlanması ve sükûnetin hâkim kılınması, yeme-içme, yatma-kalkma, ders çalışma ve gezip dinlenme gibi bütün programların, ileri gelen bazı öğrencilerin de fikri alınarak idareciler tarafından tesbit edilmesi demektir.

7. Herhangi bir mevzûda program yaparken kendi çıkarlarını değil; başkalarının, özellikle yeni ve zayıf olanların menfaatlerini düşünerek yapmalı. Programı, şahsî menfaatlerini değil, umûmun, özellikle de yeni ve zayıfların menfaatlerini düşünerek tanzim etmeli. Kendi menfaatini insanların zararında değil, insanlığın menfaatlerini gerekirse kendi zararında aramalı ve bunu davranışlarıyla isbat etmelidir.

8. İnsanları idare etmede müsâmahalı ve hoşgörülü olmak çok önemli bir husustur. Evet bir idareci mutlaka hoşgörülü ve anlayışlı bir kimse olmalıdır. Bu itibarla bir idâreci kolay, sevgi ve şefkat yolunu seçmeli, himâyesindekilerin güç getiremeyeceği şeyleri onlara teklif etmemeli, yapmaktan âciz kalacakları ödevleri veya vermede zorlanacakları vergileri onlardan istemeye kalkışmamalıdır. Yönetmelik çıkarırken, program yaparken ve vazîfe verirken muhatabına sormalı ve onun gönlünü almalı, kendisine gelen şikâyetlere karşı önce yumuşaklık yolunu seçmeli ve affetmesini bilmelidir. Ancak şikayeti yapılan husus, bir kul hakkını ilgilendiriyorsa; o takdirde umumun hakkı adına gerekli olan işlemi mutlaka yapmalıdır. Bu itibarla idareciler, birleştirici yönü kuvvetli, müsâmaha ve tahammül gücü geniş olan kimseler olmalı ve Kur'ân'ın tavsiye ettiği gibi af, safh ve bağışlama yolunu tutmalıdırlar. Ancak müsâmahayı istismara kapı açmayacak şekilde ayarlamalıdırlar. Aksi takdirde başıbozukluklar ve laçkalıklar olur.

Evet aşırı disiplin ve aşırı hoşgörü ikisi de zararlıdır. Buna göre bir yönetici yerinde celâlli yerinde de zâhid olmasını bilmelidir.

9. İmân mebde-i din (dînin başlangıcı) olduğu gibi, birr (iyilik yapmak) de gâye-i din (dînin gâyesi) dir. Bu itibarla İslâm dîninin iki temel rüknü vardır: *Tevhîd-i hak* (hakkı birlemek) ve *Vüsûl-ü hayır* (hayırlı işler yapıp hayra ulaşmak).

İşte idareciler, öğrencilerin bu hususlarda yetişmeleri için gereken programı ve zemini hazırlamakla mükelleftirler.

10. Resmî olsun gayr-i resmî olsun bir işin başında söz ve hüküm sahibi olanlar, şu târihî hakîkatleri iyi bilmeleri gerekir:

a. Eden bulur: Yani, iyilik yapanlar, iyiliklerinin mükâfatı olarak sevilip hürmet ve rahmetle yadedildikleri gibi, salâhiyetlerini kötüye kullanan, makamlarını istismar eden ve çevrelerine kötülük yapanların da yaptıkları zulümler, hiçbir zaman yanlarına kâr olarak kalmamış ve böyleleri bir başka zalim el tarafından ibretli bir şekilde cezâlandırılmışlardır.

b. Adam kayırmak suretiyle işin başına ehliyetsiz kişileri getirenler, tarih boyunca hep pişmanlık dolu neticelerle karşılaşmışlar, hattâ bizzat o ehliyetsiz kişiler tarafından perişan edilmişlerdir. Böyleleri hem icrâatlarında başarılı olamamış ve hayırlı bir hizmet yapamamışlar, hem de işbaşında uzun ömürlü olarak kalamamışlardır. Kısa bir zamanda saltanatları yıkılmış, hâkimiyetleri sönmüş ve arkaya sadece fitne ve fesatla kaynayan bir topluluk bırakıp gitmişlerdir.

c. Meşrû olmayan bir sevginin ve bir iyiliğin karşılığı, hep aksiyle tokat yemek şeklinde olmuştur. Böyleleri îfâ ettikleri gayr-i meşrû bir hareketin neticesinde, muhataplarından hiçbir zaman hayır yüzü görememiş ve kendilerine yardımcı olacak bir muhatap bulamamışlar; aksine kayırdıkları kimseler başta olmak üzere, çevrelerinden hep nefret ve tahkir görmüşlerdir.

19.
İDEAL BİR İDARECİNİN TEMEL GÖREVLERİ (BAŞLICA ÖZELLİKLERİ)

1. **Tazarrû ve niyaz**: İdârecilerin en başta ve en fazla dikkat ve riâyet edecekleri husus, Yüce Mevlâ ile sıkı ve sürekli bir şekilde irtibat hâlinde bulunmalarıdır. Kur'ân ve ibâdetle, evrâd-u ezkârla ve ciddi bir tazarrû ve niyaz ile O'na yönelmeleri, O'na kulluk yapmaları ve O'ndan yardım istemeleridir. İnsanları idâre etmek ve himâyesine verilenlerin maslahatlarıyla uğraşmak, onların aslî ve fıtrî olan kulluk vazîfelerini kesinlikle engellememelidir. Yoksa yönettikleri kimseler de kendilerine gönül rızasıyla itaat etmezler.

Evet, bir yönetici ibâdet ve itâate çok önem vermelidir. Zîrâ bütün kalpler Yüce Allah'ın elindedir. Ancak O dilerse insanların kalpleri başlarında bulunan yöneticileri sever ve onlara itaat ederler. O müsâade etmezse hiçbir öğrencinin, memurun veya halkın kalbi başındaki yöneticisine meyletmez, onu sevmez ve ona itâat etmez. Tam aksine onun aleyhinde bulunur ve zamanla da o ülkede veya o müessesede çatlak sesler çıkmaya, isyanlar baş göstermeye, fitne ve fesatlar zuhur etmeye başlar. İşte bütün

bunlarla karşılaşmamanın çaresi bir taraftan değişik tedbirleri almak diğer taraftan da Yüce Mevlâ'ya niyaz ve duâda bulunmak ve O'ndan yardım istemektir.

***

2. **Tebliğ ve nasîhat**: Bir müessesenin başında bulunan idarecilerin himayelerinde bulunan kimselere nasîhat etmeleri, son derece önemli ve gerekli olan ve sorumluluk alanına giren başlıca bir vazifedir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) meâlen: "*Yüce Allah herhangi bir kulunu bir topluluğun başına getirir de o kul onlara sıkça nasihat etmezse, cennetin kokusunu duyamaz.*"[16] buyurmakla bir idârecinin raiyetinde bulunanlara sık sık nasihat etmesinin ne derece önemli ve gerekli olduğunu açıkça bildirmekte ve nasihati terk edenleri şiddetli bir perişanlık ve bir mahrumiyetle tehdid etmektedir.

Evet kalıcı bir keyfiyeti sağlamanın yolu, özellikle himâyemizde bulunanlara ve imkan bulduğumuz kimselere nasihatlerde bulunmak ve bu şekilde nesli Kur'ân'ın feyiz dolu ikliminde ve sünnetin bereket dolu atmosferinde yetiştirmektir. Ta insanımız cismanî arzulara karşı sağlam bir irade sahibi olup şeytanın davetine karşı kulaklarını tıkayabilsin, tuzaklarına karşı sürekli olarak uyanık olabilsin ve bütün himmetlerini istikâmet çizgisinde yaşamaya ve gerçek mârifet ufkuna ulaşmaya göre teksif edebilsin.

Ancak şu hususa da dikkat etmek gerekir ki, gerek ders ve sohbet meclislerimiz gerekse terbiye müesseselerimiz ve maarif yuvalarımız, İslâm bahçesinin meyveli birer dalı hükmünde olup mutlaka yemiş vermelidirler. Aksi taktirde batılı düşmanlarının ekmeğine yağ sürmüş oluruz. Çünkü Avrupa zâlimlerinin Müslüman Türkleri mahvetme adına arzuladıkları ve o yönde başarıya

---

[16] Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VIII, 107

ulaşmak istedikleri yegane husus, asırlarca İslâm'ın bayraktarlığını yapan kahraman Türk milletinin gerek insî ve cinnî şeytanlarına gerekse nefislerine karşı iradelerini zayıflatmak, dirençlerini kırmak ve bu suretle onların sağlam itikatlarını, güzel ahlaklarını ve mânevi değerlerini yıkmaktır.

İdareci, kendisine gelen resmî gayr-i resmî bir kısım yönetmelikleri, kendilerine karşı sorumlu bulunduğu yüce heyetin kendisine bildirdiği kararları, en kısa bir zamanda ilgililere bildirir ve gerek öğretmenlere gerekse öğrencilere ortalama haftada bir defa nasîhat eder. Bunun mânâsı, idârecinin öğretmen ve öğrencilerin sağlık problemleriyle ve ders programlarıyla olduğu kadar, fikir ve kanâatleriyle de yakından ilgilenmesi demektir.

Bu mesele ile ilgili olarak bir idarecinin asla unutmaması ve ihmâl etmemesi gereken bir husus vardır. O da şudur:

İdârecinin halk olsun memur olsun, talebe olsun işçi olsun, himâyesindekilere karşı taahhüt ettiği şeylerin başında, Yüce Allah'ın emirlerini ve yasaklarını uygulayarak bildirmek ve böylece onların hidâyet ve istikâmetlerini, itaat ve salâhatlerini devam ettirmelerini sağlamak vardır. Çünkü salâhiyetli ve sorumlu olan kişilerin en birinci vazîfeleri, başlarında bulundukları kimselere karşı farzları, haramları, vâcipleri, sünnetleri ve mekruhları bildirmeleridir. Bu husus o derece önemlidir ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh), tayin ettiği vâlileri uğurlarken, Yüce Allah'ı şâhid tutarak onlara bunu öğütlüyor, ondan sonra uğurluyordu.[17]

Evet, maiyetinde bulunan kimselere doğrudan doğruya veya dolayısıyla nasîhat etmeyen kimse, Allah katında mağdup ve melundur, nasîhat eden veya buna zemin hazırlayan kimse de makbul ve mağfurdur. Ancak bu nasîhat tatlı bir dille, şefkatli bir sine ile ve yol gösterici bir ifade ile olmalıdır. Zîra insan tatlı sözle cihanın gönlünü bile eritir.

---

17 Bkz., Ali Özek, *Kitab'ül-Haraç*, s. 42

Evet bir idâreci himâyesinde bulunanları sık sık toplamalı ve onlara nasîhat etmelidir. Onları bazı hususlarla ilgili olarak îkaz ve irşat etmelidir. Bu husus onun sorumluluğu cümlesindendir ve başlıca görevidir. Hem yine unutmamalı ki, "*Din nasîhattir, nasîhatle kâimdir.*" Yani öğretmen olsun öğrenci olsun, memur olsun işçi olsun; bunların seviye kazanmaları, gayrete gelip işe yaramaları ve topluma hayırlı birer insan olarak kazandırılmaları ancak nasîhatle mümkündür.

Yalnız şu şartla ki, bir idâreci başkalarına nasîhat etmeden önce kendi iç dünyasına bakmalı ve ne derece samîmî olduğunu kontrol etmelidir. Çünkü samîmî olmadığı ve kendisinin riâyet etmediği hususları başkalarının yapmasını istemenin faydası ve tesîri olmaz. Olsa da geçici olur; zihinlerde yer etmez ve ruhlarda uzun bir müddet devam etmez. İşte bunun çaresi kişinin kendini sık sık kontrol etmesi ve önce kendi iç dünyasını ıslah etmesidir. Çünkü salah, ıslahtan önce gelir.

Ayrıca nasîhat esas alınarak yapılan bir eğitim ve öğretimde, üslûp fazla akademik olmayıp irşâdî olmalı ve istifade edilen kaynağın kudsiyeti gösterilmelidir. İrşâdî üslupta suçlunun teşhîsi yoktur; suç ve hatanın teşhîsi vardır. Nitekim rivayetlerde vardır ki, Efendimiz sallallâhu aleyhi ve sellem Sahâbe-i Kirâm'ı bazı hususlarda uyarırken "Bir kısım insanlara ne oluyor ki…" şeklinde hitapta bulunurdu.

İdareci, öğrencilere boş vakitlerini, özellikle sömestre ve yaz tatilini faydalı bir şekilde değerlendirmeleri ve köylerine gittiklerinde nasıl davranmaları gerektiği hususunda uyarılarda ve irşatlarda bulunmalı. Çünkü onlar, okulun hem meyveleri hem de reklamıdırlar. Halk onlara bakarak okudukları müessese hakkında hüküm verecek ve ona göre müesseseye sahip çıkacaktır.

***

3. **Tevazu ve alçak gönüllülük**: Rasûl-i Ekrem sallallahü aleyhi ve selem, bir hadislerinde meâlen şöyle buyuruyor:

"Kim tevazû gösterirse, Allah onu yükseltir."[18]

Bir idarede esas olan, cebir ve şiddet ile değil; sevgi ve şefkat, tevazû ve insaf, hak ve adâlet, meşveret ve sadâkat düsturlarıyla icrâatta bulunmaktır.

Evet, sevk ve idârede bir âmir edâsıyla değil; şefkatli bir baba gibi, civanmert bir kardeş gibi veya çok sadâkatli bir arkadaş gibi davranmak gerekir. Sulta ve tahakkümle değil, tevâzu ve şefkatle muâmele yapmak gerekir. Öyle ise bizler himâyemizde bulunan kimselere karşı kral lider değil, hâdim lider olmalıyız. Unutmayalım ki, Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) *kral bir nebî olmakla kul bir nebî olmak arasında muhayyer bırakıldığında kul Nebî olmayı tercih etmişti. Hem başka bir defasında meâl olarak "İnsanların efendisi onlara hizmet edendir veya onların hizmetçisidir."*[19] *buyurmuştur. Hem halka ve velilere karşı âmirâne bir vaziyet almak son derece tehlikeli ve soğuk bir davranıştır. Zira karşımızdakiler çocuk değil. Hem onlar bize değil biz onlara medyunuz. Çünkü böylesine bir fitne ve fesat zamanında işlerini bırakıp hayır müesseseleri açıyor ve fazîletli ve hayırlı kimselerin yetişmesi için geniş imkanlar hazırlıyorlar.*

Kaldı ki bazı hususlarda yetkili kılınan ve hizmetlerinde etkili olmaları gereken yöneticiler, îman ve istikâmet, tevazû ve hoş görü, sadâkat ve emniyet, uhuvvet ve tesânüt, ferâgat ve fedâkarlık gibi hasletleri ve hakîkatleri çok iyi temsil ederler, onları çok parlak bir şekilde ve çok câzip ve sevimli bir keyfiyette çevrelerine yansıtırlarsa, elbette ki himâyelerinde ve emânetlerinde bulunan kimseler de onlara benzemeye çalışır, onlar gibi olurlar; hattâ zamanla onlardan daha da verimli bir hâle gelirler.

---

18 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 76

19 Suyutî, *Fethu'l-Kebîr*, II, 168

İşte bu gibi hususlardan dolayıdır ki, bulunulan makam, baskı unsuru olarak kullanılamaz ve kullanılmamalıdır. Elde bulunan geniş imkanlar, insanları köle gibi kullanma vasıtası olarak değil; ancak onlara hizmet etmede hazır fırsat olarak görülebilir ve öyle görülmelidir. Bu noktada kendini bir hizmet eri olarak gören bir yöneticiye düşen, kurt değil koyun olmaktır. Hırsız değil, bekçi olmaktır.

Hâsılı, büyük olmanın yolu, haddini bilmekten, tevazudan, özellikle de kritik anlarda âlîcenaplıkta bulunmaktan geçer.

Azîzim! Sen var ya, ne kadar büyük makamlarda bulunursan bulun; hünkâr gibi değil, sâdık bir mürid olarak yaşamaya çalış ki, dünyada paşa âhirette ise gedâ olanlardan olmayasın. Çünkü şu dünyada zulüm ve tahakküm ile, icbar ve zorbalıkla icraatta bulunan bir kimsenin âhirette kurtulması çok zor olacağı gibi, yüce hakikatlerin sadık bir bendesi veya hakîkî bir âlimin sâdık bir talebesi olan kimse de, âhirette inşâallah gedâ olmayacaktır.

Öyle ise, muhataplarımıza bir âmir edasıyla, yani tahakküm ve tasallutla değil; Yüce Allah'ın bir kulu olarak hitap etmeli ve onlara karşı mülâyemetle davranmalıyız. Kimseyi hor görmemeli, herkese durumuna göre iltifat etmeli ve herkesi idare etmeye çalışmalıyız. Hem ne olur ne olmaz; belki yarın ona çok ciddi bir işimiz düşebilir.

***

4. **Meşveret**: Terbiye mükemmelliği vahdete ve tevhide bağlıdır. Onun için müessesenin başındaki yönetici, sorumluluğunu yüklenerek o müessesenin her şeyine karar verebilmeli ve her şeyine karışabilmeli. Ancak bütün bunları yaparken üsttekine sormalı ve mesâi arkadaşlarıyla meşveret etmelidir. Aksi taktirde yanlış kararlar verebilir veya sıkıştığında yanında hiçbir yardımcı bulamayabilir. Evet, idareci, bir mesele hakkında kararını ve hükmünü vermeden ve icrââta girişmeden önce başta âmiri olan

kimselerle olmak üzere kendi yardımcılarıyla ve işin erbabıyla meşveret eder ve onların görüşlerini alır. Zîrâ kutsal ve çaplı bir hizmette istişaresiz yapılan işler müspet ve isabetli olsa bile pek muteber ve geçerli sayılmaz. Bununla birlikte başkalarına değer vermeyip tek başına ve kendi kafasına göre hareket eden kimseler, en yakın arkadaşları tarafından bile sevilmezler.

Evet, her hususta olduğu gibi idârecilikte de istişâre hasletinin hâkim kılınması ve herkesin istişârede alınan kararları kabul edip o doğrultuda hareket etmesi ve hizmet vermesi, hedeflenen gayeye daha sağlıklı bir şekilde ulaşmak için çok önemlidir. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh), devlet başkanlığı süresince hem ilim ve fikir adamlarıyla hem de halk ve şûrâ meclisleriyle istişâre eder; öyle icrâatta bulunurdu.

Bu münâsebetle ilgili olarak burada şu hususu zikretmede fayda vardır: İslâm'a göre meşveret etmek son derece önemli olmakla birlikte İslâm hukukuna göre gerek halîfenin veya devlet başkanının gerekse şûrâ teşkil eden heyetin salâhiyeti mutlak değildir ve Şûrâ, ancak İslâm'ın esası ve temeli olan âyetlere ve hadislere aykırı olmamak şartıyla bir kısım kanunlar koyabilir ve bir kısım yeni nizamlar tesis edebilir.

***

5. **Sorumluluk ve tâkip**: Bu hususla ilgili olarak bir hadîs-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünden sorumludur." [20] Hz. Hüseyin (radıyallahu anh) de şöyle diyor: "*İnsanların size tevdi edilen işleri birer emânettir. O işleri kötüye kullanmayınız. Sonra azaba çevrilir.*" Buna göre demek oluyor ki, kıyâmet gününde Yüce Allah katında en bahtiyar idâreci, sorumluluğu vicdanında hisseden ve yönettiği kimseleri netîce itibariyle maddî manevî en fazla mesûd eden idârecidir.

[20] Buhari, *el-Câmi'us-Sahih*, I, 215

Büyüklerimiz bir idârecinin ne derece sorumlu olduğunu şu sözlere ifâde etmişlerdir:

Din evinin bekçisidir Padişah,
O sebepten "Emrin tutun" der İlâh.

İdârecilerinin sorumluluğuyla ilgili bazı hususlar şunlardır:

a. İdâreci, her şeyden önce âhirette, o çok şiddetli ve azametli günde hesaba çekileceği ânı düşünmeli, hiç beklemediği ve ummadığı şeylerin o gün karşısına çıkacağını hesap etmeli ve melikler meliki olan Yüce Yaratıcının huzurundaki o acıklı hâlini sürekli olarak göz önünde bulundurmalıdır.

b. İdâreci, Her türlü icrâatında adâleti esas alarak hareket etmeli, yakın uzak ayırımı yapmaksızın herkesin hakkına ve müstahakkına göre eşit olarak muâmele yapmalı, hiçbir zaman nefsine uyarak öfke ile hüküm vermemeli ve zulümle icrââta kalkışmamalıdır.

c. İdâreci, idâreciliği kendi arzusuyla talep etmemeli. Böyle bir görevi ancak samîmî arkadaşlarının şiddetli ısrarlarıyla kabul etmeli ve onlardan sürekli yardım istemelidir.

d. Sorumluluğunun idrâki içinde olan bir idâreci, yapmak istediği icrââtla ilgili olarak önce ciddi bir şekilde yıllık bir plan ve bir program yapmalı ve sonra bütün mesâî ve faâliyetlerini bu plân ve programa göre yürütmelidir.

e. İdareci, sorumluluk duygusuna sahip olup müessesenin maddî-manevî her şeyine sahip çıkar ve yakından tâkip eder. Bu husus, bir idarecinin başlıca özelliği ve başlıca vazîfesidir. Zaten idâreci demek, gerek eğitim ve öğretimin kalitesini gerekse binanın ve eşyaların her türlü tâmirâtını ve temizliğini tâkip eden kimse demektir.

f. Öğretmenlerin ve öğrencilerin derslere zamanında girip çıkmalarını tâkip ettiği gibi, öğrencilerin keyfiyetini, yani yapılması

zarûrî olan rehberliğin yeterince yapılıp yapılmadığını da kontrol eder. Her şeyden önce müessesenin başarısından sorumlu olduğundan öğretim ve eğitimin başarılı ve faydalı olmasını yakın tâkîbe alır.

g. Bildirdiği yönetmeliğin ve yaptığı nasîhatlerin uygulanıp uygulanmadığını tâkip eder.

h. Laçkalığa ve başıbozukluğa meydan vermemek için, disiplinle ilgili hususları tâkip eder ve böylece müessesede sükûneti ve rahatça ders işleme ortamını sağlar.

***

6. **Sabır ve tahammül**: İdâreci kararların uygulanmasında ve talebenin yetişmesinde sabırlı ve tahammüllüdür. Bir hususta karar verirken heyecana kapılmaz, duygusal davranmaz ve acele etmez. Bal uğruna arının iğnesine katlanmasını bilir. Yani müessese adına verimli neticeler almak, yüksek fikirleri elde etmek ve insanlara müspet ve faziletli davranışlar kazandırmak için bir kısım zahmetlere ve cefalara katlanması gerektiğini aksi takdirde cahilliğe ve serkeşliğe katlanması gerekeceğini çok iyi bilir. Öyle ise bir idareci sabırsızlanıp da hiçbir hususta haksızlık yapmamalı, kimsenin onurunu rencide etmemeli, insanlara bağırmamayı ve onları azarlamamayı huy hâline getirmelidir. Hâsılı, idareciler başarı elde etmek için çok sabırlı ve tahammüllü olmak zorundadırlar.

***

7. **Rıfk ve Mülâyemet**: Bir idarecinin idâre ve icrâatında insaf ve merhameti, anlayış ve yumuşaklığı esas alarak hareket etmesi, emânetinde ve himâyesinde bulunanların sevgisini kazanması ve başarıya ulaşması açısından son derece önemli bir husustur. Çünkü ruhun ve kalbin en fazla muhtaç olduğu ve pek çok kimseyi dize getiren en etkileyici husus, başındakinden göreceği şefkat ve müsamaha dolu bir davranıştır.

Öyle ise idareciler, başlarında bulundukları kimseler hakkında Yüce Allah'tan korkmalı da onlara karşı kalbinde sevgi ve şefkat, lütuf ve ihsan duyguları beslemeli. Hem himâyesinde bulunanları dinde kardeşleri veya yaratılışta benzerleri olduğunu düşünmeli de zayıf ve çâresizlere karşı onları ezmeyi bekleyen bir câni değil; kendine onların hizmetçisi nazarıyla bakmalı, kendilerinden meydana gelecek yaramazlıklara karşı af ve müsamaha ile davranmalı ve hiçbir zaman 'Ben mutlak güce sahibim, Ben emrederim, onlar da itaat ederler' gibi sapık ve çarpık düşüncelere kapılmamalı. Yeter ki bu şefkat ve yumuşaklık bir zâfiyetten kaynaklanmış olmasın. Aksi taktirde böyle bir yumuşaklık saygı ve itaate değil; istismara, fırsatçılığa ve fesatçılığa yol açar.

Bir idarenin himâyesinde bulunanlara karşı şefkatli olması, cenabı Hakk'ın o kimselere hayır murad ettiğinin ifadesi ve belirtisidir. Nitekim, İbn-i Abbas yoluyla rivâyet edilen bir hadiste Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) meâlen şöyle buyuruyorlar:

"*Allah bir millete hayır murad ettiği vakit, onların idaresini yumuşak kimselere tevdi eder ve mallarını cömert kimselerin eline verir. Yine Allah bir millete kötülük murad ettiği vakit, onların idaresini sefih kimselere tevdi eder ve mallarını cimri kimselerin eline verir. Ey insanlar! Her kim ümmetimin idaresini eline alır da ihtiyaçlarında onlara rıfk ile muamele ederse, Allah da onun ihtiyaçlarını rıfk ile giderir. Her kim onların ihtiyaçlarına sed çekerse Allah da onun ihtiyaçlarına sed çeker.*" [21]

***

8. **Nezâket ve nezâfet**: Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem, kalbinin meyvesi olan muhtereme kızı Hz. Fatıma vâlidemizi evlendirirken söylediği, "*Kızım sen kocana câriye ol ki, o da sana*

[21] Bkz., Ali Özek, *Kitab'ül-Haraç*, s.35

köle olsun." nasihatini baş tâcı ederek hareket etmek gerekir. Evet bir idâreci beraber hizmet verdiği mesâî arkadaşlarına son derece samimi ve iltifatkâr davranmalıdır. Özellikle de bunu kendisinden bekleyen ve istismâr etmeyenlere karşı çok daha titiz ve çok daha nezaketli davranmalıdır.

Bu cümleden olarak bir idareci, kapılarını kapatıp fildişi kulelerinde veya sırça saraylarında oturmamalı da, ara sıra da olsa öğretmenlerin, memurların ve öğrencilerin arasına girmeli, onlarla sohbet etmeli ve görevlerini layıkıyla yapanları takdir ve tebrik etmesini bilmelidir. Vazîfe dışında onlarla senli benli olmalı ve onlarla hasbihâl etmekten çekinmemeli, ziyaretlerini kabul etmeli, onların ziyaretlerine gitmeli, hastalıklarıyla ilgilenmeli ve bütün bunlarda kılık kıyafetindeki zarafet ve nezafetiyle, konuşmasındaki nezaket ve halâvetiyle ve davranışlarındaki mülâyemetle onlara değer verdiğini göstermeli ve onlara örnek bir insan olmalıdır. Çünkü müesseseye gelen veliler, öğretmenler, öğrenciler ve misafirler, müesseseyi başkalarına tanıtacak ve sevdirecek olan birer elçidirler; hattâ birer müfettiştirler.

Öyle ise idareci müessese veya öğrenciler hakkında bilgi verirken son derece yapıcı ve olumlu bir şekilde konuşmalı, onlara karşı nezâketi ve zarâfeti elden bırakmamalıdır. Aynı zamanda şunu da iyi bilmelidir ki, gelen misafirler, idârecilerin kendilerine göstereceği nezâket ve iltifatlarına ve o müessesenin tertip ve temizliğine çok dikkat eder.

***

9. **Ziyâret ve diyalog**: Bir müessesenin başında bulunan kimse, ehl-i dünyanın değer verdiği bir unvana ve bir itibara sahip olmuş oluyor. Çünkü böyle bir kimse, büyük bir veli-öğrenci kitlesini temsil etmiş oluyor. Bu itibarla ciddi ve umumi bir şahsiyete sahip bulunmuş oluyor. Binâenaleyh kendini makam itibariyle başkalarına karşı küçük görmemelidir. Bunun ifadesi olarak

da çekinmeden gerek üst kademedeki idârecileri, gerek aynı seviyedeki diğer arkadaşlarını gerekse esnafı ve özellikle de mesâî arkadaşlarını ve büyüklerini sık sık ziyâret etmeli, bayramlarda, doğumlarda, düğünlerde vb. özel günlerde onlara ciddi bir şekilde yardım elini uzatmalı ve bu davranışıyla onlara değer verdiğini göstermeli ve onların gönüllerini almalıdır.

Hem idâreciler öğretmenlerin, öğrencilerin ve halkın arasına girmesini bilmelidirler ki, çevreleriyle diyalogları, irtibatları ve sevgileri devam etsin ve çevreleri başlarındaki idârecinin tutum ve davranışlarına bakarak kendi tutum ve davranışlarını ayarlasın ve yaşantılarına çeki düzen versinler.

***

10. **Söz ve davranış bütünlüğü**: İnsanlar, başlarında bulunan idarecileri değerlendirirken; onların sözlerinden daha çok, hâllerine bakar ve sözle fiil arasındaki uyumlarına, samîmiyet ve fedâkârlıklarına, kanâat ve icrâatlarına çok dikkat ederler. Şâyet iş ile söz birbirini tamamlamıyorsa halkın ve talebenin o idâreciye karşı güveni sarsılır ve artık ondan gelen emirleri, faydalı da olsa kabul edip yapmazlar. Yapsalar da kerhen ve istemeyerek yaparlar. Öyle ise temsilcilerin veya idârecilerin konuşmaları ve davranışları bir bütünlük arz etmeli, yüce değerlere ve milli örf ve âdetlere asla aykırı olmamalıdır. Yoksa halkın güveni sarsılır ve öylelerini başlarında idâreci olarak görmek istemezler.

Hem İyi bir yönetici, nezâretindekilere sadece müdürlük değil; aynı zamanda rehber müdürlük yapan kimsedir. Evet idâreci olan kimse, başta kendisi doğru olmalı ve hak yoldan ayrılmamalıdır ki, yönetmiş olduğu kimseler de onu örnek alarak doğruluktan ayrılmasınlar. Zîra büyüklerimiz, "*Padişah, folluktan bir yumurta çalarsa, kulları bütün tavukları şişe vurup kebap ederler.*" demişler ki, pek doğru bir tespittir.

Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken ayrı bir husus daha var. O da şudur: İdâreciler, himâyelerinde bulunan kimseleri temsil etme konumunda bulunmaları cihetiyle himâyelerinde bulunanlardan bir kısmı, her hususta başlarındaki idârecilerine bakar ve ona göre hareket ederler. Bu itibarla idareciler yaşantılarına, sözlerine ve davranışlarına herkesten daha çok dikkat etmelidirler. Ta başkalarını yanıltmış ve yoldan çıkarmış olmasınlar. Çünkü büyüklerimiz, "*Padişah bir yumurta çalarsa, kulları tavukları folluklarıyla birlikte şişe vurur ve kebap ederler.*" demişlerdir ki, pek doğru bir tespittir.

***

11. **Yönetimde şeffaflık, saydamlık ve adam kayırmamak**: Yönetim çok saydam ve icrâat çok açık olmalıdır. Çünkü insanlar anahtar deliğine meraklıdırlar. Dolayısıyla kapalı kapılar arkasında nelerin olduğunu er geç öğrenir ve onu gün yüzüne çıkarırlar.

Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan ve günümüzde katlanarak devam eden fitne ve fesatlar şahiddir ki, bir yerde haklı olarak başlayan bir itiraza kulak verilmezse, bu itiraz zamanla bir kısım dedikodulara, ayaklanmalara ve sonu gelmez kanlı kavgalara yol açabilir. Tarih okumaktan maksad, iyi şeylerin tekerrürünü sağlamak, kötü şeylerin de tekerrürünü önlemektir. İdâreciler, kendileri gibi düşünmeyen birisinden belki hoşlanmayabilir ve bunda haklı da olabilirler; ancak bu husus, onları karşı tarafa zulmetmeye ve gadretmeye kesinlikle sürüklememelidir. Bu tür bir zulümden kurtulmak için yapılacak şey ise, hakkında şikayet bulunan karşı tarafı da dinlemek ve karşı tarafı dinlemeden asla bir karar vermemektir.

Ayrıca idâreciler, akıllı ve uyanık olmalı, himayelerinde bulunanların ruhi durumlarını ve ehliyet noktasındaki kapasitelerini çok iyi bilmelidirler. Bir idarecinin kendisinin iyi niyetli veya çok

becerikli olması yetmez. Ayrıca görev verdiği kimselerin de ehliyetli ve güvenilir kimseler olup olmadıklarına bakması gerekir. Çünkü bir idarecinin adam kayırması ve kendilerine hizmet verdiği kimselerin asıl maksatlarını araştırmaması ve niyetlerine varıncaya kadar onları yakın takibe almaması, netice itibariyle önü alınamaz bazı sıkıntıların ve yıkımların zeminini doğurabilir.

***

12. **Güvenin sağlanması**: Bir kurumda çalışanlar arasında kalıcı ve umumi bir güvenin sağlanması, o müessesenin açılış hikmetine uygun bir şekilde verimli olması noktasında son derece önemli bir husustur. Bu güvenin sağlanmasından, herkesten önce o kurumun başında bulunan kişi sorumludur. Evet Müesseselerde güven mutlaka sağlanmalı ve güven bulanımına asla meydan verilmemelidir. Çünkü güven telkin etmek ve inandırmak meselesi, insanları motive ve konsantre etmenin yanında verimli neticeler alma hususunda da çok önemlidir. Öyle ki bazan güven telkin eden bir çift söz ve bir davranış bile bir çok kapalı kapıyı açabilir. Çünkü ruhun, kalbin, kulakların ve gözlerin en fazla hoşlandığı şey güven telkin eden bir çift söz ile itimat telkin eden bir sıcak sinedir.

Müessesede çalışan öğretmen veya memurlar, başlarındaki müdüre güvenmeyince şu meseleyi götürsem, artık bana sittin sene iyi nazarla bakılmayacak diyor ve ona gidip dertlerini açamıyorlar. Meselâ: Bir yere nakli çıkan bir öğretmen veya bir talebe, daha gideceği yere varmadan, oraya onun hakkında menfi kanâatler gidiyor. O da buna kızıyor ve çareyi o gibi müesseselerden ayrılmada ve başka yerlere gitmede buluyor ve bu yüzden de o kuruma karşı düşmanlık beslemeye başlıyor. Halbuki bir kimseye ıslah olmaz diye sabit fikirle bakmak son derece yanlış bir davranıştır. Dün bizim yanımızda iken tembel veya yaramaz olan nice kimseler vardır ki, bu gün başkasının yanında son derece çalışkan ve son derece uyumlu bir şekilde hizmet vermektedirler.

20.
EN İYİ YÖNETİCİ KİMDİR?

Bilmek başka yapmak başkadır. Bu ikisi beraber olursa o müessesede yapılan icrâat ve sonunda alınan verimler fevkalâde mükemmel olur. Şimdi en iyi yönetici kimdir sorusunun cevabına gelelim:

a. İyi bir yönetici, açık ve uyanık bir göze sahip olup önceden tedbirini alan ve olaylara meydan vermeyen kimsedir. Çünkü iyi bir yönetici çalışma arkadaşlarını, memurlarını, işçilerini veya öğrencilerini sulh, sükûn ve huzur içinde çalıştıran ve yöneten kimse demektir. Böyle bir huzurun sağlanması ise onların dertlerini bilip o dertleri halletmeye ve bir kısım hâdiseler henüz meydana gelmeden onların tedbirini almaya bağlıdır. Çünkü yönetimde özellikle de eğitimde amaç, suç işlendikten sonra ceza vermek değil; suç işlenmesine meydan vermemek ve muhatabı önce suç sayılan şeyleri işlememeye alıştırmak, sonra da onu güzel şeyleri yapmaya yönlendirmek ve topluma verimli ve yararlı bir hâle getirmektir.

Evet bir vücudun sağlığı, o vücudun bütün damarlarının sağlam olarak çalışmasına ve hiçbir damarda en küçük bir tıkanıklığın olmamasına bağlıdır. Bu ise o vücudun her tarafını sık sık kontrolden geçirmek ile mümkündür.

İşte müesseseler de böyle bir vücut gibidir. Verimli hâle gelmeleri sık sık kontrolden geçirilmelerine ve yakından takip edilmelerine bağlıdır. Bu da ferâsetli, cesâretli, ilim ve amel yönüyle itibarlı, kararlı ve istihbârâtı kuvvetli olmaya ve ekip halinde hareket etmeye, yani meşverete dayalı olarak çalışmaya bağlıdır. Bu da ancak güvenilir ve ehliyetli müsteşar ve müşâvir durumundaki yardımcılarla sağlanır. Zaten bir yöneticinin her şeyden önce güvenilir ve uzman bir müşâvire ihtiyacı vardır.

b. İyi bir yönetici, başında bulunduğu müessesenin eşyasına her yönüyle sahip çıkan ve ihtiyaçların en kısa bir zamanda ve en ekonomik bir şekilde halledilmesini tâkip eden kimsedir. Öyle ki, müessesenin eşyasını kendi eşyası ve namusu bilen, kendi izzet ve şerefini koruduğu gibi müessesenin onurunu koruyan ve kendisine teslim edilen emânete emin bir insan olduğunu gösteren kimsedir.

c. İyi bir yönetici, kendisine emânet edilen öğrencilere hattâ bütün personele sık sık tehzîb-i ahlak dersini tertip edip onların yanlışı-doğruyu öğrenmelerini sağlayan kimsedir. Yani iknâ ve nasîhatle öğrencilere müspet ve faydalı davranışları kazandırmaya çalışan, bunun için de himâyesinde bulunanların güzelce yetişmeleri için sık sık tehzîb-i ahlak dersleri tertipleyen kimsedir. Çünkü iyi bir idareci, eksikleri araştıran ve cezalandıran değil; eksiklikleri eğitim ve nasihat yoluyla gidermeye çalışan ve kendisine emanet edilen öğrencileri olgun ve yararlı özelliklere sahip olarak yetiştiren kimsedir. Bu mesele eğitim ve öğretim adına gerçekten çok gerekli ve son derece isabetli olan bir husustur.

d. İyi bir yönetici, günün şartları içerisinde temsil ettiği kurumun, vakfın, firmanın, şirketin vb. imâlâtını, inkişâfını, verimini ve itibarını artıran, temsil ettiği müessesenin verimini artırmak için işleri liyâkatsizlere bırakmayıp her işi ehline veren, ehliyetsiz olan yakınlarını değil; işin ehli olanları işe alan kimsedir. Ayrıca

çevrede bulunan benzeri müesseselerle sürekli diyalog halinde bulunup onların verimi ve hizmeti artırıcı usullerinden istifade eden ve gelişmiş metot ve prensipleri benimseyen ve onları tatbik eden kimsedir. Bu cümleden olarak meselâ bir okulda öğrenciler çok iyi yetiştirilmeli. Öyle ki, mezun olurken keyfiyetli ve kaliteli bir şekilde mezun olmalıdırlar. Bunun için de öğrencilerin kalite ve seviyeleri sık sık ve ciddi bir şekilde kontrol edilmeli. Çünkü kalite kontrol çok mühimdir. Aksi taktirde mâmüllerin kalitesi düşer. Hâliyle müessese itibar kaybetmeye başlar, ona karşı rağbet ve talep azalır ve neticede o müessese veya o firma kapanır; sahipleri de işleri ve itibarlarıyla birlikte piyasadan silinirler ve artık bir daha zor dikiş tuttururlar.

e. *İyi bir yönetici, Yaptığı hatâlarda ve verdiği yanlış kararlarda inat ve ısrar etmeyip en doğru karara dönen kimsedir. Hz. Ömer* (radıyallahu anh), *Hz. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye yazdığı meşhur talîmatnâmesinin yedinci maddesinde şöyle diyordu: "Bir gün bir dâvâyı hükme bağladıktan sonra ertesi günü aklını işleterek önceki günkü hükmün doğru olmadığını anlar ve doğru bir hal çaresi bulursan, hakk'a ve doğruya dönmekten seni hiçbir şey alıkoymasın." Kaldı ki hatâdan ve yanlış bir karardan dönmek büyük bir fazîlettir ve ciddi bir güven kazanma vesilesidir. Hatâlı bir karar vermemenin, diğer bir tabirle isabetli bir hükme varmanın en müessir faktörlerin başında ise samîmî ve işin erbabı olan kimselerle meşveret etmek vardır.*

"En iyi yönetici kimdir?" meselesine başka bir pencereden baktığımızda ise daha farklı şeyler görürüz. Şöyle ki:

Bir yöneticinin ve bir hizmet ehlinin çevresine kendisini kabul ettirmesi, dâvâsını anlatabilmesi ve icrâatlarında başarılı olabilmesi için özetle şu hususlara dikkat etmesi gerekir:

Başındaki genel müdürüyle çok iyi geçinmeli ve onun fikrini almadan bir iş yapmamalı. Hem çok dürüst ve samîmî olmalı;

yalana ve aldatmaya hiçbir şekilde tevessül ve tenezzül etmemeli. Hem mesâîsini, ve icrââtını bir plân ve bir program içerisinde yapmalı. Hem gerek arkadaşlarına gerekse muhataplarına karşı saygı, sevgi ve nezâketle davranmalı, onlara önem vermeli, adlarıyla hitap etmeli, dertlerini dikkatle dinlemeli ve imkanlar ölçüsünde onlara yardımcı olmaya çalışmalı. Hem muhataplarıyla karakter, anlayış ve kültür seviyelerine göre konuşmalı ve ona göre yakınlık göstermeli. Hem kendi dış görünüşüne çok önem vermeli; ancak sadelikten asla ayrılmamalı. Yani her türlü tutum ve davranışları asla başkalarını imrendirecek veya tiksindirecek şekilde olmamalı. Hem bir yerden ayrılıp başka bir yere giderken, yerine gelen idareciye himayesinde bulunan kimseleri, (çok zararlı olanlar hariç) kötülememeli ve onların bazı ayıp ve kusurlarını ifşâ etmemeli. Tâ yeni gelen idâreci orada çalışanlara karşı daha baştan peşin fikirli olmasın ve onlara sû-i zan ve adem-i itimat ile işe başlamış olmasın.

Hasılı, iyi ve başarılı bir yönetici demek güvenilir, adâletli, şahsiyetli, şefkatli, dirâyetli, yeterli derecede bilgili ve tatlı-sert bir yapıya sahip olan itidalli bir kimse demektir.

***

Geleceğin İdarecilerine Yazdırılan Bazı Mesajlar:

1. "*Bismillah*" diyerek verimi en bol olan kelime ile söze ve işe başlıyorum. Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir. Benim bu makama gelişimdeki maksadım, maddî manevî sahalarda geleceğin fazîletli mimarlarını zamanın îcapları içerisinde yetiştirmek ve milli birlik ve beraberliğimizin sağlanmasına katkıda bulunmak suretiyle Yüce Allah'ın rızâsını kazanmaktır. İşte ben bunun için buradayım.

2. Ben sâdeliğe hayranım. Her şeyde ve her hususta ifrat ve tefritin ortasında dengeli bir hayat tarzından yanayım. Lüks ve

israfı, debdebeli ve şaşaalı bir hayatı asla sevmem. Bana emanet edilen vatan evladının da bu zihniyete sahip dört başı mamur olarak yetişmeleri için gayret göstermek isterim.

3. Ben adâlete hayranım ve adâletten yanayım. Hakkın her türlüsünün hak sahibine verilmesini bir esas olarak kabul etmişim. Çalışanla çalışmayanı, suçlu ile suçsuzu ve zâlim ile mazlumu hiçbir zaman eşit tutmam. Bununla birlikte adaleti tatbik edeyim derken zulme girmemeye de çok dikkat ederim. Çünkü şu meâlde bir hadîs-i şerif vardır: "*Mazlumun âhından sakının. Çünkü Arşı ihtizâza getirir.*" Büyüklerimiz de şöyle demişlerdir: *Mazlûmun âhı, indirir şâhı.*

4. Çalışmak benim için vazgeçilmez bir esastır. Çünkü insan ancak çalışmasının karşılığını almaya hak kazanır. Öyle ise gerek maddî gerekse manevî sahalarda uzun ömürlü olmak isteyen kimse, gayretli olmayı ve çalışmayı elden bırakmamalı.

5. Ben doğruluktan yanayım. Dolayısıyla da doğru kimseleri kendime arkadaş edinmek ve işini sağlam yapan dürüst kimselerle çalışmak isterim. Çünkü benim gayem doğruluktan bir lahza ayrılmayan hayırlı bir nesil yetiştirmek ve böyle bir hizmetle Yüce Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaktır.

6. Yeni yetişen neslin en fazla muhtaç olduğu ve kendisine rehber olarak kabul ettiği büyüklerinden en başta beklediği ve onlarda görmek istediği husus şefkat ve merhamettir. Bugünkü neslimiz muhtaç olduğu şefkat ve merhameti maalesef kendi evlerinde yeterince görememektedirler. Ben şahsen şefkate dayalı bir yaklaşımla pek çok meselenin halledileceğine, böyle bir yaklaşımla pek çok kimsenin kazanılacağına, bu sayede tabakalar arasındaki bazı boşlukların hatta bazı uçurumların ciddi bir şekilde doldurulacağına ve ortalığı kasıp kavuran anarşinin büyük çapta önleneceğine inanıyorum.

7. Yayılma ve yerleşme politikası olarak bazı anlayış sahipleri

propagandayı, diğer bazı anlayış sahipleri de reklamı esas olarak alırlar. Bendeniz ise bunlardan önce hoşgörüyü, diyalogu ve irtibatı esas olarak alır ve samîmî bir diyalogun büyük atılımlara zemin hazırlayacağına inanırım. Bu anlayışla herkesle anlaşma ve uzlaşma zemini ararım ve bu tarz bir yaklaşımla da pek çok kimse ile anlaşabilirim. Bunun bir tek yolu vardır. O da tevâzu ile hoşgörüdür. Yani hiç kimseyi tahkir edip küçümsememek, tahkir edeni de mümkünse tevkîr edip onurlandırmak ve herkese durumuna göre iltifat etmek ve ikramda bulunmaktır. Çünkü bugünün küçükleri yarının büyükleri olacaklardır. Hem kusursuz insan aramamak lazımdır, yeter ki karşımızdaki art niyetli olmasın ve kendisine iyi bir niyetle yapılan güzel muameleyi istismara kalkışmasın.

8. Bendeniz Yüce Yaratıcı'ya karşı tâzimi ve yaratıklara karşı şefkati ve merhameti esas olarak alan ve bunu ahlakın en yüce iki rüknü olarak gören birisiyim. Çevreme bu değer ölçüsüyle bakar ve yetişmeleri için çırpındığım kimselerin de bu anlayışla yetişmelerini ister ve böyle olmalarını beklerim.

9. Ben şahsen disiplin ve intizamdan, temizlik ve düzgünlükten yanayım. Çünkü ahlâkî terbiyede ve nesli ıslah etmede inkişaf ettirilmesi gereken en önemli husus disiplindir, disiplin ruhudur. Zira laçkalıktan, disiplinsiz ve düzensiz bir hayattan doyurucu hiçbir meyve alınamaz. Sadece havanda su dövülmüş ve boşa kürek çekilmiş olur.

10. *İdareci olarak benim vazîfem, meşveret ve takiptir. Bu hususlarda sağlam neticeler elde etmek için de çevremi güvenilir, akıllı, bilgili, maharetli, uyumlu ve cesaretli kimselerle donatmak isterim.* Çünkü inanıyorum ki, bunu başardığım taktirde hem ben rahat ederim hem de milletim.

21.
DÂVET

İki türlü dâvet vardır:

a. İlahî ve kudsî dâvet.

b. Şeytânî ve âdî dâvet.

Şeytan insan için, özellikle ehl-i îmân için yaman bir düşmandır. Bu sebepten insî ve cinnî şeytanlar insanları, daha doğrusu kendilerini dinleyenleri ateşe, yakıcı azaba, perişan olmaya ve sonu helâk ve hüsrân olan işlere dâvet ederler.

Şeytanları ve onların ardından gidenlerin yaptıkları çağrı apaçık sapıklıktan başka bir şey değildir. Fakat şeytanlar çağrı ve telkinlerini gâyet prensipli ve hileli yaptıklarından ve insanın zayıf olan damarlarını tahrik etmek suretiyle hareket ettiklerinden kendilerine kulak verenleri rahatlıkla aldatırlar.

Şeytanlar kabul ettirmek istedikleri kötü ameli önce tezyin edip süslerler. Onu güzel gösterip ağız suyu akıttırırlar. Onun için de kadının cazîbesinden, mal tutkusundan, makam ve şöhret hırsından faydalanmak suretiyle insanları aldatırlar. Hevâ ve hevesi aklına gâlip gelmiş, diğer bir ifâdeyle aklî ve kalbî hislerine

mağlup olmuş olan zavallı kimse de, o an için zevkine ve menfaatine uygun olan ve hislerine hoş gelen; fakat neticede pişmanlıktan kendisine diz dövdürecek olan kötü ameli işlemeye başlar. Eğer böyle bir kimse, tez elden ve hırsının ve şehvetinin sarhoşluğu daha gözünü ve gönlünü bürümeden aklını başına almaz ve içine düştüğü girdap ve vartadan bir an önce çıkamazsa, onun o aldanması zamanla öyle bir hâl alır ki; bâtılı hak, dalâleti hidâyet, kötüyü iyi, fenalığı güzel, nârı nur, ateş çemberini gül bahçesi, zindanı saray ve düşmanı dost olarak görür ve öyle kabul eder.

İşte şeytan ile nefsin çağrılarına kulak verenlerin ve dünyaya, yani insanı Allah'tan uzaklaştıran aşağı ve geçici olan hayata mağrûr olanların âkıbeti budur.

Evet şeytana ve nefsine kulak veren kimse, neticede işte böyle şaşkın, kalpsiz ve vicdansız olur.

Gerçekten şeytan ne kötü arkadaş ve ne fena yoldaştır. Allah bizi hem onun hem de onun arkasından giden şerli varlıkların fitne ve fesatlarından, şer ve zararlarından korusun!

***

İlâhî ve kudsî dâvete gelince:

Yüce Allah, Mü'min olan kullarını, özellikle takva sahibi kullarını çok sever ve onların en yakın ve dâimî dostudur.

Allah kullarını selâm yurdu olan Cennete, mağfirete ve fazl-u keremine nâil olmaya, bu şerefi elde etmek için de gönderdiği elçilerine ve indirdiği kitaplarına îmân etmeye ve emrettiklerini yerine getirmek ve yasakladıklarını terk etmek suretiyle kendisine itâat etmeye davet eder.

Yüce Allah, kullarını dâvet ederken, hem akla, hem kalbe, hem de hislere hitab etmektedir. Muhteşem icrâatını gösterip azametini, mükemmel lütuflarını gösterip rahmetini, sayısız nimetlerini gösterip cömertliğini ve kusursuz eserlerini gösterip

cemâl ve kemâlini gözler önüne sermek suretiyle insanları kulluğa, şükre, itâate ve kendisini tanımaya davet etmektedir.

Yüce Allah, kudsî davetini indirdiği "Mukaddes Kitaplar" ve gönderdiği "*Şerefli Elçiler*" aleyhimüsselâm vasıtasıyla bildirmiştir. Ve bu dâvet başta ilâhî olmak üzere Enbiyâ, Asfiyâ ve Mürşidlerin ulvî dâveti ve mukaddes sesidir.

Bu dâvet yalnız bir topluluğu değil; bütün insanlığa hitabeden bir dâvet ve bütün insanlığı kurtuluşa çağıran bir sestir. Bu dâvette yer alan emirlerden ricâlara, niyâzlardan duâlara kadar bütün hitaplar hep aynı tatlı nağme ve kendisine asla doyum olmaz kudsî birer sestirler.

Bu ses gerçek Mü'minin ve hasbî olan mürşidlerin insanlara içinde bulundukları felâketi haber veren ve onları saâdetlere davet eden bir sestir. Bu dâvet denizde pusulayı şaşıranlara bir yıldız, içtimâî hayatta yolunu ve yerini kaybedenlere bir nur ve cehâlet karanlıklarında bocalayıp duranlara bir irfân hüviyetinde olup insanlığa gerek maddî terakkî sahalarında, gerekse manevî tekâmül semâlarında hem kurtarıcı bir el, hem yol gösterici bir rehber, hem de hayat verici bir ruh mesâbesindedir.

Meseleyi vicdânımıza havâle ettiğimizde dostça ve arkadaşça yapılan nasihatlerin ne derece tesirli olduğunu çok iyi anlarız ki, ilâhî davetin, Kur'ânî nasîhatlerin ve nebevî tavsiyelerin tümü böyledir. Evet berrak, telaşsız, sâkin, şefkatli, güven verici ve aynı zamanda İsrâfil (aleyhisselâm)'in sûru kadar da heybetli ve can alıcı olan bu kudsî davet ve bu mübârek ses, ne mübeccel bir dâvet ve ne şerefli bir sestir!

Bir yönüyle son defa, diğer yönüyle de ilk defa Hirâ mağarasında çınlayan, Mekke mihrâbında gürleyen, Medîne minberinde alabildiğine yükselen ve oradan âlemin her tarafına yayılan bu kudsî dâvet, çağlayanlar halinde akıp gitmiş ve daha sonraları birbirini takip eden dalgalar halinde İran'ı ve Bizans'ı kuşatmış,

Endülüs'ü harekete geçirmiş ve en çaplı ve çarpıcı hüviyetiyle İstanbul'da demir atmış, burayı merkez ve Anadolu'yu karargâh eylemiş ve orada sükûna kavuşmuştur. Fakat onun bu sükûnu ve vakûr hâli yepyeni hamlelerin niyeti, planı, projesi ve temeli mesâbesinde olup o zamandan günümüze kadar âlemin her tarafında biricik dâvet olarak yankılanmış ve eşsiz bir sadâ halinde çınlayıp durmuştur.

Bu İlâhî dâvet ve Rahmânî ses bugün de, günümüzün ilim, sanat ve teknik usullerinden ve imkanlarından istifade ederek ve kendisine dört elle sahip çıkacak ve dilden dile etrafa kolayca neşrini sağlayacak hakîki irşâd ve ıslahçıları şeref ve ikrâm dolu âğûşu ile, istirham ve istimdâd eden hâliyle beklemekte, gözetmekte ve ümit dolu gözleriyle geleceğinden teselli bulmaya çalışmaktadır.

Bu kudsî davete icâbet etmemek ve onu gelecekteki hâkimiyeti hususunda ümit ve hayal kırıklığına uğratmak insanlık için ne büyük bir hasâret ve ne korkunç bir felâkettir!

İnsanlık için her iki cihanın huzur ve mutluluğunu tekeffül eden ilâhî ve kudsî davete kulak verip icâbet eden gerçek ehli îmân elbetteki dünyâ-ukbâ saâdetine nâil olur ve her iki cihanda rahat eder.

Yüce Allah, gerçekten ne güzel Mevlâ ve O gerçekten ne büyük yardımcıdır. Biz Rab ve Mevlâ olarak Yüce Allah'tan razıyız. Bizi bu kanâatimizde devamlı ve sâbit kılmasını geniş himayesine sığınarak, O'nun yüce rahmetini iltimas ederek ve yüce dostluğunu şefâatçi yaparak niyâzda bulunuyoruz.

Hem niyazda bulunuyoruz ki, bizi hiçbir zaman en büyük düşmanımız olan şeytan ve nefsimizle; hattâ hiçbir kimseyle baş başa bırakmasın. Âmin.

22.
TEŞHİS VE TEDÂVİ

(Komadaki Hasta veya Kanayan Yara)

"Bil illeti, kıl sonra mudâvâta tasaddî,
Her merhemi her yâreye derman mı sanırsın."

Ziya Paşa'nın dediği gibi önce cemiyetin maruz kaldığı hastalığın teşhisini ve mikrobun tespitini yapalım. Sonra hastalığının tedâvîsine bakalım.

1. Küfrün, nifâkın ve rezâletin her tarafta serbest olması için tanınan hakkın, Kur'ân ve sünnetin yayılıp tatbik edilmesine ve İslâm'ın yaşanmasına yeterince tanınmaması.

2. İslâm'ın iyi gördüğü şeylerin emredilmemesi, çirkin gördüğü şeylerin de yasaklanmaması.

3. Aklın ve İslâm'ın çirkin gördüğü şeylerin emredilmesi, yapılması gereken temel vazifelerin ise engellenmesi.

4. Gençlerin serkeşliği, taşkınlığı ve saygısızlığı.

5. Kadınların açılıp saçılmaları. Yani hayâdan ve edepten uzak bir hâlde hayat sürdürmeleri.

6. Anne-babaların ve diğer büyüklerin neslin bu derece şîrâzeden çıkması karşısındaki duygusuzlukları, merhametsizlikleri ve vurdumduymaz halleri.

7. Bilginlerin menfaat, makam ve servet düşkünlüğü.

8. İdarecilerin hırsları, taraf tutmaları, yakınlarını kayırmaları ve ehliyetsiz kişileri iş başına getirmeleri.

9. Maârif yuvalarının ve orada okuyan vatan evladının sahipsizliği ve gerek müfredât programının gerekse ders kitaplarının yetersizliği.

10. Zenginlerin cimrilik yapmaları, servetlerini biriktirmeleri ve yeni yetişen nesle yardım elini uzatmamaları.

11. Ticaret ahlâkının yok olup esnafın birbirlerini değişik şekillerde aldatmaları ve bunun normal karşılanması; hattâ aksinin ayıplanması.

12. Bazı basın ve yayın organlarının milli ve ahlâkî değerleri tahrîp edici programlar yapmaları ve pek çok âile yuvalarını ifsâd etmeleri. Bunun karşısında ise bazı büyüklerin bir araya gelip bu ahlâk anarşisinin çaresine bakmamaları.

13. İnsanların fikirsiz, kararsız ve gayesiz olarak yetiştirilip şöhret, servet ve şehvetlerine son derece düşkün olmaları ve azgın birer yaratık haline gelmeleri.

14. Fitne ve fesâdın, tefrika ve ihtilâfın, gıybet ve iftiranın ortalığı kasıp kavurması ve pek çok kimseyi etkilemesi.

15. Dost ve düşmanların lâyıkıyla tanınmayıp gereken tavrın takınılmaması. Hattâ düşmanın dost, dostun da düşman yerine konulması.

16. Şahsiyet ve âile mefhumunun izzet ve itibarını kaybetmesi ve ciddî bir âile dramının yaşanması.

17. Güven, doğruluk, sözünde durma, hoşgörü, dayanışma ve yardımlaşma gibi insanları birbirine raptedip bağlayan mukaddes değerlerin cemiyet bünyesinden silinip atılmaları.

18. Dünyanın bazı yerlerinde olduğu gibi; inkar ve irtidatlara karışılmaması, zümre istibdatının yapılmasına göz yumulması, mutlak sefâhete medeniyet namı verilmesi ve bazı idarecilerin

masum insanları keyfi olarak ve cebren küfre ve ahlâksızlığa itmelerine ses çıkarılmaması.

19. Özgürlük, demokrasi ve moral geceleri gibi paravanalar altında keyfî icrâatların ve nefsî eğlencelerin yapılması, bununla behîmî arzu ve isteklerin tatmin edilmesi ve âsî olan gençliğin bu şekilde zapt-u rapt altına alınmaya çalışılması...

20. İslâm'ın hak ve hakikatlerini ve yüce ahlâkı her hâliyle gösteren çaplı ve mümtaz bir cemâatin bulunmayışı.

Bir kısım örneklerini gördüğümüz yukarıdaki tahriplere maruz kalan bir toplum, elbetteki enkazdan farksız bir toplum demektir. Yukarıdaki hastalıklara maruz kalmış bir hasta, elbetteki komada olan bir hastadır. Ve böyle bir hasta durmadan kan kaybediyor demektir. Hem yukarıdaki hususlar cemiyet bünyesinin her tarafını saran ve o bünyeyi kemiren birer kanayan yara mesâbesindedirler. Hem komada olan bu hasta bir fert değildir. Bütün bir âiledir. Hattâ top yekûn bir cemiyettir.

Evet enkazını kaldırmakla karşı karşıya bulunduğumuz hususlar küçük bir hanenin, basit bir kalenin veya hususî bir vicdanın tâmiri ve ıslahı değildir. Enkaz asırlar beri devam edegelen bir tahrîbâtın neticesidir. Asırlardan beri tahrip edilmek istenilen ise büyük bir şehir, hatta bir memleket mesabesinde bulunan İslâm kalesidir, İslâmî meselelerdir. Asırlardan beri biriken fitne ve fesat âletleriyle şeytanî desîse ve tuzakları ile zedelenen ve bozulan bütün beşerin vicdanı, umumun kalbi, umumun kanaati ve insanların dayanak noktaları ve kurtuluş vesileleri olan îmân esasları ve İslâm prensipleridir. Evet bütün bunlar, hep tahriplere uğramış ve tanınmaz hale gelmişlerdir.

İşte bu derece korkunç ve çaplı olan bir yıkım, elbetteki bir kısım cüz'î tâmiratlarla, basit ilaçlarla, cılız müdâhalelerle ve geçici hal çâreleriyle önlenemez. Ve yapılan tahrîbatın bu gibi cüz'î ve basit yardım ve müdâhalelerle islah edilmesi ve tamir

edilmesi mümkün değildir. Bunun tamir ve tedâvisi ancak Kur'ân Azîmüşşân'ın getirip telkin ettiği sağlam esaslarla ve Kur'ân eczânesinde hazırlanan etkili ilaçlarla mümkündür. Bu tâmir ve tedâvi işi bir irfan ve ihtisas işidir ve bunu ancak ilim ve irfan ehli olan kimseler, sahip oldukları Kur'ânî ve nebevî düsturlarla yapabilir. Evet böyle çaplı ve dehşetli yıkım ve yaraları tedâvî etmek ancak dağlar kuvvetinde olan deliller, gayet kuvvetli ve etkili olan ilaçlar, faydası sürekli ve aynı zamanda tecrübe edilmiş olan tedâvî usulleriyle mümkündür.

Meselelere böyle bir tedavi ve tamir usûlü ile müdâhale etmek ve fesatların ıslahına çalışmak ise, aynı zamanda âile yuvasının ve cemiyet bünyesinin uzun ömürlü sıhhate kavuşması ve fertlerin, îmânın ve İslâm'ın hadsiz mertebelerinde terakkî ve inkişâf etmeleri demektir. Bu tedâvi, tâmir ve müdâhalenin temelinde ise müspet hareket etmek, uhuvvet ruh ve şuuruna sahip olmak ve problemlere usulü ile yaklaşmak vardır.

Başta da zikredildiği gibi tahrip ve fesat birkaç kişinin basit usullerle yapacakları müdahale ile önlenecek cinsten değildir. Zîrâ tahribat çok dehşetli olmuş ve cemiyetin her kesimini etkilemiştir.

İşte böyle bir tahribâtı, ancak sağlam bir cemâatin ve şuurlu bir irfan ordusunun kuvvetli ve kalıcı gayret ve himmetleri, Kur'ân'ın çaplı ve tesirli ilaçları ve îmânın dayanıklı ve sarsılmaz düsturları önleyebilir. Hatta önlemekle kalmayıp enkazın yerini ıslah ederek yeryüzünü yeni tohumlarla bağ ve bahçelere çevirir. Kalb ve kafaları, fikir ve kanaatleri aslî ve sâfî hüviyetine kavuşturur. Bu fütûhât ve inkişâf elbette ki başta Allah'ın inayetiyle olacaktır. Zîrâ o olmazsa hiçbir şey olmaz ve yapılamaz. Fakat O'nun yardımının gelmesi biz inananların gayretlerine bağlıdır. Gayret edersek inâyet gelir. Bizden az bir gayret O'ndan büyük bir inâyet. Bu ise ne kârlı bir ticaret ve ne sürurlu bir saâdettir. Her ne ise...

Bizim Müslüman olarak bu kanayan cemiyet yarasını dindirmemiz ve bu komadaki hastayı eski sıhhatine kavuşturmamız

gerekiyor. Bu tahribat veya bu hastalık bir ferde ait olmayıp; top yekun bir cemiyetle alâkalı olduğuna göre; elbetteki gayretin ve tedâvinin o nispette ciddî ve sürekli olması gerekir.

Hem bizler elbetteki ümitsiz değiliz. Gerçek çarelerine başvurduğumuz takdirde geleceğe güvenle bakabilir ve emin adımlarla yürüyebiliriz. Çare ise şudur:

a. Neslin kalb ve ruhunu âyet, hadis, tefsir gibi dînî ilimlerle tatmin etmek.

b. Neslin aklını biyoloji, fizik, kimya gibi fen ilimleri ile donatmak.

c. Din ilimlerine ve asrın fenlerine sahip olan böyle bir nesli İslâm terbiyesi ve ehli sünnet prensipleri doğrultusunda îmânlı, fazîletli, kültürlü ve bilinçli kimseler, yani geleceğin mimarları olarak yetiştirmektir.

Bugün her şeyden evvel, böyle bir neslin yetişmesine ihtiyacımız vardır. Çünkü bugün camiye değil, cemaate ihtiyacımız vardır. Nice büyük câmiler var ki, ancak birkaç kişi gelip namaz kılmaktadır. Halbuki cemâat yetiştirilse idi, onlar cami bulamasalar da; yine namazlarını kılarlar ve kısa bir zamanda câmilerini de yaparlardı. Öyle ise her şeyden evvel şuurlu bir nesil yetiştirmek gerekiyor.

Esas itibâriyle bugün herkesi baştan ele alıp yeniden Kur'an ve hadis ölçüleriyle ve asrın ilimleri dâhilinde yetiştirme ve terbiye etme zarureti vardır. Peki bu derece bilinçli olan ilim ve irfân nesli nerede yetişecek?

Bunlar, mukaddesâta saygılı olan kimselerin yaptırıp açacakları müesseselerde ve ilim yuvalarında yetişecekler. Fakat bu terbiye ve ıslah, tebliğ ve irşâd yuvaları kendiliğinden yükselmez ve istifadeye hazır hâle gelmezler. Bu yuvaların verimli hâle gelmeleri, özellikle okumuşların gayret ve fedakârlıklarına ve halkın himmet ve gayretlerine bağlıdır.

Emek vermeden, rahatı bozmadan, ter dökmeden, imkanlar seferber edilmeden, beyinler zonklamadan ve el ele, omuz omuza vermeden böylesine büyük müesseseler meydana gelmez.

İlim ve irfan yuvalarında okuyanlar, inşâallah zamanla hayırlı nesiller olarak yetişecekler, sosyal hayatın içinde görev alacaklar ve kazandıkları fazilet dolu davranışlarıyla bulundukları yerlerde başkalarına güzel örnek olacaklardır. Bunlar hak ve hukukun, hürmet ve merhametin, şefkat ve sevginin ne demek olduğunu bulundukları yerlerde gösterecek ve çevrelerini irşâd edeceklerdir. Ve işte millet ancak o zaman huzur bulacak ve rahata kavuşacaktır.

Evet bizler, çalma ve çırpmanın, ahlaksızlık ve adaletsizliğin yaygın olduğu cemiyetin her kademesinden rahatsız olduğumuza göre; her kademenin elemanları böyle müesseselerde terbiyesini ve kültürünü alıp yetişmelidir ki, milletin malı çarçur edilmemiş ve bizler bizden sonrakilerle birlikte rahat etmiş olalım.

Âhiret gününe inanan kimseler olarak bizler gençliğe yönelik böyle bir hizmetle uğraşırken, bir diğer düşüncemiz ve niyetimiz daha vardır. O da şudur: Bizler, öğretim ve eğitime dayalı ve asırlar boyu devam edecek olan böyle kalıcı bir gayret ve böyle verimli bir hizmetle Yüce Allah'ın huzuruna gitmek istiyoruz. Umulur ki vatan evladının îmân, ilim ve fazîlet noktasında kurtulmasına yönelik ve milletin huzurunu tekeffül eden bu gayretimiz ve hizmetimiz günahlarımıza keffâret, kurtuluşumuza sebep ve ebedî saâdetimize vesîle olur.

Bunu Yüce Mevlâ'nın engin rahmetinden, O'nun Esmâ-i Hüsnâ'sını, Habîb-i Ekrem'ini, Kur'an-ı Kerîm'ini ve Kur'an-ı Kerîm'in ilk inmeğe başladığı Berâet ve Kadir gecelerini ve şu kitabın telif edildiği mübarek üç ayları ve özellikle Ramazan-ı Şerîfi şefaatçi yaparak diliyor ve dileniyoruz.

23.
EN ÖNEMLİ MESELE

a. **En önemli mesele**:

Allah katında en muteber hizmet nesle İslâm'ı yaşayacağı güzel bir zemin ve saha hazırlamaktır. En kıymetli mesele nefsin ıslah ve neslin terbiye edilmesidir. En can alıcı mesele, şu fitne ve sapıklık asrında küfre ve şirke sapmadan istikamet yolunda bulunma ve onda yürüme meselesidir. Çünkü günümüzde gençliğin durumu hiç de iç açıcı değildir.

Bozuk çevrenin ve nahoş hâdiselerin çamurdan farksız oluşu, çarpık fikirlerin ortalıkta kol gezmesi, fitne ve fesadın her tarafta boy göstermesi ve ahlâksızlığın resmî, gayr-i resmî basın organlarıyla her tarafa girmesi, büyüklerin çaresizlik içinde kıvranması, kadınların fitneye sebebiyet verecek şekilde açılıp saçılmaları ve gençliğin sahipsiz bırakılıp birer serkeş olarak yetişmelerine imkan hazırlanması, hayat şartlarının özellikle de okuma şartlarının ağır olması ve bir taraftan bazı iç ve dış İslâm düşmanlarının bunu istismar ederek fakir halkı iğfâl etmeleri ve fakir öğrencilere el atmaları, diğer taraftan Müslüman zenginlerin sahip oldukları maddi imkanlarını seferber etmeyip fakir talebelere yardımcı olmamaları ve okumuş tabaka ile birlikte neslin yıkılışına seyirci

kalmaları gibi hususlar, cemiyetin korkunç hastalıklara maruz kaldığını gösteren gayet açık delillerdir.

O kadar ki, insan bazı kesimlerde gördüğü yıkılışlar karşısında, "*Bülbül hâmuş, havuz tehî, gülistan harâb*" demekten kendini alamıyor. Evet bülbülleri susmuş, havuzları kurumuş ve bağ ve bahçeleri harap olmuş bir cemiyet hayatı bütün acıklı haliyle önümüzde durmaktadır. İnsanın, "*böylesine perişan ve enkâzdan ibaret olan bir dünyayı ve bir hayatı neyleyeyim*" diyesi geliyor. Fakat inanan insanlar olarak bizler böylesine yıkılışlar karşısında bile hiçbir zaman böyle demedik, demiyoruz ve ümidimizi kesmiyoruz. Bununla beraber îmân ve vicdan taşıyan bizler, diğer bir ifade ile ilimde, servette, makamda ve kuvvette imkanı olan bizler; bütün bu yıkılışlar karşısında elbette ki hissiz ve gayretsiz kalamayız.

Tahribât ve enkâz her yerde olduğundan, bu tahribâtın önünü almak veya enkâzı kaldırmak el birliği ile olacaktır. Yani herkesin ve her kesimin bütün imkanlarını seferber etmesiyle ve ciddî bir gayretin ve hummalı bir faaliyetin içine girmesiyle olacaktır.

***

b. **Çâre**:

Bil illeti, kıl sonra mudâvâta tasaddî,
Her merhemi her yâreye derman mı sanırsın.

Ziya Paşa'nın bu beyti ne kadar mânâlı ve mânâlı olduğu kadar da ne kadar fikir verici ve yol göstericidir!

Evet, hastaya ilaç vermeden önce hastalığın teşhîsi ve mikrobunun tespîti lazımdır. Çünkü her ilaç her hastalığı iyileştirmez. Aksine yanlış bir ilaç ve yanlış bir tedâvî hastalığı fazlalaştırabilir de. Meselâ: Küfür ve zulüm yobazlığı, anarşinin her tarafta dehşet saçması, ahlâksızlığın yayılması, büyüklerin şefkatsizliği ve nemelâzımcılığı, gençliğin bunalımı ve huzursuzluğu, küçüklerin

itaatsizliği ve serkeşliği gibi hususlar, cemiyetin maddî-manevî bünyesini kemiren birer hastalıktırlar. İşte ilk olarak yapılacak şey, bu korkunç hastalıkların teşhislerinin konması ve mikroplarının tespit edilmesidir.

Bütün bu hastalıkların ve huzursuzlukların mikrobu ve sebebi şüphesiz ki îmânsızlıktır, küfürdür. Bu mikrobun gün yüzüne çıkmasına ve vücutta yerleşmesine sebep olan zemîni hazırlayan faktörlerin başında, Hazreti Allah'ın nesle lâyıkıyla öğretilmemesi, Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın, Sahâbîlerin, İslâm büyüklerinin ve iyi bir çevrenin tanıtılmamasıdır. Meselâ:

* Bazı küçükler saygısız, çünkü Mukaddes Yaratıcı'yı tanımıyor ve ondan ötürü de mukaddes şeyleri önemsemiyor.

* Bazı büyükler şefkatsiz ve merhametsiz. Zîrâ Rahmân ve Rahîm olan Yüce Mevla'yı ve O'nun rahmet timsali olan şerefli elçisini tanımıyor, sevmiyor ve bu yüzden de peşinden gitmiyor.

* Rüşvet hâkim. Çünkü rüşvet verip alanlar, açık-gizli her şeyi bilen ve her şeyin rızkını ve ihtiyacını zamanında gönderen Hazreti Allah'ı tanımıyor. O'nun her şeyin rızkını yetecek kadar vermeyi taahhüd ettiğini bilmiyor. Hem âhiretteki hesâptan haberi yok veya ona gereği gibi inanmıyor.

* Bazı zenginler, servet yığmaya karşı çok hırs gösteriyorlar. Bu yüzden de cimrilik yapıyor ve fakir kimselere yardımcı olmuyorlar. Çünkü Yüce Allah'ı rızık verme noktasında gereği gibi tanımıyorlar.

* Bazı kadınlarda hayâ perdesi yırtılmış. Meşrû ve mubah olan yollarla yetinmiyor. Kocalarıyla yetinmeyip yabancı erkeklerle oturup kalkıyor ve değişik ilişkilere girebiliyorlar. Çünkü Yüce Allah'ı gereği gibi tanımıyor ve O'ndan korkmuyorlar.

* Cemiyette güven, itimat, dayanışma, birlik ve huzur yok, çünkü güvenin yerleşmesine sebep olan husus, Yüce Yaratıcı'ya

itimattır. Kalplerden o itimat kalkınca veya ikinci plana bırakılınca, ortalıkta güven ve itimattan söz edilemez olur.

Hasılı: O'nun yüce şefkat ve merhameti bilinmiyor ki, emirlerine itâat edilsin. Ve yine O'nun kudret ve adaleti bilinmiyor ki, yasakladıklarından kaçınılsın ve vazgeçilsin. Öyle ise her şeyden ve her meseleden önce O'nun ve O'na ait değerlerin anlatılması ve tanıtılması gerekiyor.

Herkesin doktor olması mümkün olmadığından bize doktorluk yapacakları yetiştirdiğimiz ve yetişmeleri için her türlü imkanı hazırlayıp önlerine koyduğumuz gibi; bizi asıl illetten kurtaracak olan hakkın ve hakikatin naşirleri ve hekimleri için de onlara lazım olan her türlü yetişme zeminini ve yetiştirme imkânını hazırlama ve önlerine koyma mecbûriyetindeyiz.

Bunun için de her şeyi devlete bırakmak ve devlet uğraşsın demek bilhassa şu zamanda hiç de vatanperverlik değildir. Binaenaleyh, en azından işin bir ucundan tutmalı, genç neslin barınıp kalacağı müesseseleri ve yetişip okuyacağı okulları yaptırıp açmalı, fakir kimselerin elinden tutup okullara kaydettirip onlara sahip çıkmalı ve onların fikrî ve ilmî planda yetişmelerini sağlayacak her türlü ilmî, ahlakî ve edebî kitap ve dergileri almaları için yardımcı olmalı.

İşte bizim gerek kendimize, gerekse bir başkasına yapacağımız en büyük iyilik budur. En büyük kötülük de bu türlü kudsî ve vatanî görevi terk ve ihmaldir. Gerek Yüce Hak katında, gerekse halk nazarında itibar ve şerefimiz de buna göre olacaktır. Evet bizler, Dâr'ül Erkam deyip tebrik gözyaşları dökerken, Es'ad bin Zürâre deyip hürmet hislerimiz kabarırken, Necâşî deyip tarihte sadece ona nasip olan gıyâbî tebcili ve mücessem takdiri ve mükâfâtı kendimizden geçerek seyrederken, değer ölçüsünün ve ölmezliğin ne demek olduğunu ve neye göre olacağını çok daha iyi anlıyoruz.

Yukarıda zikredilen çarelere başvurulduğu taktirde neslin yetişmesi İslam'ın terbiye sistemine ve asrın anlayışına göre

gerçekleşmiş ve neticede neslimiz faziletli bir nesil ve asrımız huzurlu bir asır olmuş olacaktır. Aksi taktirde ihmalimizin ve muhâlefetimizin cezası olarak hiçbir zaman huzursuzluktan kurtulamayız. Aslında bütün huzursuzlukların temelinde mutlaka fıtrî ve şer'î emirlere muhalefet yatmaktadır. Fıtrî ve kevnî kanunlara muhalefet etmek maddî huzursuzluğu, kelâmî ve şer'î kanun ve emirlere muhalefet etmek de ruh, akıl ve kalple ilgili olan huzursuzlukları doğurur.

Şunu iyi bil ki, iyi olsun kötü olsun ne bitmişse senden bitmiş ve yeşermiştir. Hoş olsun olmasın; gönlüne gelen şeyler bile senden gelmiştir. Bir dikenle yaralanmışsan o dikeni sen dikmişsindir. İpek olsun atlas olsun giydiğin elbiseyi sen eğirmiş ve sen dokumuşsundur. Yapılan iş, ona verilen karşılıkla aynı olmayabilir. Hiçbir ihsân ve lutfun hizmet renginde olması şart olmadığı gibi; hiçbir cezanın da isyan renginde olması şart değildir. Hem sana bir yerden bir töhmet geldiyse zulmettiğin kişi mihnete düşmüştür de, sen onun cezasını çekiyorsun. Sen hâlâ, "Ben bir şey yapmadım, kimseyi töhmet altına almadım" der durursun. Halbuki sen başka bir şekilde günaha girmişsindir. Tohum ektin, nasıl olur da meyve vermez?

Kötülükler böyle olduğu gibi, iyilikler de böyledir. Sen elinle bir şey bağışladın ve neslin yetişmesi için imkan hazırladın mı, bunun karşılığını faziletli bir nesil ve huzurlu bir cemiyet olarak alırsın. Zekat verip infakta bulundun mu, senin bu itâatin ahirette hurmalık ve ağaçlık olur. Senin buradaki sabır suyun orada Cennet ırmağına, buradaki kulluk terin orada bal ırmağına, buradaki ilim aşkın orada süt ırmağına ve yeni yetişen nesle kimsenin sahip çıkmadığı bir zamanda, senin burada himmet elini uzatman orada Hazreti Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) komşu olmaya dönüşecektir.

İşte bu gibi hikmetlerden dolayıdır ki bizler, en fazla îmân ilmini tahsil etmeye, Kur'ân hakikatlerini tebliğ etmeye ve sünnet-i seniyye düsturlarını tatbîk etmeye önem veriyoruz.

Ancak bizim îmân ilmine ve Kur'ân hakikatlerine bu kadar önem vermemizin daha başka sebepleri de vardır. Meselâ:

1. Îmân ilmi fertler arasında güveni, âsâyişi ve huzuru tesis eder. Zîrâ îmân bir kaynaktır. Güzel ahlâkın, sağlam karakterlerin ve iyi hasletlerin kaynağı îmândır. Îmân esaslarının kabul edilmesi, kalp ve kafalara sağlam bir şekilde yerleştirilmesidir. Îmânsızlık ise seciyesizliği doğurur ve güveni ihlâl eder.

2. Bir asır önce İngiliz müstemlekeler bakanı: "*Bu Kur'ân Müslümanların elinde varken biz onlara hâkim olamayız. Öyle ise Kur'ân'ın kaldırılmasına ve çürütülmesine çalışmalıyız.*" demiş. Evet düşmanına bak, onun kurduğu plana dikkat et ve tedbirini ona göre al. Seni nereden vurmak istiyorsa o tarafını sağlamlaştır ki, seni mağlup edemesin. Hem onun bu şekilde herzekârâne ve hezeyanvârî konuşmasına karşılık; sen de Bedîüzzaman Hazretleri gibi âvâzın çıktığı kadar haykır ve bağır ve de ki:

Elde Kur'ân gibi bir mu'cize-i bâkî varken,
Başka burhan aramak aklıma zâid görünür.
Elde Kur'ân gibi bir burhân-ı hakîkat varken,
Münkirleri ilzâm için gönlüme sıklet mi gelir?[22]

Evet, bütün Avrupa filozoflarının bin seneden beri planları îmânı ve Kur'ân'ı çürütmeye yöneliktir. Öyle ise bizler birinci vazîfe olarak, önce nefsimizle sonra da Avrupa'nın sapık filozofları ile uğraşmalıyız. Zîrâ onların simsarlığını yapan iç düşmanlarımızı ayarlayıp tahrik eden ve ortalığı ifsâd eden başta onlardır. Her türlü kötülük onların tahrikiyle ve fısıldamasıyla olmaktadır. Onlar çalıyor, içerdekiler oynuyorlar. O halde îmân ve Kur'ân'a bağlılığımızı o derece kuvvetlendirmeliyiz ki, onların ifsatları bütün bütün boşa çıksın ve fesat dolapları kendi başlarına dönsün.

22 Bedîüzzaman Said Nursî, *Sözler*, s. 338

3. Lüzum derecesine göre zamanımız tarikat zamanı değil îmânı kurtarmak zamanıdır. Öyle ise îmân hakikatlerinin sağlam bir şekilde insanların kalplerine yerleşmesi için çalışmalıyız ve ona çok önem vermeliyiz. Ve bilmeliyiz ki, bir tavuk ne kadar besili ise yumurtası o kadar kuvvetlidir. Marazlı bir tavuğun yumurtasına itibar edilmez. Yani bir insanın îmânı ne kadar kuvvetli ise takvâsı ve sâlih amelleri de o nisbette sağlam, kuvvetli ve çok verimli olur. Bir insanın îmânı ne kadar zayıf ise o îmândan kaynaklanan ameli de o derece zayıf olur.

4. Bizim meselemiz başta îmân hakikatleridir. Çünkü îmân kardeşliği en geniş kardeşlik dairesi ve îmân râbıtası en kuvvetli irtibat vesîlesidir. Nitekim, îmân sâyesinde bu memlekette yüzde doksan dokuz kimse ile uhuvvetimiz ve diyalogumuz vardır. Öyle ise her türlü dedikodudan uzak olarak büyük kitlelere hizmet götürmek için azınlığın olduğu değişik gruplar gibi daha dar dâirelerle değil; çoğunluğun kabul ettiği ve ekseriyetin bağlı olduğu îmân dairesiyle ilgilenmek ve onu birinci plana almak gerekir.

5. Vazîfemiz ikidir:

a. *İmân ve amel-i sâlih.* Evet kendimizi ıslah edip dünyevî-uhrevî felâket ve azaplardan kurtulmanın çâresi olan îmân, İslâm, ibadet ve takvâ gibi yüce değerlere sahip olmak ve bu vesîle ile Yüce Mevlâ'yı memnun etmek, son derece önemli bir görevdir.

b. *Tebliğ ve tebyin.* Yani kabul ettiğimiz hak ve hakikatleri yakınlarımızdan başlayarak çevremizdekilere anlatıp açıklamak ve onları da irşâd edip aydınlatmak ve ikna edip kurtarmak suretiyle manevî cihâdı yapmak ve bu vesîle ile Cenabı Hakk'ın rızâsını kazanmaktır. Tebliğ ve irşâd ikna ile olmalı. Yani aklî, hissî ve kalbî burhan, delil ve misallerle olmalı. Zîrâ, medenîlere galebe iknâ iledir, icbâr ile değildir.

***

c. **İnsan için en mühim mesele nedir veya ne olmalıdır?**

Ömür sermayesi pek azdır. Lüzumlu işler ise pek çoktur. İnsan bir kısım dâireler arasında hayatını sürdürmektedir ve bu dâireler iç içedirler. Meselâ: İnsan, kalp-mide-cesed dâiresi, hâne-mahalle-şehir dâiresi, ülke-kıta-yeryüzü dâiresi, insan-zîhayat-dünya dâiresi gibi iç içe olan bir kısım dâireler arasında yaşamaktadır. Bu dâirelerin her birisinde yapılması gereken bir kısım vazîfeler vardır. Fakat en küçük dâirede en büyük, en lüzumlu ve devamlı olan vazifeler vardır. En büyük ve en geniş dâirede ise geçici olan ve ancak arasıra yapılması gereken vazifeler vardır.

Hâl böyle iken büyük ve geniş dâirelerin daha çekici olması ve daha göz dolduruyor görünmesi cihetiyle, insanların pek çoğu küçük dâiredeki vazîfeleri bırakıp mânâsız ve gereksiz işlerle meşgul olmakta, ömür sermayelerini boş yerlerde tüketmekte ve kıymetli ömürlerini değersiz şeyler peşinde mahvetmektedirler. Meselâ: Böyle insanlar harp gibi, siyâset gibi ve spor gibi hâdiseleri her gün merakla takip ediyorlar. Öyle ki, bunlar sadece taraf tutmakla yetinmeyip; tuttuğu tarafın hatalarına ve zulümlerine taraftar olmaya, hattâ zulümlerini hoş görmeye ve yapılan hataları değişik yorumlarla savunmaya bile kalkışıyor ve zulümlerine ortak oluyorlar. Halbuki ortada hiç kimsenin inkar edemeyeceği kadar can alıcı ve cihan harplerinden bile daha büyük ve daha meraklı bir hâdise var. O hâdise îmânlı ölmek hâdisesidir. İşte insana düşen, var gücüyle çalışıp bu hâdisede başarıya ulaşmaktır.

Bu ise sünnet-i seniyye dairesinde sırât-ı müstakîm çizgisinde, haramları terk etmek ve farzları yapmak suretiyle yaşanan bir hayat neticesinde ancak yüzde doksan dokuz bir kesinlikte halledilebilir ve insan ancak bu sayede îmânını kurtarabilir. Öyle ise en mühim mesele hakikat mesleğinde îmân ve Kur'ân esaslarını şuurlu bir şekilde kabullenip gereğince hareket etmek, bu şekilde verimli hâle gelmek ve dünyevî-uhrevî saâdeti kazanmak için çalışmaktır.

24.
EĞİTİM SAHÂSINDA KOŞTURMAKTAN MAKSAD

1. **Maksad:** *Nefsimizi ve neslimizi terbiye ve ıslâh etmektir*:

İmân esaslarına, Kur'ân hakikatlerine, sünnet prensiplerine ve milletin yüce değerlerine hizmet edenlerin niyet ve gayeleri yüce Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Onların bütün meşgaleleri, işleri, dertleri, hattâ hâsılât ve mükâfatları, sevinç ve huzurları, nefislerini ve nesillerini ıslah ve terbiye etmek, yani sırât-ı müstakim dairesinde kâmil bir insan yetiştirmek olmalıdır.

Evet bizler böyle olmalıyız. Bu terbiye ve ıslâh yolunda programımız da, Kur'ân düsturları ile sünnet-i seniyye prensipleri ve bir de milli örf ve âdetlerimizdir. Ancak nefsimizi ve neslimizi terbiye ve ıslâh etme mesleğinde giderken üzerinde titizlikle durmamız gereken ve yerine getirmeye âzamî gayret göstermemiz gereken bazı hususlar vardır:

a. Kur'ân, hadis veya konuyla ilgili kitapları okuyarak veya dînî sohbetlere katılmak suretiyle îmanımızı sık sık tazelemek ve kuvvetlendirmek.

b. Haramları özellikle büyük günahları terk etmek.

c. Farzları özellikle İslâm'ın beş şartını yerine getirmek.

d. Namazı vaktinde, cemâatle ve tâdîl-i erkâna riâyet ederek kılmak.

e. Namazın sonundaki Âyet-el Kürsî'yi okumak ve tesbihleri çekmek.

f. Yaşantımızda imkânlar ölçüsünde sünnet-i seniyyeye ittibâ etmek.

g. Basîretli olmak. Yani günümüzün şartlarını ve anlayışını iyi kavramak, ne ile uğraştığımızı bilmek ve bilinçli olarak hizmet vermek.

h. Gerek kendimizi gerek neslimizi hem hâle hem de istikbâle göre hazırlamak. Bu ise şu iki şeyin sağlanması ile mümkündür: Kur'ân, hadis, tefsir vs. gibi ilimleri tahsil etmek. Fizik, kimya, biyoloji vb. asrî fenleri öğrenmek. Çünkü bu sâyede insanımız hem taassuptan hem de sapmaktan kurtulmuş olacaktır.

Şimdi bütün bu şartlar ve bu güzel hasletler nasıl gerçekleşecek ve nerede kazanılacak? Bütün bunların gerçekleşmesi ancak böyle olan kimselerin barındıkları veya bu şartlara riâyet etmeyi düşünenlerin öğrenip eğitilecekleri ve bu hususta birbirlerine yardımcı olacakları ilim ve irfân yuvalarının açılmasıyla ve insanlığın hizmetine arz edilmesiyle mümkündür. Nesli rehber, belletmen ve şuurlu öğretmenlerin nezâreti altında yetiştirmekle mümkündür. Neslin okuyacağı dînî, ilmî, fikrî ve ahlakî kitapları, dergileri ve gazeteleri istifâdeye hazırlamakla mümkündür. O halde himmeti âlî olan, İslâm'ın yayılmasını ve vatan evladının bilgi, düşünce ve ahlak noktasında kurtarılmasını cân-u gönülden isteyen hayırsever kimselerin bir araya gelerek vakıf, dernek veya şirket kurmak suretiyle bahsi geçen ilim ve irfân yuvalarını kurmaları ve onları vatan evladının hizmetine ve yetişmesine hazırlamaları gerekir. Yani aynı derdi çeken kimselerin teşkil edecekleri yüce bir heyetin, zaman zaman bir araya gelerek bir fikir birliğine, bir gaye ve bir hedef birliğine varmaları ve meselelerini meşveret etmek

suretiyle kendilerinden beklenen hizmeti yapmaya başlamaları ve böylece bunalan insanlığın imdâdına koşmaları gerekir.

Böylesine büyük işlerin ve ağır vazifelerin altına girmeye azmetmiş ve karar vermiş bir heyetin elbetteki, kendi aralarında riâyet etmeye söz verecekleri meşveret, yardımlaşma, dayanışma, sevgi ve dua gibi bazı prensipleri olmalı ve bu hususta birbirlerini teşvik etmelidirler.

***

2. **Maksad:** *İdeal bir nesil veya memleketin gerçek sahiplerini yetiştirmektir*:

Bu ülke bizimdir. Biz derken, şu milletin tarihinden gelen mukaddes değerlerine, ezanına, bayrağına ve birliğine saygılı olan bütün insanları kasd ediyor ve bunlardan hiç kimseyi dışlamıyorum. İşte bu noktada bizim pek çok sorumluluklarımız vardır. Bunlardan birisi memleketin geleceğini emin ellere teslim etmek, diğeri de milletin birlik ve beraberliğini sağlamak veya en azından buna katkıda bulunmaktır. Ancak emin elleri yetiştirmenin ve birliği sağlamanın en etkili ve kalıcı yolu hiç şüphesiz eğitim ve öğretimdir.

Evet vefâtımızdan sonra kâfirlerin ayakları altında ve zalimlerin nârâları içinde çiğnenmek istemiyorsak; vatanı iyi kimselere emânet etmeliyiz. Çünkü geleceğin büyükleri bugünün küçükleridir veya bugünün küçükleri geleceğin büyükleri olacaktır. Öyle ise bu vatanı muhafaza edecek olan yarının büyüklerini fırsat eldeyken ve imkan varken terbiye ve ıslah etme çarelerine başvurmalıyız.

Bizler sağlam, doyurucu, göz doldurucu ve fedâkâr ruhlu bir neslin yetişmesi için çalışıyoruz ve çalışmalıyız. Bunun için vakıflar ve şirketler kuruyor, bunun için müesseseler açıyor ve bunun için ilim ve irfan neslini yetiştirmeye çalışıyoruz. Ancak yetişmekte olan ilim ve irfan neslinin ve hizmet ehlinin keyfiyetli bir şekilde yetişmesi için, yapılan icrâatın ve verilen eğitim ve öğretimin

toplumun maslahatına ve hayatın gerçeklerine uygun bir tarzda olması gerekir.

Özellikle eğitim işleriyle uğraşmayı hayatlarının gayesi yapan kimseler, medenî fenlerle ve dînî ilimlerle donatılmış ve milletin yüce değerlerine saygılı olan îmânlı ve şuurlu nesil yetişsin diye çalışmalıdırlar. Çünkü şimdiye kadar memlekete en fazla böyle kimseler hizmet etmişler ve bundan sonra yine ancak böyle kimseler kalıcı ve verimli hizmetler verebilirler. Öyle ise bu gerçeği hem sık sık yeni yetişen nesle hatırlatmalı hem de sapık maksatların ve düşüncelerin kafalara girmesine, gözlere takılmasına ve hayalleri bozmasına fırsat vermemeli ve buna imkan bırakmamalıdırlar. Ta yeni yetişenler kıymetli vakitlerini mânâsız ve fuzulî eğlencelerle yitirme ve değerli ömürlerini boş şeylerin arkasında telef etme sefâletine düşmesinler. Her şeyden önce de güzel ahlak dolu bir hayatı bir düşünce, bir ideal ve bir kanâat olarak kalp ve kafalarına yerleştirmiş olsunlar.

Bizim meselemiz geleceğin maddi ve mânevî mimarlarını yetiştirmek meselesidir. Bu ise ülke yararına kurulmuş müesseselere ve milletin yüce değerlerine bağlı ve saygılı olan kadroya bağlıdır. Öyle ise bir taraftan her yerde bu tarz kurumlar açmalı, diğer taraftan bir an önce yararlı hizmetleri sırtlayıp götürecek ilim, irfan ve hizmet kadrosunu yetiştirip bu kurumlarda istihdam etmeliyiz. Çünkü bu kurumların yapılış gâyesi ile orada vazîfe alan ilim kadrosunun çalışma gayesi arasında ciddî bir ahenk ve sağlam bir muvazene olmalı ki, o ilim ve irfan fabrikasından ülkenin ve milletin yararına sağlam ve kaliteli mâl îmâl edilebilsin. Şayet müessese ile kadro arasında ciddî bir hedef ve maksad birliği olmazsa, yani müessese olsa fakat orada vazife gören kadro sağlam değilse veya kadro sağlam olsa fakat müessese iyi bir niyetle çalıştırılmıyorsa arzu edilen neticeye varılamaz. Halbuki gerek şu andaki insanlık gerekse gelecek nesiller bizden netice bekliyor. Zîrâ bizler sadece bugün için

değil; asıl istikbâl için çalışıyoruz ve şimdiye kadar kendimizi etrafa bu şekilde takdîm ettik. Ey ilim ve irfan nesli! Geliniz; şimdiye kadar değişik zamanlarda olduğu gibi, bir de biz Yüce Hakk'a ve halka verdiğimiz sözümüzden dönmeyelim ve toplumun ümit ve beklentilerini bir de biz boşa çıkarmayalım.

Bu vatan bizim vatanımızdır. Öyle ise bugünkü küçüklerin, yani okuyan kesimin yetişmelerini millî olmayan eğitime havâle etmek ve onunla yetinmek hiç de doğru bir hareket değildir. İşte bunun içindir ki, inançlı ve şuurlu insanlar olarak bizler talim ve terbiye ile alâkalı Kur'ânî düsturlar ve nebevî prensipler dahilinde neslimize sahip çıkmalı ve onları milli örf ve âdetlere ve yüce değerlere saygılı bir şekilde yetiştirmeliyiz. Tâ ki neticede, vatan evladı îmânlı, fazîletli ve itâatli bir nesil olarak yetişip kendi benliğini kurtarsın ve başkasının esîri ve oyuncağı veya pek çok kimsenin korkulu rüyası olan anarşist ruhlu kötü bir nesil olma durumuna düşmesin.

Hem bizler vazifemizi yapmış olmanın hâsıl ettiği huzur ile kabrimizde rahat uyuyalım. Hem arkamızda bir yâd-ı cemîl bırakarak arkadan gelenler bizi hayırla yâdetmiş olsunlar.

Hem "*Şüphesiz ki, bir hayra delâlet eden onu işlemiş gibidir.*"[23] hükmünce, hazırlayacağımız imkanlar sebebiyle gelecekte yapılacak olan hizmetlerden ve hâsıl olacak sevaplardan bizler hissedâr olalım.

İşte bu imkanlar ve bu hizmetler önümüzdedir. Geliniz, bu fırsatı, bu imkanı ve bu hizmeti kaçırmayalım. Tâ sürekli olarak hüznümüz sürûra, kederimiz sevince, derdimiz şifâya, bunalımlarımız huzura, boş vakitlerimiz faydalı ve semereli hizmete dönüşsün ve bu vesile ile de günahlarımız bağışlanmış olsun.

Memleketi emin ellere teslim etmek demek, yüce değerlere sahip çıkacak bir nesil yetiştirmek demektir. Öyle bir nesil ki, hem

---

[23] Kurtubî, *Câmi'ul-Beyân*, s. 13

îmânlı hem de akıllı olacak. Hem dindar hem de bilgili ve şuurlu olacak. Kalbi dînî ilimlerle donatılmış olduğu gibi aklı da müspet fenlerle aydınlatılmış bir nesil. Hamleci ve aksiyoner olduğu gibi, aynı zamanda terbiyeli ve faziletli bir nesil. Evet bizim mukaddes değerlerimize sahip çıkacak olan nesil îmânlı, hayalı, birlik ve beraberlik ruhuna sahip, hoşgörülü, fedâkâr ve buna benzer daha nice fikrî ve ahlakî yüce sıfatlarla bezenmiş olan bir nesildir.

Bizler bugünkü gerek cemiyet hayatından gerekse okul hayatından memnun değiliz. Halbuki geleceğin öğretmenleri, doktorları, hâkimleri, idarecileri, kahramanları ve esnafı bugünkü nesil olacaktır. Biz daha şimdiden bugünkü neslin tutum ve davranışlarından memnun olmadığımıza göre o zaman hiç memnun olmayız. O halde bizler el birliği ile geçmişi, hâli ve geleceği güldürecek olan mümtaz şahsiyetleri ve faziletli nesli bir an önce yetiştirmeye bakalım.

***

3. **Maksad:** *Fazîletli ve olgun nesil yetiştirmek*:

İslâm'a hizmet etmek denilince îmân ve Kur'ân hakikatlerini hakka'l yakîn derecesinde anlamayı ve başkalarına anlatmayı, nefsimizi ve neslimizi istikâmet dâiresinde Kur'ân düsturları çizgisinde ve sünnet prensipleri dahilinde terbiye ve ıslâh etmeyi anlamak lazım. Gerek kendimizin yetişmesi gerekse neslimizin yetiştirilmesi bu çerçeve içerisinde olmalıdır.

Bütün bunlarda temel maksad, insanlıkla ilgili yüce değerlerin tümünü cemiyet bünyesine yerleştirmek olmalı ve bu netice mutlaka hedeflenmelidir. Bunun için de önce yetiştiricilerin ihtiyaç duyulan şeylere cevap verecekleri bir kıvamda yetiştirilmeleri gerekmektedir. Evet, İslâm'a hizmet etmek gibi kudsî bir dâvâyı temsil eden kimselerin öyle bir tarzda yetişmeleri gerekiyor ki, her birisi gerek Sahâbîlerin, gerekse asrımızda bu hizmet yolunu

açanların sahip oldukları güzel hasletleri taşısınlar ve onlara hayırlı birer halef olma durumuna yükselsinler. Nitekim öyle olmuştur. Çünkü Saâdet Asrı'nda,

Vefâ ve sadâkatte Hz. Ebu Bekir,
Adâlet ve cesârette Hz. Ömer,
Hayâ ve teslîmiyette Hz. Osman,
İlim ve cesârette Hz. Ali,
Sır ve emânette Hz. Huzeyfe,
Sebât ve metânette Hz. Bilâl,
Hasbîlik ve fedâkârlıkta Hz. Mus'ab (radıyallahu anhum ecmaîn)

gibileri bu işi temsil ettikleri gibi, yirminci asırda, Hâfız Ali, Kahraman Tahirî, Sıddık Süleyman, Hasan Feyzi, Ahmet Feyzi, Hafız Zühdü gibiler, günümüzde de hasbî ve fedâkâr ruhlu Hacı Kemal'ler, Ârif'ler, Yusuf'lar, Ali'ler, Mustafa'lar, Recep'ler ile binlerce samîmî ve sâdık kimseler, İslâm'a hizmet etmeyi en güzel bir şekilde temsil etmekte ve başkalarına güzel örnek olmaktadırlar.

***

4. **Maksad:** *Sırat köprüsünü geçmek*:

Herkesin kendine göre bir derdi ve kendini meşgul eden bir düşüncesi vardır. Özellikle de aklı ve şuuru yerinde olan bir insan olsun da, dertsiz ve meşgalesiz olsun; bu görülmemiş bir şeydir.

İnsan sahip olduğu maddî-manevî hissiyâtını tatmin etme mecburiyetindedir. İnsan bu tatmini maddede arıyor ve madde ile tatmin olmak istiyor. Fakat, insan hissiyatı basit ve geçici şeylerle tatmin olmadığından, bazı duyguları dâimâ feveran edecek ve insanı dâimâ rahatsız edecektir. Kabaran hissiyatını teskin etme zaruretine düşen insan da durmadan boş çareler peşinde koşacak; fakat bir türlü neticeye varamayacak ve böylece dâimâ neticesiz ve verimsiz düşünce ve dertlerle kasıp kavrulacaktır.

Derdi çekilen muhtelif hususlar vardır ve herkesin kendine göre bir derdi vardır:

* Kimisi büyüyüp hadiseler içinde tek başına neticeye varma ve kendini kabul ettirme derdini çekmektedir.

* Kimisi okuma, bir diploma sahibi olma ve o haliyle başkalarına görünme derdini taşımaktadır.

* Kimisi etrafı gezme, muhtelif yerlerde nutuk atma, alkış toplama ve halkın omzunda yükselip bir koltuğa oturma derdine yakalanmıştır.

* Kimisi tarlasını, ağaçlarını tımar etme, servet sahibi olup onunla insanlara karşı çalım satma derdine kapılmıştır.

* Kimisinin de derdi, başkalarının zararı ve onların yok olması pahasına da olsa; kendisinin menfaati ve yaşamasıdır. Yani, şahsî çıkarlarını insanlığın zararında arayan hodkâm nefsini tatmindir.

Evet, kalp ve kafasını, ruh ve aklını, hattâ bütün duygularını bu gibi dertlere kaptırmış, batırmış ve boğdurmuş pek çok kimse vardır. Fakat bir düşünmek gerekmez mi?

Acaba bunları dert edinmek ve bereketli bir sermayeden ibaret olan ömrü bu gibi fâni şeyler peşinde ve boş yere tüketmek doğru bir şey midir?

Sâlim bir akılla düşünen bir kimsenin, 'Evet doğrudur, bütün bunlar ilk planda dert edinmeye değer' diyeceğine elbetteki ihtimal verilemez. Çünkü bütün bunlar geçici, fâni ve aldatıcı şeyler olup, asıl gâye ve maksat olmaktan ve insanın ebedden başkasına râzı olmayan duygularını tatmin etmekten fersah fersah uzaktırlar. Öyle ise insanın ilk planda derdi ve meşgalesi, düşüncesi ve maksadı ne olmalıdır? Yani insan önce neyi düşünmeli ve neyi elde etmeye çalışmalıdır? Özellikle de ilim ve irfan nesli olarak bizim derdimiz ne olmalıdır?

İşte bu gibi soruların cevabını Ömer b. Abdülaziz (radıyallahu anh)'in şahsiyetinde ve derin anlayışında arayalım ve bulduğumuz

cevaplardan ibret dersi almaya çalışalım. Nitekim Ömer b. Abdülaziz (radıyallahu anh), halife olduğu zaman, ilk yaptığı konuşmada şöyle demişti:

"*Dünyayı kazanmada son noktaya ulaştım. Bugün benim bütün derdim âhireti kazanmaktır.*"

İşte dert ve işte derman. İşte niyet ve işte netice. İşte ızdırap ve işte saâdet...

Dertlerin başı ve sonu duyguların tatminsizliğinden olduğuna, duyguların tatmini ise ebedî âlemi kabul edip oralara doğru açılan îmânî pencere ve menfezlerden onlara nefes aldırıp bir "ohh" çektirmek olduğuna göre; insana düşen dünya ve dünyaya âit her şeyi bir sebep ve bir vasıta olarak kabul etmek, varmak istediği âleme ve asıl vatana doğru giderken ebedî yolculuğunda kendine lüzumlu olan azığını buradan tedârik etmek, o âlemin nurânî meclisinin hasretini çeke çeke yol almak ve o âleme doğru azim dolu kararlı adımlarla mesâfe katetmektir.

Şu bir gerçektir ki, bizi burada durdurmazlar. Ciddî ve umumî bir sevkiyât var. Bu dünyadan er geç gitmeye mecburuz. Şu kadar var ki, şayet istemeyerek gidersek orada âsî ve yabancı muamelesi görürüz. Madem ki, nasıl olsa gideceğiz, öyle ise itâat ederek ve bin can ile isteyerek gitmeliyiz.

Hem ebedî yolculuğumuzda, yol esnâsında kendisine çok muhtaç olacağımız takvâ ve sâlih amelden ibaret olan yol azığımızı tedârik ederek yola çıkmalıyız. Zîrâ yol çok uzun, deniz çok engin, yük çok ağır, zaman gayet fırtınalı ve yolculuk ebedî olduğu için eli boş olarak böyle bir sefere çıkmak, aklın ve vicdanın hiç de kabul edeceği bir husus değildir. İşte asıl mesele insanın bu ebedî yolculuğu ve o yolculuk esnasında karşılaşacağı hâdiseleri düşünmesi ve önüne çıkacak bazı engelleri rahatlıkla aşabilme çarelerine başvurmasıdır. Yani ebedî huzuru kazanma derdini taşımasıdır.

Bununla birlikte sadece şahsî huzurunu değil; neslinin de huzurunu düşünmesi gerekir. Bunun alâmeti ise çalışmalarını bu istikâmette ayarlaması ve yoğunlaştırmasıdır. Zîrâ bâkîye müteveccih olarak atılacak her bir adım ve tüketilecek her bir nefes, bir yönüyle zâhirî ve bâtınî duyguları tatmin edip, insanı fânî ve faydasız dertlerden kurtardığı gibi, diğer yönüyle de "*Yetmez mi dert derman sana*" gerçeği ile insanımıza gerçek huzur ve saâdeti bahşedecektir. Demek ki, çekilen bu tarzda bir dert, hakîkatte dermanın kendisidir ve o derdi çekmek, hakîki çareyi bulmak ve gerçek kurtuluşu elde etmek demektir.

Hulâsa: Herkesin kendine göre bir derdi ve bir karın sancısı vardır. İnsan derdini halletmek ve hastalıktan kurtulmak için her çareye başvurur. Her türlü fedakârlığı yapar, çok temennâlarda bulunur ve pek çok kimsenin elini öper.

İşte bu noktada senin derdin, kendinle birlikte bir başkasının da sırat köprüsünden geçmesini sağlamak olmalıdır. Bu ise ancak kuvvetli bir îmâna sahip olmak ve takva dairesine girmekle garanti altına alınabilir.

Evet, bizim husûsî vazifemiz îmân hakîkatlerini ve İslâm şartlarını gereği gibi öğrenip başta kendi îmânımızı kuvvetlendirmek, sonra o hakîkatleri tahkîki bir surette ehli îmâna bildirip onların îmânlarına kuvvet verecek şekilde çalışmak ve neticede hem kendimizi hem de ehl-i îmânı âhirette yüce rahmetten ebedî olarak mahrum kalmaktan, kabirde tek başına cehennemî bir hapse atılmaktan ve ebediyen hayır yüzü görememekten kurtarmak ve sırat köprüsünden rahat bir şekilde geçmemizi sağlamaktır. Zîrâ bu güzel neticenin gerçekleşmesi ancak îmâna dayalı olan böyle yüce bir vazifenin ve Kur'ân-ı Kerîm'e dayalı olan böyle kudsî bir hizmetin lâyıkıyla yerine getirilmesine bağlıdır.

25.
YENİDEN DİRİLİŞE HAZIRLANIRKEN

Îmân ve Kur'ân hakikatlerini yaymayı ve insanların dünyalarını mamûr ve âhiretlerini mesûd etmelerine vesîle olmayı hayatlarının gayesi yapan kimselerin, başkalarına nazaran takdir ve tebcîl edildikleri veya edilmeleri icâb eden bazı hususlar vardır. Bu hususlar insanlığa yeniden asr-ı saâdet havasını getirmeye azmetmiş kimselerin temsil ettikleri hizmetlerinin ve dâvâlarının en açık ve en belirgin özellikleridir.

1. *Kaynak bakımından*: Yeniden dirilişi hazırlayanların kaynağı Kur'ân ile hadis, Ehl-i Sünnet ile icmâ-ı ümmettir. Bunlar fikir edinme ve mesâfe kat etme sahasında mümkün olduğunca doğrudan doğruya Kur'ân'dan ve hadislerden beslenir ve istifade ederler. Şayet bu imkana sahip değillerse o taktirde Kur'ân'dan ve hadislerden ilham alarak yazılan ve onlara itikatta, fikirde ve amelde sadâkat içerisinde olan tefsirlerden ve şerhlerden derslerini alır, yüce hakikatleri öğrenir ve öyle hareket ederler. Yoksa bunlar önlerine gelen herhangi bir şeyin adresini öğrenmeden okuyup dinlemezler. Nitekim Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) her hususta Kur'ân'a göre hareket ederdi. Evet O'nun ahlâkı Kur'ân idi. Yani

Kur'ân'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket ederdi. Sahabe-i Kiram (r. anhüm) de Kur'ân'a göre ve Kur'ân'ın Rasûl-i Ekrem'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) temsil edildiği şekilde hareket ederdi.

Yalnız şunu iyice bellemek gerekir ki, Kur'ân-ı Kerîm'i sırf ilim için, kültür için, zevk almak için, hattâ sadece sevap kazanmak için değil; Onu hayata hâkim kılmak ve Onunla hayatı değerli kılmak için okumak gerekir. Çünkü Kur'ân'ın asıl indiriliş gâyesi, insanların onun mübarek lafızlarını öğrenmeleri yanında, Ona sımsıkı sarılmaları, ahkâmıyla amel etmeleri ve mânâsını davranışlar manzumesi şeklinde temsil etmeleridir.

***

2. *Muhtevâ bakımından*:

a. Küfrün ve mâsiyetin çirkinliğini ve bunların huzursuzluğun yegane kaynağı olduklarını anlatırlar.

b. İmân hakikatlerini ve bunların lüzumunu ve huzurlu hayatın başlıca sebebi ve kaynağı îmân olduğunu anlatırlar.

c. İslâm'ın prensiplerini, özellikle en başta yapılması gereken farzlarla terk edilmesi gereken haramları anlatır ve İslâm'ın hayatın her safhasında tatbik edilebileceğini tarihten ve günümüzden misaller vererek gösterirler.

***

3. *Sistem, prensip ve metot bakımından*: Onlar, metot ve prensiplere şuurlu ve basîretli bir şekilde riâyet ederler. Mevsime ve yaşa göre davranmayı, neslin güzel ahlâkı kazanmasında teennî ile hareket etmeyi, meseleleri muhâtabın ilmî ve fikrî seviyesine göre takdîm etmeyi, herkese karşı dâimâ müsbet ve uyumlu hareket etmeyi ve aslâ ürkütücü ve nefret ettirici olmamayı çok iyi bilir ve becerirler.

***

4. *Hedef ve netîce bakımından*: Onlar, bir taraftan hem müsbet fenleri öğrenen hem de dînî ilimleri tahsil eden, diğer taraftan gayet münevver, fazîletli, başkası için yaşayacak kadar diğerkâm ve ölümü istihkâr edecek kadar da fedâkâr olan bir nesil meydana getirmeye çalışırlar. Öyle bir nesil ki, onlara hayatın her sahasında ihtiyaç duyulmaktadır. Adaletli hâkim, şecâatli kumandan, şefkatli doktor, fedâkâr ve hasbî muallim, doğru ve dürüst tüccâr ve vazîfesine sâdık memur vb.

***

5. *Gâye bakımından*: Onların bütün çalışmalarının sonun da elde etmek istedikleri şey, başta Cenab-ı Hakk'ın kendilerinden hoşnut olması ve onları sevmesidir. Sonra da bu İlâhî Rızâya bağlı olarak âhiretteki Şefâat-ı Uzmâ, Cennet, Rıdvân, Cenâb-ı Hakk'ın Eşsiz Cemâlini müşâhede etmek ve ebedî saâdete ermektir.

Saâdet asrındaki huzur ve inkişâf, bu özellikleri taşıyan Sahâbe-i Kirâm'ın çalışmaları sayesinde gerçekleşti ve eğer yeniden bir gül devri gelecekse, yukarıda zikredilen özelliklerle mümtâz olan yüce şahsiyetlerin ciddî gayretleri ve hummâlı faâliyetleri sayesinde gelecektir.

***

İslâm tarihi boyunca nice yüce ruhlu insanlar gelip geçmiştir ki, çalışmalarını sırf Allah rızâsı için umum insanların özellikle de fukara ve gurabanın bir kısım ihtiyaçlarını karşılamak üzere vakıflar açmış ve arkaya bu manada sadaka-i cariye bırakarak yaşamışlardır. Öyle ise günümüzde nesle çaplı hizmet vermek isteyen kimseler de vakıf kurmalı ve bütün çalışmalarını vakfın tüzüğüne göre yapmalıdırlar. Tâ hem sû-i istimaller önlenmiş olsun, hem de kötü niyetli kimselerin dedikodu yapmalarına meydan verilmemiş olsun. Ancak vakıf kurmaktan maksadımız gayet açık olmalıdır. Meselâ:

a. Halkın içinde bulunup onlardan bir fert olarak yaşamak ve böylece İslâm'ın ihyâsından ve neslin terbiyesinden ibaret olan kendi ruh ve fikir dünyamızı geniş kitlelere duyurmak ve bu sayede halkın vatan ve millet adına yapılan faydalı hizmetlere sahip çıkmalarını sağlamak.

b. İmân ve Kur'ân hakikatlerini muhtaç olan gönüllere duyurma hizmetini herkesi içine alacak ve herkesin yardımına koşacak şekilde umumîleştirmek.

c. Halkın sahâvet ve cömertlik duygusunu inkişâf ettirip onların âhiretleri için tedârikte ve özellikle de infakta bulunmalarını sağlamak.

d. Hayırsever kimselerin hayırlarını hayırlı yerlere ve verimli hizmetlere vermelerini ve ebedî saadetleri adına yatırımlarda bulunmalarını sağlamak.

e. Bize güvenen tanıdıklarımıza ve yakınlarımıza rehberlik yapıp onların bir kısım zararlı ve faydasız gruplara veya az verimli teşebbüslere girmelerini önlemek ve bu şekilde zihinlerin millet için maddi ve mânevî plânda faydalı olan sahalarda toplanmasını sağlamak.

f. Yeni yetişen nesle resmî plânda ve mevzûât çerçevesinde yardımcı olmak suretiyle onların, insanlığın geleceği adına hayırlı ve yüce değerlere karşı duyarlı bir şekilde yetişmelerine imkan hazırlamak.

26.
YENİLENMEK

Öğretim ve eğitime gönül veren kimseler olarak, bu noktadaki sorumluluğumuzu bir madde ile özetlemek mümkündür: *Yenilenmek.*

Evet nefsin ve neslin terbiyesinde başarıdan başarıya koşmamız için ve her mevsimde bizden beklenen verimli meyveyi, yani verimli hizmeti verebilmemiz için ilim ve irfan nesli olarak bizlerin sık sık yenilenmemiz gerekir. Çünkü kendini yenileme, devamlı var olabilmenin ilk şartı ve çok önemli bir esasıdır. Kendini yenileyemeyenler, uzun bir müddet taze kalamazlar, yeni fikirlere ve hizmetlere ayak uyduramazlar ve sonunda ya kendileri bir kenara çekilme ve yarı yolda kalma zorunda kalırlar veya başkaları onları bir kenara iter ve yarı yolda bırakırlar.

Devamlı bir şekilde yenilenmek, hiç pörsümeyip hep taze kalmak ve hiç solmayıp sürekli olarak canlılığını korumak demek, esaslarda sâbit kadem olmak ve temel kaynaklarla sürekli olarak irtibat halinde olmak; fakat mubah şeylerde, sanatta, teknikte ve düşünce sisteminde sürekli olarak yenilenmek ve asrın anlayışına ayak uydurarak gelişmek demektir. Aksi taktirde taassup ve

bağımlılık baş gösterir. Bu ise değişik şekillerde tökezlemelere, çürümelere, devre dışı kalmalara, yalnızlıklara itilmelere, verimsiz ve sevimsiz hâle düşmelere sebep olur. Bu da moral bozukluğuna ve derken bir kısım ihtilâflara ve tefrikalara zemin hazırlar.

Yenilenme adına şu iki hususun bilinmesi çok önemlidir:

a. Yenilenme sahaları:

1. Yüce Rabb'imize karşı olan durumumuzu ve temel vazifelerimizi sık sık gözden geçirmemiz ve bu hususta sürekli yenilenmemiz gerekiyor. Şurası çok açık bir gerçektir ki, bizim kul olarak en önemli vazîfemiz, Yüce Yaratıcıya karşı *tazarrû ve niyazdır*. Yani Allah'ın bir taraftan engin rahmeti diğer taraftan haşmetli azameti ve baş döndürücü icrââtı karşısında bizim yumuşamamız, iki büklüm olmamız, boynumuzu bükmemiz ve O'nun kulu olduğumuzu vicdanımızla ve bütün duygularımızla hissetmemizdir. Bunu gerektiren bir çok sebebin başında özellikle şu husus vardır:

Bizi muvaffak kılacak ve başkalarına sevdirecek olan Yüce Allah'dır. O bizden râzı olmadıktan ve hikmeti iktizâ etmedikten sonra bizi başkasına sevdirmez. Sevdirmeyince de hiç kimse bizi sevemez. Öyle ise önce O'nun rızâsını tahsil etmeliyiz. Rızâsını tahsil ise istikâmet dâiresinde olur. İstikâmet dâiresinin merkezi ve odak noktası ise ruhdur, kalptir, vicdandır, akıldır ve derecelerine göre diğer duygulardır. Binâenaleyh, bizler kalbimizle Yüce Yaratıcı arasındaki kulluktan ibaret olan alâkamızı tazarrû ve niyâz hüviyetindeki hâlimizle ayarlamalı ve kuvvetlendirmeliyiz. Bunu da Kur'ân, hadîs ve evrâd u ezkâr okumak ve bunlardan mülhem olan sohbet ve nasîhatleri dinlemek suretiyle gerçekleştirmeli ve bu yollarla kendimizi sürekli olarak taze tutmayı sağlamalıyız. Nitekim Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem'in mübârek hayatına baktığımızda, O'nun mübârek hayatının tazarrû ve niyazdan ibaret olduğunu anlamada hiç de güçlük çekmeyiz.

2. Liyâkat kazanma hususunda yenilenmeliyiz. Çünkü günün gelişen ve zorlaşan şartlarına göre faâliyet yapabilmemiz ve çevremize hizmet götürebilmemiz veya götürülen hizmetin doyurucu olabilmesi için, ilim, irfan ve usul planında her sene yenilenmemiz ve fikren gelişmemiz gerekir. İşte ancak o zaman Cenabı Hak bizleri istikâmet yolunda istihdam eder ve başarıdan başarıya koşturur.

Bu gelişmeyi ve yenilenmeyi sağlamak için de, her gün az da olsa ilmî, fikrî, ahlâkî ve geliştirici bir miktar kitap okumalıyız. Ayrıca bununla yetinmeyip haftada bir defa bir araya gelip ders yapmalı, fikir alış verişinde bulunmalı, yeni hizmetler ve yeni gelişmeler hakkında haberdâr olmalı ve alınacak yeni tedbirler hakkında birbirimizle görüşüp istişare etmeliyiz.

Hem yaz tatillerinde sâkin, havası güzel ve manzarası dinlendirici olan bir yere gidip iki-üç hafta kitap okumalı, tefekkür etmeli, muhasebemizi yapmalı, geçmiş-gelecek senenin mukâyesesini yapmalı, kâr ve zararlarımızı gözden geçirmeliyiz.

Hem fıtratımıza ve kapasitemize uygun olan bir hizmet ünitesinde mutlaka bir vazîfe almalı ve böylece sürekli olarak aktif olmaya, canlı kalmaya ve solmamaya çalışmalıyız.

3. Öğretmen-öğrenci münâsebetini sık sık gözden geçirmeliyiz. Bizim eğitici olarak öğrencilere karşı münâsebetimiz "*Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız.*" hadis-i şerifin emir ve tavsiyeleri doğrultusunda olmalıdır. Öyle ise Yüce Allah bize nasıl ki şefkat ve merhametle, af ve müsâmaha ile muâmele yapıyorsa, bizler de öğrencilere karşı şefkat, merhamet ve hoşgörü ile davranmalıyız.

Bizim öğrencilerle olan münâsebetimiz değişik fenlerin dilleriyle âlemlerin Rabbi olan Hazreti Allah'ı kullarına tanıtmak ve sevdirmek tarzında olmalıdır ki, O da bizi sevsin, bize yardımcı olsun ve bizi kullarına sevdirsin. Yüce Allah'ı kullarına

sevdirmek ise, ancak O'nun nâmıyla ve hesabıyla amel etmek şartıyla olur.

Bunu gerçekleştirirken:

a. İrfanı, vicdanı ve hakkı esas alarak hareket etmeli ve başkalarına bu niyetle yaklaşmalıyız.

b. Bir taraftan sevgi ve şefkati esas almalı ve öğrencilere öyle davranmalı, diğer taraftan da bundan anlamayanlara adâleti tatbik etmesini bilmeliyiz.

c. Bir taraftan af ve müsâmahayı esas olarak almalı, diğer taraftan da öğrencilerle olan diyaloğu sağlamasını bilmeli ve aradaki mesâfeyi çok açmamalıyız.

d. Bizim, öğrencilerle olan mesafemiz, ilmimiz, amelimiz ve vakarımız olmalıdır. Bu ise ilim ve fikir planında yenilenip, istikâmet çizgisinde yürümekle olur.

e. Bize emânet edilen talebeyi, onun düşünce, kanâat ve ahlâkının mecrasını tayin edip o şekilde sevk ve idare etmeliyiz. Yani onu topluma kazandırmalı ve geleceğe hazırlamalıyız.

4. Bize ümit bağlayan ve bizden çok şey bekleyen çevremize karşı tutum ve davranışlarımızda sık sık yenilenmeliyiz. Çevremizin kusur ve noksanlarına karşı dâimâ müsâmahalı ve hoşgörülü olmalıyız. Onlara karşı dâimâ mütebessim ve ümitli görünmeli, son derece nâzik ve zarîf olmalı ve onları ziyâret edip ziyâfet vermeliyiz. Mümkünse haftalık dersler ve sohbetler tertip etmeli, çevremizde meydana gelen ümit verici gelişmelerden, hizmet ve inkişâflardan çevremizde bulunanlar haberdâr etmeli ve merak ettikleri hususları bütün açıklığıyla aydınlatmalıyız.

Hâsılı: Kendimizi muhatap yerine koyup onlara öyle muâmele etmeli ve onların nasıl olmalarını istiyorsak başta kendimiz öyle olmalıyız.

***

b. **Bâkî bir dâvâ fânî şahıslara bağlanamaz**:

Hizmette birlikte çalışma, vesile olma veya temsilcilik vardır. Ama hizmetin şahıslara dayalı veya bağlı olması diye bir şey yoktur ve olamaz. Zîrâ îmân dâvâsı, Allah davasıdır ve bu itibarla da ebedîdir. Bu dâvânın temsilcileri ise Peygamberler ve onlara harfiyyen tâbi olan İslâm âlimleridir ve bilinçli Müslümanlardır. Halbuki Peygamberler Aleyhimüsselâm dahil herkes fânîdir. Aslında dâvâların bekâsı ve bekâlarının açık bir alâmeti, o dâvâları temsil edenlerin fânî ve geçici olmalarıdır.

Evet bir dâvâyı temsil edenler ayrılıp gittiği halde, o dâvâ ayakta dimdik duruyorsa o dâvâ haktır, ebedî ve dâimidir. Nitekim, güneşin sürekli varoluşunun alâmeti yansıdığı su kabarcıklarının akıp gitmiş olmasıdır. Zîrâ su aktığı halde arkadan gelen kabarcıklar yine güneşi gösterdiklerine göre demek ki, güneş sâbit ve dâimîdir. Öyle ise îmân ve Kur'ân dâvâsını temsil edenler dünyadan ayrılıp gittikleri halde; eğer dâvâ hâlâ geldiği gibi terü taze olarak ayakta duruyorsa, demek ki bu davanın hakiki sahibi bâkîdir, ebedîdir. Kaldı ki, bir hizmetin başında görünenlerin değişmesinde pek çok faydalar vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Kainâtta devamlı bir teceddüd vardır. Yani sürekli bir tazelenmek ve bir yenilenmek vardır ki, bunun aşkla, iştiyakla ve şevkle hizmet etmede büyük etkisi vardır.

2. Yapılan hizmetin ve meydana gelen İslâm fütûhâtının şahıslara değil; Yüce Allah'a verilmesi ve O'ndan bilinmesi için temsilcilerin fâni ve geçici olması gerekir. Tâ bu suretle hakîkî fâil ve hakîkî müessir hatırdan çıkarılmış ve unutulmuş olmasın. Hem bu sayede dâimâ O'na teşekkür edilmiş ve O'nun nâmıyla ve hesabıyla hizmet verilmiş olsun. Evet, şahıslar birer su kabı, birer hizmetçi veya birer elçi mesâbesindedirler. Halbuki bize lâzım olan su, haber veya hediyenin kendisidir. Fakat faydalanmamıza sebep olmaları itibariyle, kabın, hizmetçinin veya elçinin

de elbetteki bir değeri ve bir fazîleti vardır.

3. İlk saflarda yer alan temsilcilerin zamanla gurura ve kibre kapılmamaları, şımarmamaları ve başkalarına karşı tahakkümle hareket etmemeleri için sık olmamak şartıyla değiştirilmeleri ve arkadan gelen yeni neslin önünü açmaları son derece önemli bir husustur. Evet temsilcilerin yani yüce değerler doğrultusunda vatan ve millete hizmet yolunda koşturanların, özellikle yeni yetişenlerin gelişmesi için kendi rızâlarıyla yerlerini onlara bırakmaları son derece faydalı bir davranıştır ve mutlaka kendi lehlerinedir.

Evet aynı dâvâya daha güzel bir şekilde hizmet verecek nice kimseler vardır. Binâenaleyh hem onların hizmet etme şerefine nâil olmaları, hem de hizmetin yeni dünya şartlarına göre daha görkemli bir şekilde insanların nazarlarını kamaştırması ve onları kendisine bağlaması için önceki temsil ve hizmetçilerinin fâni ve geçici olmaları gerekmektedir.

Arkadan gelenlere çok önemli bir görev düşmektedir. O görev, hizmet adına bulduklarıyla yetinmemek, hazırı tüketmemek ve mirasyedi olmamaktır. Yani îmân esaslarına, Kur'ân hakîkatlerine ve sünnet düsturlarına sahip çıkmaktır. Ayrıca hizmet etme emânetini günümüze kadar getirip teslim edenlere vesîle olmaları yönüyle onları dâimâ hayırlı dualarla yâd etmek ve onların bıraktığı esaslara, hizmetlere ve faaliyetlere yenilerini ilâve etmek suretiyle, onlara hayırlı halefler olduklarını göstermek ve bunu davranışlarıyla ispat etmektir.

27.
ÇEVRE EDİNME YOLLARI

1. Bizim doğruluğumuza âit delil her bir hareket ve her bir hâlimizdir. Öyle ise sünnet-i seniyye dahilinde ve istikâmet dairesindeki kanâat ve davranışlarımızda bidâyetten nihâyete kadar tereddüt etmemek, geçici şeylere iltifat etmemek, başka şeylere ehemmiyet vermemek ve fâniden korkmamak şarttır. Nitekim Rasûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hâl ve hareketleri her hususta olduğu gibi, bu hususta da bizler için gayet güzel bir meşk ve gayet mükemmel bir misaldir.

2. Herkesle durumuna göre anlaşma ve uzlaşma yollarını arayıp bulmalı ve kimse ile münakaşa etmemeli. Bu noktada insan her sahanın adamıyla irtibat kurmalı ve o sahada onun sözünü dinlemelidir. Bir gün ona işinin düşeceğini düşünmeli ve o nisbette onunla diyaloğa geçip samimiyetini artırmalıdır. Bu hakîkat terbiye mevzuunda ve dînî meselelerde olduğu gibi; ahiret yolculuğu itibariyle ebed yolunda karşılaşacağımız problemlerin halli ve karşımıza çıkacak engellerin kalkması hususunda da böyledir. Özellikle insan, berzah âleminde ve ebedî seferinde en çok kimlere işi düşecekse onlarla daha sıkı bir irtibata ve diyaloga geçmelidir ki, hem dünyada hem de âhirette rahat yüzü görsün.

3. Her şeyin kıymetine kanâat etmeli ve haddini aşıp da kusursuz olan İlâhî hikmete tecâvüz etmemeli. Zîrâ her hangi bir şeyde

haddini aşmak ve ifratta bulunmak İlâhî kudrete ve Rabbânî hikmete iftirâ etmek yerine geçer. Nasıl ki elmas, altın, gümüş, kurşun ve demirin her birinin birer kıymeti ve kendilerine mahsus birer özelliği varsa, İslâm'ın maksat ve isteklerinin de öyle ayrı ve farklı kıymetleri vardır.

Hem meslek ve fenlerin, zevk ve renklerin olduğu gibi, insanların da öyle farklı kıymet ve özellikleri vardır. Mühim olan, ifrat ve tefrite girmeden herkesin ve her şeyin hakkını ve lâyıkını vermektir. Yani ne biz muhatabımızdan fazla hürmet ve fayda beklemeliyiz, ne de o bizden fazla ücret istemeli.

4. İnsan ne kadar büyük olursa olsun mutlaka kendini küçük görmeli; her Müslümana selâm vermeli, onlara yemek yedirmeli, çevresini ziyaret etmeli ve başkalarının gelip gitmelerini engelleyecek yüz ekşiliğini bırakıp çevresini hep tebessüm ve beşâşetle karşılamalıdır. Zâten hizmeti omuzlayıp götürecek kimsenin eskilerin tâbiriyle "*Yüzünde letâfet, vücudunda mehâbet, tavırlarında nezâket bulunan*" birisi olması lazımdır.

5. Fatih ve akıncı ruhlu olmak lazım. Çünkü ancak fâtih ve akıncı ruhlu olanlar her devrin ihtiyacına ve her mevsimin durumuna göre meyve verirler. Bunlar önce çevreyi iyi tespit eder ve gereken tedbiri alırlar, sonra da kendilerinden beklenen hizmeti ve neticeyi verirler. Muz ve hurma ağaçları gibi.

6. Hasım ve düşman vaziyetini alanlara karşı şiddet ve öfke ile değil; müsamaha, sabır ve sempati ile mukabele etmeli ve onları bu şekilde içine düştükleri hatadan kurtarıp doğru yola getirmeye çalışmalı. Bu cümleden olarak çevreye bir şey anlatabilmek için onlarla ciddî ve samîmî bir münasebet kurmak ve bazı davranışlarına karşı son derece müsamahalı olmak şarttır. Çevre nasıl davranırsa davransın; onlara hediye vermek, ziyafet çekmek ve onları ziyaret etmek suretiyle onlarla olan münasebet devam ettirilmeli ve bu alâka sürekli pekiştirilmelidir.

7. Başka meşrepten olanlarla uğraşmamalı ve asla aleyhlerinde

bulunmamalı. Selâm gönderme, ziyaret etme ve hediye verme gibi güzel davranışlarla onlarla sıkı ve samimi bir irtibat sağlamalı, sağlanan sevgi ve ülfeti devam ettirme yollarını araştırmalı ve bu sayede milletin birlik ve beraberliğine hizmet edilmeli.

8. Gerek Sahâbe-i Kirâmı gerekse zamanımızda Sahâbe gibi yaşamaya ve hizmet vermeye çalışan kimseleri samîmî olarak sevmeli ve onları çevreye sevdirmeliyiz. Evet, bütün dost ve büyüklerimizi derecelerine göre sevgi ile gönül dünyamıza yerleştirmeli ve bununla, Yüce Dinimize ve insanlığa hizmet etme yolunda yalnız olmadığımızı göstermeliyiz.

9. Bir meseleyi değerlendirmede halkın kendine göre bir değerlendirme ölçüsü vardır. Halk hizmeti ve dâvâyı temsîl eden kimselere bakıyor, onların yetiştirdiği talebeye bakıyor ve kitaplar veya imamlar ve hocalar hakkında ona göre hüküm veriyor. Meselâ: 'Yetişenler, okuyanlar ve etrafında bulunanlar işe yaramıyorlar.' diyor ve hem dostluğu bırakıyor, hem de yardımı kesiyor. Bu durumda bizim çok dikkatli olmamız gerekiyor. Tâ gerek hakîkatlere, gerekse büyüklerimize gölge etmiş olmayalım ve bizim yanlış bir hareketimiz yüzünden başkaları bir kısım yanlış kanâatlere ve çarpık fikirlere kapılmış olmasınlar. Aynı zamanda İslâm dâvâsı zarar görmüş, büyüklerimizin itibarları düşmüş ve hizmetleri boşa gitmiş olmasın.

Evet bizim kulluğumuzun ve hizmetimizin yanı başında dikkat etmemiz gereken bir diğer husus da milletin bizden beklediği fedakâr, maharetli, basîretli, diğerkâm ve beşerî münasebetleri iyi olan kimseler olmaktır ve böyle kimseler yetiştirmektir.

10. Teşvik ve ümit: Meseleleri anlatırken, onların az bir gayretle ve rahatlıkla yaşanabilecekleri hususunda ümit vererek anlatmak gerekir. Çünkü günümüzde insanların içine düştükleri bir kısım karamsarlıklardan kurtulmaları için bu tarz bir anlatmaya şiddetle ihtiyaç vardır. Evet kalbe ve ruha şiddet ve korku salmak yerine, yumuşaklığı ve ümidi gözler önüne sererek anlatmak

lâzım. Yani bizler bir fikir mevzuunda kanâat uyandırıp insanları o fikir etrafında gayrete getirmek için teşvik ve ümit kamçılarını kullanmayı bir esas olarak ele almalıyız ki, bu tarz bir davranış ile yüce hakikatleri hayalden ibaret ve asla yaşanmaz bir kuruntudan ibaret olmaktan kurtarmış ve az bir gayretle herkesin o meseleyi rahatlıkla yaşayabileceği ve sonunda kurtulabileceği fikrini ve ümidini vermiş olabilelim.

11. Çevre edinme yollarını şu şekilde özetleyebiliriz:

a. Her hâlükârda sıcak bir yürek taşımak ve bu sıcaklığı mütebessim bir çehre ile çevreye yansıtmak.

b. İnsanlara ümit vermek ve onları motive etmek. Bunun için de dünyanın değişik yerlerinde yapılan hizmetleri ve gelişmeleri sık sık gözler önüne sermek ve onlara moral vermek.

c. Yaptığımız veya yapmak istediğimiz işin gerekçesini ve faydasını anlatarak ve o hususta muhataplarımızı iknâ ederek icraatta bulunmak veya onlara iş yaptırmak.

d. Şefkat, merhamet ve muâvenet prensipleriyle hareket ederek mukaddes değerlerin yücelmesi yolunda çalışanları konumlarına ve durumlarına göre taltif etmek ve gönüllerini almak. Velev ki hoş ve güzel bir kelime ile de olsa.

e. Yaptığını veya yapma niyetinde olduğunu anlatmak. Diğer bir ifade ile yapmadığını veya yapma niyetinde olmadığı bir şeyden söz etmemek.

f. Meseleleri, âyet ve hadîslere dayandırarak anlatmak, sâlih insanların samimi hallerini örnek göstererek irşadda bulunmak ve bu tarz bir hareketle mukaddesâtı ve hizmeti sevdirmeye çalışmak.

g. Teennî ile ve tedricilik esası ile hareket etmek, yani sebeplere riâyet ederek ve zamanını bekleyerek neticeye varmaya çalışmak. Bununla beraber, neticeye illâ da 'ben varacağım' düşüncesine kapılmamak. Çünkü mühim olan, şunun veya bunun neticeye varması değil; hedef olarak belirlenen neticeye varılmasıdır.

28.
AHD-Ü PEYMÂNIMIZ

a. **Bizim Ahd-ü Peymânımız**:

Bizim ahd-ü peymânımız, Yüce Rabbimizin mukaddes ismini ve Rasûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek adını ve Kur'ân-ı Kerim'deki yüce hakikatleri imkanlarımız ölçüsünde dünyanın her tarafına götürmek ve herkese duyurmaktır.

Evet bizim inanmış kimseler olarak zımnen de olsa gerek Yüce Rabbimize samimiyetle verdiğimiz gerekse kendi vicdanımızda içtenlikle seslendirdiğimiz bir sözümüz var. O da, bütün âlemlerin Rabbi olan, rahmeti sonsuz, kudreti nihayetsiz ve hikmeti gayet şümullü olan ve irâdesi küllî olup asla kayıt altına girmeyen Yüce Allah'ı, kâinâtın en parlak iftihar tablosu ve biricik saâdet vesilesi olan Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve biricik hidâyet rehberi olan Kur'ân-ı Kerîm'in parlak hakîkatlerini dünyanın her tarafına yaymak ve bütün gönüllere duyurmak ve sevdirmektir. Herkese anlatmak ve her tarafa yaymaktır.

Bunu gerçekleştirmenin en güzel yolu elbette ki tâlim ve terbiyedir. Yani yeni yetişen nesille, başta kâbiliyetli olanlar olmak

üzere, eldeki imkanlar ölçüsünde hepsiyle özel olarak ilgilenmek, onları ilmin hâli ve geleceği aydınlatan projektörleri altında ve İslâm'ın ortaya koyduğu enfes terbiye prensipleri içerisinde yetiştirmek, böylece onları dünyalarını mamur ve âhiretlerini mesûd edecekleri bir şekilde yetiştirmek, hattâ başkalarına da faydalı olacakları bir olgunluğa erdirmektir.

Dîne hizmet etmeyi hayatlarının gayesi yapan kimseler okuma hayatında yükselip ilim ve irfan sahibi olmalı ve geleceğin Türkiye'sinin gerçek mimarları mevkiine yükselmelidirler. Böyle kimseler gelecek nesillere huzur dolu bir dünya bırakacak ve bu hizmetleriyle gerek geçmiş büyüklerimizin gerekse hâl-i hazırdaki insanların nazarında "*gözde nesil*" olma şerefine yükseleceklerdir. Böyle kimseler belirli ve anlamsız kalıplar içinde katılaştırılıp kemikleştirilen kimseler olmayacaklar ve olmamalıdırlar. Zîrâ kendilerine baş tacı yaptıkları mukaddes İslâm Dîni, zamana ve mekana bağlı olarak indirilmiş veya dondurulmuş üç-beş prensipten ibaret bir sistem değildir.

Ancak aşk ve şevk, azim ve kararlılık dolu bir gayretle sağa-sola hizmet götürürken, aklına estiği gibi ve sorumsuzca değil de; belli başlı bazı esaslar içerisinde kalarak hareket etmek lazımdır. Bu esaslardan iki tanesi çok önemlidir:

1. Büyüme ve gelişme, hiç bir zaman mevsimsiz, vasıtasız ve faraziyelerden ibaret hayâller ve bir kısım kuruntularla olmayacağı gibi; hiçbir dâvâ da halk tarafından hüsn-ü kabul ve rızâ ile karşılanmadan gerçekleşemez ve hayata geçirilemez.

2. Çok meşhur bir söz olan "*Hedefe varmasam bile uğrunda ölürüm.*" fikri ve hayali gayet aziz ve mübecceldir. Fakat her zaman yetmez ve insanı neticeye ulaştırmaz. Sadece bir kısım şahsî ve uhrevî menfaatler sağlar. Hattâ bazen öyle olur ki, böyle bir düşünce o zamana kadar sağlanan neticelerin üzerine bir serap veya bir harab perdesi de atabilir. İşin kötüsü; o zamana kadar

gerçekleşen hizmetlerin işe yaramaz parçalar halinde paramparça yapılmasına da bahane olmuş olur.

Öyle ise ahd ü peymânı yerine getirmek ne kadar mühim ise, ehl-i sünnet ve'l-cemâatin sağlam düsturları içerisinde hayat sürdüren ve işin ehli olan dindâr ve muhâkemeli kimselerle sık sık bir araya gelerek onlarla meşveret etmek suretiyle hareket etmek de o kadar mühim ve o derece lüzumludur.

***

b. **Size Sorulursa Ne Diyeceksiniz?**

1. Bâtıl dâvânın temsilcileri olan bazı kâfirler ve sapıklar ve nesli şu milletin târihten gelen yüce değerlerine düşman olarak yetiştirmek isteyen bazı kara ruhlu kimseler, kendi bâtıl dâvâlarının yayılması için değişik şekillerde müesseseler açarken, fakirlerin elinden tutarken, vatanperverlik ve insancıllık kisvesi altında, onların inançlarını ve düşüncelerini bozmak için kitap, dergi ve gazete bastırırken ve insanlığın mukaddes değerlerini dinamitlemek uğrunda var güçleriyle çalışırken; siz bir Müslüman olarak, hak olan İslâm dîninin yayılması istikâmetinde ne yaptınız?

Gençlerin yüce değerlere sahip olarak daha iyi yetişmeleri hususunda ne derece gayret gösterdiniz?

Okuyan genç kesimin îmânlı ve irfanlı yetişmeleri yolunda müessese açanlarla irtibatınız var mıydı? Şâyet var idi ise, ne seviyede idi?

Yerinizi onların içinde veya yanında alıp onlara yardımcı oldunuz mu? diye mahkeme-i kübrâda size sorulunca; siz ne cevap vereceksiniz?

2. Gerek kendi yuvanızı, kendi izzet ve şerefinizi koruma, gerekse kıymetli servetinizin ve sülâlenizin devam etmesini sağlama hususunda gösterdiğiniz hassâsiyeti ve verdiğiniz önemi

Kur'ân'ın izzet ve şerefi için, Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân'la getirdiği İlâhî esasların dünyanın her tarafında bütün insanlar tarafından kabul edilmesi ve onların sağlam bir koruma altına alınması için ve geleceğin dünyasını kuracak olan bugünkü küçüklerin İslâm terbiyesiyle yetiştirilmesi için aynı hassâsiyeti taşıdınız ve aynı önemi gösterdiniz mi? diye ma'dele-i ulyâda size sorulunca ne hesap vereceksiniz?

3. Türkiye İslâm'a hizmet imkânı en çok olan ve hizmete en fazla müsâit olan bir ülke idi. Bu imkânın ve bu fırsatın bir an önce değerlendirilmesi gerekirdi. Bunun değerlendirilmesi ise, okuyan kimselerin içinde barınacakları müesseselerin hazırlanması ve gençliğin bu müesseselerde yüce ahlakla ahlaklanmış olarak yetiştirilmeleri demekti. Böyle bir hizmetin meydana gelmesinde bütün imkanlar seferber edilmeliydi ve hiçbir fedâkârlıktan kaçınılmamalı idi.

Âlimleriniz bu gerçeği gerek sözlü olarak gerekse yazılı olarak size duyurdukları ve böyle bir hizmete dâvet ettikleri halde; siz neden onları dinlemediniz, neden Kitâbınıza, Yüce Dîninize ve geleceğin büyükleri olacak olan neslinize sahip çıkmadınız? diye yarın hesap gününde size sorulursa, ne diyeceksiniz?

***

c. **Karar Verelim**:

İslâm bir kale gibidir. Bazı meseleleri asrın durumuna göre aşınır ve zamanla tahribata uğrar.

İslâm bu asırda insanlar nazarında ve içtimâî hayatta bir kısım fitne ve fesatlar yüzünden maalesef temelden sarsılmıştır. Bu yüzden de ciddî ve uzun ömürlü bir tamire ihtiyaç vardır. Bu tamir ilim, basîret, meşveret, uhuvvet ve gayret esasları üzerine olmalıdır. Hem de zaman fevtetmeden bir ân önce gerçekleştirilmelidir. Çünkü bu tamir işi, bir an önce ve zikredilen esaslar

dâhilinde yapılmazsa, kale iyice sarsılacak, içindekilerle birlikte yıkılıp gidecek ve insanlığın kıyâmeti kopacaktır.

Günümüzde İslâm kalesinin tamiri ve muhâfazası ancak Yüce Kitab'ın muhkem esasları dahilinde, yüce sünnetin sağlam kâideleri üzerinde ve hakîki ilmin ve gerçek mârifetin mâzîyi, hâli ve istikbâli aydınlatıcı kuvvetli ışıkları altında gerçekleşebilir.

Öyle ise azizim! Gel; sen ve ben, yıllar yılı içten ve dıştan amansız saldırılara maruz kalmış; yani düşmanların hücumuna, dostların da vefâsızlığına uğramış bu kaleyi şanına yakışır bir şekilde onarmaya, onun tamirini hayatımızın yegane gayesi olarak bilmeye, varlığımızı bu yolda harcamaya ve nefeslerimizi bu sahada tüketmeye karar verelim ve bu karardan asla dönmeyelim. Gerekirse candan olalım; fakat canandan asla vazgeçmeyelim.

Hem bir havâri edâsıyla, durup dinlenme bilmeyen bir azim ve gayretle öyle bir azim ve iştiyakla coşalım ki, düşman bâtıl dâvâsı adına geleceğinden ümitsizlik içinde telaşa kapılıp yeis ve gayzından çatlayıp gitsin. Dost da hak olan dâvâsı adına geleceğinden ümitvar olup etrafa nurlar saçmaya aşk ve şevkle devam etsin.

Şu şartla ki, atmosferimiz evlatlarını bağrına basan bir annenin şefkatli ve güvenli sinesi gibi çok candan olup çevreye hattâ bütün dünyaya sevimlilik ve sıcaklık, güven ve ümit arzetmelidir. Evet, bizim sinemiz sevgi ve hoşgörünün timsâli, güven ve ümidin sembolü olmalıdır. Çünkü sevgi ve hoşgörüden nasîbi az olanların say ü gayretleri kesinlikle boşa gider ve güven ile ümit vadetmeyenlerin hizmetleri hiç bir zaman hüsn-ü kabul görüp dikiş tutmaz.

Hem unutma! Bugün büyüklerimiz sana, belki asırlar öncesi görülmüş, müjdelerle dolu bir rüyanın gerçekleşmesi nazarıyla bakıyorlar. Öyle ise, ey neslim! Sen ilim, mârifet ve ıslah adına yapacağın hamlelerde bir taraftan onları yalancı çıkarmamak için,

diğer taraftan da bugün için sahip olduğun gözde olma şerefini ve kazandığın yüksek itibarını kaybetmemek için var gücünle çalışmalısın. Şayet çalışmayı bir vazife olarak görür ve samimi olarak çalışırsan;

* Senin cüz'î gayretlerin, cennet meyveleri suretine,

* Ömrünün dakikaları, cennette seneler hükmüne,

* Ter kabarcıkların, ebedî susuzluğunuzu giderecek havz-u kevserler kıymetine,

* Gözyaşların, cehennem alevlerini söndüren çağlayanlar cesâmetine,

* Katreden ibaret himmetlerin, rahmet deryası keyfiyetine,

* Rasûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı olan sevgin, cennette O'na komşu olma bahtiyarlığına,

* Rasûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğun aşk ve şevkin, mahşerde sana sahip çıkması ve kudsî eliyle sana Havuz'undan su içirmesi saâdetine,

* Yüce Allah'a gösterdiğin cüz'î teveccühün, O'nun engin merhametinin berzahta ve mahşerde sana iltifat edip bağrına basması müjdesine dönüşecektir; inşâallah.

29.
ÇEKTİKLERİMİZ, CEHÂLETİMİZİN VE GAFLETİMİZİN CEZASIDIR

Bizim en korkunç olan ve onlara karşı mutlaka tedbirimizi almamız gereken üç düşmanımız var. Bunlar cehâlet ve gaflet, fakirlik ve zaruret, iftirak ve ihtilâftır.

Fakirlik ve zaruret, yoksulluk ve miskinlik olup geçimini sağlayamama veya çok güç sağlayabilme hâlidir. Fakirlik düşmanı, çalışmak ve servet sahibi olmakla ve servetinin bir kısmını fakirlere vermekle yenilir. İftirak ve ihtilâf düşmanı ise, diyalog ve hoşgörü, sevgi ve saygı, ziyaret ve nezaket, şefkat ve muâvenet esaslarıyla yok edilir.

Bu bölümde, fakirlik ve iftirak konuları üzerinde fazla durulmayıp; daha çok cehâlet ve gafletin ne derece korkunç birer hâl oldukları ve bunların bir an önce bertaraf edilmeleri gerektiği hususu üzerinde durulacaktır.

Cehâlet: Câhillik ve bilgisizlik olup ilimden mahrum kalma veya tecrübesiz olma hâlidir. Bir de cehl-i mürekkep vardır ki, o da bilmemekle beraber bilmediğini de bilmemektir. Bundan daha

beteri olan bir hâl daha vardır ki, o da bilmediğini bilmemekle birlikte, o şeyi bildiğini iddia etmek ve onu körü körüne, ahmakça ve hezeyanvari bir surette savunmaktır.

İşte böyle bir cehâlet düşmanı, ancak insanın dış ve iç bütün duygu ve kâbiliyetlerine hitap eden bir eğitim ve öğretim sistemiyle yenilir. Diğer bir ifade ile cehâlet ve gaflet düşmanı, ileriyi düşünüp sürekli olarak yeniye ve yeniliğe ve müsbet manadaki her türlü gelişim ve değişime açık olmakla ve ilim ve terbiye konusunda sürekli okuyarak beslenmekle yenilir.

Yirmi birinci asra girdiğimiz şu yılların en belirgin özelliklerinden birisi insanlığın özellikle de Müslümanların gafletidir. Bu gaflet, dünyada kendileriyle ilgili olarak cereyan eden hâdiselere karşı olduğu gibi, daha çok âhirete ait meselelerle ilgilidir.

Gaflet, vurdum duymazlıktır. Geçmişin muhâsebesini yapmamak ve geleceğin tedbirini almamaktır. Etrafta olup biten hâdiselerden ve koparılan fırtınalardan, hatta kopan kıyametlerden habersiz olmak, habersiz yaşamak, nemelâzımcılıktan gelmek, ibret dersi almamak, lâubâlî bir şekilde yaşamaya devam etmek, yapılan bunca kelâmî tekvînî ve içtimâî uyarılara rağmen hâlâ uyanmamak, cereyan eden bunca rezil ve sefil hâdiseleri ve yaşanan bunca insanlık ve özellikle şeref ve nâmûs dramı karşısında aklını başına alıp düşünmemek, ürpermemek ve kendine gelmemektir.

Gaflet bir meskenet hâli olup neticesi mezellet ve esârettir. Bundan ötürüdür ki, cehâlet ve gaflet, tarih boyunca hep sefâlet ve sefâheti doğurmuştur.

Gafletin zıddı zikir ve fikirdir, basîret ve firâsettir, uyanmak ve silkinmektir ve gereğince çalışmak ve gayret göstermektir. Bunun neticesi ise üstünlük ve yüceliktir, gâlibiyet ve hâkimiyettir, hürriyet ve izzettir, nâm ve şereftir.

Gaflet, bir menşe ve bir mikroptur. Öyle ki, ondan şimdiye kadar hep sapıklıklar, cehâletler, inhiraflar, ihmâller ve irtikaplar doğmuştur.

Bizim bu gaflet hâlimiz, düşmanlarımızın iştâhını kabartmakta, bize ve mukaddesâta karşı olan kin, gayz ve hınçlarını bilemekte ve işimizi bir an önce bitirmeleri için âdetâ bir tahrik ve teşvik kamçısı olmaktadır. Gaflet: Kur'an ve Sünnetle ilgili düsturlardan gaflet, Tevhid ve îmandan gaflet, Rahman ve Rahimden gaflet, kabirden ve hesaptan gaflet, sevap ve azaptan gaflet, adâlet ve helâkten gaflet, dünyanın fânî olan mahiyetinden ve âhiretin bâkî olan mahiyet ve hüviyetinden gaflet, Likâullah'ın fazilet ve yüceliğinden gaflet, ebedi saâdetten gaflet…

İnsanı gaflet bataklığına atan hâller vardır:

a. Nefsin gençlik, şehvet, şöhret ve servet gibi heveslerine tabi olmak ve bu heveslerin esiri olmak, kişiyi ciddi bir gaflet bataklığına atar.

Dünyanın parlak, sürurlu, câzip, debdebeli ve ihtişamlı hâlleri kişiyi gaflete atar. Onu meftun eder ve ona dünya ve ukbâ saâdetiyle ilgili yapması gereken gerçek vazîfelerini unutturur.

Niyâzî Mısrî'nin dediği gibi:

Her gün binây-ı ömrümün bir taşı düştü yere,
Can yatar gâfil içinde binası oldu vîran bîhaber.

Her şeyden önce îmanın ve küfrün özelliklerini iyi bilmek gerekir. İmânın özelliği uhuvvettir, ünsiyettir, ülfettir, muhabbettir, şefkattir, müsâmahadır, muâvenettir. Küfrün özelliği ise, adâvettir, nefrettir, vahşettir, ecnebîliktir, zulümdür, tecâvüzdür, tahriptir, küflü ve paslı düşünceler, çarpık fikirler, şeytanî hokkabazlıklardır. Bundan ancak iniltiler, feryatlar, tahakkümler,

tagallüpler, anarşiler, fitneler, fesatlar, tecavüzler, esâretler, yangınlar, pişmanlıklar ve göz yaşları çıkar.

İşte dünyanın dört bir tarafında koparılan fırtınalar ve yapılan katliam ve tecâvüzler, küfrün ve sapıklığın özelliklerindendir. Çektiren insanlıktan nasibi olmayan kimseler, çeken ise mümin ve Müslümanlar... Bundan daha garîbi olan, bu zulümler karşısında kalan ma,âsûm ve mazlumların, diğer bir iafde ile Müslümanların hâlâ gafletten uyanmamalarıdır.

Evet geri kalışımızın sebebi, İslâmiyeti bilmeyişimiz veya onu yanlış anlamamız ve yanlış yaşamamızdır. Öyle ki ortaya ciddi bir fikir amel çarpıklığı ve tersliği çıkmış bulunmaktadır. Meselâ:

İbâdet var, ehliyet ve mahâret yok.
İbâdet var, ilim ve sanat yok.
İlim ve tahsil var, ibadet yok.
Mahâret ve sanat var, ibadet yok.
Davet ve tebliğ var, amel ve tatbik yok.
Birliğe çağırma var, vahdet ve ittifak yok.
Dini yaşamada hassasiyet var, muhakeme yok.
Muhâkeme var, dîni yaşamada titizlik yok.
Gayret ve aksiyon var, metot yok.
Diyalektik ve lafazanlık var, cihat ve aksiyon yok.

Hâsılı, değer ölçüsü değişmiş olup hiçbir yüce değer tanımayan küffâra çatılacağına bir iki hatası yüzünden Müslümana çatmak meziyet olmuş ve bir milletin maddî terakkîsi ile manevî tekâmülü için, seccâde ile tezgahın birbirleriyle barışık olması gerekirken bunların bir arada beraber tutulmaları âdeta yasaklanmış veya unutulmuş bulunmaktadır. İşte bütün bunlar karşısında ehl-i iman ve ehl-i vicdana düşen husus, cehâlet ile gafleti bırakıp ilim, hikmet ve basîretle hareket etmektir.

Evet bugün bizler, gafletimizin ve tedbirsizliğimizin cezâsını çekiyor, onun ağır faturasını ödüyor ve kader tarafından atılan hem şefkat hem de adâlet kaynaklı uyarı şamarının açtığı derin yaralar karşısında inlemeye devam ediyoruz. Zîra yapılan bunca ihtar ve îkazlar, Yüce Allah'ın her şeyden haberdar olduğunu, O'nun çok lütufkâr ve merhametkâr olduğunu ve ayni zamanda O'nun adâlet ve ikâbının da çok şiddetli olduğunu haykırıyor.

Geçmişten adam ibret alırmış ne masal şey,
Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
Tarihi tekerrür diye târif ederler,
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?

Maalesef, reçete ve çare başka yerlerde ve başka sahalarda aranıyor. Maddede, rekâbette, ihtilafta, tefrikada, husûmette, makamda, kişisel çıkarların sağlanmasında, düşmanlara şirin görünmede ve düşmanlara taviz vermede aranıyor.

Aslında bunca tecrübelerden sonra artık Batı dünyasının gerçek yüzünün görülmesi gerekirdi. Çünkü batı hiçbir yoruma gerek kalmayacak şekilde iç yüzünü göstermiştir. Batı İslâm dünyasına karşı gayzını bilemiş ve kinini keskinleştirmiştir. Batı hakîkatte İslam'dan ve Müslümanlardan rahatsızdır ve bu itibarla da İslâm'a ve Müslümanlara kesinlikle müsâmahası yoktur. Batıya göre, İslâm'ın yaşamaya ve yayılmaya hakkı yoktur ve İslâm'ın yayılıp âlemin her tarafına dal budak salmasını vakit geçirmeden yâ kuvvetle veya bir kısım ciddi ve sinsi plânlarla önlemek lâzımdır.

Bütün olumsuzluklara rağmen Batıda, çalışmaya, okumaya ve sanata önem veren kimseler elbet ki vardır ve zaten batı belki böyle kimselerin omuzlarında yükselmekte ve varlığını devam ettirmektedir. Ancak genel olarak batının durumu hiç de iç açıcı

değildir. Çünkü son dört asırdan beri maddenin ve maddî refâhın batıda hâkim olmasıyla Batıda, mânâ plânında, itikad ve ahlak planında çok ciddi manevî tahrîbat olmuş, Batı her türlü sapıklığın temel taşı ve dayanak noktası olan tabiat tâgûtunun arkasına düşmekle perişan olmuş, insanlıktan çıkıp sefiller zümresine düşmüş ve esfel-i sâfilîne yuvarlanmıştır. Batının bu mahvoluş ve tükenişini şu üç grupta inceleyebiliriz.

Tabiata saplanmakla meydana gelen bir kısım çarpık düşünceler, batıda pek çok kimsenin aklını dağıtmış, onları manevî bir divane ve kendilerini serseri yapmıştır. Pek çok kimsenin kalbini dağıtmış ve kendilerini manevî bir dinsiz yapmış; bunun neticesinde ise kendilerini lüzumsuz veya şehevî şeylere kaptırmışlar ve derken hissiz ve duygusuz bir hâle gelmişlerdir. Pek çok kimsenin fikrini dağıtmış ve onu manevî bir ecnebi yapmış; bunun neticesinde de sadece hissi okşayan cazip şeylerin peşine düşmüşler ve günlerini gün etme sevdasına kapılmışlardır.

Evet Batı insanının bazıları akıllarını, bazıları kalplerini ve bazıları da fikirlerini kaybetmişler ve sonunda dinsiz ve düşüncesiz insanlar olarak gayesiz ve maksatsız bir hayat sürdürmüş ve daha dünyada iken esfel-i sâfilîni boylamışlardır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulunca ise, şu acı gerçek ortaya çıkar: Batı ülkelerinde yaşayan gençliğin âcil bir şekilde psikolojik desteğe ihtiyacı vardır ve onun bu ihtiyacı en kısa bir zamanda giderilmelidir.

Her zaman olduğu gibi bugün de şu âhir zamanın belirgin bir özelliği olan derin gaflet uykusundan kurtulmanın elbette ki çâresi vardır. O da îman ve marifet şuuru ile ilme ve hikmete dayalı olarak yapılan manevî ve mukaddes cihattır. Yani sürekli olarak tâlim ve terbiye, tebliğ ve irşad mesleğiyle irtibat hâlinde olmaktır. Nesle eğilmek ve nesli İslâm terbiyesiyle yetiştirmekle uğraşmaktır. Çünkü bu millet huzuru başka yerlerde değil, maârif

yuvalarında kaybetti. Öyle ise huzur arıyorsak öncelikle onu kaybettiğimiz yerde, yani maârif yuvalarında aramalıyız.

Şunu iyice kafaya sokmak lâzımdır ki, mûcize ve kerametle hiçbir zaman kalıcı neticeler elde edilmemiştir ve edilmez. Sebepler dünyasında yeterince çalışmadıktan sonra, Yüce Allah'tan yardım istenilmez ve istemek de en azından ayıptır. İşte bu çalışma talim ve terbiye sahasında yapılması gereken bir çalışma olmalıdır ki, İslâm'a göre böyle bir çalışma manevî cihaddır.

Hâsılı: İnsanlar iki kısma ayrılırlar:

Ehl-i îman-ehl-i küfür. Ehl-i tevhid-ehl-i şirk.
Ehl-i basîret-ehl-i gaflet. Ehl-i irfan-ehl-i cehâlet.
Ehl-i salah-ehl-i fesad. Ehl-i izzet-ehl-i zillet.
Ehl-i sünnet-ehl-i dalâlet. Ehl-i âhiret-ehl-i dünya.

İşte Yüce İslâm dîni, insanları îman ehli, tevhid ehli, basîret ehli, irfan ehli, sünnet ehli ve âhiret ehli olma mertebesine çıkarmak için Yüce Allah tarafından indirilmiş olan en son ve en mukaddes bir dindir.

30.
KALEM İLE NASİHATİN ÖNEMİ VE FAZİLETİ

Sevgi ve müsâmahaya dayalı olarak kalem ve nasîhatle yapılan manevî ve müspet cihadın yani tebliğ ve irşad mesleğinin önemi ve fazîleti çok büyüktür. Nitekim bu konu ile ilgili olarak bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "*Kim mârûfu emreder ve münkerden sakındırırsa, o kimse yer yüzünde Allah'ın halifesidir, O'nun kitabının halifesidir, O'nun Rasûlü'nün halifesidir.*"[24]

Gönülleri fethetmenin yolu sözle nasîhat ve iknadan, fiilde de sevgi ve hoşgörüden geçer. Hattâ ülkeleri ve milletleri gerçek mânâda fethetmenin yolu da kılıç ve silah değil; kalem ve nasîhattir. Nitekim kalem ve irşadla, nasîhat ve ikna ile fethedilen ülkeler, kılıçla fethedilen ülkelerden hem daha çoktur, hem de bu fetihler daha kalıcı ve daha verimli olmuştur. Meselâ: Doğu ülkeleri ile Afrika ülkeleri, ekseriyetle tebliğ ve irşadla fethedilmişlerdir. Yani bu ülke insanları, savaşsız bir şekilde İslâm dînini benimsemiş ve sadece kendilerine İslâm'ın iyi bir şekilde anlatılması, İslâm dîni hakkında yeterince bilgi verilmesi, bu hususta kafalarındaki şüphe ve tereddütlerin giderilip iknâ edilmeleri ve ayrıca Müslümanların sergiledikleri güzel davranışlar ve güzel ahlak örnekleri neticesinde İslâm'ı ve onu İlâhi bir din olarak kabul etmişlerdir.

---

24 Gümüşhânevî, *Ramûz'ül-Ehâdîs*, s.410

Kaleme ve ilme dayalı olarak müspet olarak cihadda bulunmak ve tebliğ ve irşad vazîfesini deruhte etmeye çalışmak günümüzde daha çok önem kazanmıştır. Çünkü dünya ilme koşuyor ve ilimle medenîleşmeye ve ilmin gölgesi altında ilerlemeye çalışıyor. Çünkü biliyor ki, ilimle uğraşanları ve medenîleri mağlup etmek ancak kalem ve iknâ iledir. Silah ve icbar ile değildir.

Sözlü veya yazılı olarak emr-i bilmârûf ve nehy-i anilmünker yapmak bir milletin maddî manevî huzuru adına son derece önemli bir husustur. Çünkü emr-i bil'ma'rûf yüce rahmet ve şefkatin celbine çok ciddî bir vesîle olduğu gibi, nehy-i anil'münker de azabı ve helâki netîce veren sebeplerin etkilerini kırar, onlara karşı koyar ve onları neticesiz ve etkisiz bırakır.

Tebliğ ve irşad vazifesi ile uğraşmanın, başkalarına dini ve ilmi derslerde ve sohbetlerde bulunmanın veya bunlara iştirak etmenin kişideki sadâkat ve iştiyak derecesine göre pek büyük fazileti olduğu tecrübe ile sâbittir. Evet böyle bir vazifeyi yerine getirmek her şeyden önce kalbe ferahlık, ruha rahatlık, rızka bereket, geçime kolaylık, vücuda sıhhat, âile fertleriyle ve çalışma arkadaşlarıyla arasına ülfet ve muhabbet vermekte, insanı karamsarlıktan ve bedbinlikten kurtarmakta, onu iyimserliğe, ümide ve neşeye boğmakta, fanî hayatını diğer bir ifade ile ebedî hayatın çekirdekleri veya tohumları hükmündeki geçici günlerini ve haftalarını inkişaf ettirmekte, onları bereketlendirmekte ve onları ebedi kurtuluştan ve huzurdan ibaret olan sonsuz güzellikteki cennet bahçelerine ve ebedi gençliğe dönüştürmektedir.

Hem gerçek bir ilim talebesinin ve şuurlu bir hakîkat erbabının vazifesi yalnız kendi imanını ve ahlakını kurtarmak değildir. başkalarının imanlarını ve ahlaklarını muhafaza edecek şekilde gayret göstermek de onun aslî görevleri arasındadır.

Ancak ilme ve kaleme dayalı olarak yapılan iknâ ve irşad mesleğinde güzel neticeler almak ve kalıcı eserler bırakmak için

dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır: Çünkü bir mücevherat hazinesi ne kadar zengin, ne kadar kıymetli ve ne derede yüksek bir servete malik olursa olsun, o cevherlerin satıcısı ve teşhircisi alım satım usûlünü ve esaslarını bilmiyor ve câzip ve meşru usullerle tanıtmıyorsa; elinde bulundurduğu o kıymetli hazinedeki kıymetli malları layıkıyla âleme duyuramaz, gereğince onları başkalarına tanıtamaz ve muhtaçların o mala karşı ihtiyaç, istek ve iştah hislerini uyandıramaz ve neticede o cevher dolu kıymetli hazine takdir ve iltifat bulamamış olacağından ötürü de kıymetsiz mallar gibi zayi olup gitmeye mahkum olacaktır.

İşte bu örnekte olduğu gibi, fikirlerin karma karışık olduğu ve değer ölçüsünün alt üst olduğu günümüzde, Kur'an hazinesinin cevher, zümrüt, inci ve elmastan ibaret gayet pahalı ve son derece lüzumlu hakîkatlerini neşredecek olan bir kimse de, İslâm'ı tebliğ ve irşad, tebliğ ve tebyin, nakil ve neşir usullerini çok iyi bilmeli ve ona göre hareket etmeli ki, o kıymetli hakîkatler müşteri bulsunlar. Zira Kur'ân insanları çok yüksek kârlı bir ticarete dâvet ediyor. Kur'ân'ın davet ettiği hususların başında îman, ibâdet, cihat, hicret, takvâ ve salih ameller vardır. O halde İslâm'a gerek yazılı olarak kalemiyle gerekse sözlü olarak diliyle hizmet etmeyi düşünen bir kimse, önce belli başlı bazı hususları merakla araştırarak onları çok iyi kavrayıp anlamalı ve güzelce hazmetmeli, sonra da hizmetini usul ve prensipleri içersinde yapmalı ki, bu gayet değerli olan ticaretinde yüksek kazançlara muvaffak olabilsin.

Öyle ise dersler, sohbetler ve yazılar nasıl olmalı ki, dinleyen ve okuyanlarda tesirli olsun. İşte bu hususla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bazı hususlar şunlardır:

1. *Bir yazıyı yazarken veya bir sohbeti hazırlarken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır*:

a. *Açıklık*: Yazılar veya konuşmalar, okuyanların veya dinleyenlerin zihninde bir şüphe ve bir soru işâreti bırakmayacak

şekilde açık ve net olmalı, başta konunun adı konmalı ve ana fikir söylenmelidir. Ana fikir ve ana tema daha baştan söylenmelidir.

b. *Plânlama*: Mantıklı bir plân yapmalı ve meseleleri mantıklı bir plân içerisinde anlatmalı. Yazı veya sohbet hazırlanırken kim, neyi, neden, nasıl, ne zaman ve nerede gibi sorulara cevap verilerek ve konuşmayı veya yazıyı bölümlere ayırarak hazırlamalı. Çünkü konunun anlaşılmasında tahlil ve analiz çok mühim bir unsurdur.

c. Kolaydan zora gitmeli ve sonunda mutlaka neticeyi söylemeli ve maksadı pekiştirmeli.

d. Öyle bir sohbete ve öyle bir öğüde herkesten önce kendimizin ihtiyacı olduğunu düşünerek ve ihtiyaç hissederek ders yapmalı, sohbet etmeli veya bir yazıyı kaleme almalı.

e. Karşımızdaki muhataba çok dikkat etmeliyiz. Meselâ:

Ata ot, ite et vermeliyiz. Şayet aksini yaparsak, yani At'a et verirsek aç kalır ve ölür. İte ot verirsek, et bulamadığı için gelir bizi ısırır. Hem silahı verdiğimiz kimseye dikkat etmeliyiz. sakın dengesiz biri olmasın. Yaksa silahı bize çevirir. İşte aynen bunun gibi kötü niyetli birisine bilgi verirsen, o kalkar o bilgileri senin aleyhinde, dininin aleyhinde, Müslümanların aleyhinde ve vatanın yüce değerleri aleyhinde kullanır. Öyle ise kime, nerede, neyi, nasıl anlatacağımıza çok dikkat etmeliyiz.

f. Eğitimciler ve yazarlar, çok edepli ve çok nezâketli olmalı ve sahip oldukları edep ve nezaketlerini dilleriyle veya kalemleriyle yansıtmalı ve kendi garazlarını hakîkat diye etrafa savurmaya kalkışmamalıdırlar.

g. Meseleler câzip fikir ve ifadelerle anlatılmalı ve anlatım sürükleyici olmalı. Bunun için de konuyu teşbih ve temsillerle, benzetme ve örneklerle anlatmaya çalışmalı.

2. *Yazıların, derslerin ve sohbetlerin mihrak noktası şu beş husustan birisi olmalıdır*:

a. Yüce Allah'ın ve Rasûlü'nün tanıtılması ve sevdirilmesi,

b. Dünyanın vb. fani şeylerin çirkin olan iç yüzleri ve geçici güzelliklere aldanmamanın çâreleri,

c. Kur'ân'a ve sünnete sımsıkı sarılmanın fazileti ve gereği,

d. Sureten çok câzip görünen tekliflere kapılıp kötü hâllere düşmenin kötü sonuçları ve düşenlerin kurtulma çâreleri.

e. Tebliğ ve irşada dayalı olan manevi cihadın, yani zamanın gereklerine göre Allah yolunda çalışmanın önemi, keyfiyeti ve metotları.

3. *Hisli, duygulu ve samimi bir yürek olmak lazım.* Yazılarımız veya sohbetlerimiz böyle olmalıdır. Saâdet Asrında olduğu gibi. Evet başkalarını irşad etmek için az fakat özlü sözlere, sağlam fakat sıcak nasihatlere ihtiyaç var. Ancak ilmin ve düşüncenin geliştiği ve tereddütlerin yaygınlaştığı şu yirmi birinci asırda, başkalarını iknâ etmek için sahip olduğumuz ruh huşyarlığını ve gönül sıcaklığını değişik deliller ve örneklerle takviye etmeye ihtiyaç vardır.

4. *Sohbetler, dersler ve yazılar, birer elektrik lambası gibi olmalı ve dinleyenlerin veya okuyanların bütün duygu ve düşüncelerini, geçmiş ve geleceklerini aydınlatmalıdır.* Yoksa boşa kürek çekilmiş olur, boş yere dirsek çürütülmüş ve koskoca bir ömür boşuna heder edilmiş olur.

Evet sohbetler, dersler ve yazılar aklı, kalbi, ruhu, nefsi, hayali vb. bütün duyguları doyuracak mâhiyette olmalı. Evet yazmada olsun konuşmada olsun; insanı rûhu, aklı, kalbi ve hisleriyle göz önünde bulundurarak, onu komple düşünmeli ve ona öyle hitap etmeli. Bu itibarla milletin yüreğini hoplatacak, onu düşünmeye sevk edecek, ona göz yaşı döktürecek, murakabe ve muhâsebe şuuru verecek yazılara ve sohbetlere günümüzde son derece ihtiyaç vardır. Öyle ise şuurlu ve uyanık olan düşünürlerimiz böyle kalıcı yazılar yazmalı ve böyle etkili sohbetler yapmalıdırlar ki,

kısa zaman zarfında ciddi uyanışlara ve gelişmelere zemin hazırlamış olsunlar.

5. *İslâm ahlâkını, Sahâbe hayatını ve hakîkat erlerini sevdirecek tarzda yazılar yazılmalı ve bu minval üzere sohbetler edilmeli.* Ancak bu sevdirme işi mücerret bir şekilde olmamalı. Aksine Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), sahâbe-i Kiram (radıyallahu anh) ve daha sonraları gelen Evliyâ ve Asfiyâ gibi imtisal numûnesi olan yüce şahsiyetlerden bazı örnekler gözler önüne sermek suretiyle olmalı.

6. *Gerçek bir din âlimi, insanlara dini sevdirmek için gerek yazılarında gerekse sohbetlerinde, "Hak böyledir. Hakikat budur. Yüce Allah'ın ve Hz. Peygamberin emri böyledir." der.* Yani haddini bilir de Yüce Allah'ı veya Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem'i kendi keyfine ve anlayışına göre konuşturmaz. Hadsiz derecede haddinden tecavüz edip de Kur'an'ın veya hadislerin taklidini yapmaya kalkışmaz, kendini onların yerine koyarak konuşmaz ve sözlerini onların sözleri olarak arz etmeye kalkışmaz. Çünkü ancak böyle olan yazılar ve konuşmalardır ki, dinleyenlerin kalp ve kafalarında etki meydana getirir ve onların ıslahına ve irşadına vesile olurlar.

7. *Yazılar veya sohbetler, mü'minlerin îmanına kuvvet verecek, morallerini yükseltecek ve onları sevindirecek bir mahiyette olmalıdır.* Çünkü gerçek yükselme istikâmet çizgisinde olmak şartıyla kalplerde ve ruhlarda gerçekleştirilen yükselmedir. Öyle ise mârifeti ve mahâreti olanlar kalplerin derinliklerinde kendilerine birer kulübecik edinmeye çalışmalıdırlar. Emînim ki, sahip olacakları böyle bir kulübecik, yer yüzündeki en güzel saray ve köşklerden çok daha ferah ve çok daha sürekli olacaktır. Kalp ve ruhların sevgilisi olmak ise onları iknâ ile tatmîn etmeye, açlıklarını nasîhatle gidermeye, kırık taraflarını kazaya rızâ ve kadere teslîmiyet şuuruyla sarmaya, bozulan morallerini takviye etmeye ve onlara her hâlükarda irşad ve îkaz edici dersler vermeye bağlıdır.

8. Yazılar veya sohbetler, gafilleri uyandıracak, cahillerin dikkatlerini çekecek, sarhoşları ayıltacak ve dalâlete düşenlere gerçek hidâyet yolunu gösterecek nitelikte olmalıdır.

Evet yazılar ve sohbetler, âyet ve hadislere önem vermeyen ve aklıyla her şeyin halledileceğini sanan fen ve felsefe bilginlerini bile hayrete düşürecek ve onları en azından susturacak şekilde ve kuvvette olmalı. Bunun manası şudur: İnsanları sözlü veya yazılı olarak irşad etmeye ve onlara rehberlik yapmaya çalışan kimseler hem bilgili hem araştırıcı olmalıdırlar. Tâ ki insanları burhan ve delillerle iknâ etsinler. Zîra hakîkati araştıran kimse, meselelerin kendisine sadece tasvir edilmesiyle ve şatafatlı gösterilmesiyle hiçbir zaman kanâat getirmez ve iknâ olmaz. Öyle ise rehberlik yapanlar aynı zamanda tetkik ve ihtisas ehli yani sahalarının uzmanı olmalıdırlar. Tâ ki neyin ne zaman teşvik ve tavsiye edileceğini, neyin de ne zaman yasaklanacağını, hangi yasağın ne zaman bildirileceğini ve neyin kime ne kadar verileceğini bilsinler de tebliğ ve irşaddaki muvâzeneyi bozmasınlar.

9. *Üslup olarak saygılı, yumuşak, çekici ve samîmî bir dil kullanmalı. Sevgi dolu bir edâ ile, şefkat dolu bir sadâ ile ve ümit verici bir tarzda olmalı.* Hattâ muhatabın o andaki ihtiyaçlarına ve beklentilerine veya hâdiselerin o günkü gereklerine göre olmalı. Evet, bizler gerek yazılarımızda gerekse sözlerimizde öyle sıcak ve tatlı bir üslup kullanmalıyız ki, bizi dinleyenler veya yazdıklarımızı okuyanlar, kendilerini hem bizi hem de anlattıklarımızı takdir etme ve sevme mecbûriyetinde hissetmeli ve dâvetimizi kabul etmelidirler. Meselâ: Dâvetimiz her zaman Yüce Hakk'a ve asla pörsümez hakîkatlere olmalı. Kelimeler yerinde, cümleler düzgün ve ifade açık olmalı, paragraflar arasında münâsebet ve fikir akışı çok iyi sağlanmalı, ekseriyetle ve öncelikle işin iyi tarafını ve kolay olan tarzını göstermeli ve asla zorlaştırmamalıyız. İşte ancak böyle bir anlatım ve bir yaklaşım tarzı, muhataplarımızın

aşkını, şevkini ve cesaretini kamçılar ve onlara duyurduğumuz hakikatleri yaşama kararlılığını verir.

Evet nasîhat ve sohbette sevimli ve sıcak üslûba çok dikkat etmek gerekir. Öyle ki, olayların hep güzel ve müspet olan ve ümit ve ibret verici yanlarını anlatmalı ve hiçbir zaman ümitsizlik ve karamsarlık telkin etmemeliyiz. Ta söylenilenleri dinleyenler veya yazılanları okuyanlar ümitsizliğe kapılıp atâlet girdabında boğulmasınlar; tam aksine aşk ve şevkle çalışmış ve sürekli hizmet ve faaliyet içersinde bulunmuş olsunlar.

10. *Sükût sohbeti*:

Tarîkatlarda disiplini sağlamak ve keyfiyet kazandırmak için gözetilmesi gereken prensiplerden birisi, şeyh efendi sohbet ederken; müridlerin boyunlarını bükerek şeyhlerini pür dikkatle ve sükûnetle dinlemeleridir. Müridler böyle sohbetlere sık sık iştirak ederek olgunlaşma yolunda adımlar atar ve mesâfeler kat ederler. İşte bu sohbetlerin bir çeşidi de sükût sohbetidir. Bu sohbette şeyh efendi hiç konuşmaz, müridler de karşısında boyunlarını büker ve susarlar. O günkü sohbet böyle devem eder ve böyle biter; fakat dışarı çıktıklarında o mecliste hazır bulunanlar kendilerini, kafalarındaki şüpheleri gitmiş, sorularına cevap bulmuş ve kalpleri tatmin olmuş bir vaziyette bulurlar. Buradaki sükût, çaresizlikten veya konuşmanın yasak olmasından ötürü değildir. Tam aksine bazen sükûtun en mühim bir çare ve en etkileyici ve netîce verici bir vesîle olmasındandır. Evet bu tür bir uygulama, görünürde bir sükût sohbeti, fakat aslı ve mahiyeti itibariyle son derece etkileyici bir "*derûnî konuşma*"dır.

Bundan ötürü olsa gerektir ki, Cenâb-ı Hakk'a karşı yerine getirilmesi gereken en mühim ibadet şekli ve bütün ibadetlerin özü mesâbesinde bulunan en değerli cevher, tazarrû ve niyaz şeklinde olan kulluk hâlidir.

31.
EN FAZLA NEYİ TELKİN ETMELİYİZ?

Gerek evlerde, gerek müesseselerde gerekse çarşı ve pazarda sabah-akşam beraber olanlar kendilerini, yani îmân ve istikâmetlerini, ibâdet ve amellerini, tutum ve davranışlarını, huy ve ahlâklarını, düşünce ve kanaatlerini birbirlerine emânet etmiş sayılırlar. Özellikle hayatın içerisine yeni giren ve faydalı şeylerle zararlı şeyleri yeni tanımaya başlayan kimseler, başkalarına faydalı olma konumunda bulunan tecrübeli kimselere, verimli olma şuuruna erenlere ve eskiden beri yüce değerlerin her tarafa yayılması uğrunda şuurlu bir şekilde koşanlara, özellikle de eğitim kadrosunun bel kemiği olan öğretmenlere birer emânettirler.

İşte eğitim ve öğretim mesleğinde ve öğrenci-öğretmen münâsebetlerinde işin aslı bu olduğundan ötürüdür ki, bunun şuurunda olan öğretmenler bu emânete riâyet ederek büyük olmanın ve göreve önce başlamış olmanın ve öğretmen olarak taşıdığı sorumluluktan kurtulmanın çaresine bir an önce bakmalıdırlar. Bu çâre hayırlı ve faydalı şeyleri telkîn ve tavsiye etmektir. Evet yüce değerlerin ertafa yayılması, neslin şuurunun artması ve verimin bollanması için bu telkin ve tavsiyenin her fırsatta yapılması gerekir. Çünkü insanın şerefi ve yüceliği buna bağlanmıştır. Nitekim

faydalı ilmin kıymetini ve insanlara ilim noktasında faydalı olmanın ne derece önemli olduğunuğu anlatan bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır:

"*Allah, melekleri, gök ve yer halkı, hattâ deliğindeki karınca ve sudaki balık bile, insanlara hayrı öğreten kimseye salat ederler (Rahmet ve huzur duasında bulunurlar).*"[25]

Bu hususta diğer bir hadis de şöyledir: "*Bildiğiyle amel eden ve bildiklerini başkalarına öğreten bir kimse, göklerin melekûtunda " Kebir" diye, yani büyük, yüce ve hürmetli bir şahsiyet olarak tanınır ve öyle çağrılır.*"[26]

Ancak bu durumda akla gelen bir soru var: Acaba, başkalarına öncelikle neleri öğretmeli, hem en fazla ve en başta neleri telkin ve tavsiye etmeliyiz ki, gerek Yüce Allah katında gerekse yaratıklar nazarında çok değerli ve çok şerefli olan kimselerden olalım? İşte son derece önemli olan bu soruya, sırasıyla şu cevaplar verilebilir:

a. Her şeyden önce Yüce Allah'ı, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ve Kur'ân-ı Kerîm'i öğretmeli, her hâlleri ile örnek bir hayat sürdüren İslâm büyüklerini tanıtmalı ve buna bağlı olarak îmânı taklîdî olmaktan kurtarıp tahkîkî yapmanın önemini ve bunun çârelerini anlatmalıyız.

b. Sâlih amelleri ihlâslı, sağlam ve sürekli olarak yapmayı, bilinçli olarak ibadet, itâat ve inkıyâd içinde bulunmayı ve bütün bunlarda başarılı olmanın yollarını göstermeliyiz.

c. Yice ahlak sahibi olmayı, yani şefkat ve merhamet, saygı ve sevgi esaslarıyla hareket etmeyi, kanaatkâr ve fedâkâr ruhlu olmayı ve müminlerle ciddi bir dayanışma içerisinde bulunmayı öğütlemeliyiz.

---

25 Tirmizî, *Sünen*, V, 50

26 Tirmizî, *gös. yer.*

d. İslâm'a hizmet dâvâsında hasbî ve samîmî olmayı, kanâat ve sadâkat, sabır ve metanet içinde bulunmayı, her türlü zevki ve lezzeti, İslâm'a ve millete faydalı bir unsur olmada aramayı ve İslâm'a hizmet etmeyi ve milletin yüce değerlerine sahip çıkmayı yaşamanın en büyük gayesi olarak görmeyi tavsiye etmeliyiz.

e. Her türlü hal ve hareketlerde ifrat ve tefritten uzak bir şekilde yaşamayı, sade ve dengeli bir hayat sürdürmeyi ve dâima müsbet hareket etmeyi öğütlemeliyiz.

f. Her hususta helâl olan şeylerle yetinmeyi, haram olan şeylere ihtiyaç duymamayı, hattâ haramlardan nefret etmeyi öğütlemeliyiz.

g. İçinde yaşadığı devrin sahip olduğu bilim ve teknolojisiyle donanmayı ve içinde bulunduğu ülkenin özelliklerini bilip tutum ve davranışlarını ona göre ayarlamayı tavsiye etmeliyiz.

Elhâsıl, gerçek bir öğretmen, kendisine emânet edilen vatan evladına, dünyalarını mamur ve ukbâlarını mesûd etmelerine yarayacak olan faydalı bilgilerle donatarak yetiştirmeli ve onların dâimâ îmân ve istikâmet üzere bulunmalarını telkin ve tavsiye etmelidir.

Bu husus, aynı zamanda gerçek bir öğretmenin aslî görevidir. Çünkü öğretmenler ile anne-babalar birer bahçıvan, öğrenciler ve çocuklar ise birer tohum, birer çekirdek veya taptaze birer fidan mesâbesindedirler. Eğitimciler ordusuna bu hususla ilgili olarak düşen vazîfe, kendilerine emânet edilen o çekirdekleri ve o tohumları, en verimli toprakların bağrına atmak ve o taptaze fidanları verimi en bol olan bahçenin bir köşesine dikmektir.

Gerçek muallim, hakkı ve hakîkati bilen ve onu başkalarına özellikle de kendisinden öğrenmek isteyenlere öğreten kimsedir.

Kâinatta en büyük ve en parlak hakîkat, "*Allah vardır ve birdir.*" hakîkatidir. Bundan daha büyük, daha parlak ve daha

kuvvetli bir hakîkat yoktur ve tasavvur edilemez. Çünkü bütün hakîkatler bu baş, sürekli ve ebedî olan ezelî ve ebedî hakîkate bağlıdır ve bu yüce hakîkat sayesindedir ki, kâinât ve kâinâtı ayakta tutan hakîkatler abes ve mânâsız olmaktan kurtuluyorlar.

Gerçek bir muallimin vazîfesi branşı ne olursa olsun, sâlih amelleri tatbik ve güzel ahlâkı temsil etmek ve çevresi ile diyalog içersinde olup çevreye ve dünyaya hakîkat mesajlarını iletmektir. Yani Kur'ân ve sünnetle ilgili hakîkatleri neşretmek ve onları âleme duyurmak ve sevdirmektir. Öyle ise gerçek bir öğretmen, ya direk olarak Yüce Allah'ı anlatır, sıfatları, isimleri ve icrââtıyla O'nu tanıtır veya dolayısıyla O'ndan bahseder. Yani fenlerin ve hâdiselerin dilleriyle ve bir kısım hâdiselerin işâret ve delâlet etmesiyle Yüce Mevlâ'dan bahseder ve O'na âit bir kısım mânâları muhataplarına anlatır ve öğretir. Çünkü her fen ve her hâdise ya doğrudan veya dolayısıyla Yüce Yaratıcıdan bahsetmekte ve O'na işâret etmektedir. Çünkü O'nun isimlerinin tecellîsi olmadan hiçbir şey meydana gelemez.

Ayrıca evlatlarımıza veya talebelerimize bırakacağımız en büyük mîras, en sağlam ve kalıcı eser, onları mukaddes değerlere karşı hürmet hislerini ihyâ ederek onları sevgi ve saygı dolu bir karakterde yetiştirmektir. Kendisine emânet edilen vatan evladını yüce değerlere karşı saygılı ve hürmetkâr bir şekilde yetiştirmek öğretmenlerin başlıca görevidir. Bu husus aynı zamanda ilim ve irşat mesleğinin de bir gayesidir. Mukaddesâta karşı telkîn edilecek hürmetin başında ise Yüce Allah'ı tâzîm etmek, Allah sevgisine ve Allah korkusuna sahip olmak ve kalbinde Muhammedî bir aşkı taşımak ve O'na candan tutkun olmak vardır. Çünkü bunlar olmazsa yapılan faâliyetler maya tutmaz ve dolayısıyla da pek çok çalışma boşa gider. Nitekim bu gerçeği dile getirme sadedinde bakın şâirimiz Merhum M. Akif ne kadar güzel söylemiş:

Ne irfandır ahlaka veren yükseklik ne vicdandır;
Fazîlet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

Yüreklerden çıktığını farz edin Havf-ı Yezdan'ın,
Ne irfanın kalır tesîri ne vicdanın.

İşte bunun canlı bir örneği: Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in halifeliği zamanında, bir gün İran elçisi Hz. Ömer ile görüşmek için Medîne-i Münevvere'ye gelir. Bir öğle vaktinde Halife'nin nerede olduğunu sorar. Sahâbe-i Kiram, Halife'nin bahçede istirahat etmek üzere olduğunu söylerler. Elçi Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yanına vardığında bahçenin ortasında bir ağacın gölgesinde bir taşı yastık yaparak korumasız bir şekilde istirahat ettiğini görür ve gördüğü bu can alıcı manzara karşısında hayretler içersinde kalır. Dayanamaz ve kendisine rehberlik yapıp yol gösterenlere sorar:

Sizin Halife'niz böyle korumasız bir şekilde tek başına bir yerde yatmaya nasıl cesâret ediyor ve nasıl oluyor da her hangi bir kimsenin saldırısına uğramaktan kokmuyor ve nitekim böyle bir saldırıya da uğramıyor? diye sorduğunda, onlardan şu ibretli cevabı alır:

Bu husus bizim Halife'miz için çok normal bir şeydir. Çünkü o insanların kalp ve kafalarına Allah korkusunu yerleştirmeyi hayatının ve icrâatlarının en birinci meselesi ve görevi olarak görmektedir. İçlerinde Allah korkusu olan insanlar ise elbette ki başkalarına kötülük yapamazlar. İşte canlı şâhidini kendi gözlerinizle görüyorsunuz. Çünkü insan Cenab-ı Hakk'ı ne derece fazla tanırsa O'ndan o derece fazla korkar ve O'na karşı o derece fazla saygılı olur.

Nitekim Yüce Allah'ı en fazla âlimler bildiklerinden dolayıdır ki, O'ndan en fazla âlimler korkmakta ve en fazla onlar haşyet duymaktadırlar. İlim insanın ruhunda ve kalbinde böylesine ciddi bir mârifet ve bu mârifet de böylesine ciddi bir havf, bir haşyet

ve bir saygı netice verdiğine göre, '*İlim rütbesi, rütbelerin en yücesidir.*' sırrı tecelli eder.

Öğrencilerimize Muhammedî aşkı aşılamak ve onların O'nun tutkunu ve vurgunu olmalarını sağlamak meselesi de, onların gerçek hidâyeti bulmalarında ve o hidâyette sürekli kalmalarında son derece etkili bir faktördür. Ancak başkalarına kazandırmak istediğimiz bu duygunun canlanmasında etkili olmamız ve hedeflediğimiz neticeyi alabilmemiz için önce kendimizin Muhammedî bir aşka sahip olmamız ve her hâlimizde Onun tutkunu ve vurgunu olduğumuzu göstermemiz lâzımdır. İşte bu hususla ilgili olarak, basîreti açık ve nasîbi bol olanların yüreklerini hoplatacak olan iki misal:

Hz. Ebû bekir (radıyallahu anh), kızı olan Hz. Aişe (radıyallahu anh) vâlidemize, Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) zevcesi ve dolayısıyla müminlerin anası olması hasebiyle; ona hep "*Yâ ümmâh= Anacığım!*" derdi. Bu ne edep ve ne saygıdır! Ya Rabbî!

Hz. Ömer (radıyallahu anh) ganîmet malını taksîm ederken, Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Üsâme'yi çok sevdiğini bildiği için, o da aynı şekilde davranıyor, Hz. Üsâme'yi kendi oğlu olan Abdullah'a tercih ediyor ve bunun alâmeti olarak da dağıttığı ganîmet malından ona daha fazla veriyordu. Bu ne bağlılık ve ne tutkunluktur, Yâ Rabbî!

32.
GELECEĞİN EN PARLAK SÎMÂLARI

a. **Fedakâr nesil**:

Önce Yüce Mevlâ'nın vâdine ve inâyetine dayanarak, sonra da beşerin âlî himmet ve ciddî gayretlerine itimad ederek derim ki; istikbalde meydana geleceği muhakkak olan ilmî, fikrî, ahlakî, hukukî ve beşerî inkılap ve hareketler içinde en parlak nizam dünya-ukbâ saadetini tekeffül eden İslâm nizamı, en yüksek ses Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sesi ve en gür sadâ Kur'ân'ın sadâsı olacaktır.

Bunun mânâsı şudur: Fikrî ve ilmî hareket ve araştırmaların ilerlemesiyle şüphe ve inkârdan ibaret olan küfür ve dalâletin vesvese ve iğfalden ibaret olan batıl sistem ve çarpık kanaatlerin gelecekte ne kadar çürük ve temelsiz, ne derece faydasız ve zararlı oldukları bütün çıplaklığı ile anlaşılacağı gibi; aynı zamanda ilimlerin araması, fenlerin araştırması, fikirlerin çarpışması, neslin küfür, dalâlet ve sefâhetten bıkıp usanması, İslâm dışı bir hayattan ötürü başları döndüren bunalımların, ruhları hasta eden sıkıntıların ve kalpleri kararsız yapan huzursuzlukların ve fuzulî meşgalelerin tazyiki ile de beşer, Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirip bize emânet olarak bıraktığı, Kur'ân'dan ve sünnetten ibaret olan kudsî düsturların ne derece doğru ve sağlam, haklı ve sabit, kıymetli ve lüzumlu olduğunu anlayacak, kendini îmân ve

İslâmdan ibaret olan kudsî hakikatlere verecek. Onları tatbike konulacak ve böylece İslâm'ın inkişâfı temin edilmiş olacaktır.

İnsanlığa huzur bahşeden neticenin gerçekleşmesi başta da zikredildiği gibi, evvela Yüce Mevlâ'nın rahmet ve inayetinin el vermesine, sonra da adî bir şart olarak ehl-i îmân ve ehl-i Kur'ân'ın samimi himmet ve metodlu gayretlerine bağlıdır. El-hak, günümüzde çevresine dikkatle bakan kimse bu türlü inayet ve himmetlerin mevcudiyetine rahatlıkla şâhit olacak ve ciddî ümitlere kapılacaktır.

Yirmi birinci asra girdiğimiz şu ilk yıllarda, ilim ve fikir penceresinden başımızı çıkarıp azim ve ümitle geleceğe baktığımızda, istikbalde şu yeryüzü mescidinin en gür sadalı müezzininin, şu dünya bostanının en tatlı nağmeli bülbülünün ve şu dünya memleketinin en parlak simalı ve en yüksek sesli hatibinin Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) olacağında ve beşerin nazarında en parlak hükümleri, en sağlam düsturları ve en yüce fermanları içeren kitabın da Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın olacağında hemfikir isek ve aynı kanâati paylaşıyorsak, o takdirde böylesine cihanşümul bir hakîkatin gerçekleşmesi için elbetteki bizim de yardımcı olmamız gerektiğini bilmemiz gerekmektedir.

Öyle ise ey ilim ve irfan nesli! Sevdiğiniz bir sesi ve hoşlandığınız bir nağmeyi başkalarına dinlettiğiniz veya dinlenmesini istediğiniz ve faydasını görüp herkesin istifadesini düşündüğünüz bir meseleye başkalarını dâvet ettiğiniz gibi, evlâd-ü iyâlinizi, konu-komşunuzu, hısım akrabanızı çevre ve muhitinizi de Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân-ı Azimüşşân'ı dinlemeye, onları tanımaya ve gösterdikleri yoldan gitmeye, bu Yüce İmâm ve Kudsî Rehberi anlatan feyizli kitapları okumaya, bunlarla ilgili şeyleri dinleyip seyretmeye, bunlara âit sohbetlere katılmaya ve bu iki kudsî esası hayatlarının gayesi yapanlarla arkadaşlık kurmaya çağırmalısınız ve çağırınız.

Evet günümüzde ehl-i îmân ve ehl-i Kur'ân, îmân hakikatlerini ve İslâm esaslarını usûlü dairesinde neşretmek vazifesiyle mükelleftirler. İmân ve Kur'ân'a ait bu vazife ise yeryüzündeki en büyük meselelerden daha mühim ve daha büyüktür. Zîrâ ehl-i dünyanın en büyük meseleleri bile hem geçicidir, hem zulme dayalı bir mücadele ile ayakta durmaktadır, hem de dinin en mukaddes hakikatleri bile dünyaya feda edilmek suretiyle ancak fânî ve değersiz meselelerin devamı sağlanabilmektedir. Bu ise korkunç bir cinayettir. Zaten bu cinayetleri yüzündendir ki, böyleleri manevî bir cehennem içinde bulunmakta ve rahat yüzü görmemektedirler.

Ehl-i îmân ve ehl-i Kur'ân'ın, hayatlarının gayesi olan Kur'ân hakikatlerini neşretme vazifesi ise; bâkîye müteveccih ve ebedî olduğundan ve onlar ölüme, ebedî saadete kavuşmak için bir vesîle nazarıyla baktıklarından; elbette onların en küçük meselesi bile diğerlerinin en büyük meselelerinden daha büyük, daha kıymetli ve daha ehemmiyetlidir.

Madem ki, fânî dünyaya âit en büyük mesele geçici olduğundan âhirete âit meselelerin en küçüğüne bile ebedî olduğu için mukabil gelmiyor ve madem onlar akılları ermediğinden Kur'ân'a âit hakîkatlere ve ehl-i îmâna âit meselelere değil müsâmaha ve insafla, hatta adaletle bile tenezzül edip bakmıyorlar, merak edip ilgilenmiyorlar; biz neden kudsî vazifemizin ihmal ve zararına, onların küçük ve fani olan meseleleri ile ilgileniyor ve onları merakla takip ediyoruz.

Biz bütün kuvvet, dikkat ve merakımızla vaktimizi ibadet ve İslâm'a hizmet gibi, hem zikrullah ve ilim ile nefsin, talim ve terbiye ile de neslin ıslahı ve irşâdı gibi ebedî meselelere hasretmeliyiz. Diğer bir ifade ile dünya ehlince güzel görünen fuzulî şeyleri mânâsız bilip vaktimizi onlarla zâyi etmemeliyiz.

Ne bahtiyardır o kimse ki, ehl-i dünyanın görünüşte şatafatlı, ama hakikatte kof olan ve dışı süs, ama içi pis olan yaşantılarına

ve eğlenceden ibaret olan faydasız meselelerine merak edip alâka duymamakta ve onların çekiciliğine aldanıp da ebedî saâdetini kaybetmemektedir. Kıymetli vakitlerini, gelecek nesle asr-ı saâdet zemini hazırlama gibi ebedî saâdeti tekeffül eden meseleler arkasında fedâ edenlere binlerce selâm olsun.

***

b. **Tarihi şaşırtan nesil**:

Şu günlerde binbir tomurcuk diriliş solumaktadır. Bu dirilişe nağme katanlardan birisi de ey neslim, şüphesiz ki sensin.

Diriliş döneminde herşey başkadır. Herkes îmânı nisbetinde akıl almaz ve ölçüye sığmaz bir şekilde fedakârlıkta bulunur. Daha doğrusu diriliş döneminde fedakârlıktan bahsedilmez; vazifeden bahsedilir. Yapılan her şey vazife olarak yapılır. Herkes âdeta bir yarışa çıkmıştır. Fakat bu yarışta rakîp insan değil; melektir. Evet diriliş döneminde insan meleklerle yarışırcasına koşar, hizmet eder. Çünkü o, bazılarının dediği gibi: "*Ne yapalım, vîrân olası hanede evlâd u iyâl var*" bahane ve derdinden kurtulmuş, cennete giden yolda kendisini engelleyen bir kısım meşgalelere karşı çoktan ununu elemiş, eleğini asmıştır.

Herkes îmânı ve marifeti nisbetinde hizmet eder. Kimisi dolu dizgin boşanırcasına ve çatlayıncaya kadar. Kimisi şimşek süratinde ve son hüzmesine kadar herşeyini sarfederek dört bir yanı kaplar. Kimisi de akıl ve kalp kanatlarını takar. *Hayy* ve *Kayyûm* isimlerine dayanır, hikmet semasında rahmet ve inayet-i ilahiyye ile arşa doğru kanatlanır gider.

İşte gayret ve hizmet adına umumî seferberliğin gerçekleştiği böyle bir zamanda, elbette sen de sana düşeni fazlasıyla yapmalısın. Bir taraftan hakikatleri konuşacak, anlatacak, dilbeste olacak ve bülbül olup şakıyacaksın. Diğer taraftan atağa kalkacak şahlanacak, uçacak ve zaferden zafere koşacaksın. O kadar ki, senin dine ve

millete hizmet yolunda yaptığın manevraları seyredenlerin başları dönecek ve tarih seni yazmak için nereden başlayacağını şaşıracak.

Evet sen öyle bir şakıyıp ötmelisin ki, tatlı nağmenle dört bir yanı velveleye vermiş, sessiz yerler senin sesinle canlanmış, etraf senin nağmeni terennüm etmeye başlamış ve sisli ve karan-lık düşünceler boğulup insanlık senin o tatlı sesinle gün aydınlığına çıkmış olsun.

Hem sen karaların Hızırı, deryaların İlyas ve Yunus'u edâsıyla; Sünnet Zemzem'inden, Kur'ân Havz'ından ve Cennet Selsebîl'inden ibaret olan bir Âb-ı Kevser'i bir hikmet kâsesine koyacak ve ağzı kurumuş, dudakları çatlamış olan insanlığın imdadına koşacaksın.

Hâsılı: *Ey Neslim!* İstikbalde dünyanın dört bir yanında yüksek burçlara dikilecek olan bayraklar gibi aziz olup selamlanmak istiyorsan; bunun yolu elindeki imkanlarınla insanlığın imdadına koşmandan geçer. Yani ilme, irfâna ve gayrete dayalı bir faâliyet içerisinde bulunmana bağlıdır. Öyle ise, sen okuma hayatında yükselmeye bakmalı ve elde edeceğin irfanın nispetinde geleceğin Türkiye'sinin kurucuları arasında yer almaya çalışmalısın.

Hem sakın unutma! Sen evvelki gün doğmuştun, dün mektebe kaydoldun, yarın buradan ayrılacaksın. Ertesi gün de toprağın altına girip hayatın hesabını vereceksin.

***

c. **İdeal nesil**:

Tevâzu kanatlarını gererek çevresinde bulunan herkesi kuşatmış, başı şefkatle yerde, gönlü izzetle göklerde olan bir nesil. Cismânîliğin verdiği rehâvetten vazgeçip, mâneviyat ikliminden burcu burcu gelen havayı iliklerine kadar duyup bulan, doyan ve coşan bir nesil. Aleyhinde yapılan planların ve kurulan tuzakların pek çok olmasına rağmen azimle yürüyen ve ümitle ilerleyen bir nesil. Musîbetlerin her çeşidine, hakâretlerin her türlüsüne rağmen ve bunca zorluklara aldırmadan göğsünü geren bir nesil. Coşkunluğun, aşk ve heyecanın zirvesinde olup bütün toslamaları geri iten

ve müdâhaleleri püskürten dinamik ve enerjik bir nesil. Dâvâsı uğrunda her türlü riske katlanan, her türlü zorluğu göze alan, setler ve engeller karşısında moralinden ve maneviyatından en ufak bir şey kaybetmeyen, sarsılmak ve çözülmek bilmeyen bir nesil. İnsanlığın kurtuluşu adına verdiği kavgada her çeşit ızdırap ve çileyi yudumlayan, her türlü sıkıntıya katlanan ve hattâ hakkındaki yaftalama ve yakıştırmaları gülerek karşılayan bir nesil.

Asrın korkunç ve dehşetli enkazını temizlemek için hayatını vakfeden, gördüğü tablo karşısında "*karşımda müthiş bir yangın var. Alevleri göklere yükseliyor, içinde evladım yanıyor, îmânım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeye, îmanımı kurtarmaya koşuyorum. Yolda biri beni kösteklemek istemiş ve ayağım ona takılmış ne ehemmiyeti var? O müthiş yangın karşısında bu küçük hadise bir kıymet ifade eder mi? Dar düşünceler, dar görüşler!*" diyerek her türlü zorluğu hafife alan ve küçümseyen mânâ mimarının yolunda yürümeye azmetmiş bir nesil. Top yekûn bir milletin îmânının heder edildiğini görmesi karşısında, fedâkârlığın, diğerkâmlığın ve mukaddesâta bağlılığın ne demek olduğunu,"*Gözümde ne cennet sevdası ne cehennem korkusu var. Kitâbımız yeryüzünde cemâatsiz kalırsa cenneti de istemem, orası da bana zindan olur, fakat milletimin imânını selamette görürsem, cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım. çünkü vücudum yanarken gönlüm gül gülistan olur.*" sözleriyle âleme haykıran ve bin türlü dert ve iniltilerin içinde kıvranıp duran insanlığa yeniden ruh vermek için çırpınan ve insanlığın mânevî hayatını yaşatmak için yaşayan bir nesil...

Hâsılı: Ey Yüce Allah'ın tebcil, Fahr-i Kâinât'ın tebşir ettiği Nesil! Sana binlerce selâm var. Yolunda kurban olmayı göze almış binlerce cân var. Çünkü şu âleme seninle huzur gelecek. Bunalmış gönüller seninle kurtulup aydınlanacak. Herkes seninle mesûd olacak ve insanlık seninle kurtuluşa erecektir; inşâallah...

33.
EĞİTİM VE ÖĞRETİMİN BERABERLİĞİ

Bu dünyada aklı başında olan herkesin yerine getirmesi gereken en mühim görevlerden biri, bir tohumu fidan, bir fidanı da orman yapacak şekilde çalışmaktır. Yani yeni yetişen neslin öğretimi ile birlikte eğitimine önem vermektir. Aksi takdirde ecdat tarafından bırakılan miras, çarçur edilmiş olur ve bunun vebali de hâliyle çok büyük olur. Ancak bir ülkede eğitim ve öğretimin birlikte yürütülmesinin, o ülke insanının maddi terakkisi ve mânevi tekâmülü adına ne derece önemli olduğunu daha iyi anlayabilmek için, verilmek istenilen eğitim ve öğretimden hedefin ve amacın ne olduğunu veya ne olması gerektiğini önceden iyice tespit edip bilmek gerekir.

1. **Eğitim ve öğretimde hedef ve amaç**:

a. Eğitim ve öğretimin en belirgin hedefi ve amacı, yasakçı bir zihniyetle, bir kısım zorbalıklarla, yersiz davranışlarla ve gereksiz bilgilerle insanların fıtratlarını ve karakterlerini değiştirmek değildir. Eğitim ve öğretimden hedef ve amaç, gerek kendi hayatlarında gerekse toplum hayatında kendilerine ihtiyaç duyulan hususlarla ilgili olarak muhatapların anlayış seviyelerine göre bilgi

vermek, bilgi almak ve hiç olmazsa bazılarının o hususlarda uzmanlaşmasını ve işin ehli olmasını sağlamaktır.

Evet eğitim ve öğretimin belki en belirgin hedefi ve amacı, neticesini ve faydasını göstermek suretiyle akılları ikna etmek, fıtratların ve duyguların mecrasını düzeltmek, onları hayırlı mecrâlara yöneltmek, onların önünü açmak ve onları faydalı şeylere yönlendirmektir. Tâ yanlışlıkla ata et aslana ise ot verme, taksiyi yük arabası kamyonu ise binek arabası olarak kullanma veya sığırın boynuna inci takma gibi son derece mânâsız ve gereksiz şeyler yapılmış olmasın.

Bundan ötürüdür ki, câhillik ve eğitimsizlik olduğu kadar, idealsiz ve hedefsiz olarak yapılan bir eğitim ve öğretim de başa en büyük belâ, akla en şiddetli darbe, ruha en korkunç ızdırap ve kalbe en ağır sıkıntıdır. Böyle bir eğitim sisteminden ise ancak tembel, uyuşuk ve âvâre insanlar yetişir.

b. Eğitim ve öğretimden amaç, fazîletli ve yüksek ahlaklı, kendine güvenen ve sorumluluk üstlenen, fedakâr ve yararlı, bilim teknolojisiyle donanmış, dengeli ve medenî, seçkin meziyetlere ve üstün yeteneklere sahip bilinçli ve örnek nesiller yetiştirmektir.

Değişik bir ifade ile eğitim ve öğretimden amaç aklı selim, kalbi selim ve zevki selim olan şuurlu, fazîletli ve medenî insan yetiştirmektir. Yani okuyan, düşünen, araştıran, okuduğunu pratiğe döken, başarmasını bilen, aklı müspet fenlerle donatılmış kalbi de dînî ilimlerle aydınlanmış olan, yüreği sevgi, saygı ve hoşgörü ile çarpan, başkaları ile tanışmaktan ve tanıştıkları ile ekip halinde müşterek olarak çalışmaktan zevk alan, yardım sever ve barış sever olan, ileri görüşlü ve sabırlı olan, zulümden değil adâletten ve şefkatten yana olan, gerek düşünce gerekse davranış plânında dengeli ve düzenli bir hayat sürdüren, başkalarının rahatı ve huzuru adına fedâkar ve diğerkam olan, yüce idealler peşinde

koşan, insanlığın selâmet ve saâdeti adına sorumluluk üstlenen ve sorumluluğunu en güzel bir şekilde yerine getiren ve aynı zamanda hem sözleriyle hem de davranışlarıyla tam güven telkîn eden ideal sahibi bir nesil yetiştirmektir.

Ancak tâlim ve terbiye adına düşünülen bu derece verimli bir başarı ve uzun ömürlü bir fayda, kuru ve ezbere dayanan ve ne işe yarayacağı bilinmeyen bir eğitim sistemiyle veya beşerin sadece nefsine ve hevesine göre tanzim ve tespit edilmiş bir kısım müfredat programlarıyla kesinlikle sağlanamaz. ve böyle bir icrâatla kesinlikle o cemiyetin dertleri bitmez. Aksine sıkıntılar daha da çoğalır ve gün geçtikçe öyle bir toplulukta problemler çoğalmaya ve huzursuzluklar artmaya devam eder. Bunun böyle olduğu, bugün için bütün parlaklığıyla ortadadır.

Evet, ideal bir eğitim ve öğretimin müfredat programında sağlam itikad, âhiret endişesi, güzel ahlak, milli ve manevî değerlere saygı gibi hususların bütün detaylarıyla yer alması ve bu gibi temel hususların zamanın şartları ve idraki dahilinde asıllarına sadık kalarak yorumlanması ve bu hususta İslâm büyüklerinin örnek alınıp onların düşüncelerinin takip ve davranışlarının taklit edilmesi ve kendi zamanlarında üzerinde durdukları bazı meselelerin günümüzün anlayışı içerisinde tekrar ele alınıp o meselelere yeni bir bakış ve anlayış kazandırılması şarttır. Evet bizim bugün anlayarak okuyan, düşünen, fikir üreten, düşüncelerini hayata yansıtan ve inanıp düşündüğü gibi hayat sürdüren kimselere huzurumuz ve kurtuluşumuz adına çok ihtiyacımız var.

c. Gerek öğretimde gerekse eğitimde insanın bütün duygularının müspet ve verimli bir şekilde gelişmesini sağlamak ve insanın hâdiseler arasında isabetli ve hikmetli analiz ve sentezler yapabilmesini hedeflemek son derece önemli bir husustur. Nitekim büyüklerimiz, fakire balık vermekten ise ona balık tutmayı öğretmek, hem ikide bir yardım etmektense ona kalıcı bir

iş bulmak ve onu bir işe sokmak daha iyidir, demişler. Evet, fakirlere veya tembel öğrencilere yardım elini uzatmak veya aş evi açmaktansa, onlara çalışmanın önemini kavratarak çalışmanın ve başarılı olmanın metotlarını öğretmek, bu hususta tahşidatta bulunmak ve onlara çalışmanın önemini kavratmak çok daha kalıcı bir hizmettir.

Demek ki eğitim olmadan öğretim yeterli ve verimli olmuyor. Öyle ki, eşek nalı yapmak isteyen birisi, mutlaka bir usta çingenenin yanında ve mengenenin başında bir müddet uğraşması ve ondan pratik dersi görmesi gerekir. Aksi taktirde bir insan sadece doğuştan gelen yeteneklerle yetinerek, yani yeteneklerini eğitmeden faydalı ve yararlı bir şey yapamaz ve dolayısıyla insanlığa hayırlı ve kalıcı bir eser bırakamaz. Öyle ise eğitim olmadan öğretimden dem vurmak, abesle iştigal etmek ve boş şeylerle uğraşmak demektir.

***

2. **Eğitim ve öğretimin beraber düşünülmesinin gereği**:

Eğitim ve öğretim, terakki ve tekâmül, insanlık ve medeniyet, fazilet ve kuvvet gibi pek çok hasletlerin toplandığı bir bütünün birbirinden ayrılmaz iki parçasıdırlar. Şöyle ki:

a. Bir millet kendisini sürekli olarak yenilemekle ancak canlılığını devam ettirebilir. Yenileme ve yenilenme faâliyetinin temelinde ise yeni yetişen neslin maddî manevî sahalarda ve gerçekler etrafında öğretimi ve eğitimi vardır. Yani yeni yetişen neslin okuma ve yazma sayesinde şuurlu, basîretli, azimli ve kararlı, fedâkar ve yararlı olma ruhunun kendisine verilmesi sûretiyle itikâd ve ahlakla ilgili bir kısım sağlam esaslar arasında eritilmesi ve kâbiliyetlerine bir şekil verilmesi vardır. Zîra öğretim ve eğitimin bir mânâsı da, bir milletin gerek itikad gerekse ahlakla ilgili bekâsını sağlayan yüksek değerlerin, sağlam

fikir ve nazariyelerin nesilden nesle korunması için didinmek ve gayret göstermektir.

Bu itibarla denilebilir ki en büyük şeref, öğretim ve eğitim alanında milletin omzuna yüklediği irşad ve ıslah etme emânetini yüklenmek, tâlim ve terbiye ile dâvet ve tebliği layıkıyla yerine getirmek, milletin tekâmül ve terakkîsine ve her sahada kalkınmasına yardımcı olmak ve milleti ayakta ve hayatta dipdiri olarak tutacak olan esasları yeni neslin kalp ve kafasına nakşetmektir. İşte bu hususun gerçekleşmesi için çalışmak en büyük şeref ve en yüce saâdettir.

b. Eğitim ve öğretimin önemi ve üstünlüğü, başta yaratılış noktasında kendisine duyulan şiddetli ve âcil ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Çünkü insan bu fâni âleme, ilim vâsıtasıyla olgunlaşmak ve duâ vasıtasıyla yükselmek için gelmiştir. Yani Mâhiyet ve istidât itibariyle aslında her şey ilme bağlıdır.

Memleketin verimli toprağını korumak, oranın yeşilliğini devam ettirmek ve gelecek nesle çöl bırakmamak için o memleketi başta erozyondan korumak gerektiği gibi, memlekette inanç ve ahlakla ilgili olarak meydana gelebilecek bir kısım erozyonlardan da sosyal bünyeyi korumak ve gelecek nesle kupkuru bir dünya bırakmamak gerekir. Öyle ise başta kendimizi olmak üzere çocuklarımızı bu korkunç erozyondan mutlaka korumalı ve korumanın yollarına başvurmalıyız. Bunun için de ülkemiz özellikle de maârif yuvalarımız birer botanik bahçesi hâline gelmeli, görenleri hayretler içersinde bırakmalı, hattâ onlara geleceğe dair ciddi bir ümit ve neşe vermelidir. Bu ise elbette ki ilgiye, dikkatle bakmaya ve sürekli olarak çalışmaya bağlıdır. İşte bu çalışma sahası hiç şüphesiz maârif sahasıdır, eğitim ve öğretim sahasıdır.

c. İdeal bir toplum ve model bir nesil, ancak talim ve terbiye ile yani hem öğretim hem de eğitim ile gerçekleşir. Madde

plânında insanlığın yaşaması için onun gıdalı şeylerle sağlam beslenmesine, temiz havaya ve temiz suya, bunun için de yer yüzünün ağaçlarıyla, bitkileriyle yemyeşil olmasına, bunun için de zamanında toprağı sürmeye, tohumu atmaya, bahçeyi veya tarlayı sulamaya, çapalamaya, meyvesini toplamaya yani yapılacak işleri zamanında yapmaya zarûret olduğu gibi, toplumun ve neslin faydalı ve fazîletli bir toplum olması ve duygularının gelişmesi için de tâlim ve terbiyeye şiddetle ihtiyaç ve zarûret vardır.

Hasılı: Bir ülkede eğitim ile öğretimin omuz omuza beraber yürütülmesi meselesi halledilmeden hiçbir mesele halledilemez. Çünkü başta eğitim, öğretim, hukuk, ekonomi, siyaset ve askeriye olmak üzere bütün kurum ve kuruluşların, hattâ her şeyin huzurlu ve faydalı bir şekilde ayakta kalmaları sağlam ve doğru bir eğitim ve öğretimin verilmesine bağlıdır. Şayet ciddi bir eğitime dayalı sağlam bir öğretim olmazsa son derece hayâtî önem taşıyan bu kurumların hepsi muallakta kalır, zamanla muattal olur ve verimsiz hâle gelirler. Bunlar kendilerine düşen asli görevlerini yapmayınca da dünya-ukbâ dolusu zararlar meydana gelir ve gerek toplumun kendisi gerekse toplumu ayakta tutan değer ölçüleri alt üst olur ve her taraf enkaz yığınından ibaret olan bir harabeye dönüşür.

34.
İSLÂM'IN EĞİTİM VE ÖĞRETİME VERDİĞİ DEĞER

İslâm dîninin kendine göre bir eğitim ve öğretim sistemi vardır. Bu sistemde âhiret saadeti esas alındığı gibi, dünya imarı da göz önünde bulundurulmuş ve dünya ukba dengesi kurulmuştur. İslâm'ın sunduğu ve telkin ettiği eğitim ve öğretim sistemi, aynı zamanda onun mâhiyetini ve geliş gayesini de ortaya koymaktadır. Çünkü beşeri yakından ilgilendiren hiçbir mesele yoktur ki onun hakkında İslâm'ın ortaya koyduğu hikmetli bir hükmü bulunmuş olmasın. Şöyle ki:

1. *İslâm dîni ilme, akla ve irâdeye çok önem veren ve bilimsel gerçeklere kesinlikle ters düşmeyen; aksine müntesiplerini ilme ve düşünmeye teşvik eden bir dindir.*

Hakikat bu iken, gel gör ki, "İslâm, akıl ve bilime karşı ve bu yüzden de yetersizdir" safsatasına kapılıp ikide bir aklı ve bilimi öne süren, İslâm'ın ön gördüğü bir devrin tarihe karıştığını ve artık akıl ve ilim devrinin geldiğini hâlâ düşünen ve bunu sıkılmadan söyleyen bazı nâdânlar var. O zavallılar bilmiyorlar ki, İslâm dîni bütün dinlerden farklıdır ve akılla ve bilimle asla çatışmaz. Aksine onlara dâyelik yapar. Hatta îmân esaslarını ve İslâm'ın pek çok prensiplerini akla ve bilime dayandırır.

İslâm'a göre okumak, düşünmek ve uygulamak, bunlar birbirinden ayrılmaz üç arkadaştırlar. Birisi diğerini tamamlar ve biri olmayınca diğerleri etkili ve verimli olmada eksik kalır. İşte bu gibi hikmetlerden dolayıdır ki, İslâm dîni değişik âyet-i kerime ve hadîs-i şeriflerle ilme, okumaya, düşünmeye ve uygulamaya dikkatleri çekmiş ve bu konuda müntesiplerini ciddî bir şekilde uyarmıştır. Meselâ:

Yüce Allah meâlen şöyle buyuruyor:

"*Oku (tefekkür ve tezekkür et, düşün, anla ve ibret al) yaratan Rabb'inin adıyla!*" (Alak sûresi, 1)

"*Sakın câhillerden olma.*" (En'âm sûresi, 35)

"*…De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akl-ı selim sahipleri öğüt alır.*" (Zümer sûresi, 9)

"*Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler (gereği gibi) haşyet duyarlar.*" (Fâtır sûresi, 28)

"*Biz bu misalleri insanlara anlatıyoruz. Ama onları, bilenlerden başkası düşünüp anlamaz.*" (Ankebût sûresi, 43)

Düşünmüyor musunuz? Akıl etmiyor musunuz? Görmüyor musunuz? Duymuyor musunuz?

Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de meâlen şöyle buyuruyor:

"*Allah kimin hakkında hayır murad ederse, onu dinde fakîh (derin anlayışlı) kılar.*"[27]

"*Allah, melekleri, gök ve yer halkı, hattâ deliğindeki karınca ve sudaki balık, insanlara hayrı öğreten kimseye salat ederler. (Rahmet ve bereket duâsında bulunurlar.)*"[28]

"*Bildiğiyle amel eden ve bildiklerini başkalarına öğreten bir*

27 İbn-i Mâce, *Sünen*, I, 80
28 Tirmizî, *Sünen*, V, 50

kimse, göklerin melekûtunda "Kebir" diye, yani büyük, yüce ve hürmetli bir şahsiyet olarak tanınır ve öyle çağırılır."[29]

"*Âlimler Peygamberlerin vârisleridir.*"[30]

"*Âlimler arzın ışıkları, enbiyânın halîfeleri, benim ve Peygamberlerin vârisleridirler.*"[31]

"*En hayırlı sadaka, Müslüman olan bir kimsenin bir ilmi öğrenmesi, sonra da onu Müslüman kardeşine öğretmesidir.*"[32]

"*Âlimlerin mürekkebi şehitlerin kanıyla tartıldı da; ondan ağır geldi.*"[33]

İşte İslâm'ın faydalı şeyleri başkalarına öğreten samimi bir öğretmen için biçtiği değer ve faydalı bir ilmi tahsil eden için ortaya koyduğu ödül budur. Örnek olarak zikredilen yukarıdaki âyet-i kerimeler ve hadîs-i şerifler, İslâm'ın ilme, okumaya ve düşünmeye ne derece önem verdiğini açıkça gösteriyorlar.

Öyle ise bizler ilim öğrenmeyi ve cehaletten uzaklaşmayı, olgunlaşma yolundaki hayatımızın en birinci basamağı ve meselesi hâline getirmeliyiz. Çünkü yetişme, gelişme ve olgunlaşma, ancak ilimle olur, başka türlü olmaz. İlmin tahsili ise ancak "okumak, düşünmek ve uygulamak" la gerçekleşir. Bu gibi sebeplerden ötürüdür ki, İslâm'ın ilk emri "Oku!" olmuştur. İlk defa nâzil olan âyetlerin mânâsı şöyledir:

"*Oku, Yaratan rabbinin adıyla. O insanı alak'tan (kan pıhtısından, yapışkan bir hücreden) yarattı. Oku! Ki, Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O kalemle öğretendir. İnsana bilmediği şeyleri öğretendir.*" (Alak Sûresi, 1-5)

Ancak buradaki okumaktan maksad, sadece kalemi, defteri

---

29 Tirmizi, *Sünen*, V, 50

30 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 25

31 El-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, X, 134

32 İbn-i Mâce, *Sünen*, I, 89

33 Hâtib el-Bağdadî, *Târîh-u Bağdat*, II, 153

ve kitabı eline almak ve hemen yazmaya ve okumaya başlamak değildir. Bu emrin geniş bir mânâsı vardır. O da şudur: Yüce Yaratıcıyı tanıtan enfüsi ve âfâkî delilleri yine O'nun adıyla, O'nun namına ve O'nun hesabına oku, kâinatta cereyan eden hâdiseleri düşün, çevrende olup bitenleri anlamaya çalış ve hâdiselerin değişik dilleriyle kendini tanıtmak isteyen yüce kudreti görmeye, yüce rahmeti tanımaya, gerçeği bulmaya ve kâmil insan olmaya çalış.

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "*İlim öğrenmek, her Müslüman'a farzdır.*"[34]

İmam Gazali bu hadisi açıklarken özetle şöyle der:

"Her Müslüman'a farz olan ilmin ne olduğu hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kelâm âlimleri, Allah'ın birliği kendisi ile anlaşıldığı ve O'nun zâtı ve sıfatları kendisi ile bilindiği için bu ilmin kelâm ilmi olduğunu, fıkıh âlimleri ibadetler ile helâl ve haramlar ve helal ve haram olan muameleler onun vasıtası ile bilindiği için bu ilmin fıkıh ilmi olduğunu, tefsirciler ve hadisçiler ise bütün ilimlere ulaştırdığı için farz olan ilmin kitap ve sünnet ilmi olduğunu söylemişlerdir. Daha başka ilim sahipleri de değişik ilim veya hâl dallarından bahsetmiş ve onların herkese vacip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak bütün bunları özetlediğimizde, öğrenilmesi her Müslümana farz olan ilmin "*İslâm beş şey üzerine kurulmuştur…*" hadis-i şerifinde yer alan hususlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bütün Müslümanlar Allah katında bunlardan sorumlu tutulacaklarına göre, her Müslüman'ın bunları bilmesi farzdır."[35]

Evet hadis metninde yer alan "Her Müslüman'a" ifadesi, gerek erkek gerekse kadın her mükellefe demektir. Kastedilen ise insanın bilmemesinin caiz olmadığı ilimlerdir. Meselâ: Dil ile şehâdet getirip Müslüman olduğunu ilân etmek, Dili ile ikrar ettiği yüce îman esaslarının tümünü kalbi ile de tasdik etmek, farz

34 İbn-i Mâce, *Sünen*, I, 81
35 Gazzâlî, *İhyâ-ü Ulûm'id-Dîn*, I, 20

olan ibadetlerin kemiyet ve keyfiyetleri ile ilgili olarak bilinmesi gereken şeyleri bilmek, yaşamanın belli başlı özelliklerinden olan alış veriş vb. şeylerle uğraşırken harama girmemek gibi hususları bilmek, ayrıca doğruluk ve yalancılık, cömertlik ve cimrilik, cesâret ve korkaklık, tevazu ve kibir, haya ve iffetsizlik, kanaat ve açıkgözlülük, iktisat ve israf, çalışkanlık ve tembellik vb. ahlak ilimlerini bilmek, her Müslüman'a farzdır.

İşte bundan ötürüdür ki, âyet ve hadislere can-ü gönülden kulak veren İslâm'ın o ilk şerefli muhatapları canla başla okumaya, düşünmeye, anlamaya ve okuyup anladıklarının gereğini yapmaya koyuldular ve gerektiğinde bu uğurda servetlerini ortaya koydular. Yani servetlerini ilmin hizmetine, okumanın ve düşünmenin emrine verdiler. Evet saâdet asrında kısa bir zamanda sağlanan ciddi ve kalıcı bir başarının temelinde ilim ve servetin el ele ve omuz omuza vermeleri vardır.

***

2. Niyet ve Maksada bağlı olan fazîlet:

"*Ameller niyetlere göredir.*" [36] hadîs-i şerifinin ifâde ettiği husus ile "*Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir.*" [37] hükmü pek çok kimse tarafından bilinen bir gerçektir. Öyle ise muallim olarak bizler düşünmeliyiz: Acaba bizler niçin talim ve terbiye işleri ile uğraşıyoruz; hattâ niçin yaşıyoruz?

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem niyet ve maksada bağlı olan faziletle ilgili olarak bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: "*Her kim İslâm'ı ihyâ (içerdiği hakikatleri ve getirdiği mesajları başkalarına anlatmak suretiyle İslâm'ın sürekli olarak canlı kalması ve yayılması) için ilim taleb ederken ölüm kendisine gelirse,*

---

36 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 2

37 Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, 123

onunla Peygamberler arasında tek bir derece vardır." [38] Yani o kimse Allah katında o kadar yüksek bir makama sahiptir ki, sadece peygamber değildir.

Hem Sa'd b. Muâz'ın hendek savaşı bitiminde yaptığı şu mübarek duâ, bu hususla ilgili olarak son derece mânidardır: "*Allahım! Bundan sonra Kureyş müşrikleri Peygamberimizin karşısına yine çıkacaklarsa beni yaşat. Çünkü Senin Peygamberine eziyet eden, Onu yalanlayan ve Onu Mekke'den çıkaran bir kavimle harp etmekten hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmıyorum. Ama şayet aramızdaki harp sona eriyorsa beni şehâdet mertebesine yükselt ve beni şu tatlı hâlimle vefat ettir.*"[39]

Evet bizler başkalarının ebedî saâdetleri adına hizmet götürme gayesiyle yaşayalım ve bunun için muallimlik yapalım. Yoksa uğraşmaya değmez. Evet tebliğ ve irşad vazîfesini yaparken bizim hedefimiz ve maksadımız doğrudan doğruya âhiret ve ebedî saâdet olmalıdır. Dünya ile ilgili bir hedef ve bir maksat taşımamalıyız. İşte günümüzde bu hedef ve maksadımızı yani yaşama ve yaşatma gayesini gerçekleştirmenin ve en yüce olan maksada ermenin en etkili çâresi, hiç şüphesiz talim ve terbiye, tebliğ ve irşat ile uğraşmaktır. Yani öğretmenlik yapmaktır. Bizim niyetimiz budur ve biz bu niyetle ölmek ve bu niyetle Allah'ın huzuruna çıkmak istiyoruz.

Ebulleys es-Semerkandî "*Büstânü'l-Ârifîn*" isimli kitabında öğretmenlik mesleğinin yüceliği ile ilgili olarak şunu zikretmektedir: "*Vazîfesini hakkıyla yapan öğretmen için şehitlik makamı söz konusudur. Zîra savaştaki mücâhit, bazen toprağı korumak için çarpışır; sınıftaki öğretmen de bir neslin îmanını ve irfanını kurtarmak için çalışır.*"

Büyük Üstat Bediüzzaman Hazretleri de bu hususta şöyle

---

38 Dârimi, *Sünen*, I, 100

39 İbn'ül-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 296

buyurmuştur: Ben bu zamanda dindar bir muallime eski zamanın velîleri nazarıyla bakıyorum. Bir muallim çocuğa ne verir ve ne anlatırsa, çocuk onu mıknatıs gibi çeker. Menfî ise menfî, müspet ise müspet alır. Akşam olunca annesine babasına gelir ve o gün hocasından dinlediğini onlara anlatır. Menfî ise menfî olarak, müspet ise müspet olarak anlatır. Ben bu zamanda mümkün olsa her muallime on altın verip "*Kardeşim! Al şu on altını. Yeter ki benim çocuğumu iyi yetiştir. Ona Allah'ını, Peygamberini, âhiretini iyi tanıttır ve ona güzel ahlak esaslarını güzelce bellet.*" diyeceğim. Bediüzzaman Hazretleri yanına gelen muallimlere şöyle demiştir: "*Bu zamanda terbiye ana babadan alınmış, muallimlere verilmiştir. Muallimliğin ortası yoktur. Yâ minâre başındadır veya kuyu dibindedir. Ya âlây-ı ıllıyyîn'dedir veya esfel-i sâfilin'dedir.*"

Bu durumda bizler gerçekten çok çalışmalı ve ciddî bir eser bırakmalıyız ki, hayatımız dipsiz bir varilin acıklı durumuna dönüşmesin. Çünkü dipsiz bir varile istediğiniz kadar su koyun; dibi olmadığından ötürü onun içinde hiçbir zaman su bulunmaz.

Hem bizler muallim olarak talebelere hakkı ve hakîkatleri öğrettiğimiz ve onları iffet ve istikâmet dâiresinde terbiye ederek yetiştirdiğimiz ve onları dînin ve milletin hizmetine hazırladığımız ölçüde, onlara "Bizim talebelerimiz" diye sahip çıkar, onlarla iftihar edebilir ve onların hocası olma şerefiyle yaşayabiliriz. Aksi taktirde övünmemiz sadece bir serap, bir gurur ve kendi kendimizi aldatmadan ibâret olur.

Evet her türlü ilim ve araştırmaları kendimizi ve neslimizi îman ve tevhîde, gerçek hikmet ve marifete götürecek bir vesîle ve bir yol olarak görmeliyiz. Elde ettiğimiz ve muhataplarımıza verdiğimiz her türlü bilgi, bizi ve onları, meydana gelen hâdiseleri düşünmeye ve hâdiselerin haykırdığı yüce hakîkatleri anlamaya ve kavramaya götürmelidir.

Hem şunu iyi bilmeliyiz ki, "*İşlerin netice ve semere olarak en hayırlısı ve en bereketlisi en zor ve en meşakkatli olanıdır.*" fehvâsınca talim ve terbiye işi yani muallimlik mesleği en hayırlı meslektir. Çünkü muallimlik mesleği maddî manevî ferâgat ve fedâkarlık mesleğidir, sabır ve tahammül mesleğidir ve meyvesi ancak yıllar sonra alınabilen bir meslektir. Evet bu meslek, çocuğu doğurmak gibi, yumurtayı kuluçkaya yatırmak gibi gerçekten pek çok meşakkat ve zahmet çekmeyi gerektiren bir meslektir.

***

3. *İslâm'ın eğitim ve öğretim meselesine bakışı nedir?*

İslâm'a göre öğretim ve eğitim meselesi, Müslümanların ve dolayısıyla bütün insanların kaderini çizen ve onların geleceğini hazırlayan en mühim hususların başında yer alır. Çünkü ağaç dikersen meyvesini en fazla yüz sene yersin. Ama insan yetiştirirsen meyvesini en az yüz, belki bin sene yersin. Yeter ki ilmin aydınlatıcı kuvvetli ışıkları altında ve İslâm'ın terbiye ile ilgili olarak ön gördüğü prensipler içerisinde hareket edilmiş olsun. Zîra nasıl ki bir bina, temellerinin sağlamlığına ve kullanılan malzemenin sağlamlığına, aynı zamanda keyfiyetine ve kalitesine göre uzun ömürlü olur. Aynen öyle de yetiştirilen neslin uzun ömürlü olması ve ondan asırlar boyu ciddi verimlerin alınması, ona verilen eğitim ve öğretimin içinde bulunduğu çağın şartlarına göre sağlam, keyfiyetli ve kaliteli olmasına bağlıdır.

İslâm'a göre eğitim ve öğretim meselesi çok mühim bir vasıta ve bir araçtır; ama asla bir gaye ve bir amaç değildir. Evet İslâm'a göre eğitim ve öğretim, İslâm Dîni'nin temel esaslarının akılları iknâ ve kalpleri irşad etmek suretiyle her tarafa yayılmasını sağlamak ve neticede Kur'an hakîkatleriyle sünnet prensiplerini şuurlu ve bilinçli olarak benimseyen ve onları bilinçli olarak temsil eden sadâkat, emânet, firâset, fedâkarlık ve gayret gibi yüce hasletlere sahip olan nesillerin yetişmesine ve bunların çoğalmasına imkan

ve zemin hazırlama vasıtasıdır. Böyle bir gâye için yapılmayan bir eğitim ve öğretim, İslâmî olmadığı gibi, bu maksatları taşımayan bir eğitim ve öğretim asla yapıcı ve huzur verici de olamaz.

Evet insanın fıtratıyla ve bu dünyaya gönderiliş gayesiyle bağdaşmayan bir eğitim ve öğretim sistemi, olsa olsa maddî manevî yükselmeyi engelleyici, yüce değerleri yıkıcı, insanın ömür sermayesini faydasız şeyler peşinde tüketici ve toplumun genel huzurunu bozucu olur. Özellikle de İslâm'a âit bir kısım mukaddes değerleri tezyif eden veya onlarla alay eden bir öğretim sisteminden asla hayır gelmez ve öyle bir öğretim ve eğitim sisteminde kesinlikle hayırlı ve yararlı, uyumlu ve fedâkâr bir nesil yetişmez. Akıllı insanların buna çok dikkat etmeleri gerekir. O kadar dikkat etmelidirler ki, aklı istikâmet çizgisinde doyurmayı, ruhu yüce değerlerle teskin etmeyi ve öğrendiklerini hayatta tatbik etmeyi hedeflemeyen bir eğitim ve öğretim görmektense; ümmî olarak kalmayı, sade ve safî bir şekilde bir halvet köşesinde yaşamayı daha hayırlı görmeli ve bunu tercih etmelidirler. Çünkü bu niyetle bir kenara çekilen kimselerin millete faydaları olmazsa da, hiç olmazsa zararları da olmaz.

Bununla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim'de şöyle bir âyet-i kerime var: "*Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu? Ancak (bu farkı) öz'e (akla) sahip olan kimseler sezebilir.*" (Zümer sûresi, 9)

İşte bu âyetin tefsirine baktığımızda şunları görüyoruz: Gerçek tevhid içinde gece gündüz ibâdete düşkün olanlar, gerçek mârifet sahibi olup ümit ve korku içinde kulluk yapanlar, Hz. Osman (radıyallahu anh) gibi tesbih ve kıraatiyle gecelerini gündüzlere ve karanlık dünyalarını aydın semâlara dönüştüren ve bu vesile ile âhirette kurtulmayı garantileyenlerle, şirk içinde sapıklıkta ısrar edenler, başkalarını haktan saptırmaya devam edenler ve ebediyyen cehennemlik olup çok korkunç bir şekilde perişan olanlar hiç bir olur mu?

Bu iki zümre elbette ki bir olamazlar. Çünkü üzerinde amelin terettüp etmediği veya neticesinde amelin gerçekleşmediği bir ilim, Yüce Allah katında ilim değildir. Bazıları bu âyetten istidlâl ederek, âlim bir kızın veya âlim bir babanın kızı, bir cahille küfüv olmadığı hükmünü vermişlerdir.[40]

***

4. *İslâm ülkelerinde yürürlükte olan eğitim ve öğretim durumu günümüz itibariyle yeterli midir?*

İslâm'a göre öğretim ve eğitimden maksat, Yüce Yaratıcı'ya karşı tâzim ve yaratıklara karşı şefkat hislerine sahip olan kâmil insan yetiştirmektir. Yani aklı selim, kalbi selim ve zevki selim gibi üstün meziyetlere ve yeteneklere sahip şuurlu ve fazîletli insan yetiştirmektir. Düşünen, araştıran, dengeli, düzenli, fedâkar, diğerkam, mesûliyetli ve ideal sahibi bir nesil yetiştirmektir.

Diğer bir ifade ile itikâdı sağlam, ahlakı dürüst, milletin birlik ve beraberliğini düşünen, milli ve mânevi değerlere saygılı ve âhiret endişesine sahip olan, her hâlükârda haram-helal ayırımı yapan, her hususta İslâm büyüklerini örnek alan, içinde yaşadığı zamanın şartları ve idraki dahilinde meseleleri anlayan ve yorumlayan ve duygularını bu doğrultuda geliştiren bir nesil yetiştirmektir. İşte İslâm, öğretim ve eğitim adına müntesiplerinin kalp ve kafalarına bu yüce değerleri sarsılmaz derecede bir kanâat olarak yerleştirmeyi amaçlar.

Günümüzde İslâm ülkelerinde daha çok batı kültürüne göre eğitim verilmekte ve eksik, hatta yanlış ve çarpık bir eğitim sistemi uygulanmaktadır. Çünkü Batı kültüründe her şeyden önce düşüncede ve amelde ciddi bir ibâhîlik, yani tamamen serbestlik vardır. Diğer bir tabirle batı kültüründe her sahada çok ciddî bir liberalizm vardır ve orada hiçbir şekilde bir kayıt tanınmamaktadır.

---

40 Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XXIII, 247

Bu anlayış dünya gençliğinde maalesef ciddî bir rağbet görmüş ve gençlik akın akın batı okullarında okumak için âdeta sıraya girmiş ve böylece ibâhîlik ve serbestlik düşüncesi İslâm âleminde ciddî bir şekilde yayılmıştır. Bu itibarla İslâm âleminin batı kültürüyle yetinmesi kesinlikle doğru değildir. Çünkü batı kültürü, nesle öğretilmesi gereken asıl maksadın ve gayenin gerçekleşmesine ters düşmekte ve hattâ bu konuda ciddî engeller teşkil etmektedir.

Aslında batı kültüründe ve batı eğitim sisteminde elbette ki itibar edilmesi ve alınması gereken pek çok hakîkat taneleri vardır. İşte İslâm âlemi o hakîkat tanelerini arayıp bulmalı, onları ortaya çıkarmalı ve batıdan onları alıp kendi öğretim ve eğitim sahalarında uygulamaya koymalı. Fakat bununla birlikte avcının ağına takılmamaya, kendi asli ve yüce değerlerini bırakmamaya ve onurlu kimliğini korumaya yine azamî derecede dikkat etmelidir.

***

5. *İdeal bir eğitim ve öğretim sistemi ve anlayışı nasıl olmalıdır?*

Daha önce de zikredildiği gibi bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "İnsanlardan hayır için anahtar vazifesini görenler, şerler için kilit vazifesini görenler vardır."[41]

Bu hadis-i şerifte belirtilen "*Hayırlar için anahtar, ama şerler için kilit olma*" meselesi, insanlar için olduğu kadar sistemler ve programlar için de geçerlidir. Öyle ise ideal bir eğitim ve öğretim sistemi bu anlayış içerisinde, yani hayırlara ve faydalı şeylere karşı anahtar vazifesini görecek, ama şerlere karşı da kilit vazifesini görecek şekilde olmalıdır.

Özellikle İslâm ülkelerindeki öğretim ve eğitim sistemi her şeyden önce Müslümanların inançlarına, ahlâkî ve âilevî değerlerine,

---

[41] İbn-i Mâce, *Sünen*, I, 86

hayat şartlarına, hedef ve gayelerine uygun ve saygılı olmalıdır. Belli başlı şiarlara karşı asla aykırı olmamalı ve mukaddes değerlere zıt düşen hiçbir şey bırakılmamalıdır.

Meselâ: Batının tarih boyunca medeniyet ve insanlığa karşı işlediği cinayetler tek tek anlatılmalıdır. Bununla muhataplara dost ve düşmanın kim olduğu gösterilmeli ve öğretilmelidir. Bu cümleden olarak batının dilini, fennini ve sanatını alırken, bunların zirvede olduklarını ve ulaşılamayacak derecede bir yükseklikte bulunduklarını düşünmemeli, aksine gerek dili, gerekse edebiyat ve fen ilimlerini hammadde olarak ve ihtiyacımızı gidereceğimiz malzeme olarak ve kendi fikrî ve ahlâkî kalıplarımıza dökebileceğimiz bir şekilde ve onları bir kısım küfür ve fesat ve çarpık fikirlerden ayırt ederek almalıyız. Evet batı kaynaklı dilleri, ilimleri ve sanatları, ahlakî değerlerle alay etmekten önce arındırmalı, ondan sonra almalıyız.

***

6. *İdeal bir eğitim ve öğretim sisteminde hedef olarak tespit edilmesi gereken hususlar nelerdir, neler olmalıdır ve bu hedefe nasıl ulaşılır?*

İslâm dünyasını şiddet ve dehşetle tehdit eden ve küfür ve sapıklıktan kaynaklanan korkunç anarşi fırtınalarından, azgın zulüm dalgalarından, fitne ve fesat ateşlerinden korunmanın, o dalgalara meydan okumanın ve onları püskürtmenin çâresi, İslâm esaslarının öngördüğü sağlam bir öğretim ve eğitim sistemini yerleştirmek ve nesli böyle bir eğitim sisteminden geçirmektir.

Bu itibarla her türlü salâhı ve felâhı tekeffül eden böyle bir eğitim ve öğretim sisteminde, müfredat programının her maddesinde maddecilik ve tabiat-perestlik ruhunu öldüren, her türlü şirki, küfrü ve zulmü kaldıran, her türlü fitne ve fesadı, tefrika ve ihtilafı önleyen, neslin kalp ve kafasında iman ve tevhid ruhunu

dirilten, nesle birlik ve beraberlik bilincini aşılayan, dünyanın dünyaya bakan yönüyle tümünün fâni oluğunu gözler önüne seren, kalpleri Yüce Yaratıcıya ve ebedî âleme çeviren, ruhlarda âhiret inancını sağlamlaştıran, insanın diğer yaratıklardan farklı bir keyfiyette yaratıldığını sık sık vurgulayıp ruhuna ve zihnine rûhî ve ahlakî değerleri yerleştiren kalıcı gerçekler ve mühim hususlar yer almalıdır. Çünkü eğitim ve öğretimden maksat, îtikat ve ibâdetle, düşünce ve kanaatle, birlik ve beraberlikle, muâmele ve ahlakla, özellikle de fedâkârlık ve dayanışma ile ilgili hususlarda zamanın anlayışı içerisinde yepyeni, ahlaklı, fazîletli ve seçkin bir nesil meydana getirmektir. İslâm âlemi böyle bir nesle son derece muhtaçtır ve bu itibarla da bunun mücadelesini mutlaka vermelidir.

Diğer hususlar yani müspet ilim ve fen dallarının öğretilmesi, yabancı dillerin bilinmesi ve edebî metinlerin bellenmesi gibi şeyler, elbette ki son derece faydalı ve gerekli olan hususlardır; ancak bunların değeri, kişinin daha şuurlu ve daha kültürlü olmasına, milletin yüce değerlerine daha güzel hizmet vermesine ve dünyasını daha iyi mamur etmesine zemin hazırlamaları ve yardımcı olmalarına bağlıdır.

Hasılı, ders olarak okutulan bütün kitaplarda din ve îman ruhu, ibâdet ve takvâ ruhu, âhirete ve hesaba inanma ruhu, fazîlet ve ahlak ruhu, saygı ve sevgi ruhu, edep ve hayâ ruhu mutlaka bulunmalı ve böylece yeni nesiller Yüce Allah'a dönüş fikrine, ibâdet ve takvâ ruhuna ve insanlığa hattâ bütün yaratıklara karşı şefkatli olma ruhuna sahip olarak yetiştirilmelidirler.

Böyle bir eğitim ve öğretim sisteminin bütün insanların maddî-mânevî bütün duygularına hitab edecek şekilde gerçekleşmesi ve bu derece faziletli ve bereketli neticelerin alınması ise, ancak ciddî araştırmaların, buluşların, teliflerin ve mahsullerin gerçekleşmesine bağlıdır.

Geleceğini emin ellere teslim etmek yegâne derdi olan bizlerin her türlü gayreti, İslâm dünyasının ikbal yıldızını parlatma adına olmalıdır. Bunun için de bizim bütün beyin jimnastiklerimiz ve beyin fırtınalarımız, bir kısım şer şebekesinin, fitne ve fesat odaklarının çıkaracağı fitne ve fesatları göz önünde bulundurarak onların menhus plânlarını ve melûn oyunlarını yok edecek şekilde olmalıdır. Evet bizler, öğretmen olarak bizlere teslim edilen vatan evladını şer şebekelerinin, vatan ve millet düşmanlarının fikir ve ahlak bozucu tuzaklarına karşı sürekli uyarmalı, neslin istikamet yolunda sebat etmeleri hususunda irşatlarda bulunmalı ve çalışmalarımızı hep bu istikamette yoğunlaştırmalıyız.

***

7. *Din ile ilim, aynı zihinde beraber düşünülebilir ve pratikte beraber bulunabilir mi?*

Din ile ilim, elbette ki aynı zihinde beraber düşünülebilir ve elbette ki pratikte beraber bulunabilirler; hem bulunmaları da lâzımdır. Nitekim Bediüzzaman Hazretleri bu hususla ilgili olarak şöyle diyor:

"*Vicdanın ziyâsı ulûm-ı dîniyedir (Vicdanı aydınlatan din ilimleridir). Aklın nûru fünûn-ı medeniyedir (Aklı aydınlatan fen ilimleridir). İkisinin imtizâcıyla (birleşmesiyle) hakîkat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervâz eder. İftirak ettikleri (ayrıldıkları) vakit birincisinden taassup, ikincisinden hîle, şüphe tevellüd eder (doğar).*"

Din ile ilmin aynı zihinde birlikte ele alınmasını, her şeyden önce insanın yaradılışı gerekli kılmaktadır. Şöyle ki:

a. *İnsanın fiziksel gelişmesi ile ruhsal gelişmesi en azından paralellik arz etmeli ve beraber götürülmeli. Hattâ ruhsal gelişmenin açık belirtileri olan keyfiyet sağlamlığı ve ruhî tekâmül, her zaman sûrî ve kemmî gelişmenin dâima önünde ve üstünde*

tutulmalıdır ki, insan komple ve çaplı bir insan olarak yetişmiş olsun. Bu husus, hem şahsın hayatında hem de âilenin, cemâatlerin ve cemiyetlerin hayat ve hizmet seyirlerinde hakim olması gereken ve hayatî önemi olan bir prensiptir. Öyle ise cisim ve mide için lüzumlu olan şeyleri temin ve tedârik ettiğimiz gibi; ruh, vicdan, kalp, akıl, irade ve latîfeler için lâzım olan şeyleri de usûlünce temin ve tedârik etmemiz elbette ki gerekir.

b. Gerçekte insan bu fâni âleme ilim ve duâ vasıtasıyla hakikatleri öğrenmek ve olgunlaşmak için, başka bir deyimle maddî ve mânevî duygularını inkişaf ettirip onları istikâmet çizgisinde olgunlaştırmak ve cennette Yüce Allah'ın eksiksiz kusursuz ve mukaddes cemâlini görmeye mazhar olma liyâkatini ve saâdetini kazanmak için gelmiştir. İnsanın mâhiyetinin ve kâbiliyetlerinin yeterince gelişmesi ve kâmil insan olması ise tamamen ilme bağlıdır. Bütün ilimlerin esası, ruhu ve nuru ise mârifetüllahtır. Yani Yüce Allah'ı bilmek ve O'nu tanımaktır. Bunun en temel esası da Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine bilinçli olarak inanmaktır. İşte bu husus hak ve semâvi olan bir dinin insanın kemâle ermesi için ne derece gerekli ve zaruri olduğunu gösterir.

c. Dinsiz bir ilmin meyve vermesi ve ilimsiz bir dinin yeterince gelişmesi ve ayakta kalması düşünülemez. Aslında ilim adamının kudret sıfatının tecellisi olan kâinat kitabından derlediği hakîkatlerle, din adamının kelâm sıfatının tecellisi olan Kur'ân'dan ve Kur'ân'ın en birinci tefsiri olan hadis-i şeriflerden elde ettiği hakîkatler aynı hakîkatlerdir. Bu iki buluş arasında aslında fark yoktur ve olamaz da. Yeter ki her ikisi de mesleklerinde ve sahalarında işin uzmanı olsunlar. Çünkü kevnî olsun dînî olsun bütün hakîkatlerin yegane sahibi aynı ilâh ve aynı rab'dir. Yani Yüce Allah'tır.

d. Bir cemiyetin ve bir milletin kalıcı bir huzura ve güvenli bir hayata sahip olmasının temelinde hiç şüphesiz, insanın maddi ve

mânevi bütün duygularının yaratılış doğrultusunda gelişmesini ve olgunlaşmasını esas alan bir öğretim ve bir eğitim vardır. Böyle bir eğitim ise aklın ve naklin imtizacıyla gerçekleştirilen öğretim ve eğitimdir. Mayasında bu derece sağlam bir öğretim ve eğitimin olmadığı bir cemiyetin ve bir milletin varlığını huzur içinde uzun bir müddet sürdürmesi mümkün değildir. Çünkü cemiyet bünyesinin en küçük hücreleri fertlerdir.

Buna göre hücreler ne derece sağlam ve sıhhatli iseler, onların meydana getirdiği dokular, o dokuların meydana getirdiği uzuvlar, o uzuvların meydana getirdiği bünyeler, o bünyelerden teşekkül eden âileler ve öyle âilelerden teşekkül eden cemiyetler ve milletler de o derece sağlam ve o derece sıhhatli olurlar. Öyle ise öncelikle hücreler sağlam olarak teşekkül ettirilmeli ki, o sağlam hücreler kendileri gibi sağlam dokuları, sağlam dokular sağlam uzuvları, sağlam uzuvlar da sağlam bünyeleri, sağlam âileleri ve sağlam cemiyetleri meydana getirmiş olsunlar. Hücrelerin yani fertlerin sağlamlığı ise akla ve nakle birlikte değer vererek ve hiç birini ihmal etmeden sürdürülen kaliteli eğitim ve öğretime bağlıdır.

e. Müspet fenler ve tabiat ilimleri bizi dînî ilimleri daha iyi anlama seviyesine yükselttiği gibi, dînî ilimler de enfüsi ve âfâki delilleri düşünmeye ve tabiat olaylarından ibret dersleri almaya teşvik etmek suretiyle bizi Allah mârifetine, muhabbetine ve itâatine ulaştırır. Böylece her iki ilme sahip olan bir kimse, okuyup araştırmak ve düşünüp anlamak suretiyle Yüce Allah'ı değişik sıfat, isim ve icrâatıyla daha iyi bilip tanıma, O'nu daha çok sevme, O'na daha çok saygı duyma ve büyüklüğü karşısında O'na daha samimi itâat etme bahtiyarlığına erer ve böylece yaratılış gayesini gerçekleştirmiş olur.

35.
KÂMİL İNSAN YETİŞTİRMENİN ÖNEMİ

İnsan bu dünyaya terbiye görmek, ıslâh olmak ve tekemmül etmek için yani "Kâmil İnsan" olmak için gönderilmiştir. Tâ cennete lâyık ve ehil hâle gelsin ve Cenâb-ı Hakk'ın Cemâlini seyredecek seviyeye yükselsin. Öyle ise insanın en büyük vazîfesi nefsini ve neslini terbiye ve ıslâh etmek olmalıdır. İşte bizler îmân ve istikamet çizgisinde hareket etmek dediğimizde, önce kendimizin, sonra da çevremizin terbiye ve ıslâhını anlamalıyız. Ve eğitim sahalarında çalışmalarımızdan maksat da böyle bir terbiye ve ıslah müessesesini zamanın şartları dahilinde bütün üniteleriyle gerçekleştirmek ve bu müesseselerde kâmil insan yetiştirmek olmalıdır. Çünkü ehl-i îmânın maddî-mânevî olarak terakkî etmesinin ve kemâle ermesinin çaresi, itikâd ve ibâdetle ilgili her türlü muâmeleyi Kur'ân'ın talim ve tespit ettiği sınırlar dahilinde ve sünnet-i seniyye prensiplerine uygun olarak ayarlanması ve İslâm'ın ortaya koyduğu hükümler ve esasları içinde cilveleri görülen esmâ-i hüsnâdan her bir ismin kendisinde, yani itikad, ibâdet ve davranışlarında tecellî etmesinin feyzine çaplı bir mazhar ve parlak bir ayna olmaya çalışmasıdır. Evet insan hal

ve hareketleriyle Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine mazhar olup onları yansıttığı ve gösterdiği nisbette fazîletli ve kıymetlidir.

Burada akla şöyle bir soru geliyor. İnsanın bu tekemmülü, bu ıslahı ve bu terbiyesi hangi hususlarda gerçekleşmelidir?

1. Kâmil İnsan Kimdir?

Bu tekemmül, irşâd, ıslâh, terakkî ve terbiye meselesi, faydalı ilim, sağlam kanâat, fazîletli haslet, güzel ahlâk ve iyi davranış sahalarında gerçekleştirilmelidir. Meselâ:

1. Îmân, tevhid, teslim ve tevekkülde.
2. Zühd ve takvâda.
3. Sâlih amellerde.
4. Hayır ve hasenât yapmada (cömertlikte).
5. Kanâatkâr olmada (hakkına râzı olmada).
6. Af ve müsamahalı davranmada.
7. Tevâzû ve alçak gönüllülükte.
8. Azim ve kararlılıkta.
9. Sabır ve sebatta.
10. Şeref ve haysiyette.
11. Fedâkârlık ve diğerkâmlıkta.
12. Bütün ehl-i îmânı sevmede.
13. Şefkat ve merhamette.
14. Hürmet ve itâatte.
15. Güven telkin etmede.
16. Doğruluk ve sadâkatte.
17. Vefâlı olmada.
18. Teşekkürü bir borç bilmede.

19. Adâletli davranmada.

20. Çalışmayı hayatî bir esas olarak almada.

21. Meşverete önem vermede.

22. Vahdet ve uhuvvet ruhuna sahip olmada.

Kâmil insanın kimliği ve tanıtımı hakkında, Merhum Hulûsî Ağabeyimiz şöyle der:

"İnsan ona derler ki, içi dışına çevrilse utanacak bir şeyi olmaya. Buna göre, bir insanın şerri düşünmesi bile şerdir."

Hem büyüklerimiz kâmil insanı tanıtma sadedinde ne güzel demişler:

Dil-i rubâ güzelim, âlemi tesrîre çalış;
Seni tahkîr edeni bile, tavkîre çalış.
Sen ol dâire-i terbiyeden etme hurûç;
Nâmını fazl-u kemâlât ile teşhîre çalış.

Ancak bu güzel hasletleri kazanmak, ıslâh olmak ve tekâmül etmek, bazı usûl ve yollarla mümkündür. Bu yollar da: Va'z-u nasîhat yolu, cezâ ve mükâfat yolu, kitâbet, yazı ve neşir yolu, Hz. Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem, Ashâb-ı Kirâm ve İslâm büyükleri gibi en mükemmel sıfatlarla mücehhez olan mücessem bir varlığı veya bir cemâati gösterme yolu gibi hususlardır.

Bunların içinde en mükemmel, en etkili ve en verimli olan ıslâh yolu sonuncusudur. Yani örnek olarak birisini veya bir cemâati göstermektir. Çünkü böyle bir zât ve böyle bir cemâat mezkûr hasletlerin ve esasların sağlamlığına, faydasına ve yüksekliğine gayet kuvvetli ve gayet açık bir delildir. Bu ise bir taraftan Asr-ı Sâadet'ten misaller vermek, diğer taraftan günümüzden misaller göstermek suretiyle sağlanmalıdır. Zaten bugün dünya bir kısım terakkîye ve tekâmüle sahip ise ancak bu gibi örnek şahsiyetlere ve bu gibi kudsî cemâatlere borçludur.

Zîrâ misaller, kâidelerden veya yasalardan daha etkili, daha geçerli ve daha yüksektirler.

O hâlde öncelikle Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Onun kudsî ve nurânî Ashâbını gereği gibi tanımalı ve çevremize tanıtmalıyız. Çünkü bizim ıslâhımız ve olgunlaşmamız, O'nu ve Ashâbını gereği gibi tanıyıp tanıtmaya ve onlar gibi olmaya bağlıdır.

Ancak bu tanıma ve tanıtma işi için, müsâit zeminler ve müsâit imkanlar lâzımdır. İşte bu imkanlar, ilim ve irfân yuvaları, faydalı kitaplar ve dergiler gibi şeylerdir. Buralarda her sahaya lâyık adamlar yetişecek; neticede milletin kararan ufku aydınlanacak, kanayan yarası dinecek ve her tarafı kasıp kavuran bunalım ve huzursuzluğun yerini huzur ve saâdet alacak...

2. Kâmil İnsan Olmanın Yolu ve Belirtileri

a. Fazîletli olma ve şuur kazanma istikâmetinde yükselmenin ve kâmil insan olmanın şartlarını, şu hadîs-i şerif gayet veciz bir şekilde meâlen şöyle dile getirmiştir:

"*Beş şeyden evvel beş şeyin kıymetini bil:*

1. İhtiyarlamadan evvel gençliğinin kıymetini bil;

2. Hastalanmadan evvel sıhhatinin kıymetini bil;

3. Meşguliyetten evvel boş vaktinin kıymetini bil;

4. Fakirliğe düşmeden evvel elindekinin kıymetini bil.

5. Ölmeden evvel hayatının kıymetini bil."[42]

b. *Olgunluğun alâmetleri*: İnsanları felâket uçurumlarından kurtarıp kurtuluşa götüren ve onları kemâlin zirvesine yükselten bazı prensipler, şu hadîs-i şerifte meâlen şöyle zikredilmektedir:

---

42 Gümüşhânevî, *Râmûz'ül-Ehâdis*, s.75

"*Cenâbı Hak, beş hususu diğer beş hususun içinde gizlemiştir.*

1. *İzzeti itâatte.* (Allah'a itâat eden azîz olur.)

2. *Zilleti mâsiyette.* (Allah'a isyân eden zelîl olur.)

3. *Heybeti gece ibâdetinde.* (Allah'ın azameti karşısında rahatını terk eden, uykusundan fedakârlık yapan ve herkesin uyuduğu bir anda kalkıp namaz kılan bir kimseyi Yüce Allah izzetli ve heybetli kılar.)

4. *Hikmeti açlıkta.* (Çünkü mide tok olursa kafa fazla çalışmaz ve beyin hücreleri fazla iş görmez.)

5. *Büyüklüğü istiğnâda.* (Gönlü zengin, gözü tok ve rûhu kanâatkâr olan kimse, şuna buna bir dilenci gibi davranıp küçülmeyeceğinden dolayı hep itibarlı olarak yaşar.)

3. Kâmil İnsan Yetiştirmenin Önemi

Talim ve terbiyeden maksat, îman ve istikâmet çizgisinde hayat sürdürecek ve zamanla milletin yüzünü güldürecek yüce ahlak sahibi kâmil insanlar yetiştirmektir. Bu husus, gerek âilelerin gerekse toplumların güvenleri ve huzurları adına son derece önemli olan bir vazîfedir. Şöyle ki:

a. *Yaklaşık olarak bir asırdan beri şu ülkede nev-i şahsına münhasır; yani İslâm ilimleriyle müspet fenlerin ortaklığı ve beraberliği altında bir faâliyet sürdürülmekte ve bir hizmet yapılmaktadır.* Bu gayret ve bu hizmet, îman ve Kur'ân hakîkatlerini öncelikle özde sağlam bir şekilde hazmederek nefsi terbiye etme, sonra da usûlünce başkalarına da anlatmak suretiyle nesli ıslah etme gayreti ve hizmetidir. Diğer bir tabirle kendi îman ve istikâmetini kuvvetlendirmenin yanında, başkalarının da hidâyet ve istikâmetine vesîle olma gayreti ve hizmetidir.

Böyle bir hizmet, aslında beşerin ıslâhı ve tekâmülü ile maddî refâhı ve manevî felâhı için yerine getirilmesi gereken son derece

lüzumlu ve zarûrî bir vazîfedir. Çünkü Cenâbı Hak, insanı her türlü olgunluğun esaslarını içerecek yüce bir fıtrata, her türlü yüceliğin tohumlarına mümbit bir zemin olacak yüksek bir istidâda, bütün yaratıkları kuşatacak geniş bir vicdana ve her türlü ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak maddî manevî duygulara sahip olarak yaratmıştır. Böylece insanı bu üstün meziyetler sayesinde gerek Esmâ-i İlâhiyye'yi öğrenmeye gerekse Esmâ-i İlâhiyye'nin tecellîsinden ibaret olan eşya ve hâdiselerin içyüzünü kavramaya hazır hâle getirmiş ve beşeri bununla diğer varlıklar arasında imtiyazlı kılmıştır. Nitekim insan, yaratılış yönüyle hayvanlardan çok üstün ve çok farklı olarak yaratılmış olan bir varlıktır. Meselâ:

Hayvan şu dünyaya geldiği vakit, sanki başka bir âlemde öğrenim görmüş, eğitimini tamamlamış ve duygularını inkişaf ettirmiş bir vaziyette doğmaktadır. Öyle ki çok kısa bir zamanda hayatın şartlarına uyum sağlamakta, birden melekeleri gelişmekte ve rahat bir şekilde hayatını sürdürmektedir. İnsana gelince, serçe ve arı gibi hayvanların yirmi günde kazandıkları yaşama becerilerini insan ancak yirmi yılda kazanabilmektedir. Çünkü insan her şeyi öğrenmeye muhtaç olarak, hayat kanunlarına câhil olarak, hattâ ömrünün sonuna kadar öğrenmeye muhtaç ve aynı zamanda son derece zayıf ve âciz bir vaziyette dünyaya gelmektedir. Öyle ki, insan bir iki senede ancak ayağa kalkabiliyor, on beş senede zararı ve faydayı ancak ayırt edebiliyor ve yıllar sonra çevrenin de yardımıyla ancak bazı zararlardan korunabiliyor ve bir kısım faydaları sağlayabiliyor.

İşte bütün bunlardan anlaşılıyor ki, hayvanın asıl vazîfesi daha doğuştan kendisine verilen kâbiliyetlerine göre hareket etmek ve çalışmaktır. Yoksa öğrenerek olgunlaşmak ve bilgi elde ederek terakkî etmek ve Yüce Yaratıcı karşısında kulluğunu idrak etmek ve O'ndan yardım istemek değildir. Çünkü O'nun kulluğu fıtrî ve fiilî kulluktur.

İnsanların hayvanlardan farklı bir şekilde yaratılmasından yine açıkça anlaşılıyor ki, insanın aslî ve fıtrî vazîfesi bir taraftan öğrenerek ilim sayesinde insanlık semâsında olgunlaşmak, diğer taraftan da Yüce Yaratıcı'ya duâ etmek, O'na kulluk yapmak ve tekâmül ve terakkî etme hususunda başarılı olmak için O'ndan yardım istemektir. İşte bu farklı ve üstün gerçekler gösteriyor ki, insan bu âleme ilim ve duâ vasıtasıyla maddî mânevî duygularını inkişaf ettirip gerçek insanlık semâsında olgunlaşmak için gelmiştir. Çünkü insanın yaratılışı, mâhiyeti, kâbiliyetleri ve duyguları itibariyle her şeyi ve her türlü gelişmesi ilme, öğrenmeye, duymaya ve görmeye bağlıdır.

Hem meselâ: Her şey sağır bir adam gibi yalnız kendi söylediklerini hissettiği ve anladığı halde, insan bütün varlıkların değişik hâl dilleriyle söylediklerini veya söyleyip ilân ettikleri Esmâ-i Hüsnâ'nın ifâde ettikleri mânâ ve hakîkatleri duymakta ve onları anlayabilmektedir. İşte insanın bu üstünlüğünü sağlayan hasletlerinden biri, canlıların Yüce Yaratıcı ile ilgili olarak yaptıkları her türlü tahiyye, tesbih, tahmid, tekbir, tâzim ve ibâdetlerini anlayacak ve onları hissedip temsil edecek gâyet kapsamlı kâbiliyetlere sahip olmasıdır. Yani insan kendi sözlerini duyduğu ve anladığı gibi, îman kulağıyla bütün yaratıkların kendilerine âit dillerle Yüce Yaratıcı'larının Vahdâniyet, Rahmâniyet, Rubûbiyet ve azametiyle alâkalı olan mânevî sözlerini de anlar. Bundan dolayıdır ki, her şeyin kıymeti kendisine göre cüzî olduğu halde, insanın kıymeti küllîdir. Yani bir insan görünürde bir fert iken hakîkatte bir nevî gibi kabul edilmiş ve ona göre muâmele görmüş ve görecektir.

İşte insanın bu yüksek dereceye yükselip bütün bunları anlaması elbette ki ciddi bir öğretime ve eğitime bağlıdır. Şâyet insan öğretim ve eğitimden mahrum bir şekilde yetişirse sermâyece en kâbiliyetli hayvandan yüz derece daha yüksek olduğu halde, bu

durumda en dar kapsamlı olan bir hayvandan yüz derece daha aşağı ve daha zararlı bir duruma düşer.

b. *Cenâbı Hak, kusursuz hikmetinin gereği olarak beşeri meleklerden üstün ve farklı olarak gazap ve şehvet duygularına sahip bir özellikte ve her türlü hayır ve şerre gücü yetecek şekilde kapsamlı bir karakterde yaratmıştır.* Ta insan, gazap ve şehvet duygularını akıl duygusunun emrine versin ve gösterdiği mücadele ve yüksek performans sayesinde meleklere üstün gelsin. Zaten böyle olmazsa isyan ve tuğyanlar için, fitne ve fesatlar için başlıca âmil olan bu duygular yüzünden insanlar, hayvanlardan daha aşağı ve cinlerden daha zararlı olurlar.

Hem Yüce Allah, beşeri kendisine verdiği son derece ehemmiyetli kâbiliyetler sayesinde bir taraftan kendi dünyasını mâmur etmekle birlikte bütün dünyayı tamir edecek bir durumda, diğer taraftan da kendi ukbâsını mesud etmekle birlikte başkalarının da saâdetine vesile olacak ve neticede âlây-ı ıllıyyîn'e namzet ve cennette o "*Kudsî Rü'yet*"le müşerref olacak bir yücelikte yaratmıştır.

Şayet beşer, bütün duygularının inkişafına yönelik olarak sağlam bir tâlim ve terbiyeden mahrum bir vaziyette yetişirse, dünyayı tamir etme yerine ortalığı tahrib eder, ebedî saâdet adına mükemmel bir şifâ olmak yerine sonsuz bedbahtlığı ve perişanlığı hazırlayan başlı başına bir zehir olur ve âlây-ı ıllıyyîn'e yükselme yerine esfel-i sâfilîne düşer. Hem sonunda bu hususta hiçbir özrü olmaz ve hiçbir mazereti de kabul edilmez.

Evet insan, öğretim ve eğitimden mahrum bir şekilde yetişirse, sermâyece ve yaradılışça bu derece liyâkatli ve imtiyazlı olarak yaratıldığı ve en yücelere namzet kılındığı halde, bu durumda aşağıların aşağısına, en âdîlerin bulunduğu yere ve en bedbaht ve nasipsiz olanların yanına atılacak ve ebediyyen perişan olmaya maruz bırakılacaktır.

Yüce Mevlâ'nın beşeri diğer varlıklardan farklı bir şekilde yaratmasının burada bir kaçı zikredildiği gibi pek çok mühim hikmetleri vardır. İşte bu gibi hikmetlerin hâtırası için beşerin bir kısım fesat ve tahrîbatlarını nazara almıyor ve öylelerine mühlet tanıyor da onları hemen helak etmiyor. Çünkü bu gibi göz kamaştıran neticeler son derece güzel maslahatlar ve gayet mükemmel hayırlardır. Buna oranla beşerin yaptığı fesatlar ise sınırlı olan şerler durumundadır. Şerr-i kalîl için hayr-ı kesîri terk etmek elbette ki yüce hikmete muhâliftir.

Beşerin diğer varlıklardan bu derece farklı ve imtiyazlı bir hüviyette yaratılmasındaki hikmeti gerçekleştirmesi ve bu derece yüce olan İlâhî hikmeti pratikte tasdik etmesi ancak başta aklı olmak üzere bütün duygularına hitap eden ciddî bir tâlim ve terbiye ile ve başta ruhu ve kalbi olmak üzere bütün mahiyetine hitap eden samîmî bir tebliğ ve irşad ile mümkün olur; başka türlü olması düşünülemez.

c. *İçinde bulunduğumuz devir, İlâhî rahmet ve inâyetin tebessüm ettiği hattâ herkesi kucaklayacak şekilde coştuğu bir devirdir.* Yani devir, ilkbahar devridir. Devir, cennet gibi gül devridir. Devir, cennetin gülleri arasında dolaşıyor gibi samimi kimselerle birlikte hizmet etme devridir. Devir, aydınlanma ve başkalarını aydınlatma devridir. Devir, kımıldanma ve elbirliğiyle işin altına girme devridir. Devir, aşk ve şevkle coşma ve koşma devridir. Devir, mevsimine göre tohum atma, çorak arazileri verimli bağlara ve kupkuru kırları zümrüt tepelerine dönüştürme devridir.

Evet devir, bir araya gelip dedikodu yapma veya oturup ağlama değil; toplumun değişik sahalarında çalışıp ter dökme devridir. Devir şahsî çıkarları peşinde koşmakla yetinme değil; kendini aşıp başkalarına hizmet götürme devridir. Devir, kendi ıslahını düşündüğün kadar, başkalarının da ıslahını düşünme ve bu doğrultuda gayret sarf etme devridir.

Öyle ise bülbülün konduğu her taze dal, onun minberi olduğu gibi, bazı hakikatlerden haberdar olan bizler de bu derece bereketli bir mevsimde hakîkatlerin birer dellâlı ve birer bülbülü olmalı ve bulunduğumuz yeri ve makamı en güzel bir şekilde değerlendirip aşk ve şevkle ve tatlı bir nağme ile, ama usûlünce ve başkalarını rahatsız etmeden hakkı şakımaya ve hakîkatleri âleme duyurmaya çırpınmalıyız.

Bugün için böyle bir çalışma ve hizmet götürme meselesi, eğitim ve öğretim sahalarında olmalıdır. Çünkü şu yirmi birinci asır ilim ve fikir, teknik ve sanat, akıl ve iknâ çağıdır, eğitim ve öğretime önem verme devridir. Çünkü âhir zamanda her şey ilme dökülecek ve galebe ve üstünlük ancak ilim kuvveti ve ikna gücü ile sağlanacaktır.

İşte böylesine bereketli bir rahmet ve inâyet karşısında bizim görevimiz aşk ve şevkle çalışmak ve coşmak suretiyle teşekkürde ve mukâbelede bulunmaktır. Kaldı ki bu husus, aynı zamanda bizim başkaları karşısında üstün ve aziz olmamızın da şartıdır. Çünkü İlâhî ihsan ve lütuflar bizden sürekli bir şükür ve o nimete karşı sürekli olan bir şevk ister ki kesilmesin. Bunun manası şudur: Bugün bizler ancak aşkın bir gayret, aşkın bir çalışma, aşkın bir fedâkarlık ve aşkın bir sadâkatle Yüce Allah'ın yardımına mazhar olabilir ve mukaddesât düşmanlarına karşı mücâdele edebiliriz.

36.
HZ. MUS'AB'IN İLK MUALLİM OLMASI

Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)*, Medîne-i Münevvere'ye kendisi henüz hicret etmeden önce muallim olarak Hz. Mus'ab* (radıyallahu anh)*'ı göndermişti. İşte O'nun muallim olarak başkasını değil de; Hz. Mus'ab* (radıyallahu anh)*'ı göndermesinin elbette ki bir kısım hikmetleri vardır:*

1. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) her şeyden önce kâmil bir îmana, kuvvetli bir ihlâsa, kopmaz bir irtibata ve sarsılmaz bir sadakate sahip idi. O kadar ki, İslâm'a girdiği ilk günden beri karşısına çıkan en yakınlarının bile yaptıkları vazgeçirme ve yeniden küfre sokma tekliflerini elinin tersiyle itmiş ve kabul ettiği İslâm'dan asla taviz vermemiştir.

2. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh), çok müsâmahalı, çok hoşgörülü ve daima insaftan ve barıştan yana olan bir yapıya sahip idi. Nitekim onun diyaloga açık olan, herkesi kucaklayan ve hiç kimseyi dışlamayan bir yapıya sahip olması, Medine-i Münevvere'de İslâm'ın yayılmasına çok büyük katkısı olmuştur.

3. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh), azimli ve kararlı, sabırlı ve tahammüllü bir karaktere sahip idi. Neticeye varma hususunda acele etmeden bütün tedbirlere riâyet ederdi. Bu cümleden olarak hakikatleri anlatma ve başkalarını irşat etme hususunda ne kadar azimli ve kararlı

ise, netice alma hususunda da o derece sabırlı ve karşı tarafın nazını çekmede ve tafralarına katlanmada o derece tahammüllü idi.

4. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) sürekli mütebessim olan bir çehreye sahip idi. Muhataplarını daima tebessümle karşılar ve tebessümle uğurlardı. Diğer bir tabirle karşısındakine asla asık suratla davranmazdı. Onun bu hâli ise karşısındakileri büyülerdi.

5. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) yüce bir fedâkârlık ruhuna sahip idi. O kadar ki, başkalarının kurtuluşu ve huzuru adına yapamayacağı ve gösteremeyeceği bir fedâkârlık yoktu. Onun fedâkârlığının en açık bir alameti çok cömert birisi olması idi. Öyle ki Mekke döneminde İslâm Dîni ile tanıştığı ve onu kabul ettiği o ilk yıllardan itibaren eline geçen her şeyi İslâm'ın yayılması ve yücelmesi uğrunda verecek ve Uhud'da şehid olduğunda dünyalık olarak sadece üzerindeki gömleği bulunacak, hatta kendisine kefen parası bile ayırmayacak kadar yüce bir fedâkârlık ruhuna ve cömertlik kimliğine sahip idi.

6. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) çok yumuşak bir huya ve son derece şefkatli ve merhametli bir yaratılışa sahip idi. Onun halim-selim huylu ve şefkatli ve merhametli olması, diğer bir tabirle her şeye kızmayan, öfkelenmeyen ve bağırıp çağırmayan birisi olması, Yüce Allah'ın izniyle gerek kendisine gerekse onun şahsında İslâm'a çok şeyler kazandırmış ve pek çok hayırlı neticelere vesile olmuştur.

7. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) ciddi bir sorumluluk ruhuna sahip idi. Öyle ki insanları kazanmaya, onların dünyalarını mâmur ve âhiretlerini mesut etmelerine vesile olmaya ve aynı zamanda İslâm'ın inkişâfına zemin hazırlamaya herkesten önce kendini mesûl ve mecbur bilirdi. Onun bu derece yüce bir sorumluluk ruhuna sahip olması ise Yüce Allah katında fiili bir duâ yerine geçiyordu.

8. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) çok akıllı, çok ferasetli ve dolayısıyla çok ileri görüşlü birisi idi. Bu itibarla muhatapların seviyesine göre konuşur, davranışlarını hep ileriye yönelik ayarlar ve adımlarını hep ileriye yönelik atardı.

9. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh) meseleleri ifade ve beyan etmede çok maharetli idi. Gerçekten çok kuvvetli bir iknâ gücüne sahipti. Cenab-ı Hak kendisine özel bir iknâ ve beyan kuvvetini vermişti. Öyle ki, karşısındakini ya ilzam eder sustururdu veya onu iknâ eder ve anlattığı hakikatleri kabul etmesini sağlardı.

10. Hz. Mus'ab (radıyallahu anh), sosyal yönü çok kuvvetli olan, girişken, atılgan, becerikli, iş bilen, iş bitiren ve tuttuğunu koparan birisi idi.

Hasılı: Hz. Mus'ab (radıyallahu anh)'ın her yönüyle, yani gerek sîreti gerekse sureti, gerek güzel ahlakı gerekse maddi yapısı itibariyle çok mükemmel ve çok güzel olan bir insandı. Bu itibarla bulunduğu ortamda mükemmel bir sevimliliğe, sımsıcak bir sempatiye ve etkileyici bir câzibeye sahip idi.

İşte sebep olarak bu gibi yüce ve güzel hasletlerinden ötürüdür ki, Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem onu İslâm tarihinde ilk muallim olarak tayin etmiş, onu bu vasıfla Medîne-i Münevvere'ye göndermişti. Cenâb-ı Hak da onu gâyet kısa bir zamanda muvaffak kılmış, onun vesilesiyle pek çok kimseye hidâyet nasip etmiş, onun eliyle İslâmiyet'in Medîne-i Münevver'de yayılmasını ve orada hüsn-ü kabul görmesini ihsan etmiş ve onun sayesinde her şeyden önce İslâm'ın mahzun yüzünü güldürmüştü.

***

İşte tâlim ve terbiye, tebliğ ve irşad mesleğini hayatlarının gayesi yapan kimseler de, Hz. Mus'ab'a benzemeye çalışır ve onun sahip oldukları yüce meziyetlere sahip olurlarsa; Cenâb-ı Hak onu tebliğ ve irşad mesleğinde muvaffak kıldığı gibi, onun arkasından gidenleri de muvaffak kılar ve gösterecekleri hummalı faâliyetler sebebiyle kısa bir zamanda hem İslâm'ın hem de âlemin yüzlerini güldürür. Evet günümüzde İslâm'ın yeniden şahlanıp dünya çapında tanınması, ayrıca neslin hayırlı birer insan olarak yetişmesi

için tâlim ve terbiye sahalarında rehberliği ve eğitimi esas alarak hizmet veren kimselerde bulunması gereken bir kısım temel hasletler vardır. Şöyle ki:

1. Kur'ân ve îman hakîkatleriyle ilgili olarak temsil ettiği tebliğ ve irşat dâvâsında sadâkat ve samîmiyet sahibi olmak ve yüce hakîkatleri hiçbir şeye fedâ etmemek. Bunun alâmeti sâdece Yüce Allah'ın rızâsı için çalışmak, dünyevî her hangi bir karşılık beklememek, nefsine hiçbir hisse vermemek ve hakîkatleri hiçbir şeye âlet etmemektir. Tâ çevresinde sarsılmaz derecede ciddi bir güven telkîn etsin, herkes ona güvensin ve böylece yaptığı tebliğ ve irşat derslerinden ve yürüttüğü rehberlik hizmetinden gerektiği şekilde faydalansın.

Evet yüksek bir fedâkarlık ruhuna sahip olmak, yani yaptığı hizmetine karşılık olarak maddî manevî ücretler beklememek ve başta mesâî arkadaşlarının olmak üzere bütün İslâm âleminin gerçek huzurunu ve kalıcı rahatını sağlamak hususunda kendi şahsî çıkarından ve cüzî rahatından bile fedâkarlıkta bulunmak, gerektiğinde âhiretle ilgili işlerde kendi dünyevî işlerini ikinci plânda görmek ve İslâm âlemini ilgilendiren bir hakîkatin yayılması için hayatını hattâ ebedî saâdetini bile fedâ etmek, gerçekten çok büyük bir meziyettir ve işte böyle kimselerin sözlerine elbette ki itibar edilir ve onların arkasından gidilir.

2. Allah katında en yüksek mertebenin, "mahbûbiyet" unvanıyla tabir edilen "Ubûdiyet-i Muhammediyye" olduğunu bilmek ve kanâatleri buna göre ayarlamak. Kulluğun esası Yüce Allah'a karşı duâ ve niyazda, hamd ve şükürde, tazarrû ve huşûda, tevekkül ve teslimiyette bulunmak ve halktan istiğna gösterip onlara bizatihi ihtiyaç duymamak gibi yüce hasletlerdir. Buna göre, İslâm'ın yeniden dirilişi için çalışanlar da bu şuura sahip olmak suretiyle gerçek kulluğun en yüksek mertebesine mazhar olmaya çalışmalıdırlar.

3. Hâlis bir hâdim olarak ihlas ve uhuvvet düsturları içerisinde

îman ve Kur'ân hakîkatlerini ilmî ve tahkîkî bir sûrette ve akılları iknâ ederek on adama ders vermeyi ve onların kâmil bir îmâna ermelerine ve tam bir istikâmeti bulmalarına vesîle olmayı, manevî bir makam ve bir kuvvetle yüzlerce adamı irşat etmekten daha ehemmiyetli görmek.

4. Îmân ve Kur'ân hakîkatlerini ve bunları etrafa neşretme metotlarını su içme kolaylığında bilmek ve başkalarına rahat bir şekilde anlatabilmek. Bu cümleden olarak şerli ve zararlı şeyleri def etmeye, küfür ve dalaletten kaynaklanan bir kısım fikrî şüpheleri ve kalbî hastalıkları bertaraf etmeye öncelik vermek ve insanların içlerinde kötü ve zararlı şeylere karşı nefret ve tiksinti uyandırmayı, iyi ve faydalı şeyleri sağlamaya ve insanları onlara teşvik etmeye tercih etmek.

5. Îman ile küfrün mukâyesesini neticeleriyle birlikte yapabilmek. Meselâ: Bir taraftan küfrün ne kadar çirkin bir haslet olduğunu, küfür içinde bulunmanın buzlar üzerinde yürümek gibi olduğunu ve nefsî ve süflî olan lezzetlerin içinde son derece acı elemler bulunduğunu bilmek, îmanın güzelliğini, îmanın bu dünyada dahi hadsiz lezzetlerin kaynağı ve İslâm'ın başlıca saâdet ve selâmet yolu olduğunu iyice hazmederek bilmek ve îman ile küfrün muvâzene ve mukâyesesini neticeleriyle birlikte ve seviyesine göre herkese anlatabilecek bir olgunluğa erişmek.

6. Kur'ân'ın ve sünnetin bütün fıtrî ve zaruri ihtiyaçlara cevap verdiğini, bütün sıkıntılara şifâ ve devâ olduğunu ve her iki cihanın saadetini tekeffül ettiğini kavramak, bu yüce değeri içine sindirmek ve bunu yaşantısıyla başkalarına bilfiil göstermek. Bu güzel neticeyi elde etmek için de, önce Kur'ân-ı Kerîm'i kendine nâzil oluyor gibi okumak ve acaba bu okuduğum âyetler neyi anlatıyor ve benden neleri talep ediyor? diyerek ve mânâsını düşünerek okumak, mânâlarını bilmediği ve anlamadığı âyetler için de meâl ve tefsir kitaplarına bakmak. Ayrıca okuduklarının mânâsını

sahip olduğu imkanlar ölçüsünde sözleriyle tebliğ ve davranışlarıyla temsil etmek suretiyle Kur'ân hakîkatlerinin kendisinde temessül etmiş bir şekli olarak onların neşrine çalışmak.

7. Aklî fetânete, kalbî basîrete, rûhî coşkunluğa ve yüksek performansa sahip olmak. Yani yüksek bir ferâsete ve ciddi bir göz uyanıklılığına sahip olarak bir kısım tehlikeleri daha gelmeden sezip hissetmek, onlara karşı alınması gereken ihtiyatla ilgili tedbirleri almak ve gerek söz gerekse davranış planında sürekli olarak hazırlıklı bulunmak. Ancak ihtiyatla birlikte sadâkatle irtibatı ve gayretle hizmeti devam ettirmek.

8. Tam bir teslîmiyetle sabır ve temkinde bulunmak, özellikle de hayâl kırıklığına düşmemek ve bazen meydana gelen bir kısım beklenmedik hâdiseler karşısında ümitsizliğe düşmemek, fütur getirmemek ve gevşeklik göstermemek. Yani gerek maddî ve mânevî hücumlar ve tazyikler karşısında gerekse yiyecek, içecek, elbise, ders ve hizmet cinsinden bir kısım güçlükler ve ağır hayat şartları karşısında sabır ve tahammül göstermek ve sıkıntı veren bir kısım hususlar karşısında bazı zorluklara katlanmak.

9. Başındaki idârecinin veya itimat ettiği yüce heyetin kararlarını veya dâvetlerini kendisi için emir telakkî etmek. Zîra istişare ve recâ yerine, emirlerde bulunma zorunluluğu doğarsa, bu husus o cemâatin ve o toplumun şuur noktasında zayıflığına ve karakter bakımından basitliğine delâlet eder.

10. Beraber hizmet verdiği çalışma arkadaşlarıyla arasındaki dayanışma ve yardımlaşma esaslarına azami derecede riâyet etmek. Bunun alameti olarak da ziyâret, ziyâfet ve zarâfet esaslarına samîmî bir şekilde riâyet etmek. Bu cümleden olarak muhataplara karşı onların cemiyet hayatında sahip oldukları mevki ve makamlara göre ve aynı zamanda onların rûh ve istidatlarıyla ilgili durumlarına göre hareket etmek ve öyle muâmelede bulunmak.

37.
VERİMİ ARTIRMANIN YOLLARI

Çevremizde gerek keyfiyet plânında gerekse kemiyet plânında verimliliği, şuurlu bir şekilde arttırmak için aşağıdaki hususları sürekli olarak göz önünde bulundurmak gerekir:

1. Gerek keyfiyet planında gerekse kemiyet alanında şuuru ve verimi arttırmak için talim ve terbiyede ziyâret ve dâvet esaslarını yerine getirmek ve bunun sürekliliğini sağlamak şarttır. Bu prensip uygulanmazsa yapılan talim ve terbiye noksan olacağı gibi, o zamana kadar verilen hizmet de hep yerinde sayacak, hattâ bir gün gelip gerilemeye bile başlayacaktır. Verilen bir hizmetin gelişerek devam etmesini sağlamakla ilgili olan bu prensip şu hadîs-i şeriften açıkça anlaşılıyor. Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyorlar: "Amellerin Allah'a en sevimli olanı, az bile olsa devamlı olanıdır."[43]

Bu hakikat ve bu prensip talim ve terbiyede ve bir kısım müspet kanâatlerin uyandırılmasında da geçerlidir. Çünkü bir şeyin devamlı olmasının hem ruhun terakkisinde hem kalbin itmînanında, hem hislerin huşyarlığında, hem de aklın o işe yatmasında çok büyük etkisi vardır. Meselâ:

Namazları lâyıkıyla kılmada devamlı olmak gerekir. Duâların kabulü için devamla ve ısrarla yapılması gerekir. Kur'ân'ı kısa bir

---

[43] Buhari, *el-Cami'us-Sahih*, VII, 182

zamanda öğrenmek, sonra da unutmamak için onu devamlı tekrar etmek gerekir. İlimde ve fikirde inkişâf etmek için istifâde edilen kaynak eserleri okumada sürekli ve dikkatli olmak şarttır. Eskiden beri irtikâp edilen bir kısım haramların terk edilebilmesi için onlarla alâkayı birden kesmeli ve bu hâli sonuna kadar devam ettirmeli. Çünkü teşebbüs ettiğimiz bütün hayırlı amellerde ve hizmetlerde neticeye varabilmek için devamlılık şart olduğu gibi; terkettiğimiz haramları bir daha irtikâp etmemek için onlarla olan ilgimizi kesmemiz ve bu husustaki azmimizi bozmadan gerçekleştirmemiz de şarttır.

Bu itibarladır ki, olgunlaşmada çile doldurmanın, yani kırkı tamamlamanın büyük önemi vardır. Nefsi terbiye, ruhu tezkiye, kalbi tasfiye, aklı tatmin ve bedeni alıştırma mevzuunda bir şeye en az kırk gün sabır ve sebatla aralıksız devam etmek çok mühimdir. Bu husus bazı mühim meselelerde daha uzun bir zaman dilimini de gerektirebilir. Mühim olan sabretmek, katlanmak, gevşememek ve taviz vermemektir. Çünkü Yüce Allah sabredenlerle beraberdir.

***

2. Herkes seviyesine göre bir işe yarar. Öyleyse herkesle seviyesine göre ilgilenmeli. Özellikle kâbiliyetli olup arzulu ve istekli görünenlerle daha çok ilgilenmeli. Bu ilgilenme ortada ve sokakta olmayacağına göre mümkün olduğu kadar her yerde bir ilim ve irfan müessesesi açmalı. Gerçi herkes, evinde ve iş yerinde ilmî, dînî ve nurânî kitapları okuyup kendi kâbiliyetine göre bir derece istifâde edebilir. Fakat herkes her meseleyi tam anlayamaz. Özellikle îmân esaslarıyla ilgili olan eserler, îmân hakîkatlerinin açıklaması olduğu için hem ilim, hem marifetullah hem de ibâdettirler. Yani bu mübârek eserleri okuyan bir kimse, aklını ilimle donattığı gibi, ruhunu marifetullah ile, kalbini muhabbetullah ile ve duygularını da ibâdetle tatmin etmiş ve teskin etmiş olur. Bundan dolayıdır ki, okullarda ancak beş-on yılda kazandırılabilen bazı feyizli neticeler, meziyetler ve huylar, nur medreselerinde ve hizmet

müesseselerinde beş-altı ayda elde edilebiliyor. Şu son asırda bunun şâhitleri pek çoktur.

***

3. Büyük görünenler ve bir kısım ciddi imkanlara sâhip olanlar, başkasının îmân ve hidâyetine, takvâ ve istikâmetine vesile olmada pek fazla muvaffak olamıyorlar. Mütevâzî olanlar, daha basit ve daha sâde bir hayat tarzı sürdürenler ve sosyal hayatta orta halli olanlar, ne hikmetse gönüllere daha fazla nüfûz ediyor ve ruhlarda daha etkili oluyorlar. Bunun bir hikmeti şu olsa gerektir ki, Cenâb-ı Hak îmân ve hidâyet gibi son derece önemli olan nimetlerinin, doğrudan doğruya Yüce Allah'tan bilinmesini ve O'nun bir ihsanı ve bir lütfu olarak görülmesini istiyor. Bu nimetlerin Yüce Allah'ın bir ihsanı ve bir lütfu olduğu ise, orta halli ve sade olan vesilelerle daha açık bir şekilde ortaya çıkıyor ve sonunda Cenâb-ı Hak varlığını, rahmetini ve ihsanlarını bununla daha iyi hissettiriyor.

Öyle ise, başkalarının hidâyet ve istikâmetlerine vesile olmak hususunda o derece dikkatli olmalıyız ki, bizim netice ile ilgili bir düşüncemiz bile olmamalı. Çünkü neticeyi yaratacak olan Yüce Allah'tır. Aksi taktirde Allah gücenir. Evet bizler başkalarına hizmet götürürken nefsimizi mutlaka devreden çıkarmak zorundayız. Çünkü nefis devreye girince Yüce Allah devreden çıkar ve artık hiçbir başarıdan ve hiçbir hizmetten söz edilemez olur.

***

4. Bütün insanları ilgilendiren bir hizmette verimi şuurlu bir şekilde artırmak için aşağıdaki esaslar dahilinde hareket etmek gerekir:

a. Alabildiğine şefkat, merhamet, hürmet ve mülâyemet.

b. Ciddî bir azim ve sürekli bir atılganlık.

c. Kâmil bir îmân, tam bir ihlâs, yüksek bir fedakârlık, devamlı bir hasbîlik ve kuvvetli bir sadâkat.

d. Seviyesine göre herkese anlatmak ve duyurmak. Fakat

kavl-i leyyin ve talâkat-i lisanla, yani yumuşak sözle, tatlı dille, beşâşetle, mûtedilâne ve geniş mânâlı kelimelerle anlatmak.

e. Hem Sahâbe-i Kirâmı, hem de günümüzde Sahâbe gibi bir hayat yaşamaya çalışan mümtaz şahsiyetleri, ifrâtkârâne sevmek ve onları başkalarına sevdirmek. Din, vatan ve millet düşmanlarına karşı ise muhatap olma kâbiliyetlerine göre önce nasihat ve sulh ile ıslâhlarına çalışmak. Bundan anlamayanlara veya bunu istismâr etmek isteyenlere karşı ise kırılmaz ceviz ve demirden leblebi gibi gayet şiddetli olmak, yani yüce değerleri koruma adına temel esaslarda asla taviz vermemek.

***

5. Ehl-i dalâlet ve ehl-i dünya şuurlu Müslümanları daima takip etmekte ve moral bozucu, ümit kırıcı veya ürkütücü faâliyetlerde bulunmaktadırlar. Bu durum karşısında İslâm'ı temsil eden ve İslâm'ın her tarafa yayılması için çalışan kimselerin dikkat etmeleri gereken bazı hususlar vardır:

a. Herkese sahip olduğu kapasitesine ve anlayışına göre gayret, hizmet ve mücâhede ruhunu aşılamak. Şöyleki:

1. Her arkadaşa belli bir sahada iş vermek ve kâbiliyetlerinin gelişmesini sağlamak.

2. Verilen iş takip edilmeli ve aldığı görevi en güzel bir şekilde yerine getirenlere mükâfat verilmeli.

3. Hizmet yapan kimseleri ziyaret etmeli, ettirmeli ve hizmet veren yerleri gezdirip göstermeli.

4. Büyüklerin hayat tarzını ve hizmet metotlarını okutmalı, anlatmalı ve benimsetmeli.

5. Kefere ve fecerenin tarihte İslâm'a ve Müslümanlara reva gördükleri hücum ve planlarından misaller vermek suretiyle, bu vatanın gerçek sâhiplerinin, fitneye ve anarşiye, küfre ve küfrü temsil eden din, vatan ve millet düşmanlarına karşı dâimâ uyanık olmalarını ve onların çarpık fikirlerine kapılmamalarını sağlamak.

b. Kur'ân hakîkatlerini ve îmân esaslarını çok iyi kavramak ve bunun dellâlı kesilmek. Fakat bu dâveti muhatapları-mızın hislerini rencide etmeden, onların haset veya düşmanlık damarlarını tahrik etmeden ve onları ürkütmeden yapmak. Bunun yolu ise talebe ve halka karşı meseleleri olduğundan fazla göstermemek ve abartmamaktır. Zîrâ biz ehl-i îman ve ehl-i İslâmız. Bu itibarla İslâm adına yapılan bütün hizmetleri takdir ederiz. Fakat başkaları böyle olmaz ve böyle düşünmezler. Onlardan bazıları güzel gelişmeleri görünce haset ederler ve bu vatan ve millete yapılan masum bir hizmeti nasıl engelleye-ceklerini düşünürler.

Bununla birlikte biz meselelerimizi gönül rahatlığı içinde herkese anlatmalıyız. Çünkü bizim meselelerimiz îmân ve İslâm'a ait hak ve hakîkatlerdir. Îmân esasları, farzlar, haramlar ve sünnetler gibi hususlar ise bütün müslümanları ilgilendirir.

c. Yüce İslâm'a sahip çıkmak ve yüce değerler etrafında bir araya gelip vatan ve millete, hattâ bütün insanlığa hizmet etmek üzere Yüce Allah'a verdiğimiz sözü her ay hatırlamalı, murâkabe ve muhasebe işini sıkı tutup kararımızı perçinleştirmeli ve bunu yakınlarımıza da telkin ve tavsiye etmeliyiz.

d. Sadâkat ve metânetimizin sarsılmaması için ve Yüce Allah tarafından bir koruma altında tutulmamız için huşû ve hudû'ya çok önem vermeliyiz. Evet, acaba bizler gerek şahsımızdaki gerekse toplumdaki bir kısım negatif düşünceler ve davranışlar karşısında niçin üzülmüyor ve niçin ağlamıyoruz? Nedir bu kasvet ve nedir bu gaflet?

Ancak huşû ve hudûnun sağlanması için ihlâs risâlesini, tazarrû ve niyazla ilgili olan kitapları çokça okumak ve bu mevzuyu işleyen İslâm âlimlerini sık sık dinlemek gerekir.

e. Her zaman her bölgede ilgisiz kalan veya bir kısım dertleri bulunan ve bu yüzden de aktivitesini kaybeden ve zaman la da îmân, kanâat, aşk ve hareket planında çürümeye başlayan bazı arkadaşlarımız olabilir. İşte bu noktada onlarla ciddî bir şekilde

ilgilenmek gerekiyor. Bu ilgilenmek, onları ziyâret etmek, gezdirmek ve hizmet verip takip etmek şeklinde olabilir.

f. Bir meselenin kalp ve kafalarda iyice yerleşmesi için o meselenin değişik zâviyelerden araştırılarak öyle takdim edilmesi gerekir. Bunun için de, çok okumak, sağlam bir bilgi birikimine sahip olmak ve ayrıca her meselenin sancısını çekmek lâzım.

***

6. Büyüklerimize ve arkadaşlarımıza karşı tutum ve davranışlarımızda ziyâret, ziyâfet, zarâfet ve nezâket esas olmalıdır. Evet "Eden bulur." ve yahut "Kişi ektiğini biçer." gibi kurallar, bir lahza unutulmamalıdır. Öyle ise karşı tarafın nasıl olmasını istiyorsak, başta kendimiz o davranışı sergilemeli ve ona güzel örnek olmalıyız.

***

7. Hayırlı hizmetlerde koşturan kimseler, başkalarına nazaran çok daha huzurlu ve daha neşeli oluyorlar. Bunun bir sebebi şudur ki: Cenâb-ı Hak geniş rahmetinin ve yüce adâletinin ifadesi olarak hizmet ve hasenelerde peşin ücretler, tembellik ve seyyielerde de peşin cezâlar dercetmiştir. İbâdette, muhabbette ve hizmette peşin mükâfat olarak insanın ruhuna huzuru ve neşeyi koyduğu gibi; günahta, adâvette, infirâdîlikte ve tembellikte de ızdırap ve huzursuzluğu koymuştur. Yani daha bu dünyada iken hizmet edenler cennetin nümûnelerini, oturanlar ise cehennemin azabını tatmaktadırlar. Öyle ise îmanlı ve akıllı olan kimse, sürekli olarak hizmet etmeli ve hizmet üzere dâim ve kâim olmaya çalışmalıdır.

***

8. Gerek kendisinin gerekse arkadaşlarının hizmete karşı aşk ve şevklerinin artmasını isteyen kimse aşk ve şevk kaynaklarına müracaat etmelidir. Bu kaynakların başlıcaları şunlardır:

a. Aşk ve şevki arttıracak kitapları okumak. Ders ve sohbetlerde bu hususa sık sık temas etmek gerekir. Ayrıca aşk ve şevki

arttıracak konuları içeren sohbet ve konferansları dinlemek ve isteyenlere dinletmek.

b. Aksiyon ruhuna sahip olan büyük zâtların tarihçe-i hayatlarını okumak ve tavsiye etmek. Sonra da bununla yetinmeyip hamleci ruha sahip olan arkadaşlarla sık sık biraraya gelip sohbet etmek.

c. Aşk ve şevkinin söndüğünü hissettiği anda hizmet veren şahısları ve müesseseleri gezip görmek ve görüp öğrendiklerinin benzerini kendi çevresinde tatbik etmeye gayret etmek.

d. Vatan ve millet adına yapılan hayırlı hizmetlerin herhangi bir alanında mutlaka bir vazîfe almak. Zîrâ insan etrafa kendi gözlüğünün rengi ile bakar. Meselâ: Dînine ve vatanına hiç bir şekilde hizmet vermeyen kimse, dinini ve vatanını sahipsiz görmeye başlar ve ciddi bir ümitsizliğe düşer. Halbuki hayırlı hizmetlerde bulunan ve az da olsa dinine ve vatanına faydası dokuna bir kimse, tam aksine etrafın hizmetini görür, pek çok kimsenin dininin ve milletinin yücelmesi uğrunda hizmet elini uzattığını düşünür ve hâliyle ümit dolu bir hayat yaşar. Öyleyse insan her hangi bir şekilde hizmet verip yararlı olmalı ki, etrafın hizmetini görmüş, dolayısıyla da ciddi bir azim ve ümitle, canla-başla, aşk ve şevkle hizmetten hizmete ve başarıdan başarıya koşmuş olsun.

Coğrafyada siklon ve antisiklon alanlar vardır. Yani rüzgar bir taraftan öbür tarafa devamlı eser gider. İşte bunun gibi hizmet edenlerin de, bulundukları yerlerle yetinmeyip muhtaç olan ve yardım bekleyen yerlere doğru koşup hizmet götürmeleri gerekir ki, bir an önce hem kendi verimliliklerini hem de hizmetin verimliliğini artırmış olsunlar.

e. Tertip edilen konferanslar, sohbetler ve geziler, azim ve şevk verici mahiyette olmalıdır. Evet bütün bunlar mutlaka doyurucu, sevimli ve verimli hâle getirilmeli, ihtiyaç duyulan ve dört gözle beklenen bir hüviyette olmalıdır.

***

9. Her Nebî dâvâsını ispat ve kabul ettirmek için mûcize göstermiştir. Bu bizim için söz konusu değildir. Bu noktada bize düşen verimli neticeler vermek ve faydalı insanlar yetiştirmektir. Zîrâ halk bizim yetiştirdiğimiz semere ve sağladığımız faydalara bakar. Yüce Allah da zaten bunu istiyor. Bu neticenin elde edilmesi ise iki şeye bağlıdır: Birisi, âhiret itibariyle samimiyet ve ihlâs, tazarrû ve niyâzda bulunmak, diğeri de dünya itibariyle bütün sebeplere riâyet etmek ve bütün imkanları kullanmaktır

***

10. Verimi arttırmak için yapılacak faâliyetlerin, kâbiliyet ve kapasiteye göre değişik arkadaşlar arasında taksim edilmesi ve herkesin, işin bir ucundan tutmasının sağlanması şarttır. Çünkü "Taksîmü'l amâl", yani yapılacak işlerin liyakâtlere göre taksim edilmesi, kâidesi sanat, fen, teknik ve maddî sahalarda terakkiye vesîle olduğu gibi, ahlâk ve fazilet gibi mânevî sahalarda da terakkî ve tekâmüle vesiledir. Hem de Elzemü'l-vesâil'dir. Yani vesîle ve çarelerin başvurulacak en lüzumlu olanlarındandır. Evet, ameller taksim ve mesâîler tanzim edilmeli ve itimad telkin eden herkese kabiliyetleri doğrultusunda ve tecrübesi ile şuuru nispetinde görev vermeli ve verilen görevde kendisine yardımcı olmalıyız. Fedâkârlık ruhunun ve başkalarına hizmet etme bilincinin yerleşmesi için verilen hizmetin verimli olması için bu şarttır. Nitekim, canlılarda büyüme hücre artışıyla, hücre artışı da hücre bölünmesiyledir. Şu kadarı var ki büyümesini tamamlamış ve gelişmiş bir hücre ancak bölünebilir. İşte mukaddes şeyleri her tarafa yayma ve bütün insanların hidayete ermeleri hususunda yapılan hizmetin inkişâfı da bu minvâl üzere olmalıdır.

***

11. Evlenirken çocuğu görüp (zürriyetini düşünüp) annesini öyle almalı.

Bunun mânâsı, nikâhta zorunlu ve özel olan haller dışında karşı tarafta bazı özellikleri aramak demektir. Meselâ:

Zâtü'l-ırk olması (menbet-üssû olmaması) yani iyi bir sülâleden gelmesi, dindar olması veya dindar bir asıldan olması, bâkire olması, velûd olması (çok doğuran olması) ve imkanlar nispetinde akraba olmaması.

Neslin daha değerli olmasıyla ilgili olarak tavsiye edilen yukarıdaki hususları, az bir değişiklikle istikamet yolunda daha verimli neticeler almak için de düşünmek ve ona göre hareket etmek, günümüzde daha da fazla önem kazanmıştır.

***

12. İlim ve irfan yuvalarını gezen talebe veya halk, bu yuvalarda özellikle iki şeyi arar ve görmek ister ve orada verilen hizmetin mükemmelliği hakkında ona göre hüküm verir: *İltifât ve nezâket, tertip ve temizlik.*

***

13. Bizim tesirli ve faydalı iş yapmamızda en büyük sermayemiz ve kredimiz itibarımızdır. Zirâ sadece emirle görevlendirilip iş gören kişiler ancak bir noktaya kadar tesirli olabilirler. Evet itibar şarttır ve itibar imân, sâlih amel, nasihat, gayret, muhabbet, hürmet, hoşgörü ve fedakârlık gibi hasletlerle ancak elde edilebilir. Bugün bu özelliklere sahip olan itibarlı kimselere duyulan ihtiyaç ise, düne göre çok daha fazladır.

***

14. *Bir sahada mesul tutulan kimse, kendisinden verim alınabilmesi için o sahada kendisinin tam yetkili kılınması gerekir. Bunun için de ona tam itimat etmek gerekir. O halde emin olmayana tam güvenilmez, ona ciddî bir mesuliyet verilmez ve verilmemelidir.*

***

15. İmân esaslarının, Kur'ân hakîkatlerinin ve sünnet prensiplerinin, çevremizde kalıcı bir şekilde gelişme sağlaması için şu üç eksikliğin bir an önce telafi edilmesi gerekir:

a. *Bilgi noksanlığı*: Yani yapılacak işlerin yoğunluğu, buna rağmen mevcut olan müfredâtın yetersizliği, dört başı mamur olarak yetişmiş eleman eksikliği ve yeni yetişen talebelerin isteksizliği. Bu bilgi noksanlığını telafi etmenin çaresi değişik sahalarda branşlaşmanın sağlanması ve yeni yetişenlere meselenin öneminin kavratılmasıdır.

b. *Uygulama noksanlığı*: Bunun çaresi, herkese kâbiliyetine ve becerisine göre Kur'ân-ı Kerîm okuma, sohbet etme, ders yapma, yazı yazma, konferans verme vb. imkânının sağlanması, bu şekilde bu uygulama noksanlığının giderilmesi ve öğrenilenlerin bir başkasına anlatma zemininin hazırlanmasıdır.

c. *Uyum noksanlığı*: Dînî müesseselerde okuyanlarda ve dindar olarak tanınan kimselerde bazen aşağılık duygusu ortaya çıkıyor veya böyleleri çok sıkılgan oluyorlar. Bu sıkılganlık duygusu bir yönüyle belki onların terbiye ve hayâlarından kaynaklanıyor. Fakat diğer yönüyle İslâm'ın herkese duyurulması için gereken hizmetin yapılmasında hiç de benimsenecek bir özellik değildir. Böyleleri bilmelidirler ki, ortada utanılacak bir şey yoktur. Her zaman olduğu gibi günümüzde de dînimize hizmet etmek, dindar olmak veya dînî cemâatler arasında yerini almak çok şerefli ve gıpta ile arzu edilen bir faâliyettir. Kaldı ki, cemiyet içerisinde yerimizi almak suretiyle öğrendiklerimizi hayat şartlarına uyum sağlayarak pratiğe dökmemiz gerekmektedir. Tâ istikamet yolunda başkalarına güzel örnek olalım ve kurtuluşlarına sebep olalım.

38.
ÇÖZÜM YOLLARI

1. İnsanı gözden düşüren ve bir hizmetin bel kemiğini kıran şu beş âfetten şiddetle sakınmak lazımdır. Çünkü bu beş âfet, hedefe ulaşmayı ciddi bir şekilde engeller. Şöyle ki:

a. Herkesin kendi kafasına göre hareket etmesi.

b. İslâmî aşkın yerini dünya ve makam sevgisinin alması.

c. Başkalarının destanlarını anlatmakla yetinmek; ama o meziyetlere sahip olmamak ve olmayı düşünmemek. Bu taktirde ne akıl ne de kalp yönüyle asla terakkî ve inkişâf olmaz.

d. Tembel ve beceriksiz kimselerin çevrelerine kendi gözlüklerinin rengiyle bakmaları ve herkesi kendileri gibi tembel ve beceriksiz görmeleri.

e. Vesîleler içinde gömülmek ve gâyeyi unutmak. Yani, mescidler, okullar ve kitaplar deyip onlarla uğraşmak; fakat bütün bunlardan asıl maksadın ne olduğunu ve ne olması lazım geldiğini düşünmemek. Bunun mânâsı, mescidleri ve okulları ehemmiyetsiz görmek değildir. Zîrâ eğitim adına yapılan müesseseler, geleceğin tohumlarının atıldığı yerler olması itibariyle son derece ehemmiyetlidirler.

Ancak bunlar neticeye varmak için vasıtalardır ve bunlara bu nazarla bakmak lâzımdır. Bununla beraber şunu da unutmamak lazımdır ki, günümüzde sırf îmân ve istikâmetlerini, ibâdet ve takvâlarını, fazilet ve ahlâklarını korumak maksadıyla bir araya gelen bazı Müslüman kardeşlerimizin kaldıkları nurlu evler, kanâatimce üç mescid hariç bütün mescidlerin üstünde bir değere sahiptirler. Allahü âlem. Çünkü bu gibi yerler, insanlar ilim tahsil etsinler, îmanlarını kuvvetlendirsinler, ahlâklarını ve istikâmetlerini korusunlar ve böylece iki cihan saadetine ersinler diye açılmışlardır.

***

2. İtibar, çok önemli bir değerdir. Ancak itibarlı olmak bazı şartlara bağlıdır. Meselâ:

a. Yüce Rabbimizle dâimâ irtibat halinde olmak. Yani, her türlü olgunluğu, inkişâfı ve hizmeti Allah'dan bilmek ve bunu gerek ihlâs ve samîmîyet gibi kalbe âit düşüncelerle, gerekse ezan, namaz, tesbîhât ve tesettür gibi dışa âit amellerle isbât etmek.

b. İbâdette devamlılığı sağlamak ve asla gevşeklik göstermemek. Çünkü bizim birinci ve en mühim vazîfemiz ibâdettir.

c. Birbirlerinin itibarını yükseltmek veya birbirlerinin meziyetiyle iftihâr etmek. Bunun belirtileri ise, vefâ, sadâkat, fedakârlık, yardımlaşma ve duâ gibi yüce hasletlere sahip olmaktır. Nitekim Hz. Ammâr'ın babası, Rasûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem için, "*Kırk dört yaşına kadar insanlara yalan söylemeyen, Cenâbı Hakk'a karşı da yalan söylemez.*" demiş ve Onun yüce îtibârını dile getirmiştir. Hem korkma! İtibâr şöhret değildir. Meşrû dairedeki itibâr sevilen bir şeydir.

***

3. Her devrin inanmış insanının o devrin özelliğine göre tesbit ettiği ve çalışmalarına medar kabul ettiği bir hedefi vardır. Günümüzde bizim hedefimiz: Akîde, kanâat, amel, ahlâk ve fazîlet

açısından şirâzeden çıkmış olan gençliğin ıslâhı, tamiri, disiplini ve terbiyesidir. Yapılacak iş tevhid hakîkatinin gönüllere yerleştirilmesi ve Allah korkusunun kalp ve kafalara hâkim kılınmasıdır. Bu ise şefkate ve sevgiye dayalı prensip ve usûllerle olmalıdır. Çünkü günümüzdeki neslin bir şeye ihtiyacı vardır. O da, şefkattir. Yani itimad telkin ederek elinden tutmak ve sevdirerek ona sahip çıkmaktır.

***

4. En uzak hedefe en zor şartlarda bile en kısa zamanda ve sağlam bir şekilde ulaşmanın yolu:

a. Sağlam îmân ve tam ihlâs,

b. Esaslı ve şumûllü meşveret ve müsbet hareket.

c. Ateşli ve sağlam bir irâde ile dolu bir doktrin ve bu hususta yerinde ve zamanında yapılan iyi bir propaganda,

c. Dünyevi-uhrevi işlerde güven ve itimâda dayalı bir ortaklık. Evet, vücudun uzuvları ve arabanın parçaları gibi, her ferdin gösterilen hedef istikâmetinde ve belirli şartlar dahilinde kendisine düşeni yapması ve başkalarına yardımcı olması bir an önce hedefe ulaşmada mühim bir esastır.

***

5. Hizmet etmeyi vazîfe bilenler, himayelerinde bulunanların yalnız çalışmalarını, hareketlerini, yatmalarını ve yemelerini değil; düşünme ve anlayışlarını da tanzîm etmelidirler. Bu tanzîm ise düşünce birliğine, his birliğine, tâlîm ve terbiye birliğine, metod birliğine ve gaye birliğine yönelik olmalıdır. Böylece himayemizde kalıp nezaretimizde bulunan kimseler aynı kültüre, aynı düşünceye ve aynı müsbet anlayışa sahip olarak yetişmiş olurlar. Bunun yolu ise derslerin ve ilgilenmenin, yani öğretim ve eğitimin beraber yürütülecek şekilde programlanmasıdır.

***

Şu hasletlere sahip olan bir kimse mesleğinde başarıdan başarıya koşar ve devamlı yükselir:

a. Akıllı ve basîretli olmak. Dostunu-düşmanını tanımak.

b. Cesur olmak. Allah'dan başka kimseden korkmamak. İnsanlardan korkup haksızlığa boyun eğmemek ve meşrû yollarla hakkını aramasını bilmek.

c. İşinin ehli olmak. Mesleğini en ince detaylarına kadar çok iyi bilmek.

d. Çalışmayı esas almak ve çok çalışkan olmak.

e. Doğru ve dürüst olmak. Yalana ve hîleye asla tenezzül etmemek.

f. *Reklamını değişik şekillerde özellikle de iyi davranışlarıyla çok iyi yapmak.*

g. Helal rızık peşinde koşmak. Helal rızık ve helal kazanca kanâat etmek ve harama tenezzül etmemek.

h. Dâimâ metânetli ve ümitli olmak. Karşılaştığı engellerden dolayı ümitsizliğe ve karamsarlığa düşmemek.

ı. Yüce Allah'a tevekkülü, itimadı ve teslîmiyeti tam olmak.

i. Çevresiyle uyum içerisinde olmak ve her türlü çalışmayı ekip ruhuna sahip olarak yapmak. Çünkü medenî insan birlik ve beraberlik ruhuna sahip olarak ekip hâlinde çalışmaktan zevk duyar.

39.
İLİMSİZ VERİM VE VERİMSİZ TERAKKİ VE TEKÂMÜL OLMAZ

Kendisini, ilmiyle her şeyi kuşattığını bildirmekle bizlere tanıtan, hakikatleri öğrenmeye karşı içimize aşk ve şevk, azim ve gayret veren, bizlere bilmediklerimizi öğreten ve öğrettiklerini başkalarına beyan etme kuvvetini ihsan eden Yüce Rabb'imize binlerce hamd-ü senâlar olsun.

İnsan olgunlaşma yolunda özet olarak iki şeyle mükellef bulunmaktadır. Bunlar nefsin ıslahı ve neslin terbiyesidir. İşte bu iki şeyi gereği gibi gerçekleştirmek için, yani gerek kendine gerekse başkalarına faydalı olmak için ilim şarttır. Yani bir şeyler bilmek şarttır. Çünkü yetişme, gelişme, olgunlaşma ve sonra da başkalarına faydalı olma, ilme bağlıdır. Kalıcı ilim de faydalı şeyleri okumaya, düşünmeye, uygulamaya ve başkalarına anlatmaya bağlıdır.

Büyüklerimiz, "ilim kuyudur; soru da o kuyunun kovasıdır." demişler. Konumuz itibariyle bu cümleyi şöyle söyleyebiliriz: İlim bir kuyudur; kitaplar da o kuyunun bir kovası mesabesindedir. Buna göre, bir kuyudan su çekmek ve böylece değişik ihtiyaçları gidermek için nasıl 'kova' kullanmak gerekiyorsa, aynen öyle de

ilim elde etmek için okumak, okumaya önem vermek, kitaplarla haşir neşir olmak ve araştırmalarda bulunmak gerekir.

İlim ve kitaplar aynı zamanda bir hazine mesabesinde olup, merak etmek ve ihtiyaç duymak o hazinenin anahtarı, okumak o hazinenin giriş kapısı, düşünmek ve anlamak da o hazineden gerekli olan faydayı sağlamak ve oradan ihtiyaçlarını gidermek demektir. Öyle ise önce ilme ihtiyaç duymak, sonra da bu ihtiyacı gidermek için okumak, düşünmek, uygulamak ve üretmek, yani öğrendiklerini başkalarına öğretmek, çevreye anlatmak ve neşretmek sûretiyle arkaya eser bırakmak ve başkalarına faydalı olmak, maddî terakki ve manevi tekamül adına mutlaka atılması gereken adımlar, alınması gereken tedbirler ve başvurulması gereken başlıca sebeplerdir.

Hem okuduklarını düşünme ve anlama niyetinde olmadıktan sonra ne diye okuyorsun ki? Hem madem bildiklerini uygulamayacaksın; o hâlde niçin bunca zahmetlere katlanıyorsun? Hem okuduklarını düşünüp anlamadan onları nasıl uygulayacaksın? Hem okumadan, neyi düşünecek ve düşündüklerini nasıl uygulayacaksın? Ve nihayet bütün bunlar olmadan nasıl '*olgun insan*' olacaksın?

İşte bundan ötürüdür ki ihtiyaç duyarak okumak, okuyarak düşünmek ve bilerek uygulamak meselesi, birbirinden ayrılmayan ve birbirlerini tamamlayan üç arkadaştırlar. Diğer bir ifade ile bunlardan biri olmayınca, diğerleri yeterince etkili ve verimli olamazlar.

Madem ki hedefsiz, meraksız, okumasız, düşüncesiz, uygulamasız ve verimsiz olgunlaşma ve yükselme olmaz ve düşünülemez. Öyle ise aklı başında olan ve milletin gerek maddi sahalardaki terakkisini gerekse manevi sahalardaki tekâmülünü tekeffül eden kimseler, her gün okumaya zaman ayırmalı, okuduklarını anlamaya ve uygulamaya çalışmalı, her gün yeni şeylerle beslenmek suretiyle

kendilerini sürekli canlı tutmalı ve böylece hâdiseleri doğru yorumlamalı ve huzur ve kurtuluş adına kendilerinden bir şeyler bekleyen millete ümit ve moral kaynağı olmalıdırlar.

Evet bir ülkenin kalkınmasında son derece önemli olan bazı etkenler vardır. Bunlar gerçekleşmeden terakki ve tekâmül olmaz ve kalkınma gerçekleşmez. Özellikle şu ikisinin etkisi daha kuvvetli, dolayısıyla çok daha kalıcı ve çok daha önemlidir: *Okuyanların ve zenginlerin şuurlanması...*

Zaten bundan dolayı değil midir ki, vatan ve milletlerinin yükselmesini ve yüce değerlere saygılı bir neslin yetişmesini istemeyen bazı kimseler, böyle bir şuurlanmayı bir türlü hazmedemiyor, hatta bu gelişmenin önünü almak için gece gündüz var güçleriyle çalışıyor ve bu uğurda bütün imkânlarını seferber ediyorlar. Halbuki ilimden ve şuurdan şimdiye kadar kim zarar görmüş ki? Yeter ki elde edilen ilim, insanların yararına olacak, onların hâdiselerden ibret dersi almalarını sağlayacak ve onlara her iki cihan saâdetini kazandıracak olumlu bir şekilde tahsil edilmiş ve insanların faydası uğrunda kullanılmış olsun.

Hem kitap ve kalem, kültürün temelini oluşturur. O halde insan çok okumalı, çok düşünmeli, dikkatli dinlemeli ve iyi anlamaya çalışmalıdır. Bunun için de meseleleri işin erbabıyla sık sık müzâkere ve mütâlaa etmeli, sonra da bununla yetinmeyip imkanları elverdiği ölçüde gerek diliyle gerekse kalemiyle başkalarına faydalı olmaya çalışmalıdır.

Şu örnekler gerek dini ilimleri gerekse tabiat ilimlerini bilmenin ve düşünmenin bir insanı nasıl olgunlaştırdığı ve yücelttiği ve dolayısıyla okumanın ne derece önemli ve gerekli olduğunu gayet açık bir şekilde anlatmaktadırlar:

a. Abdülkâdir Geylânî (kerramallahu sirrahu), bir gün mihrapta oturmuş zikir ve murakabe ile meşgulken, birden kendisine gaipten bir ses gelir. Gelen o ses kendisine şöyle der:

"Ey Abdülkâdir! Ben senden bütün sorumlulukları kaldırdım." Abdülkâdir Geylânî (kerramallahu sirrahu) bu sesi duyar duymaz sesin geldiği tarafa doğru elindeki tesbihi fırlatarak "Defol, lânetli şeytan!" diye haykırır. Foyasının ortaya çıktığını anlayan şeytan, ben şimdiye kadar aynı desiselerle nice âbidleri ve zâhidleri aldattım ve yoldan çıkardım. Ama sen uyanık çıktın ve aldanmadın. Bunun sebebi ne olsa gerek? Hem sen benim şeytan olduğumu nasıl anladın?" diye sorar. Abdülkâdir Geylânî (kerramallahu sirrahu), ona şu ibretli cevabı verir:

– Şu iki şeyle senin şeytan olduğunu anladım.

Birincisi: Akâid ilmi sayesinde. Bu ilim sayesinde biliyorum ki, Yüce Allah mekandan münezzehtir. O her yerde hâzır ve nâzırdır. Bu itibarla da O, bir yönden hitap etmez. Halbuki senin sesin bir yönden geldi. İkincisi de, fıkıh ilmi sayesinde. Bu ilim sayesinde de biliyorum ki, Peygamberler (aleyhimüsselâm) dahil, hiç kimse amel etmekten muaf tutulmamış ve hiç kimseden amel sorumluluğu kaldırılmamıştır.

İşte bu örnekten anlaşılıyor ki, ilimsiz amel, ilimsiz başarı ve ilimsiz verim olmadığı gibi, ilimsiz ve verimsiz bir şekilde maddi-mânevi terakki ve tekâmül etmek, yüksek maksada ve asıl maksûda ermek de mümkün değildir.

b. Thymus (Timus) denilen organda vücudun hücresel savunmasını yapan "T" hücreleri yetiştirilir. Bunlara vücudun zararlı ve yararlı maddeleri tanıtılır. Bu hücreler aldıkları eğitimden sonra vücuda giren yabancı ve zararlı maddeleri (içlerindeki eritici asitlerle yani enzimlerle) yiyerek eritirler. Ancak bunların yanlışlıkla vücudun hücrelerini yememesi gerekir. Vücut hücrelerini yememeleri için vücut hücrelerinin şifreleri onlara ezberletilir ve tanıtılır. Yani yeyip yemeyeceklerine karar vermeden önce neyi yeyip içeceklerini sormaları gerekir. Eğer parolayı sormadan önlerine geleni yerlerse vücuda zarar vermiş olurlar. Bunlara yamyam hücreler denilebilir. Bazıları da o kadar tembeldirler ki, zararlı

maddeleri bile yemezler. Bunlara da tembel hücreler denilebilir. Doğru seçim yapan hücreleri Thymus takdir eder ve onları mezun eder. Yani vücudun kan dolaşımına bırakır. Bu hücreler ihtiyaç hâlinde kullanılmak üzere lenf düğümlerinde bekletilirler. Meselâ hastalık nereye yakınsa oradaki hücreler öncü birlik olarak hemen görev başına geçerler. Thymus organında eğitime başlayıp da yeterince eğitim alan ve doğru seçim yapan hücreler, eğitime başlayan hücrelerin % 1'i kadardır. Geri kalan ve işe yaramayanlar vücuttan atılırlar.

İşte bu örnekte olduğu gibi, insan kendi yaradılışını ve aslını bir düşünürse, Yüce Allah'ın kendisini en mükemmel ve en güzel bir şekilde yarattığını görecektir. Şöyle ki: İnsan bedeni önce toprakta yetişen ya da toprağın bileşiminde bulunan organik veya inorganik maddelerden oluşmakta, sonra ana rahminde sağlam bir şekilde yerleşen ve korunan bir spermaya, ondan yapışkan ve döllenmiş hücreye, ondan bir çiğnem ete, ondan kemiklere ve kemiklere giydirilen ete dönüşmekte, ondan en mükemmel bir sîrette takdir ve en güzel bir surette tasvir edilip insan olarak yaratılmakta, sonra da ana karnından çıkmakta ve çocukluk, gençlik ve olgunluk devrelerinden geçerek yeniden hayatın en zayıflık ve çaresizlik devresine dönmekte ve nihayet tekrar toprağın altına girmektedir. İşte insan geçirdiği bütün bu devreleri düşünür ve geçirdiği bütün bu devrelerde mazhar olduğu İlâhi nimetleri hatırlarsa, kendisinin bir kudret mûcizesi ve bir sanat hârikası olarak yaratıldığını görecek ve bütün bunlarda kendisini göstermek ve tanıtmak isteyen külli bir ilmin, engelsiz bir irâdenin ve sonsuz bir kudretin varlığını bilecek ve yüce tevhid hakikatini vicdanında hissedecektir. Bu bilme ve hissetme ise kendisine rahim ve kerim olan Yüce Allah'ı hatırlatacak ve hâliyle kendisini Yüce Yaratıcıya karşı kibir ve gururdan, isyan ve tuğyandan, küfür ve nankörlükten koruyacak ve onu Yüce Yaratıcıyı daha iyi tanımaya ve O'na

daha samimi bir şekilde şükretmeye sevk edecektir. Bundan dolayıdır ki, "*Kendini bilen Rabbi'ni bilir.*"[44] hikmetli sözü halk arasında gayet yaygındır.

c. Batılı bir Profesör şöyle diyor: "Ne zaman şimşek çaksa ve gök gürlese, semadan yağmur yerine nitrik asit yağacak diye soluğum kesilir, rengim kaçar ve sığınacak bir yer ararım. Çünkü o anda havada nitrik asidin teşekkül etmesi için bütün şartlar hazırdır." [45]

Bilimsel gerçeklere göre gökyüzünde şimşek çakınca yağmur yerine nitrik asidin, yani kezzap denilen ve değdiği şeyi eriten, yakan ve yok eden maddenin yağması gerekirdi. Fakat gel gör ki, bütün şartlara rağmen, kezzap değil de, her şeye faydalı olan yağmur yağıyor. İşte bu husus gösteriyor ki, eşya ve hâdiselerin arkasında sonsuz kudret ve sınırsız rahmet sahibi bir Yüce Zât var ki, felâketin meydana gelmesi için bütün sebepler varken, O Zât yüce rahmet ve kudretiyle bir taraftan korkunç felâketi önlüyor, diğer taraftan da hiç sebep yokken rahmetten ibaret olan yağmuru indiriyor. Nitekim bizler de bundan dolayı yağmura rahmet diyor ve "Yağmur yağıyor" yerine, çoğu zaman "Rahmet yağıyor" tabirini kullanıyoruz. İşte bu husus, bizi hakîkat ilmini elde etmek için çok okumaya, çok düşünmeye ve yüce hakikatleri tereddütsüz bir şekilde kabul etmeye dâvet etmektedir.

Evet insan, şimşeğin çakışı ve göğün gürlemesi gibi gözleri önünde cereyan eden binlerce hâdiseyi düşünürse, sınırsız bir rahmetin ve sonsuz bir kudretin başta kendisini tanıtmak için bunları meydana getirdiğini görecektir. Meselâ: İnsan yerlerin ve göklerin yaratılışını, gece ve gündüzün birbirlerini takip edişini, kuşların gök yüzünde saf saf olup uçuşlarını, rüzgarların yönlendirilişini, bulutların teşekkülünü, yağmurun yağmasını,

---

44 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 262

45 Sızıntı Dergisi, 7. sayı, 29. sh.

yeryüzünün canlanıp kabarmasını, bitkilerin çıkıp insanların ve hayvanların imdadına koşmalarını düşünürse…

Hem yeryüzünün havasıyla-suyuyla, karalarıyla-denizleriyle, ovalarıyla-dağlarıyla, yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle, hayata son derece elverişli bir hâlde yaratıldığını, ayrıca bütün canlıların dillerinin, şivelerinin, seslerinin, nağmelerinin, renklerinin ve kokularının birbirlerinden farklı bir şekilde var edildiklerini ibret nazarıyla seyrederse…

Bütün bunların aslında Yüce Allah'ın gerçek varlığına ve birliğine, sınırsız rahmet ve keremine, sonsuz ilim ve hikmetine, engelsiz kudret ve iradesine, eşsiz azamet ve kibriyâsına delâlet eden deliller olduklarını görecek, eriştiği bu şuur onu cehalet ve gafletten, kibir ve gururdan, isyan ve tuğyandan, küfür ve nankörlükten kurtaracak ve onu Yüce yaratıcıyı daha iyi tanımaya ve O'na daha samimi bir şekilde şükretmeye sevk edecektir.

Bu hususla ilgili olarak bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "*Şüphesiz ki, Güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Her hangi birisinin ölümü veya hayatı için tutulmazlar.*" [46]

Bu hadîs-i şerif, bizden gökte olsun yerde olsun meydana gelen tabiat olaylarını ibretle seyretmemizi, onlara gafletle bakıp geçmememizi ve akıllara durgunluk veren bu görkemli hâdiselerin meydana geldiği zaman dilimlerini yüce azamet ve kudret karşısında haddimizi bilip duâ ve tekbir ile, namaz ve sadaka ile değerlendirmemizi istemektedir.

Meselâ: Astronomi uzmanları kalkıyor ve ellerindeki bilimsel verilere dayanarak, "*Gökyüzü şu zamanlarda son derece ilginç olaylara sahne olacak, şu tarihte, şu saatte ve şu dakikada Merkür, Güneş ile Dünya'nın tam arasına girecek ve böylece Güneş tutulması olacak, şu tarihte şu saatte ve şu dakikada dünya,*

---

[46] Buhari, *el-Câmi'us-Sahih*, 2, 24

Güneş ile Ay'ın arasına girecek ve ay tutulması gerçekleşecek ve bu olaylar şu ülkelerden ve şu yerlerden şöyle gözlenebilecek ve bu tutulma şu kadar saat veya şu kadar dakika sürecek." diyorlar ve onların haber verdikleri şeyler, zamanı gelince aynen gerçekleşiyor. Hem her gün doğup batan Güneş ile Ay'ın, hangi beldede hangi dakikada, nereden ve nasıl doğup batacakları uzmanlar tarafından asırlar önce tespit edilmiş, bu husus takvim yapraklarında belirtilmiş ve belirtildiği gibi de gerçekleşmeye devam ediyor. Sâniyelerle ifade edilecek kadar az bile olsa şayet hata ve tutarsızlık olursa, uzmanlar bu tutarsızlığı ve hatayı tabiat olaylarında değil; kendi bilgilerinde ve hesaplamalarında arıyor ve bunu da çekinmeden itiraf ediyorlar.

Acaba bu husus, bize evrendeki gayet müthiş ve eksiksiz olan "*ölçü ve düzeni*" ve bu ölçü ve düzen de gayet muhteşem ve sonsuz olan bir kuvvet ve kudreti, bir ilmi ve iradeyi, bir hikmet ve maslahatı ve bütün bunlar her şeyin Rabbi ve Yaratıcısı olan Yüce Allah'ı göstermiyor ve bizi ciddi bir şekilde düşünmeye dâvet etmiyor mu?

Evet bu gibi örnekler gösteriyor ki, gerek kâinat gerekse insan bir mektep, bir laboratuar ve bir fuardır. Bu kâinat mektebinde Kur'ân-ı Kerim, bütün ilimlerin ve fenlerin şifrelerini içeren ve müntesiplerini bütün fen sahalarına teşvik eden temel ders kitabıdır. Rasûlüllah sallallâhu aleyhi ve sellem bu mektebin baş muallimi, gerçek âlimler öğretim üyeleri ve Müslümanlar da seçkin talebeleridir. Bundan ötürüdür ki, pek çok âyetin ve hadîsin, evrende kudret kalemiyle yazılan hakîkatleri, Yüce Yaratıcı adına ve O'nun izni ve yardımıyla okumayı, meydana gelen tabiat olaylarını ülfet perdesini yırtarak derince düşünmeyi, onları gaflet bulutlarından sıyrılarak dikkatle seyretmeyi, hâl dilleriyle haykırdıkları hakikatleri güzelce anlamayı ve neticede hakîkat ilmini öğrenmeyi ve mârifet derslerini almayı emrettiklerini görüyoruz.

Öyle ise ilim ve irfan nesli olarak bizler faydalı olan ilmin her türlüsüne, faydalı olan eğitim ve öğretimin her türlüsüne herkesten daha çok değer vermeli, bu hususta daha çok verimli olmaya ve daha çok terakki ve tekâmül etmeye çalışmalıyız ki, insanlık bir an önce gerek maddi sahalarda gerekse mânevi sahalarda önce ilim ve irfana, sonra da necat ve salâha, refah ve felaha kavuşsun.

Netice-i kelâm ve ifâde-i merâm:

Yeni yetişen neslin eğitiminde, okulların ve kitapların yanında ilmi, fikri ve ahlâki dergiler de çok ciddi bir eğitim ve öğretim vasıtalarıdırlar. Bu itibarla faydalı kitap ve dergileri okumak, hem de düşünerek ve anlayarak okumak çok önemlidir. Öyle ise bizler imkanlarımız ölçüsünde faydalı şeyleri okumaya ve öğrenmeye, öğrendiklerimizi çevremize bildirmeye ve başkalarının da ıslahına vesile olmaya vakit ayırmalıyız. Öyle ki okullarda öğrendiklerimizle yetinmeyip evlerimizi de ilim ve irfan yuvası hâline getirmeli ve onları ilmin feyziyle şenlendirmeliyiz. Bunun için de haftada veya ayda bir defa olsun evlerimizi ilim meclislerine ve ilim sohbetlerine açmalı, evlerimizi bir sohbet ve ilim meclisi ve bir irfan mektebi haline getirmeli, komşularımızı veya tanıdıklarımızı çağırmalı, bir iki saat kadar da olsa bazı şeyleri okuyup öğrenmeli, çevremizde bulunan ve bilgilerine güvendiğimiz bazı ilim ve hikmet erbabı kimseleri dâvet etmeli, o geceyi ilim ve irfan adına verimli bir şekilde değerlendirmeli ve böylece bilgi ve kültürümüzü artırmalıyız.

Evet bizler serveti ilmin eline vermeli ve özellikle okuyanlara gerek kitap ve dergi gerekse daha başka maddi imkanlar sağlama noktasında sahip çıkmalıyız ki, bu kimseler şu milletin tarihten gelen yüce değerlerine karşı hürmetkâr, milli örf ve âdetlere saygılı ve sağlam bir âile yapısına sahip olan hayırlı nesiller olarak yetişmiş olsun.

Bir insanın her dönemi ve her mevsimi, diğer bir ifade ile içinde bulunduğu zaman dilimini değerlendirmesi son derece önemli

ve son derece gerekli olan bir husustur. Evet olgunlaşma yolunda iyi bir mesafe almak için son derece önemli olan bir diğer husus da süreklilıktir. Buna göre 'Hele bir bahar gelsin, bayram gelsin, okulumu bitireyim, emekli olayım da; milletime ve insanlığa öyle hizmet ederim' fikri, nefsin kandırmasından ve şeytanın aldatmasından başka bir şey değildir.

Bakın, dünyanın değişik yerlerinde bir kısım insanlar ve kuruluşlar, hiçbir mantığa dayanmayan meselelerde bile sırf nefislerinin arzusu veya bir kısım maddi çıkarları uğrunda akıl almaz derecede fedakârlık yapıyorlar. Halbuki bizim dinimiz Yüce İslâm'dır. Yüce İslâm Dîni ise en son, en mükemmel ve evrensel olan bir dindir ve bu itibarla da akla ve ilme dayanmaktadır. Evet İslâm Dîni, ilim ve akıl dînidir. Çünkü çok mukaddes bir kitabı vardır ve bu "Yüce Kitap", pek çok meseleyi akla havâle etmiş, pek çok konuda akla hitap etmiş ve bununla aynı zamanda akla ve ilme önem verdiğini ve verilmesi gerektiğini göstermiştir. Öyle ise bizler Yüce Dîni'mizin emirleri ve irşatları doğrultusunda ilim öğrenmeyi ve cehaletten uzaklaşmayı, olgunlaşma yolundaki hayatımızın en birinci basamağı ve meselesi hâline getirmeliyiz. Çünkü yetişme, gelişme ve olgunlaşma, ancak ilimle olur başka türlü olmaz. İlmin tahsili ise ancak okumak, düşünmek ve uygulamakla gerçekleşir.

Hâsılı: *Faydalı kitapların neşrettikleri hakikatleri ve hikmetli bilgileri okuyan gözlere, dinleyen kulaklara, anlayan akıllara, anlatan dillere ve bütün bunlardan zevk alan yüce ruhlara ve basiretli kalplere binlerce selâm olsun. Ümit ederim ki, Yüce Mevlâ böyle gözleri, böyle kulakları, böyle dilleri, böyle ruhları ve böyle kalpleri âhirette yakmaz ve bunların sahiplerini gerek dünyada gerekse ukbâda mahcup etmez. Ayrıca onları ebedi saâdet saraylarında ebediyen taltif ve tekrim eder.*

40.
DÜNDEN BUGÜNE, BUGÜNDEN YARINA

Bundan yaklaşık bir asır önce, bütün toplum hattâ bütün insanlık çok acınacak bir durumda idi. Çünkü küfür ve zulüm, ilhad ve dalalet, cehâlet ve gaflet her tarafı kasıp kavurmuş ve dünyayı yaşanmaz bir hâle getirmişti. O derece ki bir kısım hâdiseler karşısında insanımızın ruhu kararsız, aklı oturaksız ve kalbi son derece huzursuzdu. Devam ve sebat noktasında iradesi sarsık, olayları değerlendirmede kafası bulanık ve geleceğe dair ümidi hepten sönük idi. Küçüklerde saygı ve hürmet hisleri, büyüklerde şefkat ve merhamet duyguları, gençlerde aksiyon ve aktivite ruhu ve kadınlarda hayâ ve edep şuuru nerede ise tamamen yok edilmek üzere idi. Hakkın ve hukukun yerini kuvvet almış, mânevi değerlerin yerini tabiat ve madde almış; bu yüzden de yaşlılar yalnızlığa, gençler karamsarlığa, dindarlar da zulme itilmişlerdi.

Evet top yekûn bütün İslâm âleminde olduğu gibi ülkemizde de ciddi bir fâcia meydana gelmişti. Bu fâcia inançsızlık ve sapıklık fâciasıydı. Öyle ki toplum hayatının bütün alanlarında meydana gelen diğer fâciaların ve ârız olan hastalıkların tamamı buna bağlı olarak meydana gelen zincirleme fâcialar ve hastalılıklardı.

Durum o kadar vahim idi ki, kurtuluştan ve huzurdan bahseden büyük beyin mimarlarının,"*İstikbal inkılâbâtı içerisinde en*

gür sadâ İslâm'ın sadâsı olacaktır." şeklinde verdikleri parlak zafer müjdeleri karşısında bile, pek çok kimse tereddüt geçiriyor ve içinden "*Acaba*!" diyordu. Çünkü böyle bir dönemde geleceğe dair bir kurtuluş ve huzur yolunun açılacağı kimsenin aklına ve hayâline gelmiyor ve bunu kimse düşünemiyordu. Düşünemiyordu değil; düşünmeye cesaret edemiyordu. Çünkü düşünenlerin ve düşüncelerini pratiğe dökmeye cesaret edenlerin tüyler ürpertici âkıbetlerini herkes duyuyor, görüyor, bundan ötürü de başına bir dert açmamak için hep neme lâzımcılıktan geliyordu.

Aslına bakılırsa dünya çapındaki bu bozulma ve yıkım meselesi üç dört asır öncesine dayanır. Çünkü bu çözülme son dört asırdan beri batıda maddenin ve maddî refâhın hâkim olmasıyla ve batının tabiat bataklığına saplanmasıyla başlamış ve îtikad ile ahlak plânında yapılan manevî tahrîbatla devam etmiştir. Önce batı insanı her türlü sapıklığın temel taşı ve dayanak noktası olan tabiat tâğutunun arkasına düşmekle perişan olmuş, insanlıktan çıkıp sefiller zümresine düşmüş ve sonunda daha dünyada iken esfel-i sâfilîne yuvarlanmıştır. Kurtuluşu batıyı taklit etmede gören ve körü körüne batıdan gelen her şeye evet diyen bizim insanımız da İslâm'a karşı yad ve yabancı bırakılmış ve hâliyle o da aynı felâkete maruz kalmıştır. O günkü insanımızın maruz kaldığı tüyler ürpertici felâket ve yıkılış sonunda pek çok insanımız ruhunu dağıtıp kendi yüce değerlerine karşı manevî bir ecnebi olmuş, aklını dağıtıp manevî bir serseri olmuş, kalbini dağıtıp dinsiz olmuş, kendilerini lüzumsuz veya şehevî şeylere kaptırıp hissiz ve duygusuz bir hâle gelmiş, sadece hissi okşayan cazip şeylerin peşine kapılıp günlerini gün etme sevdasına düşmüş ve sonunda bazıları akıllarını, bazıları kalplerini, bazıları da fikirlerini kaybetmişlerdir. Bunun neticesinde de divane, dinsiz ve düşüncesiz insanlar olarak gayesiz ve maksatsız bir hayat sürdürmüş ve esfel-i sâfilîni boylamışlardır. Evet denilebilir ki, yirminci asrın ilk yarılarına kadar dünya coğrafyasının pek çok yerinde damgasını vuran

hususların başında antika cehaletler, derin gafletler, amansız zulümler, korkunç bunalımlar ve insanın kanını donduran tüyler ürpertici manzaralar gelmektedir.

Aslında yirminci asırda akıl ve fikir, ilim ve teknoloji hâkimiyeti vardı. Buna göre huzur dolu müreffeh bir hayat olması gerekirken, maalesef yeryüzü bir fitne ve fesat kazanı ve bir ibret ve bir hayret sahnesi hâline gelmişti. Çünkü bir tarafta debdebeli ve şaşalı medeniyet sürdürülüyordu; ama diğer tarafta ızdıraplar içinde kıvranan bir insanlık dramı yaşanıyordu. Bunun böyle olması normaldi ve beklenen bir netice idi. Çünkü doğruluk, güven, adâlet, dayanışma, yardımlaşma, sevgi, saygı, hoşgörü ve fedâkârlık gibi yüce değerler insanların kalp ve kafalarından silinmiş; onların yerlerini yalan, aldatma, tefrika, zulüm, bencillik ve çıkarcılık gibi değersiz şeyler almıştı.

Bu kadar temelsiz ve çürük olan bir hayatın neticesinde, doğal olarak insanımızın içinde çok ciddi boşluklar oluşmaya ve ruhunda çok korkunç fırtınalar kopmaya başladı. Ruhsal kökenli hastalıklar gün geçtikçe çoğaldı ve bu hastalıklar insanımızı bir kat daha sarstı. Bundan ötürü de insanlık, önce ruhundaki boşluğu doldurmayı ve kalbindeki ızdırabı dindirmeyi gündeminin en birinci maddesi hâline getirdi. Getirmesine getirdi; ama kendisine gerçek mânâsıyla rehberlik yapılmadığı için veya kendisi gerçek rehberleri bulamadığı için, tatmin ve teskin olmayı ve huzur bulmayı ya maddede veya eğlencelerde aradı. Kaybettiği huzuru yanlış yerlerde aramaya kalkışınca da, onu hiçbir zaman bulamadı ve her defasında eli boş olarak geriye dönmek suretiyle perişan olup gitti.

Böyle bir zamanda sebepler noktasında herkes ümidini kesmiş ve hiç kimse kurtuluş beklemiyordu. Ancak kimsenin beklemediği bir anda, İlâhi rahmet ve Rabbani inâyet tebessümle insanımızın imdadına yetişti. Yetişti de eğik başları okşamaya, kamburlaşan sırtları sıvazlamaya, bükük belleri doğrultmaya ve

kırık kalpleri sarmaya başladı ve istikbâle dair umumi bir kurtuluş yolunun selâmet kapılarını açıverdi. Şöyle ki:

Yerleri ve gökleri yaratan, geceleri ve gündüzleri evirip çeviren, ölü toprağa hayat veren, kışta baharı yaratan ve kupkuru ağaçları dallar, çiçekler ve meyvelerle donatan Yüce Allah, yirminci asrın kara kışında gelecek asırların baharını yarattı, dâvâsına sahip çıkacak olan yüce ruhlu şahsiyetleri ihsan etti ve hüzün ve keder içerisinde kıvranan insanlığın imdadına yetişti.

Bu kurtuluş yolunun ilk adımları, Anadolu'nun her tarafında açılan "*Dâr'ül-Erkam*" benzeri nurlu evlerle atıldı. Bu mübarek evler iman ve ibâdet, takvâ ve istikâmet, ıslâh ve terbiye, güzel ahlak ve fedâkârlık adına birer barınak, fitne ve fesatlara karşı ise birer sığınak olmaları, içindekilerin yüce değerler doğrultusunda birer fazilet âbidesi olarak yetişmeleri ve zamanla yüce hakîkatleri neşreden birer âbide şahsiyet olmaları gayesiyle açıldı. Nitekim bu yüce gaye kısa bir zaman zarfında Anadolu'nun her köşesinde gerçekleşmeye başladı. Çünkü buralarda yetişen yüce ruhlu kimseler, kendilerini kurtarmakla yetinmeyip bir zamanlar ellerinden tutan ve kendilerine rehberlik yapan büyüklerinin yaptığı gibi, onlar da îmân ve Kur'ân hakîkatlerini cihanın her tarafına yaymaya ve bütün insanlara duyurmaya dair verdikleri sözlerinde sonuna kadar sebat ettiler, mukaddes şuur ve hüşyârlık emânetine tam sahip çıktılar, bu sahada koşturmayı kendileri için en temel görev olarak gördüler ve böyle bir hizmeti başkalarının kurtuluşu adına yapılması gereken en kudsi cihad ve en verimli hizmet olarak bildiler. Bunun gereği olarak da ellerinden tutulmak üzere kendilerini dört gözle bekleyen Anadolu'nun bereketli bağrında, sivil kuruluşlar olarak yurtlar ve okullar gibi müesseseler açmak suretiyle gerçek kurtuluş yolunu umum halka mâl edip onu alabildiğine genişlettiler.

Anadolu… Bağrı yanık Anadolu… Medeniyetler beşiği Anadolu… Kurtuluş yolunun, sinesinde açılmasına yeniden geçit

veren Anadolu… İnsanlığı ayakta tutan yüce değerlerin yeniden şahlanmasında bayraklaşan Anadolu…

Evet Anadolu umumi kurtuluşun, herkese karşı şefkat ve hoşgörü ile dolu olan sinesinde gerçekleşmesine yol verdi. Yol vermekle de ne iyi etti! Çünkü bir taraftan bağrındaki yanıklık bu sayede söndüğü, ruhundaki hasret bununla sona erdiği ve gözlerindeki yaşlar bununla dindiği gibi, diğer taraftan insanımızın ızdırap dolu kararsız ruhu ve heyecan dolu oturaksız kalbi bununla sükûnete erdi.

Ancak burada unutulmaması gereken bir nokta var. O da şudur: Gerek Türkiye'de gerekse dünyada elde edilen bu gelişmeler, elbette ki kendiliğinden olmadı. Önce Yüce Allah'ın engin rahmet ve inâyeti olmak üzere, yüce ruhlu âbide şahsiyetlerin âlî himmetleri ve samimi gayretleriyle oldu. Bu şahsiyetler gerçekten îman ve istikâmet kahramanları, azim ve aksiyon erleri, ilim ve irfan sevdalıları, devleti ve milleti ayakta tutan yüce değerler ve toplumun fertleri arasına sulh ve güvenin yerleşmesine katkıları büyük olan manevi dinamikler idiler. Bunlar İslâm dünyasını batının kölesi olmaktan kurtarmış ve ona yeniden kendi izzet ve şerefini kazandırmış olan yüce ruhlar ve "ilim adamının yeri, hakkın yanıdır veya ilim adamı hakkın sağ koludur." esasıyla hareket ederek daima zulme ve zâlime karşı çıkmış, güçsüzlere sığınak ve mâsumlara moral kaynağı olmuş olan âbide şahsiyetlerdi.

Evet sağlanan bunca gelişmeler ve insanlığın maddî-manevî huzuru adına yapılan bunca hizmetler, hep salahiyetli ve ehliyetli kimseler tarafından, hasbilik ruhuna sahip olarak ve sırran tenevvarat prensibiyle ifâ edildi. Cenab-ı Hak da bunca samimi gayretleri ve hasbi hizmetleri boşa çıkarmadı ve bunun belirtisi olarak da insanımızın kalbine emniyet ve güven duygusunu ihsan etti. Bunun neticesinde sağ duyulu davranan ve art niyetli olmayan kimselerin kafalarındaki şüphe ve tereddüt bulutları kaybolup ortalık aydınlandı ve

her şey berrak bir şekilde görünmeye başladı. Derken gülün dikenden olan câzip farkı ve sevimli yüzü, peşin hükümlü olan nasipsizlerin dışında herkes tarafından açıkça anlaşıldı ve verilen hizmetten herkes memnun kaldı. Yapılan hizmetler halkımız tarafından o derece benimsendi ki, bu hususta umumi bir seferberlik ilân edilmişçesine pek çok kimse sahip olduğu imkanlarla bulunduğu yöresinde ve beldesinde ya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla insanlığın maddi terakkisi ve mânevi tekâmülü adına yapılan böyle bir hizmete katkıda bulunmaya koştu.

Tebliğ ve irşada, tâlim ve terbiyeye, nasihat ve iknâya dayalı olarak en şerefli omuzlarda taşınan bu mukaddes emânet yere düşmez. Tarih boyunca düşmemiştir; bundan sonra da kıyamete kadar düşmeyecektir. Evet hakikatlere dayalı olarak, ilme ve akla gereken önemi vererek ve insanın hem iç hem de dış âlemini aydınlatarak yapılan ve Yüce İslâm dîninin enfes terbiye esasları içerisinde ve ilmin aydınlatıcı projektörleri altında yürütülen bu mukaddes hizmet, geçmiş asırlarda bir kısım şerefli şahsiyetler tarafından ifâ edildiği gibi, bundan sonra da yine Yüce Allah'ın inâyet ve keremiyle aynı özelliğe sahip yüce ruhlar tarafından yapılmaya ve insanlık için yegane kurtuluş yolu olmaya devam edecektir.

***

İnsanları îman ve istikâmet çizgisinde, tâlim ve terbiye usulleri çerçevesinde kurtarma faâliyetleri, Yüce Allah'ın izniyle yirminci asrın ortalarına doğru ciddi bir şekilde başlamış olup Yirmi birinci asra girdiğimiz şu yıllara kadar bu faâliyetler ve bu hizmetler, Yüce Allah'ın koruması ve muvaffak kılmasıyla ve yüce ruhlu kimselerin hummalı bir şekilde gösterdikleri faaliyetlerle devam ede gelmiş ve İslâm ülkelerinde olduğu gibi, batı ülkelerinde de İslâm dîni ile ilgili çok ciddi gelişmeler meydana gelmiştir.

Evet yaklaşık olarak yarım asırdan beri dini ilimlerle müspet fenleri bir araya getirerek, yani hem ruha ve kalbe hem de akla ve

mantığa hitap etmek suretiyle yapılan gerçek öğretim, eğitim ve rehberlik sayesinde dünden bugüne gerek îtikad ve ibâdet, gerek istikâmet ve ahlâk, gerekse milli birlik ve bütünlüğün sağlanması ve yeni yetişen neslin bu yüce değerlere sahip olarak yetişmesi noktalarında çok ciddi bir şekilde ve gözle görülür bir derecede gelişmeler ve olgunlaşmalar meydana gelmiştir. Öyle ki bu sayede insanımızın geleceğe dair güveni artmış, ümitsizlik ve karamsarlıktan kurtulmuş ve yüzü gülmeye başlamıştır. Eğitim sahasında dünden bugüne sağlanan gelişmelere örnek olarak şunları zikredebiliriz:

1. Önceleri dînin hayata hayat kılınmasına ve Müslümanların dinlerini inandıkları gibi özgürce yaşamalarına ciddi engeller çıkarılıyordu. O kadar ki, Kur'ân-ı Kerim okutmak ve öğrenmek, dîni öğretmek ve din eğitimi görmek bir zamanlar tamamen yasaktı, sonraları ise belirli bir yaşa ve belirli şartlara bağlanmıştı. O yıllarda evde anne-babalar çocuklarını tembihliyor ve şöyle diyorlardı: Oğlum! Dışarıda îmânını gizle, namazını açıktan kılma ve herkesin yanında dinden bahsetme. Kızım! seni dışarıda kapalı gezerken görmesinler. Hem şunu bil ki, açılmazsan okuyamazsın ve ilerde de kendine bir iş bulamazsın. Hattâ seni kimsecikler almaz da ortada kalırsın. Evet bir zamanlar insanımız bu derece bir korku içerisinde idi ve böyle konuşmak zorunda bırakılıyordu. Bugün ise yukarıda bahsedilen zulümler hafiflemiş olup çoğunlukla bu uyarılar yapılmamaktadır.

Evet bugün büyük bir oranla Kur'ân öğrenmek ve dînî bilgiler elde etmek yasak değil. Bu noktada düne oranla bugün ciddi bir serbestlik vardır. Hem dün namaz kılıp oruç tuttuğu için insanımız bir kısım önemli kurumlardan hatta fabrikalardan kovuluyor ve işine son veriliyordu. Bugün bu zulüm ciddi bir şekilde azalmış bulunmaktadır.

2. Dün okullarda ve kitaplarda "Allah" kelimesi yerine tabiat veya doğa kelimeleri üzerinde duruluyor ve tertemiz körpe dimağlara

bu kavram yerleştirilmeye çalışılıyordu. Nitekim okullarda biyoloji derslerinde evrim teorisi işleniyor, yaradılış konusuna hiç yer verilmiyor, dînî gerçekler tamamen rafa kaldırılıyor ve onun yerine yetişen nesle çarpık fikirler aşılanıyordu. Ancak bu gün biyoloji derslerinde yaratılış konusuna da yer verilmekte ve o günün bu gibi çarpık zihniyetinde ciddi çözülmeler görülmektedir.

3. Dün değer ölçüsü tamamen alt üst olmuş bir durumda idi. Meselâ: İçki içmek, barlara gitmek, başı açık olmak, kadın erkek bir araya gelip karışık bir şekilde oynamak ve eğlenmek ilericilik sayılıyordu. Bugün bu çarpık düşünce az da olsa şiddetini ve ısrarını kaybetmiş görünümündedir. Hem dün insanların giyim ve kuşamlarına, kılık ve kıyâfetlerine karışılıyor ve hanımı örtüldüğü için, annesi babası hoca veya hacı olduğu için bir kısım memurlar zor duruma düşüyor, takibe uğruyor, fişleniyor ve sonunda görevlerinden oluyorlardı. Bugün bu zulüm pek çok yerde hafiflemeye başlamıştır. Ama maalesef bazı yerlerde Müslümanların inandıkları ve diledikleri gibi yaşamalarına hâlâ karışılmaya devam edilmekte, dün baş örtülü bayanlar resmî dâirelere alınmadığı ve çalıştırılmadığı gibi, bugün de bu zulüm hem de insan haklarına aykırı bir şekilde aynen devam etmektedir.

4. Dün laiklik gereği gibi tarif edilmiyor, hatta laiklik ilkesi bazı kesimler tarafından dinsizliğe âlet ediliyor, bu ilkeye dayanarak dindarlara baskı yapılıyordu. Dün laiklik perdesi altında İslâmiyet vicdanlara hapsediliyor, inananların dinlerini istedikleri gibi yaşamalarına izin verilmiyor, hatta samimi dindarlar bu yüzden ömürlerini mahkeme kapılarında ve zindanlarda geçirme zorunda bırakılıyorlardı. Ancak bugün insanımızın çoğu, laikliği kişilerin din ve vicdan özgürlüğünü koruyan bir ilke olduğu, bu ilke gereğince hiç kimsenin bir başkasının dinini kınayamayacağı ve kimsenin vicdanına baskı yapamayacağı, devletin dine kesinlikle karışmaması gerektiği, herkesin inanma ve ibâdet etme özgürlüğüne sahip olduğu ve

bireylerin dinlerini diledikleri şekilde yaşayabilecekleri şeklinde anlamaktadır. Dolayısıyla da artık bir kısım sapık hezeyanlara kanmamakta, çarpık fikirlere pirim vermemekte ve dininden ötürü maruz kaldığı tehdit ile takiplere aldırış etmemektedir.

5. *Dün basın ve yayın dünyası bir çoğu itibariyle yabancıların veya ruhları* bu millete karşı yabancılaşmış olan kimselerin ellerindeydi. Bu itibarla bazıları tek taraflı davranıyor, diledikleri gibi yalan yazıyor, istemedikleri kimseleri rahatlıkla karalıyor, insanlar arasında ayırım yapıyor ve toplumda fitne ve fesat tohumlarını atıyorlardı. Bir kısmı da batıl ve müstehcen şeyleri neşrediyor, sefâhet yayıyor ve gençleri yoldan çıkarıyorlardı.

Bugüne gelince sağduyulu ve hakîkatperver kimselerin de basın ve yayın organları, Radyo ve Televizyonları, kitapları, gazeteleri ve dergileri var. Hattâ eskiden kötülük yapmayı mârifet sayanlar bile bugün bazı hakikatleri görüyor ve onları savunabiliyorlar. Evet bugün hak ve hukukun üstünlüğünü esas alan, temel insan haklarına önem veren, meşrû çizgideki düşünce ve beyanlara serbestlik tanıyan, haberleri çarpıtmadan doğru olarak veren, hâdiselere isâbetli yorumlar getiren, din ve mukaddesat düşmanlarının oyunlarını bozan ve art niyetlerini ortaya çıkaran, topluma şuur veren ve onları istikâmet çizgisinde yönlendiren, değişik yerlerde insanlığın hayrına ve yararına yapılan hizmetleri topluma aktaran, dünyada sağlanan müspet gelişmeler hakkında toplumu bilgilendiren ve bununla insanımıza ümit ve moral, mukaddesat düşmanlarına ise yeis ve hüzün veren, İslâm âleminin birliğini ve dünyanın huzurunu sağlama adına yazılar yazıp haberler yapan, her türlü tefrikaya karşı tavır alan ve bu yüzden de yalan haber vermekten şiddetle kaçınan ve verdiği haberlerin doğru olmasına özen gösteren, bununla birlikte, "Her doğruyu her yerde söylemek doğru değildir." fehvasınca hareket ederek, milletin ve ülkenin geleceğini düşünerek doğru olan her haberi de vermeyen basın ve yayın organları var.

6. Dün Müslümanların dinlerini öğrenecekleri ve din eğitimi görecekleri dînî okulları, yurtları ve Kur'ân Kursları yoktu veya yok denecek kadar azdı ve yetersizdi. Bugün ise ihtiyaca yeterince cevap veremeseler de bu gibi kurumlar var. Halkımız bunlara sahip çıkıyor ve gün geçtikçe de artan talebe göre bunlar çoğalıyorlar ve daha da çoğalacaklar, inşâallah…

7. Dün zenginler, meselenin işin iç yüzünü bilemediklerinden ötürü, ekseriyet itibariyle imkanlarıyla bâtıla hizmet ediyorlardı. Bugün ise bilinçlenen ve dünyada olup bitenlerin farkında olan, hakka hizmet etmeyi şiar edinen, başkalarına yardım elini uzatmayı hayatının gayesi hâline getiren ve sahip olduğu imkanlarıyla ilim ve irfan yuvaları yaptırıp onları milletin hizmetine ve devletin emrine veren şuurlu zenginler var ve bunlar bazı yerlerde büyük bir oranı teşkil ediyorlar.

8. Dün okuyanların çoğu, tarihten akıp gelen milli örf ve âdetlere ve şu milletin fazilet dolu âile yapısına düşman kesiliyor ve milletin birlik ve bütünlüğünü tehlikeye atacak ve maddi manevi ilerlemesini etkileyecek derecede fitne ve fesat çıkarıyorlardı. Bugün ise okumuşların çoğu milli örf ve âdetlerine, tarihten gelen sağlam âile yapısına ve milletin birlik ve bütünlüğüne sahip çıkmaktadırlar.

9. Dün küfür dünyası toplum hayatının her sahasını kontrolü altında tutma hususunda tırmanma şeridinde idi ve bunun sevincini yaşıyordu. Bu yüzden de şer şebekesi ikide bir şımarıyor, etrafa naralar atıyor, hatta bazan önemli kurumlara karşı meydan okuyor ve kafa tutuyordu. Bunun neticesi olarak da bazı yerlerde kaba kuvvete başvuruyor ve zayıflar ile çâresizlere karşı zulme kalkışıyordu. Bugün ise sevinme nöbeti Müslümanlara geçmiştir. Evet bugün İslâm dünyası tırmanma şeridindedir ve artık o da gülmeye başlamış ve inşâallah asırlar boyu gülmeye devam edecektir. Ancak eğitim ve öğretime dayalı olarak gerçekleşen bu terakki ve tekâmül ve bu noktada halkın yüzünün gülmesi, hiçbir

zaman başkalarına karşı şımarıklığı, zorbalığı ve zulmü değil, tam aksine bütün insanlara karşı gerçek insanlığı, adaleti, merhameti ve hoşgörüyü doğuracaktır ve doğurmalıdır.

10. Dün milletlerin meclislerinde İslâm hakikatlerine ait hiçbir şey konuşulmaz ve insan haklarını koruma adına bir iki cılız sesten başka bir şey duyulmazdı. Bugün ise oralarda mutlak olarak hakkın ve hukukun, insan haklarının, İslâm'ın ve Müslümanların müdâfaası yapılmakta ve bununla yetinilmeyip hukuka saygılı bir nesil yetiştirmenin yegane çaresinin insanın hem maddesine hem de ruhuna, hem aklına hem de kalbine hitap eden bir eğitim sistemi olduğu artık yüksek sesle haykırılmaktadır.

***

İşte insanlığın gerek maddî terakkîsi gerekse manevî tekâmülü adına kısmî de olsa sağlanan bu tür gelişmeler, elbette ki sağlam esaslara dayalı olarak yapılan öğretim ve eğitim sayesindedir ve bütün bunlar böyle bir faâliyetin eserleri ve meyveleridirler.

Yüce Allah'a sonsuz hamd-ü sanâlar olsun ki, bugün gerçekten gül dikenden ayrılmış, hak ile bâtıl birbirinden tefrik ve temyiz edilir, ayrılır ve seçilir hâle gelmiştir. Gerek ilim ehlinden gerekse servet ehlinden böyle bir çalışmayı ön plana alan ve onu gündeminin birinci maddesi olarak tutan pek çok kimse zuhur etmiştir.

Zâten biz Müslümanları sevindiren ve her gün azim ve gayretimizi bir kat daha artıran, hakîkatlerin bütün âleme yayılması ve insanların Yüce İslâm dînine koşmaları ve İslâm dünyasının yeniden kurtarıcı bir el olarak atağa kalkması değil midir? Öyle ki bu tarz bir gelişmeden dolayı bir taraftan bütün hakîkî dindarlar sevince boğulup aşk ve şevkle hizmetlerine devam ederken, diğer taraftan mârifet ve hakikat düşmanları çıldırmakta ve son derece masum ve insanlığın yüce değerlerine saygılı olarak yürütülen eğitim faâliyetlerini engelleyebilmek için değişik şekilde girişimde

bulunmakta, hattâ bunun için bin bir hokkabazlığa ve sahtekarlığa bile teşebbüs etmektedirler.

Evet bugün dünyanın her tarafında böyle bir çalışma vardır ve bu çalışma inkar edilemeyecek kadar gayet açık ve gayet yaygındır. Bugün Müslümanlar az da olsalar keyfiyet bakımından uyanmış, kendilerini toparlamış, şuurlarını geliştirmiş, vazîfelerini idrak etmiş ve beşâret tohumlarını ve saâdet çekirdeklerini buldukları verimli arâzîye atmış ve hummalı bir faâliyet içerisine girmişlerdir. Dün fikir ve proje safhasında olan bazı hususlar, bugün pratiğe dökülmüş, dünkü fidanlar bugün ağaç hâlinde arz-ı endam edecek hüviyete gelmiş ve istikbale dâir içimizde ümit tomurcukları salmıştır ve salmaya da devam etmektedir.

Bugün dünya, madem ki hakikatlerden ibaret olan ve ilme ve akla çok önem veren İslâm'a koşuyor. Demek ki Yüce Allah'ın nûru parlıyor ve kalp ve kafaları aydınlatıyor. Demek ki, insanımızın yeniden dirilişi olacak ve gelecekte en gür sadâ Kur'ân'ın sadâsı olacak. Ve demek ki, bir gün gelecek yeryüzü huzur ve sürurlarla dolacak; inşâallah.

Hâsılı: *Ey ilim ve irfan nesli! Yüce Allah'a binlerce hamd-ü senâlar olsun. Meydana gelen bunca müspet ve yüz güldürücü gelişmelerden öyle anlaşılıyor ki, bizler bahar mevsimini ve gül devrini idrak etmiş bulunmaktayız. Gördüğümüz bir kısım dikenler gözümüzü korkutmasın. Çünkü diken olmazsa hem güller korunmaz hem de güllerin kıymeti anlaşılmaz. Öyle ise geliniz! Birlikte bu bereketli gül devrinin sevimli birer bülbülü olalım ve bu gök kubbesi altında istikbâle doğru uzayıp giden ve gelecekte bizler için bir yâd-ı cemil olacak olan hoş bir sadâ bırakalım. Tâ gerek bu ülkenin sâkinleri gerekse bütün İslâm âlemi hattâ bütün insanlık âlemi, îmân ve istikâmetin bereket dolu atmosferinde güven, selâmet ve huzur dolu bir hayata mazhar olsun.*

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

ACLÛNÎ, İsmâîl b. Muhammed, *Keşf'ül-Hafâ ve Müzîl'ül-İlbâs*, I, II, Haleb (trz)

AHMED İBN HANBEL (ö:241/855), *Müsned*, I-VI, Beyrut 1313

ALÛSÎ, Ebû'l-Fadl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud (ö:1270/1854), *Rûhu'l-Meânî*, I-XXX, Beyrut 1267/1847

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö: 256/870), *el-Câmı'us-Sahîh*, I-VIII, İstanbul 1401/1981

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman(ö: 255/869), *Sünen*, Beyrut 1401/1981

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö:275/888), *Sünen*, I-V, İstanbul 1401/1981

GAZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b.Muhammed (ö:505/1111), *İhyâ-u U'lûmi'd-Dîn*, I-IV, Mısır 1358/1939

GÜMÜŞHANEVİ, Ziyâüddîn, *Ramûzu'l-Ehâdîs*, Pamuk Yayınları, İstanbul (trz.)

HATİB el-BAĞDÂDÎ, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, *Târih-u Bağdâd ev Medînetü's-Selâm*, I-XIV, Beyrut (trz.)

HİNDÎ, Alaaddin Ali el-Mutlâkî b. Hüseyin, *Kenz'ül-Ummâl fî Sünen'il-Akvâl ve'l-Ef'âl*, I-XVIII, Haleb (trz.)

İBN'ÜL-ESÎR, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, (ö:630/1233), *Üsd'ül-Ğabe fî Ma'rifet'is-Sahâbe*, I-V, Tahran 1280/1860

İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (ö:275/888), *Sünen*, I-II, İstanbul 1401/1981

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kureyşî (ö: 261/875), *el-Câmi'us-Sahîh*, I-III, İstanbul 1401/1981

NURSÎ, Said, *Sözler*, İstanbul 1990, Sözler Yayınevi

——, *Tarihçe-i Hayat*, Sözler Yayınevi

ÖZEK, Ali, terc. *Kitâbu'l-Haraç*, II. Baskı, Özek Yayınları, İstanbul 1973

ÖZTÜRK, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Neşriyâtı, İstanbul 1973

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr*, I-III, Beyrut, 1402-1981

SIZINTI DERGİSİ, I-XXVI, Özden Ofset, İzmir 1979

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (911/1505), *Fethu'l-Kebîr*, I-III, Beyrut 1351/1932

TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (279/892), *Sünen*, I-V, İstanbul 1401/1981